

Rapport:

Varetægtsfængsling - Retssikkerhed før dom

Varetægtsfængsling - Retssikkerhed før dom

© forfatterne, 2025

Af Mikele Schultz-Knudsen og Birgitte Arent Eiriksson med bidrag fra Rabia Kubra Güler, Lukas Garly og Anna Hebo Torp Henriksen.

Rapporten er blevet til med råd og sparring med styregruppe bestående af Jørn Vestergaard, Karoline Normann, Andrew Hjuler Crichton og Janne Holstein Pehrson samt øvrige medlemmer fra Advokatrådets strafferetsudvalg.

Grafik og layout: Søren Staghøj

ISBN: 978-87-972489-4-2

Justitia - Danmarks uafhængige juridiske tænketank

Justitia er Danmarks eneste juridiske tænketank, der alene har fokus på at værne om og styrke retssikkerhed, frihedsrettighederne, grundlæggende menneskerettigheder samt principper, der understøtter en demokratisk retsstat. Justitias formål er gennem analyser af høj faglig kvalitet og fremsættelse af konkrete juridiske løsningsforslag at påvirke den offentlige og politiske dagsorden med henblik på at fremme en politisk kultur, hvor disse værdier nyder den nødvendige respekt.

Advokatsamfundet

Advokatsamfundet er oprettet ved lov og har efter sine vedtægter bl.a. som formål at virke til gavn for det danske retssamfund. Advokatsamfundets bestyrelse, Advokatrådet, deltager derfor på et politisk neutralt grundlag aktivt i det lovforberedende arbejde og i den retspolitiske debat med henblik på bl.a. at pege på forhold i lovgivningen og i lovgivningsprocessen, som er betænkelige i forhold til retssikkerheden.

Justitias publikationer kan frit citeres med tydelig kildeangivelse.

Publikationen er blevet til i et fælles projekt mellem Advokatsamfundet og Justitia, som i den anledning har modtaget støtte fra Dreyers Fond.

DREYERSFOND

1	Indhold	1
2	Resume	4
3	Introduktion	8
3.1	Hvad er varetægtsfængsling, og hvorfor anvendes det?	8
3.2	Forholdene under en varetægtsfængsling	10
3.3	De menneskelige og samfundsmæssige konsekvenser	11
3.4	Politisk ønske om at nedbringe varetægtsfængsling	13
3.5	Rapportens formål og afgrænsning	15
3.6	Rapportens opbygning, metoder og undersøgelsesdesign	16
4	Reglerne om varetægtsfængsling	18
4.1	Grundloven og de menneskeretlige krav	18
4.1.1	Grundlovens regler om varetægt	19
4.1.2	Den Europæiske Menneskerettighedskonventions regler om varetægt	21
4.2	Retsplejelovens fængslingsbetingelser	23
4.2.1	Oversigt over betingelserne i § 762, stk. 1	24
4.2.2	Mistankekravet i § 762, stk. 1	25
4.2.3	Fængslingsgrund 1: Unddragelsesrisiko (sikringsarrest)	27
4.2.4	Fængslingsgrund 2: Gentagelsesrisiko (uskadeliggørelsesarrest)	29
4.2.5	Fængslingsgrund 3: Påvirkningsrisiko (kollusionsarrest)	30
4.2.6	Oversigt over betingelserne i § 762, stk. 2	34
4.2.7	Det særligt bestyrkede mistankekrav i § 762, stk. 2	35
4.2.8	Fængslingsgrund 4: Strafferammebaseret retshåndhævelsesarrest	36
4.2.9	Fængslingsgrund 5: Konkret strafbaseret retshåndhævelsesarrest	38
4.3	Proportionalitetskravet og anvendelse af alternativer	40
4.3.1	Forbud mod varetægtsfængsling når forventet straf højst er 30 dage	41
4.3.2	Forbud mod varetægtsfængsling ved misforhold til modstående hensyn	42
4.3.3	Muligheden for at anvende mindre indgribende alternativer til varetægt	45
4.3.4	Fradrag i straffen	47
4.3.5	Mulighed for erstatning for uberettiget varetægtsfængsling	48
4.4	Regler for sagens fremme, berømmelse og varetægtsfængslingers længde	50
4.4.1	Regler om varetægtsfængslingens længde mellem retsmøder	50
4.4.2	Regler om varetægtsfængslingens samlede maksimale længde	51
4.4.3	Processuelle regler om sagens fremme og om berømmelse	53
4.4.4	Kære og mundtlig forhandling i landsret ved lange varetægtsfængslinger	57
4.4.5	Varetægtsfængsling efter byrettens dom	58
4.5	Kravene til anmodningen, kendelsen og (video)retsmøderne	59
4.6	Regler om isolation, brev- og besøgskontrol og indgreb overfor arrestanten	63
4.6.1	Isolation under varetægtsfængsling	63
4.6.2	Regler om besøgs- og brevkontrol	64
4.6.3	Andre begrænsninger under varetægtsfængslingen	65

5	Data om anvendelsen af varetægtsfængsling	67
5.1	Data fra Rigsadvokaten	68
5.2	Antallet af nye varetægtsfængslinger er faldende – men stadig højt	69
5.2.1	Betydeligt fald i varetægtsforløb fra 2018 til 2024	69
5.2.2	Antallet af arrestanter er faldet i 2024, men er stadig højt i Europa	71
5.2.3	Faldet ses især for tyveri og lignende	73
5.2.4	Størstedelen af varetægtsforløb indledes med kollusionsarrest	74
5.2.5	Faldet skyldes ikke færre anholdelser eller dømte	75
5.2.6	Der er også sket et betydeligt fald i antallet af mindreårige arrestanter	77
5.2.7	Danmark har stadig flere arrestanter end Norge og Finland	78
5.3	Længden af varetægtsfængslinger er steget betydeligt	80
5.3.1	Markant stigning i længden, der ikke kan forklares med nedgang i antal	80
5.3.2	Stigning på tværs af retsområder	82
5.3.3	Alle dele af sagsprocessen tager længere tid i dag	83
5.3.4	Sager med flere tiltalte tager tid, men data viser ikke stigning	85
5.3.5	Mentalerklæringer tager tid, men data viser ikke stigning efter 2020	85
5.3.6	Udviklingen går i samme retning for mindreårige	86
5.3.7	En kommentar til Rigsadvokatens undersøgelse af forhåndsberømmelse	87
5.3.8	Danmark varetægtsfængsler meget længere end andre nordiske lande	88
5.4	Udviklingen i de enkelte politikredse	89
5.4.1	Fire politikredse har ikke oplevet samme fald i antal som de øvrige	89
5.4.2	Ikke alle politikredse har flere lange varetægtsfængslinger	93
5.5	Utilfredsstillende data om arrestanter, der ikke findes skyldige	96
6	Hvordan opleves den nuværende praksis?	100
6.1	Spørgeskema og interviews blandt forsvarere, anklagere og dommere	101
6.1.1	Undersøgelsesdesign for interviewundersøgelsen	101
6.1.2	Undersøgelsesdesign for spørgeskemaundersøgelsen	102
6.2	Der er sket en praksis- og kulturændring de seneste år	105
6.2.1	For år tilbage var domstolene meget anklagervenlige	105
6.2.2	Højesterets nyeste praksis har indenfor de seneste få år påvirket systemet	107
6.2.3	Anklagerne i flere politikredse har arbejdet med kulturændringer	109
6.2.4	Anklagerne har en strammere nødvendighedsvurdering end dommerne	112
6.3	Aktørernes syn på fængslingsbetingelser	114
6.3.1	Spørgeskema: Store meningsforskelle mellem anklagere og forsvarere	114
6.3.2	Er retsplejeloven for lempelig, når anklagernes praksis er strengere?	118
6.3.3	Forslag om en ændring af mistankekravet, f.eks. skærpe under forløbet	119
6.3.4	Forslag om en ændring i proportionalitetsvurderingen	120
6.3.5	Forslag om ændring af påvirkningsrisiko samt besøgs- og brevkontrol	122
6.3.6	Forslag om at reducere anvendelsen af retshåndhævelsesarrest	126
6.3.7	Anvendes kollusionsarrest, hvor der burde være retshåndhævelsesarrest?	127
6.3.8	Forslag om at reducere varetægtsfængsling under ankesag	130
6.3.9	Forslag om at udvide mulighederne for frihedsberøvelse	131
6.3.10	Forslag om mere efterfølgende evaluering	132
6.4	Anklagemyndigheden får normalt medhold – men er det et problem?	132

6.4.1	Spørgeskema: Anmodninger afvises sjældent men uenighed om årsagen	133
6.4.2	Forklaring 1: Anklagere fremsætter berettigede anmodninger	136
6.4.3	Forklaring 2: Kun anklageren er forberedt på grundlovsforhøret	137
6.4.4	Forklaring 3: Dommernes prøvelse er for tilbageholdende	140
6.4.5	Forklaring 4: Anklagere og dommere påvirkes af medier og politisk pres	141
6.4.6	Forklaring 5: Ikke alle forsvarsadvokater gør nok	144
6.5	Hvor er der potentiale for at nedbringe sagsbehandlingstiden?	145
6.5.1	Spørgeskema: Store potentialer for at nedbringe sagsbehandlingstid	145
6.5.2	Oplevelse af, at sagsbehandlingstiden skyldes mere komplekse sager	147
6.5.3	Hos politi og anklager tager især udlæsning af telefoner lang tid	150
6.5.4	Sagsbehandlingstiden ved mentalerklæringer er lang	152
6.5.5	Sammenspillet mellem domstolenes og forsvarernes kalendere	153
6.5.6	Selve berømmelsen tager lang tid	156
6.6	Der kan gå automatik i processen – indtil proportionaliteten rammes	158
6.6.1	Spørgeskema: Forsvarerkritik af skriftlige kæremål og videomøder	158
6.6.2	Når først mistanken er etableret, er den svær at aflive	159
6.6.3	Bør samme dommer følge sagen?	161
6.6.4	Korte (video)fristforlængelsesmøder kritiseres som overfladiske	162
6.6.5	Aktørerne har ikke nødvendigvis overblik over udviklingen	165
6.6.6	Fristforlængelserne forberedes sent	165
6.6.7	Anvendelsen af kæremål er meget velovervejet	166
6.6.8	Proportionaliteten fører til løsladelse, men kun fordi straffen er afsonet	168
6.7	Mange beskyttelsesbestemmelser har ingen eller kun indirekte effekt	170
6.7.1	Spørgeskema: Enighed om, at mange bestemmelser ikke har stor effekt	172
6.7.2	Afbeskikkelse af forsvarere, der forsinker sagen, anvendes især som trussel	173
6.7.3	Indenretligt forhør/anticiperet bevisførelse forkorter sjældent varetægt	175
6.7.4	De skriftlige begrundelser er der delte meninger om	179
6.7.5	Alternativer til varetægtsfængsling anvendes ikke	180
6.7.6	Løsladelse pga. efterforskningstid anvendes som trussel	185
6.7.7	De maksimale frister for varetægtsfængsling har kun indirekte effekt	186
6.7.8	Berømmelse og forhåndsberømmelse er der delte meninger om	190
6.8	Er der uberettiget forskelle eller konsekvenser?	192
6.8.1	Spørgeskema: Risiko for uberettiget forskelsbehandling	192
6.8.2	Synet på forskelsbehandling fra interviewundersøgelsen	195
6.8.3	Sker der tilståelser eller opgivelse af anke pga. frygten for varetægt?	198
7	Konklusion og anbefalinger	199
7.1	Anbefalinger	203
7.1.1	Indsatser for at nedbringe antallet af varetægtsfængslinger	203
7.1.2	Indsatser for at nedbringe længden af varetægtsfængsling	205
7.1.3	Indsatser for at skabe alternativer til varetægtsfængsling	208
7.1.4	Indsatser for at sikre en sund kultur og en effektiv kontrol	209

2 Resume

Enhver er uskyldig indtil det modsatte er bevist. Det er et grundlæggende retsprincip, at en person, der er mistænkt for kriminalitet, ikke skal straffes med fængsel, før en domstol har afgjort skyldsspørgsmålet endeligt og har taget stilling til, om der er grundlag for at anvende fængselsstraf. Denne proces skal bl.a. sikre, at uskyldige ikke bliver fængslet, at staten ikke frihedsberøver uden grundige beviser, samt at centrale retssikkerhedsgarantier iagttages.

Der er dog situationer, hvor det er nødvendigt at fængsle en person allerede under efterforskningen af sagen. Ellers ville personen måske flygte, forsøge at ødelægge beviser eller endda gentage overgreb mod sagens offer. Derfor er der i lovgivningen givet adgang til, at en person i visse tilfælde kan varetægtsfængsles, dvs. frihedsberøves under efterforskningen og under sagens behandling i retten.

Varetægtsfængsling er et af de mest indgribende tiltag, staten kan anvende overfor borgerne. Indgrebet indebærer, at en person øjeblikkeligt bliver revet bort fra sin hverdag, placeres i en fængselscelle, eventuelt fratages kontakten til sine pårørende, ligesom personen kan miste sit arbejde. Varetægtsfængsling kan vare i måneder eller endda år, mens efterforskning, retssag og eventuel ankesag langsomt bevæger sig fremad. Det indebærer i mange tilfælde ophold i fængselscellen 23 timer i døgnet med ringe muligheder for besøg.

Selvom varetægtsfængsling i visse tilfælde kan være nødvendig for at sikre efterforskningen, er det helt afgørende, at foranstaltningen anvendes mindst muligt og så skånsomt som muligt. Derfor er det problematisk, at der gennem mange år har været kritik af, at Danmark varetægtsfængsler for mange og for længe. Kritikken har været fremført gentagne gange af flere forskellige aktører, og det har senest ført til, at et meget stort flertal i Folketinget i forbindelse med en politisk aftale om en strafreform er blevet enige om, at regeringen skal undersøge tiltag, der vil kunne nedbringe omfanget af varetægtsfængsling.

Denne rapport er udarbejdet med henblik på at undersøge området nærmere, herunder konkretisere problemerne ved anvendelse af varetægtsfængsling i Danmark og fremkomme med anbefalinger til sikring af en mere ansvarlig anvendelse af varetægtsfængsling. Rapporten undersøger emnet tværdisciplinært ved grundige juridiske undersøgelser af lovgivning og retspraksis, samt med en række kvantitative og kvalitative empiriske undersøgelser.

Rapportens hovedkonklusioner er:

- Længden af varetægtsfængslinger er steget markant de seneste år. I 2024 var gennemsnitslængden for første gang over 6 måneder. Der er samtidig sket en seksdobling i antallet af varetægtsarrestanter, der ender med at være varetægtsfængslet mere end 2 år.
- Både efterforskningen og sagens behandling i retten tager længere end tidligere. Domstolene er udfordret af lange berammelsestider, og efterforskningen er blevet tungere, bl.a. forsinkes sagerne af udlæsning af telefoner, der skaber mere bevismateriale.
- En række af retsplejelovens muligheder for at nedbringe varetægtsfængslingers længde anvendes ikke i praksis. Loven forudsætter f.eks., at varetægtsarrestanter på et tidspunkt i processen overflyttes til mindre indgribende foranstaltninger, samt at der afholdes retsmøder under efterforskningen for at sikre bevis, så den sigtede ikke længere behøver være frihedsberøvet. Dette sker dog ikke i praksis. Det peger på, at hensynet til ikke at forstyrre vidner og dommere med ekstra retsmøder i nogle situationer prioriteres højere end hensynet til at forkorte belastende frihedsberøvelser af ikke dømte personer.
- Der er en oplevelse blandt nogle dommere og forsvarere af, at der går automatik i forlængelserne af varetægtsfængsling, hvor der ikke er et klart tidspunkt, hvor der sker en intensiv genvurdering af fængslingsgrundlaget.
- Den eneste nuværende regel, der sætter en klar grænse for varetægtsfængslingers længde, er reglen om, at arrestanten ikke kan være fængslet i længere tid end den straf, som forventes idømt. Dermed er der ingen reelle grænser for de arrestanter, der risikerer mange års fængselsstraf.
- Der er de seneste år sket et betydeligt fald i antallet af varetægtsfængslinger. Det skyldes især et positivt arbejde med organisationskulturen hos anklagemyndigheden i de enkelte politikredse, som der er grund til at fremhæve og rose.
- Faldet i varetægtsfængslinger giver dog grundlag for at overveje, om de gældende regler kan indskrænkes, så anklagemyndighedens nye praksis kodificeres for at forebygge en tilbagevenden til det tidligere niveau i antallet af varetægtsfængslinger.
- Der er forskel på, hvor meget politikredsene har nedbragt antallet af varetægtsfængslinger, ligesom Danmark stadig fremstår som havende et højt antal varetægtsarrestanter i forhold til Norge, Finland og det generelle europæiske niveau. Fokus på at nedbringe antallet bør derfor fastholdes.

Rapporten fremsætter otte konkrete anbefalinger indenfor fire overordnede indsatsområder:

1

Indsatser for at **nedbringe antallet af varetægtsfængslinger**. Dette bør dels ske ved at kodificere anklagemyndighedens nye skærpede praksis, så antallet af varetægtsfængslinger ikke senere stiger til det tidligere niveau, dels ved at gennemføre en række øvrige opstramninger af retsplejelovens betingelser for varetægtsfængsling.

2

Indsatser for at **nedbringe længden af varetægtsfængslinger**. Dette bør ske ved at indføre både en absolut maksimumslængde for varetægtsfængsling og en grænse for, hvor stor en andel af den forventede straf, en arrestant kan være varetægtsfængslet. Det bør tillige sikres, at arrestanter løslades, når retssagsprocessen ikke fremmes med den nødvendige hurtighed. Ligeledes bør det sikres, at betingelserne for varetægtsfængsling skærpes over tid. Der bør indføres krav om et retsmøde efter 3 måneders varetægtsfængsling, hvor der sker en intensiv genvurdering af fængslingsbetingelserne, og der samtidig lægges en klar plan for det videre varetægtsforløb.

3

Indsatser for at **skabe alternativer til varetægtsfængsling**, så der står pladser klar til, at domstole kan overføre varetægtsarrestanter til en sådan foranstaltning, samt at der gennemføres undersøgelser af de alternativer, som andre europæiske lande anvender.

4

Indsatser for at sikre **en sund kultur og en effektiv kontrol** i myndighedernes anvendelse af varetægtsfængsling. I den forbindelse bør kulturarbejdet intensiveres og skifte fokus til i højere grad at sikre nedbringelse af varetægtsfængslingers længde, bl.a. ved at udpege lokale ansvarlige for dette arbejde. Ligeledes bør der årligt offentliggøres en række nøgletal, der sikrer offentlig kontrol med bl.a. antallet af frifundne, der har været varetægtsfængslet. Rapporten peger også på behov for en række yderligere undersøgelser.

De otte anbefalinger lyder således:

Anbefaling 1: Kodificer anklagemyndighedens nye praksis

Anbefaling 2: Skærp betingelserne for varetægtsfængsling yderligere

Anbefaling 3: Indfør maksimale længder for varetægtsfængslinger

Anbefaling 4: Overfør eksisterende regler om længde, så de gælder for hele processen

Anbefaling 5: Skærp betingelserne for varetægtsfængsling over tid

Anbefaling 6: Opret reelle alternativer til varetægtsfængsling

Anbefaling 7: Yderligere arbejde med organisationskulturen blandt aktørerne

Anbefaling 8: Øget kontrol med anvendelsen af varetægtsfængsling

De konkrete anbefalinger er yderligere udspecificeret i rapportens konklusion i kapitel 7.

Tidslinje: Varetægtsfængsling

3 Introduktion

3.1 Hvad er varetægtsfængsling, og hvorfor anvendes det?

Reglerne om varetægtsfængsling regulerer mulighederne for at fængsle en person, som politiet og anklagemyndigheden mistænker for at have begået en lovovertrædelse (personen er sigtet af politiet). Fængslingen sker således før, at personen er blevet dømt for denne lovovertrædelse ved en domstol. En sådan varetægtsfængsling sker i nogle tilfælde meget tidligt i forløbet, før politiet er færdige med at efterforske sagen. I andre tilfælde sker det efter sagen er færdigefterforsket og anklageskrift er indsendt til retten (tiltale af den sigtede person). I nogle tilfælde sker varetægtsfængslingen også efter, at personen er fundet skyldig ved byretten, hvis personen har anket sagen til landsretten (og sagen dermed endnu ikke er endeligt afgjort).

Varetægtsfængsling er således en undtagelse til udgangspunktet i retssystemet om, at en person først fængsles efter, at vedkommende er blevet endeligt dømt ved en uafhængig domstol, herunder har haft mulighed for at få to instanser til at vurdere sin sag. Ved nogle varetægtsfængslinger ender sagen med, at personen slet ikke bliver dømt, enten fordi politiet under efterforskningen selv vurderer, at der ikke er grundlag for at rejse tiltale, eller fordi sagen ender med frifindelse ved domstolene.

Formålet med varetægtsfængsling er ikke at straffe på forhånd. Det er derimod at varetage andre hensyn, der kan begrunde, at en person mistænkt for en lovovertrædelse ikke skal kunne gå frit rundt i samfundet under sagens behandling ved politi og domstole. I Danmark anerkendes overordnet fire begrundelser for varetægtsfængsling:

- Flugtrisiko, hvor det antages, at personen ellers vil skjule sig og dermed undgå straf (kaldet sikringsarrest).
- Gentagelsesrisiko, hvor det antages, at personen ellers vil fortsætte med at begå samme lovovertrædelser (kaldet uskadeliggørelsesarrest).

- Påvirkningsrisiko, hvor det antages, at personen ellers vil forsøge at forhindre politiets efterforskning, f.eks. ved at fjerne spor, påvirke vidner eller advare andre (kaldet kollusionsarrest).
- Retsfølelsen, der adskiller sig fra de tre andre begrundelser, der alle omhandler hensynet til processen, og i stedet omfatter situationer, hvor personen er mistænkt for at have begået en så grov lovovertrædelse, at det kan virke stødende for samfundet og f.eks. offeret, at personen er på fri fod under sagens efterforskning og behandling (kaldet retshåndhævelsesarrest).¹

Varetægtsfængsling kan kun finde sted med en dommers godkendelse. Det fremgår af grundloven, at enhver anholdt skal stilles for en dommer indenfor 24 timer (grundlovsforhør), hvor dommeren skal vurdere, om der er grundlag for at varetægtsfængsle personen, eller om denne skal løslades. Dommerens vurdering foregår før, at der har været mulighed for en grundig prøvelse ved domstolene og dermed også før, det er afgjort, om personen er skyldig. For alle fire begrundelser er der krav om, at dommeren anser mistanken mod personen for at være begrundet. For retshåndhævelsesarrest er der krav om en særlig bestyrket mistanke, og for de tre andre begrundelser skal dommeren vurdere, om der er stærke nok grunde til at antage, at personen vil forsøge at henholdsvis flygte, begå ny kriminalitet eller påvirke efterforskningen. Der er herudover en række krav til f.eks., hvor lang straf personen kan forventes at få, ligesom varetægtsfængslingen som udgangspunkt kun kan ske for op til 4 uger ad gangen, hvorefter en dommer igen skal vurdere sagen. Det er således ikke enhver person mistænkt for en lovovertrædelse, som politiet skal have mulighed for at varetægtsfængsle. Varetægtsfængsling er tænkt til kun at finde anvendelse ved grovere lovovertrædelser, hvor der samtidig er et særligt hensyn til processen eller retsfølelsen, som kun kan sikres gennem varetægtsfængsling.

Varetægtsfængsling er et meget alvorligt indgreb mod enkeltpersoner, der finder sted i mødet mellem stærke modstående hensyn. På den ene side står de fire ovennævnte hensyn, der kan begrunde varetægtsfængsling. På den anden side står helt afgørende klassiske retssikkerhedsprincipper: Uskyldsformodningen, sikring mod vilkårlige eller usaglige frihedsberøvelser, ingen straf før dom, samt retten til en retfærdig rettergang, hvor anklagemyndighedens beviser kan blive imødegået.

I et demokratisk retssamfund er det derfor helt afgørende at huske på, at varetægtsfængsling er en undtagelse til det klare udgangspunkt om, at man ikke kan fængsles før dom, og at varetægtsfængsling derfor kun bør anvendes, når det er absolut nødvendigt. Ligeledes er det væsentligt at huske på, at varetægtsarrestanterne er personer, som ikke er (endnu – og måske aldrig bliver) fundet skyldige i at have begået en lovovertrædelse. I princippet kunne det ske for enhver af os, at staten fejlagtigt mistænker os for en lovovertrædelse, hvorfor det er

¹ Som eksempel kan nævnes den sag fra 1935, der førte til indførelsen af retshåndhævelsesarrest. I sagen havde fem mænd sammen voldtaget en 16-årig tjenestepige, hvilket de tilstod. De blev løsladt under sagen, da der ikke var grund til at tro, at de ville modvirke sagens efterforskning, hvilket førte til stor offentlig debat.

væsentligt at sikre arrestanter en retfærdig proces, klare retssikkerhedsgarantier, samt at indgrebene mod dem er mindst muligt intensive.

3.2 Forholdene under en varetægtsfængsling

Det er typisk under varetægtsfængslingen, at de indsatte har de hårdeste vilkår. En person, der er varetægtsfængslet før dom, og som efter sin dom overgår til egentlig strafafsoning på en almindelig fængselsplads (modsat en arrestantplads), vil således ofte opleve, at vilkårene forbedres efter dommen. Under varetægtsfængslingen kan man opleve meget stærke begrænsninger i ens muligheder for at modtage besøg fra pårørende, omgås de andre indsatte, eller have telefonisk eller skriftlig kontakt til mennesker udenfor, mens man under sin efterfølgende afsoning kan opleve at blive placeret i et åbent fængsel, få tilladelse til udgang for at besøge familie, have mulighed for selv at lave mad, oftere vil have bedre mulighed for beskæftigelse eller uddannelse etc. Før man er fundet skyldig, er man således ofte indespærret på langt mere restriktive vilkår, end efter man er fundet skyldig.

Denne forskel hænger sammen med, at selve formålet med varetægtsfængsling ofte er bundet op på at sikre, at personen ikke har for meget kontakt med resten af samfundet. Hvis der er risiko for flugt, ny kriminalitet eller påvirkning af efterforskningen, eller hvis selve formålet med varetægtsfængslingen er at undgå, at personer mistænkt for meget alvorlige lovovertrædelser går frit rundt under retssagen, så er der nødt til at være visse begrænsninger i personernes færden for at sikre formålet med varetægtsfængslingen. De største indskrænkninger sker for de arrestanter, der er varetægtsfængslet pga. risikoen for, at de vil påvirke efterforskningen. For disse arrestanter kan det efter anklagemyndighedens vurdering være nødvendigt i betydelig grad at begrænse deres muligheder for at få besøg eller skrive breve uden disse gennemgås af myndighederne f.eks. for at undgå, at de sender beskeder ud af fængslet til andre om at ødelægge beviser, samstemme deres forklaringer eller true vidner til tavshed. Arrestanter omfattet af kollusionsarrest (fængslet pga. hensynet til påvirkningsrisiko) vil således oftest være undergivet det, der kaldes brev- og besøgskontrol (ofte forkortet til "B&B").

Størstedelen af landets varetægtsarrestanter er varetægtsfængslet pga. hensynet til påvirkningsrisiko. Derved underlægges størstedelen af landets varetægtsarrestanter også brev- og besøgskontrol - i hvert fald indledningsvist i deres varetægtsforløb, indtil efterforskningen er afsluttet, vidner er afhørt, og beviserne er sikret. Institut for Menneskerettigheder har på baggrund af data fra Rigsadvokaten fundet, at 68,9 pct. af igangsatte varetægtsforløb i 2024 indeholdt brev- og besøgskontrol.² Det er den højeste andel

² Institut for Menneskerettigheder: "Fængsler og frihedsberøvelse" (menneskeret.dk, 2025). Det er angivet, at 68,9 pct. var underlagt brevkontrol samt at ligeledes 68,9 pct. var underlagt besøgskontrol. Det må antages, at de to grupper i meget høj grad er overlappende.

ud af de i alt 8 år i perioden i 2017-2024, som der er indsamlet data for. I alle årene har over halvdelen af alle nye varetægtsarrestanter dog været underlagt brev- og besøgskontrol.

Der har igennem mange år været udbredt kritik af, at mange arrestanter dermed i betydelig grad er blevet begrænset i deres kontakt ikke kun med pårørende udenfor fængslet, men også med andre arrestanter i fængslet. Det er således ofte blevet fremført, at en del arrestanter risikerer at tilbringe 23 timer om dagen alene i deres celle.³

En anden forskel på varetægtsfængsling før dom og afsoning efter dom er naturligvis, at den indsatte ved afsoning har en klar dato for, hvornår frihedsberøvelsen ophører (hvilket dog kan afhænge af f.eks. mulighederne for prøveløsladelse). For den varetægtsfængslede er det derimod som udgangspunkt uklart, hvor længe varetægtsfængslingen vil blive opretholdt, hvor længe en eventuel brev- og besøgskontrol vil blive opretholdt, om man bliver dømt og hvor lang tid man i givet fald skal afsone. Dette kan i sig selv være en hård psykisk prøvelse pga. usikkerhed og gentagne skuffede forventninger om at blive sat fri (for både arrestanten og dennes pårørende).⁴

3.3 De menneskelige og samfundsmæssige konsekvenser

Som beskrevet overfor kan varetægtsfængsling være ganske hårdt, ligesom det ofte opleves som en hårdere frihedsberøvelse end den efterfølgende afsoning, bl.a. fordi den sker uden varsel, på ubestemt tid og potentielt i flere år.⁵ Der har været eksempler i Danmark på personer, der har udviklet sindssygdom under en varetægtsfængsling. Dette var f.eks. tilfældet i U 2000.2385 H omhandlende paranoid psykose, som Højesteret lagde til grund, var forårsaget af varetægtsfængslingen (hovedsageligt i isolation), ligesom Højesteret fastslog, at myndighederne måtte anse det for *"almindeligt kendt, at varetægtsfængsling i isolation indebærer risiko for forstyrrelse af det psykiske helbred"*.

Så alvorlige konsekvenser er heldigvis ikke udgangspunktet, og som beskrevet i afsnit 4.6.1 har Danmark over en årrække nedbragt anvendelsen af egentlig isolation under varetægtsfængsling ganske betydeligt.

Varetægtsfængslinger uden isolation har dog også store konsekvenser for arrestanterne. Det gælder ikke mindst de langvarige varetægtsfængslinger, hvor arrestanterne i lange perioder er afskåret fra deres normale liv og deres pårørende. Selv kortvarige varetægtsfængslinger kan også være meget forstyrrende. Selv få ugers varetægtsfængsling kan føre til, at man mister sit arbejde eller på anden måde får økonomisk forstyrrelse pga. manglende betalinger eller tab af indtægt. Hertil kommer betydelig forstyrrelse af familielivet, især hvis man har børn.

³ Isabel Fluxá Rosado: "Varetægt: Derfor fører Danmark på varetægtsfængsling i Norden" ([advokatsamfundet.dk, 2024](https://advokatsamfundet.dk/2024)) samt Institut for Menneskerettigheder: "Fængsler og frihedsberøvelse" ([menneskeret.dk, 2025](https://menneskeret.dk)).

⁴ Peter Scharff Smith & Janne Jakobsen: Varetægtsfængsling. Danmarks hårdeste straf? (2017), s. 189

⁵ Henning Fuglsang Sørensen: Processen (2022), s. 140

Forskere fra Rockwool-fonden har fundet, at jobtilknytningen falder med ca. 16 pct. efter en varetægtsfængsling, uanset om personen ender med at blive dømt for det forhold, som de har været varetægtsfængslet for. Personer, der varetægtsfængsles, men ultimativt ikke dømmes for lovovertrædelsen, har dårligere familietilknytning 3 år efter frihedsberøvelsen, end en person, der er fundet skyldig og har afsonet almindelig fængselsstraf, men som ikke sad varetægtsfængslet under sagen. For de ikke-dømte, men varetægtsfængslede, boede 46 pct. 3 år efter frihedsberøvelsen ikke længere sammen med de familiemedlemmer, som de havde boet sammen med før. Det er næsten det samme for dømte, der har været varetægtsfængslet (51 pct.). For de dømte, men ikke varetægtsfængslede, var det samme kun tilfældet for 35 pct. Det er således ikke skyldsspørgsmålet, men derimod varetægtsfængslingen, der lader til at bryde familieforholdene op.⁶

Grundet disse menneskelige og samfundsmæssige konsekvenser bør nødvendige varetægtsfængslinger selvfølgelig undgås. Det er derfor altid relevant at holde øje med, om der er mulighed for at nedbringe anvendelsen af varetægtsfængslinger.

Unødvendige varetægtsfængslinger kan omfatte flere grupper af personer. Mest oplagt er de personer, der principielt aldrig skulle have været varetægtsfængslet. Det gælder først og fremmest de personer, der varetægtsfængsles for forhold, som de efterfølgende ikke findes skyldige i at have begået. Varetægtsfængsling er dog også nødvendig overfor personer, der findes skyldige, men hvor der ikke var behov for varetægtsfængsling under retssagen, f.eks. fordi der ikke var en reel kollusionsfare, gentagelsesfare, eller flugtfare, eller fordi der ikke reelt var et behov for at varetægtsfængsle pga. retsfølelsen (f.eks. fordi forholdet ikke var så groft som først antaget). Disse personer skal have deres berettigede straf efter dom, men behøver ikke blive fængslet under efterforskningen og retssagen. Endelig er varetægtsfængsling også unødvendigt, når en mindre indgribende foranstaltning også ville have kunne imødekomme hensynet til fængslingsgrunden, f.eks. at undgå flugt.

Selv for de personer, hvor varetægtsfængsling indledningsvist må anses for nødvendig, er det problematisk, hvis personer er varetægtsfængslet for længe. Det gælder naturligvis især personer, der ender med at have været varetægtsfængslet i længere tid end den straf, som de ultimativt idømmes. Der er dog også grund til bekymring, hvis personer er varetægtsfængslet i en meget stor del af deres straf, da dette i praksis vil opleves som en hårdere straf, hvorved der skabes ulighed mellem personer idømt samme straf for samme forhold, men hvor den ene har været varetægtsfængslet det meste af strafflængden, mens den anden ikke har. Førstnævnte vil, som det fremgår ovenfor, opleve langt større menneskelige konsekvenser af fængslingen. Dette vil i mange tilfælde endda kunne skyldes forhold udenfor deres kontrol, f.eks. at de er udlændinge og dermed vurderes at have en større flugtrisiko, eller at politiet ikke har pågrebet medgerningsmænd.

⁶ Rockwool Fonden Forskning: "Uskyldige mister jobbet efter varetægtsfængsling" (rockwoolfonden.dk, 2020)

Endelig kan der være personer, som er varetægtsfængslet for længe, uanset om dette udgør en stor del af deres straf eller ej. Dette kan f.eks. være tilfældet, hvis en varetægtsfængsling opretholdes selv efter, at den reelle kollusionsfare er overstået, eller hvis årsagen til at sagen ikke fremmes skyldes systemforhold, f.eks. at politi og/eller domstole ikke har tilstrækkelige ressourcer.

Der er derfor behov for at overveje, hvorvidt anvendelse af varetægtsfængsling i alle tilfælde er nødvendig.

3.4 Politisk ønske om at nedbringe varetægtsfængsling

Der har over en længere årrække været mange kritiske røster rettet mod Danmarks anvendelse af varetægtsfængsling, herunder med påpegning af, at Danmark ofte ligger ganske højt i internationale sammenligninger om anvendelse af varetægtsfængslingen. Kritikken har fået dele af den juridiske litteratur til at tale om, at der *"her i landet er en ganske vidtgående tradition, der indebærer, at sigtede i realiteten straffes før dom"* samt at *"en tredjedel af det samlede belæg i fængsler og arresthuse udgøres af varetægtsarrestanter, som under behandlingen af deres sag er frihedsberøvet uden dom. Dette forhold kan med rette give anledning til væsentlig betænkelighed"*.⁷

De internationale tal, som der i sådanne sammenhænge henvises til, omhandler bl.a. Europarådets årlige statistikker, der i den seneste rapport fra juli 2025 viser, at arrestanter i Danmark udgør 36 pct. af det samlede antal indsatte i danske fængsler. Til sammenligning er den europæiske median 26 pct. og det europæiske gennemsnit 29 pct. Alle øvrige nordiske lande samt Tyskland, Frankrig og Italien ligger mellem 24 pct. (Norge) og 28 pct. (Sverige).⁸ Danmark er som det eneste nordiske land i rapporten placeret i kategorien "Meget Høj" (mere end 25 pct over medianen).⁹

Tallene har ført til international kritik. F.eks. udtrykte FN's torturkomite i 2023 bekymring over udviklingen i længden af varetægtsfængslinger samt over det faktum, at nogle varetægtsfængslede er op til 23 timer i døgnet i deres celle, hvilket komiteen udtrykte som *"de facto isolationsfængsling"*.¹⁰

Det seneste år har der igen været fokus på området og kritik fra flere aktører. I juni 2025 anbefalede Institut for Menneskerettigheder regeringen og Folketinget at begrænse længde

⁷ Jørn Vestergaard: Straffeproses – Grundtræk af dansk strafferetspleje (2017), s. 118

⁸ Marcelo F. Aebi & Edoardo Cocco: "Prisons and Prisoners in Europe 2024: Key Findings of the SPACE I survey" ([coe.int, 2025](#)), Figur 5

⁹ Marcelo F. Aebi & Edoardo Cocco: "Prisons and Prisoners in Europe 2024: Key Findings of the SPACE I survey" ([coe.int, 2025](#)), Tabel 1

¹⁰ Committee against Torture: "Concluding observations on the eighth periodic report of Denmark" ([un.org, 2023](#))

og omfang af varetægtsfængsling samt styrke varetægtsfængslede rettigheder ved lov.¹¹ I oktober 2024 fremsatte tænketanken Forsete og Landsforeningen af Forsvarsadvokater et idékatalog vedrørende varetægtsfængsling, der indeholdt en række forslag til justeringer af fængslingsbetingelserne.¹²

Der er også fokus på emnet fra politisk side. I aftalen "Aftale om strafreform og kriminalforsorgens økonomi 2026-2030" indgået mellem 10 partier med tilsammen 160 mandater i Folketinget har aftalepartierne udtrykt enighed om, at *"der skal være fokus på at nedbringe omfanget af varetægtsfængsling"*. I den forbindelse har de bl.a. aftalt, at varetægtsfængsling i surrogat på egen bopæl med fodlænke skal ske i øget omfang (dog ikke for personer, som er sigtet for grov personfarlig kriminalitet). De har også aftalt, at Justitsministeriet skal undersøge omfanget af besøgs- og brevkontrol under varetægtsfængsling, og om der bør tages tiltag til at reducere dette. Endelig slår aftalen fast, at *"regeringen vil undersøge yderligere tiltag, der kan nedbringe omfanget af varetægtsfængsling, og som vil kunne indgå i den lovgivning, der skal implementere aftalen."*¹³

Efter Justitias og Advokatsamfundets opfattelse bør valget mellem, hvilke tiltag der skal indføres, bygge på solid faglig viden om det eksisterende system, herunder hvilke mekanismer, der fører til den udbredte anvendelse af varetægtsfængsling i det danske retssystem. En række forskere har undersøgt forholdene for arrestanter og hvilke konsekvenser varetægtsfængslingen har for dem og deres pårørende.¹⁴ Der har til gengæld været mindre fokus på at undersøge selve processen ved domstolene, hvor beslutningerne om antal og længde af varetægtsfængslinger træffes.

I marts 2025 blev vidensgrundlaget om dette styrket i betydelig grad, da Rigsadvokaten udgav en analyse af anvendelsen af varetægtsfængslinger.¹⁵ Rapporten bidrog primært med en række nye kvantitative data om antallet og længden af varetægtsfængslinger, herunder helt nye datatyper om bl.a. anvendelsen af de forskellige fængslingsgrunde, samt hvor lang tid forskellige dele af sagsprocessen ved politi, anklagemyndighed og domstolene tager.

¹¹ Institut for Menneskerettigheder: "Varetægtsfængslede rettigheder bør styrkes og fastsættes ved lov" (menneskeret.dk, 2025)

¹² Tænketanken Forsete og Landsforeningen af Forsvarsadvokater: "Idékatalog vedr. varetægtsfængsling" (lffa.dk, 2024)

¹³ "Aftale om strafreform og kriminalforsorgens økonomi 2026-2030" (justitsministeriet.dk, 2025). Aftalen er indgået mellem Regeringen (Socialdemokratiet, Venstre og Moderaterne) samt Danmarksdemokraterne, Socialistisk Folkeparti, Liberal Alliance, Det Konservative Folkeparti, Dansk Folkeparti, Radikale Venstre og Alternativet. Uden for aftalen står således kun Enhedslisten, Borgernes Parti samt partierne valgt i Grønland og Færøerne.

¹⁴ Mest velkendt er Peter Scharff Smiths og Janne Jakobsens bog "Varetægtsfængsling – Danmarks hårdeste straf?" (2017), der bygger på en omfattende undersøgelse af de varetægtsfængslede forhold, bl.a. med spørgeskemaer og interviews med de indsatte og med ansatte i Kriminalforsorgen.

¹⁵ Rigsadvokaten: "Rigsadvokatens analyse af anvendelsen af varetægtsfængslinger" (anklagemyndigheden.dk, 2025)

Der mangler dog fortsat en mere kvalitativ undersøgelse, der kan forklare disse data og udviklingen i varetægtsfængsling. Dette er en del af baggrunden for, at Justitia og Advokatsamfundet har valgt at bidrage med denne rapport, der dels dykker dybere ned i de kvantitative data og årsagerne til de seneste års udvikling, dels undersøger hvordan de professionelle aktører involveret i processerne om varetægtsfængsling (forsvarsadvokater, anklagere og dommere) oplever den nuværende situation, samt hvilke ideer disse aktører har til nedbringelse af omfanget af varetægtsfængsling.

3.5 Rapportens formål og afgrænsning

Denne rapport er udarbejdet i et samarbejde mellem Justitia og Advokatsamfundet og er finansieret af Dreyers Fond. Formålet er at følge op på den årelange kritik af anvendelsen af varetægtsfængsling i Danmark, samt undersøge, om antallet af varetægtsarrestanter (i rapporten ofte blot omtalt som "arrestanter") og længden af varetægtsfængslinger kan nedbringes.

Fokus i rapporten er på retssystemet, hvor det besluttes, om en varetægtsfængsling skal igangsættes, og hvor længe den skal opretholdes. Varetægtsfængsling skal altid afgøres i et retsmøde, ligesom loven kræver afholdelse af jævnlige retsmøder (fristforlængelsesmøder) for at vurdere, om det er nødvendigt at fortsætte en igangsat varetægtsfængsling. I disse retsmøder deltager tre professionelle aktører: 1) anklageren, der i drøftelse med politiets efterforskere har besluttet at fremsætte anmodning om varetægtsfængsling eller fortsat varetægtsfængsling 2) forsvareren, der er blevet udpeget til at repræsentere den sigtede og dennes interesse i at undgå varetægtsfængsling, samt 3) dommeren, der skal træffe afgørelse om varetægtsfængsling.

Rapporten fokuserer på de tre gruppers professionelle erfaringer med de nuværende regler og processer, hvilket er undersøgt gennem interviews og spørgeskema, med henblik på at identificere relevant kritik af de nuværende regler og muligheder for forbedringer.

Rapporten fokuserer derimod ikke på selve forholdene i fængslerne. Der kan bestemt være behov for at undersøge, om disse forhold skal reguleres på anden måde, herunder om der skal skabes bedre muligheder for samvær med andre arrestanter, mere kontakt med pårørende, rettigheder for børn af varetægtsfængslede, adgang til uddannelse og beskæftigelse etc. Sådanne undersøgelser vil dog forudsætte et nyt selvstændigt projekt.

Rapporten har heller ikke fokus på situationen for de udlændinge, der er varetægtsfængslet efter hjemrejseloven. Det er her tale om personer, som det er planen at udvise og udsende fra Danmark, og som i nogle situationer varetægtsfængsles for at sikre, at de ikke skjuler sig for myndighederne eller lignende. Selvom det er relevant at undersøge retsstillingen for disse personer, er det blevet vurderet, at gruppen på mange punkter adskiller sig fra den store gruppe varetægtsarrestanter, som er hovedfokus for denne rapport.

3.6 Rapportens opbygning, metoder og undersøgelsesdesign

Resten af rapporten er opbygget i tre store dele.

I kapitel 4 analyseres de juridiske regler med inddragelse af forarbejder, der afspejler intentionerne bag lovgivningen, og retspraksis der afspejler den faktiske fortolkning af reglerne. Kapitlet indeholder også en kort analyse af, hvilke rammer Den Europæiske Menneskerettighedskonvention opstiller for området.

Dansk ret er indsamlet og analyseret ved almindelig juridisk metode, herunder ved gennemgang og analyse af de kendelser om varetægtsfængsling, der findes i Anklagemyndighedens Vidensdatabase, den offentlige Domsdatabasen, på domstolenes egne hjemmesider, i Karnov-databasen, eller som i øvrigt er identificeret gennem anden litteratur eller henvisninger.

Reglerne fra Den Europæiske Menneskerettighedskonvention er ligeledes analyseret gennem eksisterende litteratur, praksis fra HUDOC-databasen samt sammenstillinger af retspraksis fra Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols hjemmeside.

I kapitel 5 analyseres en række kvantitative data om varetægtsfængsling i Danmark, herunder hvad vi ved om antal og længde af varetægtsfængslinger og om antallet af varetægtsfængslede, der ikke ender med at blive dømt for den lovovertrædelse, som de er varetægtsfængslet for. Det analyseres ligeledes, hvordan udviklingen har været i disse og andre relevante data, ligesom det vurderes, hvad der kan ligge bag udviklingen.

Disse data bygger bl.a. på rapporten fra Rigsadvokaten (2025), der trak data fra politiets sagsbehandlingssystem samt indsamlede øvrige oplysninger fra politikredsene om sagsforløbene for varetægtsanmodninger.¹⁶ Justitia har tilvejebragt yderligere data gennem en dataudtræksanmodning ved Rigsadvokaten, data fra Danmarks Statistiks statistikbank samt via eksisterende litteratur, herunder rapporter fra Kriminalforsorgen. Dette er suppleret med data fra andre nordiske lande, der er tilvejebragt fra deres udgaver af statistikbanker samt tillige gennem henvendelse til advokatsamfund i Norge, Sverige og Finland.

I kapitel 6 analyseres interviews og spørgeskemabesvarelser, som Justitia har indsamlet blandt forsvarsadvokater, anklagere og dommere. Her analyseres det, hvilke oplevelser og erfaringer disse grupper har med den nuværende praksis, hvilke problemstillinger de peger på, og hvilke behov for regelændringer, som de ser.

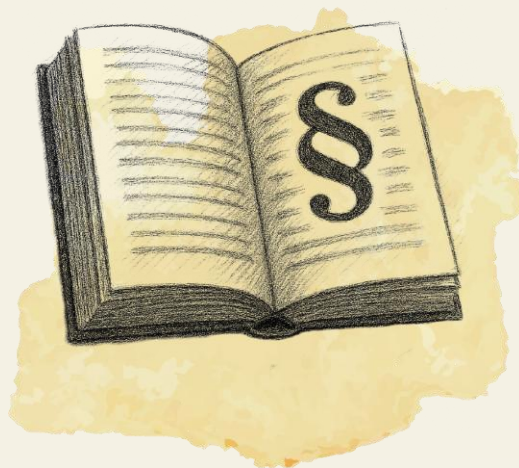
Spørgeskema er udsendt via Landsforeningen af Forsvarsadvokater til deres ca. 400 medlemmer, hvoraf i alt 79 har besvaret spørgeskemaet. Et fuldstændigt enslydende spørgeskema er udsendt til anklagere beskæftiget med varetægtsfængslinger via

¹⁶ Rigsadvokaten: "Rigsadvokatens analyse af anvendelsen af varetægtsfængslinger" ([anklagemyndigheden.dk, 2025](https://anklagemyndigheden.dk/2025))

chefanklagerne i hvert af landets politikredse (undtagen Bornholm, Grønland, Færøerne og National enhed for Særlig Kriminalitet). Dette spørgeskema blev sendt til i alt 95 anklagere beskæftiget med arrestantsager og besvaret af i alt 58 anklagere.

Dybdegående interviews med anvendelse af en semistruktureret spørgeramme er afholdt med fem forsvarsadvokater, syv dommere (byretsdommere og landsretsdommere) og syv anklagere med ansvar for behandling af arrestantsager (specialanklagere og advokaturchefer). Der er herudover holdt en række supplerende samtaler med en række andre eksperter, herunder forskere, repræsentanter fra Rigsadvokaten og fra Folketingets Ombudsmand (der fører tilsyn med fængsler) samt med interesseorganisationer, der varetager f.eks. varetægtsfængslede eller deres pårørendes interesser.

I kapitel 7 fører dette til en konklusion på væsentlige problemstillinger og fremstillingen af en række anbefalinger.

4 Reglerne om varetægtsfængsling

Dette kapitel beskriver de gældende regler for varetægtsfængsling, herunder gennem analyse af den eksisterende lovregulering og retspraksis.

I afsnit 4.1 gennemgås først de forfatningsretlige regler, der begrænser statens muligheder for at frihedsberøve borgerne, og som dermed udgør den ultimative grænse for, hvornår varetægtsfængsling vil kunne finde sted.

I de efterfølgende afsnit gennemgås de danske regler om varetægtsfængsling, der som udgangspunkt findes i retsplejeloven.

I afsnit 4.2 gennemgås således betingelserne for, at en varetægtsfængsling kan indledes, og i afsnit 4.3 analyseres proportionalitetskravet, der sætter visse grænser for anvendelsen af varetægtsfængsling, selv når de øvrige betingelser er opfyldt. I sammenhæng med dette gennemgås mulighederne for at anvende alternativer til varetægtsfængsling.

Afsnit 4.4 undersøger de eksisterende krav til længden for varetægtsfængslinger, herunder særlige regler der skal sikre, at processen fremmest mest muligt.

Afsnit 4.5 gennemgår de formelle krav, der gælder til anklagemyndighedens anmodning om fængsling og dommernes kendelse, herunder kravene om, at en fængsling skal begrundes. Ligeledes beskrives de gældende regler for selve afholdelsen af retsmødet.

I afsnit 4.6 beskrives afslutningsvist visse regler for forholdene under varetægtsfængslingen, herunder mulighederne for brev- og besøgskontrol eller isolationsfængsling.

4.1 Grundloven og de menneskeretlige krav

I de følgende afsnit beskrives de grænser Grundloven og Den Europæiske Menneskerettighedskonvention sætter for den danske stats muligheder for at varetægtsfængsle. Disse to regelsæt udgør de primære forfatningsretlige grænser på området. Dansk lovgivning om varetægtsfængsling skal således overholde reglerne i disse to regelsæt for ikke at komme i konflikt med enten Grundloven eller Den Europæiske Menneskerettighedskonvention.

En række øvrige internationale regelsæt regulerer nærmere forholdene for varetægtsfængslede personer, herunder især FN's Torturkonvention. Disse regelsæt vil ikke blive gennemgået nærmere i denne rapport.

4.1.1 Grundlovens regler om varetægt

Ifølge Grundloven § 71, stk. 3, skal enhver anholdelse prøves af domstolene indenfor 24 timer. Her skal der afsiges en afgørelse i form af en kendelse, hvor dommeren enten løslader den anholdte, eller – hvis betingelserne for varetægtsfængsling er opfyldt – afsiger kendelse om varetægtsfængsling.

Bestemmelsens formål er at beskytte borgerne mod den udøvende magt. Derfor fremstiller man den anholdte for en dommer, som skal tage stilling til, om der er det fornødne grundlag for en fortsat frihedsberøvelse.¹⁷ Dette retsmøde kaldes traditionelt for et "grundlovsforhør". Grundloven § 71, stk. 3, 1. pkt. skal altså ses som en sikkerhedsforanstaltning for borgeren, hvor det sikres, at beslutninger om frihedsberøvelse udover 24 timer skal træffes af domstolene på et objektivt og neutralt grundlag, da domstolene er sikret uafhængighed fra regeringen, jf. Grundloven § 64. Borgeren skal derfor ikke blot stilles for en dommer. Grundlovsforhøret skal medføre en reel prøvelse af, om der er grundlag for at opretholde frihedsberøvelsen.¹⁸

Hvis 24 timers-fristen overskrides, medfører det ikke automatisk, at den anholdte løslades.¹⁹ Dette skal bero på en konkret vurdering.²⁰ Sagen U 2008.1296 Ø omhandlede en fristoverskridelse på 18 minutter, som ikke kunne føre til, at sigtede skulle løslades straks, fordi der var tale om en sigtelse for en lovovertrædelse af betydelig grovhed.

Af Grundloven § 71, stk. 3, 2. pkt. fremgår det desuden, at dommerens afgørelse om, hvorvidt den anholdte skal fængsles, skal være begrundet. I sagen U 1972.779 H kritiserede Højesteret f.eks. rettens kendelse for at være for vag. I tilslutning til de synspunkter, som Højesteret gav udtryk for, er der nu krav til kendelsens begrundelse i retsplejeloven § 764, stk. 4, som er beskrevet nærmere i afsnit 4.5.²¹ Grundlovens krav til fængslingskendelsens begrundelse er således konkretiseret i retsplejeloven.

Det følger af Grundloven § 71, stk. 2, at frihedsberøvelse kun kan finde sted med hjemmel i loven. Dommerens afgørelse om varetægtsfængsling skal således ske på baggrund af

¹⁷ Jens Peter Christensen, Jørgen Albæk Jensen og Michael Hansen Jensen: Grundloven med kommentarer (2015), s. 431

¹⁸ Jens Elo Rytter: Individets grundlæggende rettigheder (4. udgave, 2021), s. 176

¹⁹ Jens Elo Rytter: Individets grundlæggende rettigheder (4. udgave, 2021), s. 176; Henrik Zahle: Danmarks riges grundlov med kommentarer (1999) s. 346; Jens Peter Christensen, Jørgen Albæk Jensen og Michael Hansen Jensen: Grundloven med kommentarer (2015) s. 431

²⁰ Jens Elo Rytter: Individets grundlæggende rettigheder (4. udgave, 2021), s. 176

²¹ Jens Peter Christensen, Jørgen Albæk Jensen og Michael Hansen Jensen: Grundloven med kommentarer (2015) s. 432; Henrik Zahle: Danmarks riges grundlov med kommentarer (1999) s. 347f

fængslingsbetingelser fastsat i loven. Grundloven overlader det til lovgivningsmagten at fastsætte fængslingsbetingelser, men fængslingsbetingelserne skal indeholde nærmere krav for, hvornår fængslingen kan ske og skal holde sig indenfor Grundlovens øvrige regler for frihedsberøvelse.²² Særlig relevant er Grundloven § 71, stk. 5, der bestemmer, at varetægtsfængsling ikke må finde sted for en lovovertrædelse, som kun kan medføre straf af bøde eller hæfte. Hæftestrafen anvendes ikke længere i dansk strafferet, men i retsplejelovens § 762, stk. 3, er i stedet besluttet, at varetægtsfængsling ikke kan anvendes, hvor straffen forventes at blive under 30 dages fængsel.²³

Det følger yderligere af Grundlovens § 71, stk. 3, at dommeren kan udskyde afgørelsen af fængslingsspørgsmålet i 3 dage.²⁴ Betingelsen for dette er, at der er mulighed for, at forlængelsen vil resultere i en fængsling. Begrundelsen for opretholdelse af anholdelsen er oftest at give politiet mulighed for at skaffe sig yderligere materiale til at underbygge fængselsbegæringen. Hvis det derfor er klart, at der selv efter en forlængelse ikke vil kunne blive tale om fængsling, kan anholdelsen ikke opretholdes, og den anholdte skal løslades.²⁵ Fristen på 3 dage er ufravigelig. Den anholdte skal derfor enten løslades eller fængsles efter fristen. Muligheden for at opretholde anholdelsen kan således kun anvendes én gang.²⁶

Grundloven § 71, stk. 4, nævner, at fængslingskendelsen af den fængslede særskilt straks kan indbringes for højere ret. Grundloven giver således den fængslede adgang til at kære fængselskendelsen.²⁷

Grundloven § 71 begrænser bl.a. varetægtsfængsling på disse måder:

- Frihedsberøvelse kun kan finde sted med hjemmel i loven (stk. 2).
- Man skal stilles for en dommer inden for 24 timer (stk. 3).
- Der skal tages stilling til spørgsmålet om varetægtsfængsling inden for 24 timer plus 3 gange 24 timer (stk. 3).
- Kendelsen om varetægtsfængsling skal begrundes (stk. 3, 2. pkt.).
- Kendelsen om varetægtsfængsling kan særskilt indgives for højere ret (stk. 4).
- Varetægtsfængsling kan ikke ske for en lovovertrædelse, som kun kan medføre straf af bøde eller hæfte (stk. 5).

²² Henrik Zahle: Danmarks riges grundlov med kommentarer (1999) s. 347

²³ Jens Peter Christensen, Jørgen Albæk Jensen og Michael Hansen Jensen: Grundloven med kommentarer (2015) s. 432f

²⁴ Henrik Zahle: Danmarks riges grundlov med kommentarer (1999) s. 346f; Jens Peter Christensen, Jørgen Albæk Jensen og Michael Hansen Jensen: Grundloven med kommentarer (2015) s. 431f

²⁵ Henrik Zahle: Danmarks riges grundlov med kommentarer (1999), s. 346

²⁶ Henrik Zahle: Danmarks riges grundlov med kommentarer (1999) s. 347; Jens Elo Rytter: Individets Grundlæggende Rettigheder (2021), s. 177

²⁷ Jens Peter Christensen, Jørgen Albæk Jensen og Michael Hansen Jensen: Grundloven med kommentarer (2015) s. 432

4.1.2 Den Europæiske Menneskerettighedskonventions regler om varetægt

Udover de nationale bestemmelser, der regulerer varetægtsfængsling, er Danmark forpligtet til at overholde Den Europæiske Menneskerettighedskonventions bestemmelser og den Europæiske Menneskerettighedsdomstols ("EMD") praksis om varetægtsfængsling.

De konkrete bestemmelser om varetægtsfængsling efter konventionen findes i artikel 5 om ret til frihed og sikkerhed. Efter denne bestemmelse har enhver ret til frihed og personlig sikkerhed og må ikke berøves dette, medmindre det følger af en række undtagelser, som bestemmelsen oplister. En af undtagelserne, der fremgår af art. 5, stk. 1, litra c, omhandler frihedsberøvelse ved mistanke om kriminalitet, herunder varetægtsfængsling.²⁸

Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 5, stk. 1, litra c:

[Ingen må berøves friheden, undtagen i tilfælde af ...] lovlig anholdelse eller forvaring af en person med det formål at stille ham for den kompetente retlige myndighed, når der er begrundet mistanke om, at han har foretaget en retsstridig handling, eller når der er rimelig grund til at anse det for nødvendigt for at hindre ham i at foretage en retsstridig handling eller i at flygte efter at have fuldført en sådan."

Formålet med art. 5, stk. 1, litra c, er at beskytte en person mistænkt for at have begået kriminalitet mod enhver vilkårlig eller ulovlig fratagelse af deres bevægelsesfrihed, herunder ved anvendelse af varetægtsfængsling, samt at sikre, at en eventuel sag bliver afgjort inden for rimelig tid, og hvis dette ikke sker, at den fængslede bliver løsladt, mens sagen er under behandling.²⁹

Centralt i bestemmelsen er kravet om "begrundet mistanke" for, at den varetægtsfængslede har gjort noget strafbart ("retsstridig handling"). Kravet forudsætter, at der foreligger tilstrækkelige oplysninger eller beviser, som kan danne grundlag for, at det kan lægges til grund, at der er gjort noget strafbart.³⁰ Beviskravet er dog ifølge praksis fra Menneskerettighedsdomstolen lempeligere end ved domsfældelse.³¹ Der skal derfor ikke meget til, for at betingelsen om "begrundet mistanke" vil være opfyldt, i konventionens forstand. Det er dog et krav, at den begrundende mistanke er til stede under hele varetægtsfængslingen.³²

²⁸ Jens Elo Rytter: Individets Grundlæggende Rettigheder (4. udg., 2021), s. 186

²⁹ Jens Elo Rytter: Individets Grundlæggende Rettigheder (4. udg., 2021), s. 186

²⁹ Jens Elo Rytter: Individets Grundlæggende Rettigheder (4. udg., 2021), s. 187

³⁰ Jon Fridrik Kjølbro: Den Europæiske Menneskerettighedskonvention (4. udg., 2017), s. 403

³¹ Jon Fridrik Kjølbro: Den Europæiske Menneskerettighedskonvention (4. udg., 2017), s. 403

³² Jon Fridrik Kjølbro: Den Europæiske Menneskerettighedskonvention (4. udg., 2017), s. 404

Udover mistankekravet opstiller praksis fra EMD en række fængslingsgrunde, som skal være opfyldt for, at varetægtsfængsling kan anses for værende berettiget. Helt overordnet stiller EMD krav til, at indgrebet er begrundet i tungtvejende samfundshensyn.³³ Derudover må det i forbindelse med varetægtsfængslingen "ufortøvet" kunne bevises, at dette sker på grundlag af "særlige hensyn".³⁴ Sådanne hensyn kan eksempelvis være hensynet til at hindre nye lovovertrædelser, hindre flugt, hensynet til efterforskningen eller hensynet til befolkningens retsfølelse.

Staten skal kunne godtgøre nødvendigheden af varetægtsfængsling i det konkrete tilfælde.³⁵ Ved vurderingen af om varetægtsfængsling skal finde sted, skal det også inddrages, om mindre indgribende foranstaltninger ville kunne varetage det samfundshensyn, der anvendes som grundlag for varetægtsfængslingen.³⁶ Varetægtsfængslingen skal ophøre, så snart det samfundshensyn, der er lagt til grund for fængslingen, ophører med at eksistere.³⁷

Ifølge praksis fra EMD skal vurderingen af, om et individ fortsat skal varetægtsfængsles, bero på, hvorvidt der forsat er væsentlige grunde til, at vedkommende bør varetægtsfængsles, og om straffesagen bliver behandlet med passende hastighed.³⁸ Disse krav hænger også sammen med art. 5, stk. 3, som foreskriver at "*enhver, der anholdes eller tages i forvaring i henhold til [art. 5, stk. 1, litra c], skal ufortøvet stilles for en dommer eller anden øvrighedsperson, der ved lov er bemyndiget til at udøve domsmyndighed, og skal være berettiget til rettergang inden en rimelig tid, eller til at blive løsladt i afventning af rettergang[...]*".

Hvad angår varigheden af varetægtsfængsling, er udgangspunktet ifølge praksis fra EMD, at denne regnes fra det øjeblik, frihedsberøvelsen iværksættes, indtil der enten sker løsladelse eller bliver afsagt dom ved første instans.³⁹ Under hele denne periode skal den begrundede mistanke om kriminalitet samt de særlige samfundsmæssige hensyn til fængslingen bestå. Derudover stilles der krav om, at myndigheder aktivt efterforsker sagen med en "tilstrækkelig hurtighed".⁴⁰ Såfremt der sker domsfældelse i første instans, og denne dom ankes, vil den fortsatte varetægtsfængsling i stedet være omfattet af artikel 5, stk. 1, litra a, der vedrører lovlig fængsling af en person efter domsfældelse af en kompetent domstol.⁴¹

³³ Jens Elo Rytter: Individets Grundlæggende Rettigheder (4. udg., 2021), s. 187

³⁴ Jens Elo Rytter: Individets Grundlæggende Rettigheder (4. udg., 2021), s. 187

³⁵ Jens Elo Rytter: Individets Grundlæggende Rettigheder (4. udg., 2021), s. 188

³⁶ Jens Elo Rytter: Individets Grundlæggende Rettigheder (4. udg., 2021), s. 188. Se også European Court of Human Rights: "Guide on Article 5 of the European Convention on Human Rights" ([coe.int, 2025](#)), pr. 88

³⁷ European Court of Human Rights: "Guide on Article 5 of the European Convention on Human Rights" ([coe.int, 2025](#)), pr. 88, samt S. v. and A. v. Denmark [GC], 2018, § 161

³⁸ Jens Elo Rytter: Individets Grundlæggende Rettigheder (4. udg., 2021), s. 186

³⁹ Jens Elo Rytter: Individets Grundlæggende Rettigheder (4. udg., 2021), s. 188

⁴⁰ Jens Elo Rytter: Individets Grundlæggende Rettigheder (4. udg., 2021), s. 188

⁴¹ European Court of Human Rights: "Guide on Article 5 of the European Convention on Human Rights" ([coe.int, 2025](#)), pr. 204. Se bl.a. Belevitskiy v. Russia, 2007, § 99.

I vurderingen af, om varigheden af varetægtsfængslingen kan anses for rimelig, skal det desuden vurderes, om der er konkrete indikationer på, at der foreligger et grundlæggende samfundshensyn for fængslingen, herunder med inddragelse af uskyldsformodningen, samt om retten til frihed vejer tungere i det konkrete tilfælde.⁴² Argumenterne for at opretholde varetægtsfængslingen må desuden ikke fremtræde som generelle og abstrakte, men skal forholde sig til konkrete beviser og forholde sig til arrestantens personlige forhold, der danner grundlag for fængslingen.⁴³

På baggrund af EMD's praksis kan længerevarende varetægtsfængsling være foreneligt med art. 5, såfremt der foreligger særlige grunde herfor, eller der er tale om en særdeles kompliceret sag.⁴⁴ Hvis længden af varetægtsfængslingen overstiger varigheden af den forventede straf, vil dette i sig selv udgøre en krænkelse af EMRK art. 5.⁴⁵

4.2 Retsplejelovens fængslingsbetingelser

De grundlæggende betingelser for varetægtsfængsling fremgår af retsplejeloven § 762, stk. 1 og stk. 2. Disse bestemmelser indeholder i alt fem begrundelser for varetægtsfængsling. Alle varetægtsfængslinger skal således begrundes med henvisning til en (eller flere i kombination) af disse bestemmelser. Der kan således varetægtsfængsles efter § 762, stk. 1, der indeholder 3 forskellige situationer (nr. 1, nr. 2 eller nr. 3) eller efter stk. 2, der indeholder 2 forskellige situationer (nr. 1 og nr. 2).

I tillæg til disse bestemmelser indeholder retsplejeloven § 763 en særlig mulighed for at varetægtsfængsle personer, der har overtrådt vilkår fastsat i en betinget dom eller betingelser fastsat som led i prøveløsladelse eller lignende. Denne bestemmelse, der som udgangspunkt omhandler personer, der allerede er dømt for en lovovertrædelse, vil ikke blive drøftet yderligere i denne rapport.⁴⁶

I det følgende vil betingelserne for varetægtsfængsling efter retsplejeloven § 762, stk. 1 og stk. 2, blive beskrevet nærmere.

⁴² European Court of Human Rights: "Guide on Article 5 of the European Convention on Human Rights" ([coe.int, 2025](#)), pr. 207

⁴³ European Court of Human Rights: "Guide on Article 5 of the European Convention on Human Rights" ([coe.int, 2025](#)), pr. 210

⁴⁴ Jens Elo Rytter: Individets Grundlæggende Rettigheder (4. udg., 2021), s. 188

⁴⁵ Jens Elo Rytter: Individets Grundlæggende Rettigheder (4. udg., 2021), s. 188

⁴⁶ Som fremhævet i afsnit 5.2.4 indgår § 763 også i mindre end 1 pct. af alle afgørelser om varetægt

4.2.1 Oversigt over betingelserne i § 762, stk. 1

Retsplejeloven § 762, stk. 1

En sigtet kan varetægtsfængsles, når der er begrundet mistanke om, at han har begået en lovovertrædelse, som er undergivet offentlig påtale, såfremt lovovertrædelsen efter loven kan medføre fængsel i 1 år og 6 måneder eller derover, og

- 1) der efter det om sigtedes forhold oplyste er bestemte grunde til at antage, at han vil unddrage sig forfølgningen eller fuldbyrdsen, eller
- 2) der efter det om sigtedes forhold oplyste er bestemte grunde til at frygte, at han på fri fod vil begå ny lovovertrædelse af den foran nævnte beskaffenhed, eller
- 3) der efter sagens omstændigheder er bestemte grunde til at antage, at sigtede vil vanskeliggøre forfølgningen i sagen, navnlig ved at fjerne spor eller advare eller påvirke andre.

Varetægtsfængsling efter § 762, stk. 1, skal kunne begrundes i en af de tre fængslingsgrunde oplistet i nr. 1 (unddragelsesrisiko), nr. 2 (gentagelsesrisiko) og nr. 3 (påvirkningsrisiko). Disse gennemgås nærmere nedenfor.

Uanset, hvilken af de tre fængslingsgrunde, som varetægtsfængslingen begrundes med, skal varetægtsfængslinger efter § 762, stk. 1, dog altid opfylde de følgende tre betingelser: (a) begrundet mistanke om lovovertrædelse, (b) den pågældende lovovertrædelse er undergivet offentlig påtale, og (c) lovovertrædelsen kan medføre fængsel i 1 år og 6 måneder eller derover. Anklagemyndigheden skal således kunne pege på, hvilken lovovertrædelse den sigtede er mistænkt for at have begået, og dermed hvilken bestemmelse i f.eks. straffeloven, som menes at være overtrådt.

Varetægtsfængsling kan således kun ske, når lovovertrædelsen kan medføre fængsel i 1 år og 6 måneder eller derover. Det vigtige i denne sammenhæng er altså strafferammen, og ikke hvilken konkret straf den sigtede forventes at få. Det er almindeligt ved danske domstole, at straffen for en lovovertrædelse fastsættes efter en række momenter, herunder sagens grovhed. En mindre grov overtrædelse af en straffelovsbestemmelse vil således ofte føre til en straf fastsat betydeligt under den maksimale strafferamme, der fremgår af straffeloven. Dette har dog ikke betydning for vurderingen af, om betingelsen i § 762, stk. 1, er overtrådt. Hvis en lovovertrædelse således har en strafferamme på 2 års fængsel, men den sigtede er mistænkt for en mindre grov overtrædelse, der efter retspraksis kun må forventes at føre til en konkret fastsat straf på 1 års fængsel, vil varetægtsfængsling efter § 762, stk. 1, fortsat kunne finde sted. Den forventede straf har imidlertid betydning i andre bestemmelser om varetægtsfængsling, herunder § 762, stk. 2, nr. 2, der gennemgås i afsnit 4.2.9, samt i proportionalitetsvurderingen i § 762, stk. 3, der gennemgås i afsnit 4.3.

En lang række straffelovsovertrædelser har en strafferamme på over 1 år og 6 måneder, men f.eks. de fleste uagtsomme overtrædelser af straffeloven, inkl. uagtsomt manddrab, har en lavere strafferamme (bortset fra ved særligt skærpede omstændigheder såsom spirituskørsel og vanvidskørsel). I disse tilfælde vil der således ikke kunne ske varetægtsfængsling efter § 762, stk. 1.⁴⁷

Det er tillige et krav, at lovovertrædelsen er undergivet offentlig påtale, dvs. at det ikke er overladt til offeret selv at rejse sag ved domstolene. Der er ganske få straffelovsovertrædelser med privat påtale.

Der vil sjældent være tvivl om, hvorvidt den lovovertrædelse, som den sigtede er mistænkt for at have begået, er undergivet offentlig påtale, eller om kravet om en strafferamme på 1 år og 6 måneders fængsel eller derover er opfyldt. Det mest interessante i den første del af § 762, stk. 1, er derfor, om kravet om "begrundet mistanke" er opfyldt, dvs. om der er stærke nok grunde til at mistænke personen for at have begået lovovertrædelsen.

For at varetægtsfængsle efter § 762, stk. 1, er det altid et krav, at mistankekravet er opfyldt. I tillæg til dette er det også et krav, at enten kravet om unddragelsesrisiko, kravet om gentagelsesrisiko eller kravet om påvirkningsrisiko er opfyldt. Disse i alt fire betingelser vil blive gennemgået nærmere i det følgende.

4.2.2 Mistankekravet i § 762, stk. 1

Mistankekravet i retsplejeloven § 762, stk. 1, er formuleret som "begrundet mistanke". Dette kræver en stærkere mistanke, end den der kræves for, at politiet må rejse sigtelse eller foretage en anholdelse.⁴⁸ Der skal således være en håndfast grund til, at politiet mistænker netop denne person for lovovertrædelsen. Det er eksempelvis ikke tilstrækkeligt, at politiet blot har set personen tæt på gerningsstedet.⁴⁹

I den juridiske litteratur forstås kravet således, at der skal være større sandsynlighed for, at den sigtede har begået lovovertrædelsen end for, at den sigtede ikke har begået lovovertrædelsen.⁵⁰ Det er dog også blevet anført, at der principielt bør kræves en sådan grad af mistanke på baggrund af de beviser, der fremlægges under retsmødet, at det må forventes, at den sigtede vil blive dømt, hvis ikke disse beviser afsvækkes under den fortsatte efterforskning.⁵¹

⁴⁷ Jørgen Jochimsen (videreført ved Lotte Helms og Lars Lindenchrone Petersen): Grundlovsforhøret (3. udg., 2024), s. 159-160

⁴⁸ Jørn Vestergaard: Straffeprocessen – Grundtræk af dansk strafferetspleje (2017), s. 119.

⁴⁹ Trine Baumbach og Thomas Elholm: Straffeprocessens katekismus (2. udg., 2024), s. 101

⁵⁰ Michael Kistrup, Jakob Lund Poulsen, Jens Røn og Thomas Rørdam: Straffeprocessen (2023), s. 596

⁵¹ Jørgen Jochimsen (videreført ved Lotte Helms og Lars Lindenchrone Petersen): Grundlovsforhøret (3. udg., 2024), s. 181

Mistankekravet hænger sammen med den lovovertrædelse, som personen er sigtet for. Til illustration kan nævnes sagen U 2007.2350 H, der handlede om, hvorvidt det var berettiget at varetægtsfængsle seks personer i forbindelse med demonstrationerne under rydningen af Ungdomshuset i København. De var sigtet for overtrædelse af straffeloven § 134 a om grov forstyrrelse af ro og orden på offentligt sted. Højesterets flertal godkendte kun tre af de seks varetægtsfængslinger. Det hang sammen med, at en person kun kan dømmes efter § 134 a, hvis det for den enkelte sigtede er godtgjort, at personen havde *"tilsluttet sig gruppen af uromagere og fredsforstyrrelse, således at vedkommende med sikkerhed kan udskilles fra tilskuere, forbipasserende, beboere og andre, der blot har været til stede og overværet hele eller dele af begivenhedsforløbet"*. For varetægtsfængsling var det derfor nødvendigt at vurdere, om der var en rimelig begrundet mistanke for, at det for den enkelte sigtede var mere sandsynligt, at denne havde været deltager end tilskuer.⁵²

Se også beskrivelsen i afsnit 4.2.7 af Højesterets kendelse af 30. juni 2025, der dog omhandler det særlige mistankekrav i § 762, stk. 2, men hvor afgørelsen handler om, at mistankekravet kun var opfyldt for en mindre alvorlig lovovertrædelse, der ikke kunne begrunde varetægtsfængsling i den konkrete sag. I relation til § 762, stk. 1, er det som nævnt ovenfor afgørende, at der er mistanke om en lovovertrædelse, der kan medføre fængsel i 1 år og 6 måneder eller derover. Hvis mistanken om, at en person har begået en sådan lovovertrædelse, endnu ikke er stærkt nok begrundet til at give mulighed for varetægtsfængsling, kan dette ikke ske, uanset om der samtidig er en meget stærkt begrundet mistanke om, at der i hvert fald er begået andre lovovertrædelser med en lavere strafferamme.

For visse lovovertrædelser, f.eks. visse former for brugstyveri, kan det ske, at strafferammen som udgangspunkt kun er på op til 1 år, men at bestemmelsen samtidig indeholder en forhøjet strafferamme på fængsel indtil 2 år, når der foreligger skærpende omstændigheder. I en sådan situation er det nødvendigt, for at begrunde en varetægtsfængsling, allerede tidligt i sagen at afklare, om der er grundlag for at antage, at sagens forhold betyder, at forholdet hører under strafferammen for sager med skærpende omstændigheder.⁵³

I mange sager er der naturligvis tidligt i forløbet betydelig dokumentation for politiets mistanke mod personen, f.eks. fordi denne er blevet pågrebet med tyvekoster eller narkotika på sig eller i sin bil, sit hjem eller lignende.⁵⁴ I andre sager, f.eks. ved seksualforbrydelser, kan meget dog afhænge af forurettedes vidneudsagn, hvor dommeren således er nødt til at vurdere, om forurettedes forklaring har en sådan styrke, at der er begrundet mistanke. I

⁵² Se også Lars Lindenchrone Petersen & Erik Werlauff: Dansk retspleje – Civil-, foged-, skifte- og straffeprocessen (9. udg., 2023), s. 750, der gennemgår flere sager om varetægtsfængsling i forbindelse med Ungdomshuset.

⁵³ Jørn Vestergaard: Straffeprocessen – Grundtræk af dansk strafferetspleje (2017), s. 119.

⁵⁴ Jørgen Jochimsen (videreført ved Lotte Helms og Lars Lindenchrone Petersen): Grundlovsforhøret (3. udg., 2024), s. 180

dommerens vurdering kan bl.a. indgå, om den sigtede tidligere har begået lignende kriminalitet (eventuelt endda med samme fremgangsmåde).⁵⁵

Selvom sigtede som udgangspunkt ikke har pligt til at udtale sig, vil det kunne have betydning for mistankevurderingen, at denne vælger ikke at udtale sig i en situation, hvor der fremføres beviser fra anklagemyndigheden, som vil kræve sigtedes forklaring for at blive afsvækket.⁵⁶

4.2.3 Fængslingsgrund 1: Unddragelsesrisiko (sikringsarrest)

Varetægtsfængsling pga. unddragelsesrisiko kræver – udover mistankekravet beskrevet ovenfor – at der "*efter det om sigtedes forhold oplyste er bestemte grunde til at antage, at den sigtede vil unddrage sig forfølgningen eller fuldbyrdelsen*", jf. retsplejeloven § 762, stk. 1, nr. 1.

I vurderingen af dette anlægges en helhedsbedømmelse, der inddrager både de personlige forhold hos sigtede og sagens øvrige oplysninger. Det kan bl.a. omhandle oplysninger om den sigtedes familieforhold, beskæftigelsesforhold, bopælsforhold, oplysninger om rådighed over ressourcer til brug for flugt til udlandet, samt oplysninger om tidligere forsøg på unddragelse.⁵⁷ Der kan også lægges vægt på statsborgerskab og opholdsgrundlag samt for nordiske/europæiske indbyggere på mulighederne for at få udleveret personen fra det pågældende land efter en nordisk eller europæisk arrestordre, hvis personen skulle forsøge at gemme sig i dette land.⁵⁸

Det fremgår endvidere af forarbejderne, at udsigten til en streng straf også kan indgå i vurderingen, men kun i sammenhæng med sagens øvrige omstændigheder. Reglerne blev ændret på baggrund af en 1974-betænkning, der eksplicit gik efter at ændre en tidligere praksis, hvor domstolene generelt havde formodet, at når en forventet straf oversteg fængsel i 1 år eller 1 år og 6 måneder, så måtte sigtede formodes at ville unddrage sig forfølgningen, medmindre hans personlige forhold var så stabile, at disse kunne afkræfte formodningen. Udvalget bag betænkningen beskrev dette som en fiktion, og i øvrigt som en skjult retshåndhævelsesarrest, da det reelt blev til en nærmest automatisk varetægtsfængsling af personer sigtet for kriminalitet over en bestemt straffængde. Reglerne blev derfor ændret på udvalgets anbefaling, så der altid skal lægges vægt på sigtedes forhold, hvorved domstolene ikke alene med henvisning til den forventede straf kan statuere unddragelsesfare. Det kan dog fortsat indgå som et moment i vurderingen af den konkrete risiko for, at sigtede vil unddrage sig forfølgningen.⁵⁹

⁵⁵ Jørgen Jochimsen (videreført ved Lotte Helms og Lars Lindencrone Petersen): Grundlovsforhøret (3. udg., 2024), s. 180

⁵⁶ Jørgen Jochimsen (videreført ved Lotte Helms og Lars Lindencrone Petersen): Grundlovsforhøret (3. udg., 2024), s. 181

⁵⁷ Jørn Vestergaard: Straffeprocessen – Grundtræk af dansk strafferetspleje (2017), s. 121.

⁵⁸ Trine Baumbach og Thomas Elholm: Straffeprocessens katekismus (2. udg., 2024), s. 101

⁵⁹ Betænkning nr. 728/1974 om anholdelse og varetægt, s. 25

Vurderingen afhænger således bl.a. af, hvor stærk og stabil tilknytning, den sigtede har til Danmark (eller efter omstændighederne til et andet land, som det vil være let at få ham udleveret fra). Et konkret eksempel på domstolenes vurdering er sagen U 2015.1794 H, hvor der var tale om en sigtet person, der var både svensk og syrisk statsborger. Landsretten havde valgt at varetægtsfængsle med den begrundelse, at den sigtede var "uden tilknytning til Danmark". Højesteret omgjorde denne beslutning med bemærkning om, at den sigtede havde gode og stabile personlige forhold, havde boet i Sverige ca. 25 år, havde fast bopæl og fast arbejde i Sverige, var gift med en svensk statsborger og havde to mindreårige børn. Højesterets afgørelse illustrerer således de momenter, der kan indgå i vurderingen af, om en person må forventes (og vil have let ved) at gemme sig for danske myndigheder.

Fængslingsgrunden er således primært relevant, når den sigtede ingen tilknytning har til Danmark, eller når personen tidligere har forsøgt at unddrage sig forfølgning, f.eks. ved at gå under jorden eller flygte ud af landet.⁶⁰

Som det imidlertid også fremgår af den nævnte sag, er det klart, at udenlandske statsborgere, især de der kun kortvarigt har været i Danmark og ikke har familieforbindelser her i landet, oftere vil blive anset for havende en flugtrisiko end danske statsborgere, som har hele deres økonomiske grundlag og familie i Danmark. Dette er i nogen grad logisk. En person, der har hele sin familie, sit hjem og sit arbejde i den modsatte ende af verden, vil ikke have noget særligt stort incitament til at opholde sig i Danmark under retssagen blot for at vente på at blive idømt en fængselsstraf her. Omvendt vil den danske statsborger med alle sine forbindelser her i landet være stillet i en situation, hvor det eneste alternativ til at acceptere sin fængselsstraf, vil være at gå under jorden og forsøge at opbygge en helt ny tilværelse i et fremmed land uden sin familie. For denne person vil fængselsstraffen ofte i det lange løb være mindre indgribende. Retsstillingen er således logisk nok, men den medfører utvivlsomt også en forskellig behandling i mulighederne for varetægtsfængsling, der afhænger af forhold, som den sigtede ikke selv har kontrol over, såsom statsborgerskab, fødested etc.

Danske statsborgere kan dog også fængsles på dette grundlag, f.eks. når de har ustabile forhold eller tidligere har holdt sig skjult for politiet.⁶¹ Det var tilfældet i sagen U 2016.2461 H, hvor adskillige forsøg på at indkalde den sigtede til hovedforhandling havde været forgæves, da vedkommende ikke havde bopæl og bevidst ikke besvarede politiets henvendelser.

Selvmondsrisiko er også omfattet af bestemmelsen.⁶²

I sagen U 2024.2370 H var en svensk statsborger blevet anholdt og forsøgt varetægtsfængslet. Byretten løslod ham, men anklagemyndigheden kærede afgørelsen til landsretten, der valgte at varetægtsfængsle ham. Højesteret endte senere med at erklære varetægtsfængslingen

⁶⁰ Henning Fuglsang Sørensen: Processen (2022), s. 138

⁶¹ Trine Baumbach og Thomas Elholm: Straffeprocessens katekismus (2. udg., 2024), s. 101-102

⁶² Trine Baumbach og Thomas Elholm: Straffeprocessens katekismus (2. udg., 2024), s. 102

uberettiget bl.a. henset til, at der ikke var en unddragelsesfare, da den sigtede efter at være blevet løsladt og have været på fri fod i 7 uger igen blev anholdt på sin kærestes adresse, hvor han selv under sagen havde oplyst, at han boede. Dette afkræftede således, at han ønskede at unddrage sig strafforfølgning.

4.2.4 Fængslingsgrund 2: Gentagelsesrisiko (uskadeliggørelsesarrest)

Varetægtsfængsling pga. gentagelsesrisiko kræver – udover mistankekravet beskrevet ovenfor – at der "*efter det om sigtedes forhold oplyste er bestemte grunde til at frygte, at han på fri fod vil begå ny lovovertrædelse af den foran nævnte beskaffenhed*", jf. retsplejeloven § 762, stk. 1, nr. 2.

Her er således tale om en vurdering af, om den sigtede udgør en risiko for sine omgivelser. I denne vurdering kan bl.a. indgå, hvor ofte den sigtede tidligere er blevet dømt for lignende forhold, om det nye forhold er blevet begået umiddelbart efter tidligere forhold (eventuelt under en allerede verserende retssag, prøveløsladelse eller udgang fra fængsel), samt hvorvidt den sigtede enten pga. psykiske forhold/afhængighed af rusmidler eller pga. tilknytning til rocker/bandemiljøet eller lignende organiseret kriminalitet kan anses for mere sandsynligt at ville begå ny kriminalitet.⁶³ Det kan også indgå som et moment ved f.eks. berigelsesforbrydelser, at den sigtede ikke har nogen legal indkomst.⁶⁴ Den primære begrundelse for at anvende bestemmelsen er dog sager, hvor den sigtede er tidligere straffet for samme type kriminalitet (forstået i bred forstand), men den kan også anvendes på ustraffede, hvilket bl.a. sås i forbindelse med rydningen af Ungdomshuset, hvor personer involveret i optøjerne mod politiet blev varetægtsfængslet under hensyn til, at urolighederne ikke var ophørt, og det for de pågældende konkret var nærliggende at antage, at de ville slutte sig til urolighederne igen, hvis de blev løsladt før deres ophør.⁶⁵

Der kan kun ske varetægtsfængsling på grund af gentagelsesrisiko, hvis der er bestemte grunde til at tro, at sigtede vil begå ny kriminalitet af samme art som den lovovertrædelse, vedkommende er sigtet for. Der kan således ikke ske uskadeliggørelsesarrest pga. frygt for, at den sigtede begår andre former for kriminalitet.⁶⁶ Det kan også tale imod varetægtsfængsling, hvis der er gået noget tid siden den seneste dom, eller hvis sigtede ikke tidligere har været gjort bekendt med sigtelser for de tidligere forhold.⁶⁷

Der er en vis sammenhæng mellem uskadeliggørelsesarrest og retshåndhævelsesarrest, da de begge i praksis handler om at få kriminelle væk fra gadebilledet, men det er væsentligt af holde fast i opdelingen. Uskadeliggørelsesarrest er kun relevant, hvor der er grund til at tro, at

⁶³ Jørn Vestergaard: Straffeprocessen – Grundtræk af dansk strafferetspleje (2017), s. 121

⁶⁴ Henning Fuglsang Sørensen: Processen (2022), s. 138

⁶⁵ Trine Baumbach og Thomas Elholm: Straffeprocessens katekismus (2. udg., 2024), s. 102

⁶⁶ Jørgen Jochimsen (videreført ved Lotte Helms og Lars Lindencrone Petersen): Grundlovsforhøret (3. udg., 2024), s. 231

⁶⁷ Michael Kistrup, Jakob Lund Poulsen, Jens Røn og Thomas Rørdam: Straffeprocessen (2023), s. 601

den sigtede vil begå ny kriminalitet, hvis vedkommende løslades. Retshåndhævelsesarrest kræver modsat ikke risiko for gentagelse, men er kun relevant ved visse mere alvorlige former for kriminalitet, ligesom der er krav om et stærkere mistankegrundlag.⁶⁸ Eksempelvis kan nævnes sagen U 2014.1041 Ø, hvor sigtede havde forgrebet sig på to mindreårige piger, der var niecer til hans kæreste. Byretten havde varetægtsfængslet ham for gentagelsesrisiko, da forholdene var begået over flere gange. Landsretten mente modsat, fordi sigtede ikke tidligere var straffet, at der ikke var tilstrækkeligt grundlag for at antage, at der var gentagelsesrisiko. Landsretten valgte i stedet at varetægtsfængsle efter § 762, stk. 2, nr. 2, (retshåndhævelsesarrest) på trods af, at landsretten selv anførte, at forholdene som sigtede havde erkendt lå i "grænseområdet" mellem straffeloven § 222 (i kombination med § 225, dvs. anden seksuelt forhold end samleje med person under 15) og straffeloven § 232 (blufærdighedskrænkelser, hvilket ikke kan begrunde varetægtsfængsling efter retsplejeloven § 762, stk. 2, nr. 2).

4.2.5 Fængslingsgrund 3: Påvirkningsrisiko (kollusionsarrest)

Varetægtsfængsling pga. påvirkningsrisiko kræver – udover mistankekravet beskrevet ovenfor – at der *"efter sagens omstændigheder er bestemte grunde til at antage, at sigtede vil vanskeliggøre forfølgningen i sagen, navnlig ved at fjerne spor eller advare eller påvirke andre"*, jf. retsplejeloven § 762, stk. 1, nr. 3.

Fængslingsgrunden er særligt relevant tidligt i efterforskningen, hvor politiet f.eks. mangler at finde og afhøre medgerningsmænd eller vidner, og hvor det derfor kan være afgørende, at politiet får talt med disse, før den sigtede eventuelt får mulighed for at advare dem, true dem eller instruere dem i, hvad de skal fortælle.⁶⁹

Det er blevet fremhævet, at der ses at være en tendens til, at der i vurderingen af påvirkningsrisiko i praksis indgår hensynet til, om sigtede har været villig til at udtale sig. En sigtet, der nægter at udtale sig i sagen, vil således oftere blive varetægtsfængslet på kollusionsarrest, bl.a. fordi en løsladelse vil give den sigtede mulighed for at samstemme sin forklaring med andre. Den sigtede har imidlertid ikke pligt til at udtale sig i en straffesag mod denne, hvilket personen også skal oplyses om inden en afhøring i retten, ligesom det ikke er strafbart som sigtet at lyve under afgivelsen af sin forklaring. Dette hænger sammen med de menneskeretlige regler om forbud mod tvang til selvinkriminering samt uskyldsformodningen, der medfører, at det er anklagemyndigheden, der skal bevise, at den sigtede er skyldig.⁷⁰ I den sammenhæng kan der opstå visse retssikkerhedsproblemer, hvis den sigtedes tavshed

⁶⁸ Jørgen Jochimsen (videreført ved Lotte Helms og Lars Lindencrone Petersen): Grundlovsforhøret (3. udg., 2024), s. 231

⁶⁹ Henning Fuglsang Sørensen: Processen (2022), s. 138

⁷⁰ Jørn Vestergaard: Straffeprocessen – Grundtræk af dansk strafferetspleje (2017), s. 85-86 samt 122

medfører varetægtsfængsling. Det vil være retsstridigt at fængsle den sigtede med det direkte sigte dermed at presse en tilståelse eller en forklaring ud af den sigtede.⁷¹

Det er især i sager med flere sigtede, f.eks. i sager om organiseret kriminalitet, at der kan være behov for at sikre sig, at de sigtede ikke får aftalt, hvordan de skal forklare sig. I disse sager kan kollusionsarrest potentielt anvendes, selv når den pågældende sigtede har tilstået, hvis der stadig er efterforskning i gang af kriminaliteten. Her kan henvises til sagen Tfk 2008.98/3 V, hvor sigtede havde erkendt handel med kokain, men landsretten alligevel accepterede kollusionsarrest, da den sigtedes leverandører endnu ikke var afhørt, hvorved sigtede ville kunne advare andre og dermed modvirke efterforskningen. Der kan således ske varetægtsfængsling, når der er bestemte grunde til at antage, at sigtede vil vanskeliggøre forfølgningen mod andre personer i samme sagskompleks.⁷²

Omvendt kan der ikke ske varetægtsfængsling af en person, der har tilstået et forhold, blot fordi politiet antager (uden at have den nødvendige begrundede mistanke), at personen har begået andre tilsvarende lovovertrædelser, som politiet ikke ønsker, at personen påvirker efterforskningen af.⁷³

Der skal være bestemte grunde til at antage, at den sigtede både kan og vil skade efterforskningen. Selvom personen således gerne vil skade efterforskningen, kan der ikke fængsles på kollusionsarrest, hvis beviserne allerede er sikret, og den sigtede dermed ikke kan påvirke efterforskningen.⁷⁴ Det skal også konkretiseres, hvad det frygtes, at den sigtede vil gøre. Det er næppe nok for at opfylde "kan"-delen af bestemmelsen, at den sigtede kan forårsage en mindre forsinkelse eller komplicering af forfølgningen.⁷⁵

I juli 2025 tog Højesteret stilling til disse spørgsmål ved kendelse af 25. juli 2025 i sag 24/2025. Kendelsen omhandlede en person sigtet for indsmugling af videresalg af Tramadol i samarbejde med tre andre personer. På tidspunktet for Højesterets kendelse var to af de andre sigtede dømt for forholdene ved tilståelsessager, og den tredje havde også erkendt forholdene under en politiafhøring, men var ikke under afhøringen blevet spurgt ind til forholdene vedrørende den sidste sigtede. Sagen ved Højesteret omhandlede den sidste sigtede, der nu protesterede over sin fortsatte varetægtsfængsling (i surrogat på psykiatrisk afdeling). Han havde i sin afhøring hos politiet angivet ikke at kunne huske noget og havde ikke ønsket at forklare nærmere. Højesteret valgte at løslade ham, da sagen i alt væsentligt var færdigefterforsket (politiet havde et omfattende bevismateriale inkl. videomateriale af traileren,

⁷¹ Jørn Vestergaard: Straffeprocessen – Grundtræk af dansk strafferetspleje (2017), s. 122

⁷² Michael Kistrup, Jakob Lund Poulsen, Jens Røn og Thomas Rørdam: Straffeprocessen (2023), s. 608

⁷³ Jørgen Jochimsen (videreført ved Lotte Helms og Lars Lindencrone Petersen): Grundlovsforhøret (3. udg., 2024), s. 234-235. Her fremgår også, at det i 1974-betænkningen blev overvejet, om der skulle indføres en ny fængslingsgrund når "sagens omstændigheder giver grundlag for mistanke om, at han har begået andre tilsvarende lovovertrædelser" men denne bestemmelse blev ikke indført ved reformen.

⁷⁴ Trine Baumbach og Thomas Elholm: Straffeprocessens katekismus (2. udg., 2024), s. 103

⁷⁵ Michael Kistrup, Jakob Lund Poulsen, Jens Røn og Thomas Rørdam: Straffeprocessen (2023), s. 603

som pillerne var fundet i, DNA-materiale fra kasserne, materiale fra udlæsning af sigtedes telefon, der viste omfattende korrespondance om salg af pillerne, og havde hos den sigtedes forældre fundet et kontantbeløb på 50.000 kr. gemt i en termokande med den sigtedes DNA på). Hertil kom, at den sigtede ikke under den hidtidige varetægtsfængsling i surrogat havde gjort konkrete forsøg på at vanskeliggøre forfølgningen, ligesom der ikke var grund til at antage, at den sigtede ved løsladelse ville kunne vanskeliggøre forfølgningen i sagen ved at samstemme sin forklaring med den anden endnu ikke dømte sigtede, da denne på daværende tidspunkt stadig var varetægtsfængslet. Både byret og landsret var nået til det modsatte resultat.

Tilsvarende tog Højesteret stilling til betingelserne ved en kendelse af 17. december 2024 i U 2025.809 H. I sagen havde tiltalte tilstået og var dømt ved byretten. Den igangværende ankesag ved landsretten omhandlede således kun strafudmålingen. Der forelå tillige forklaringer fra de to øvrige tiltalte i sagen, der begge var varetægtsfængslet med besøgs- og brevkontrol uden at have protesteret imod dette. Højesteret fandt derfor ikke, at den tiltalte ville eller kunne vanskeliggøre forfølgningen ved at samstemme sin forklaring med de andre tiltalte. Der var dog potentielt en ukendt ekstra gerningsmand på fri fod, men politiet havde ikke kunnet identificere denne, og der var ikke igangværende efterforskning rettet mod personen. Der var heller ikke oplysninger om, hvordan tiltalte ville eller kunne påvirke forfølgningen mod denne person. På den baggrund fandt Højesteret, at betingelserne for kollusionsarrest ikke var til stede. Betingelserne for sikringsarrest (unddragelsesrisiko) var dog stadig til stede, hvilket tiltalte heller ikke havde protesteret imod. Landsretten havde modsat Højesteret også fængslet for kollusionsarrest.

Højesteret har således i sin nyeste praksis klart fremhævet, at der *"skal foretages en konkret vurdering af, om der er bestemte grunde til at antage, at den sigtede, som spørgsmålet om fortsat varetægtsfængsling angår, på fri fod vil og kan vanskeliggøre forfølgningen i sagen, herunder ved påvirkning af medsigtede eller andre"*, som det er anført i begge domme. Højesteret har i den forbindelse bl.a. selv henvist til sagen AM2012.01.05H.⁷⁶ I denne sag løslod Højesteret også med den begrundelse, at tiltalte havde aflagt fuld tilståelse, den ene medtiltalte allerede var dømt og den anden fortsat varetægtsfængslet, hvorved Højesteret ikke fandt, at der var bestemte grunde til at antage, at den tiltalte kunne vanskeliggøre forfølgningen i sagen.

I sagen U 2025.426 H anførte Højesteret, at der *"ved organiseret kriminalitet normalt er en betydelig risiko for vanskeliggørelse af forfølgningen f.eks. ved afstemning af forklaringer og påvirkning af vidner"*.

⁷⁶ Også kaldet U 2012.1088 H, men i den version er det meste af sagsfremstillingen udeladt

Når den sigtede har tilstået, eller når der er sket fornøden bevissikring i sagen, vil grundlaget for kollusionsarrest ofte ikke længere være til stede.⁷⁷ I modsætning til unddragelsesrisiko og gentagelsesrisiko, der mere naturligt vil kunne fortsætte med at være til stede under hele processen, vil påvirkningsrisikoen således ofte ændre sig under sagsforløbet. Det kan være fordi, at sigtedes muligheder for at påvirke efterforskningen forringes ("kan"-delen), men det kan også være fordi, at sigtede viser sig ikke at have intentioner om at påvirke sagen ("vil"-delen).⁷⁸ Det kan medføre, at den sigtede løslades senere i processen eller overføres til at være varetægtsfængslet på et andet grundlag (f.eks. retshåndhævelsesarrest, hvis mistankegrundlaget i mellemtiden er blevet forstærket, således at denne fængslingsbetingelse nu er opfyldt, jf. nedenfor i de efterfølgende afsnit).

Når efterforskningen er afsluttet, skal der for at opretholde varetægtsfængslingen ifølge forarbejderne foreligge en betydelig påvirkningsrisiko af afgørende betydning for forfølgningen eller væsentlige hensyn til beskyttelse af vidner eller andre.⁷⁹

En anden begrundelse for, at grundlaget for kollusionsarrest ikke længere er til stede, kan være at den sigtede allerede har haft mulighed for at påvirke sagen i det omfang vedkommende ønsker dette. Det var f.eks. tilfældet i sagen U 1990.253 H, hvor det viste sig, at de tiltalte i fængslet jævnligt havde været i kontakt med hinanden under fælles aktiviteter, ligesom den ene tiltalte også under gårdture havde haft forbindelse til et vidne. På den baggrund var der ikke grund til fortsat at fastholde kollusionsarrest. Se tillige sagen U 2015.1794 H, hvor byretten havde løsladt den sigtede, hvorefter landsretten 3 uger senere omgjorde afgørelsen og krævede sigtede varetægtsfængslet. Højesteret fandt, at fordi sigtede i den mellemliggende periode havde været på fri fod i 3 uger, var der ikke længere bestemte grunde til at antage, at sigtede ville kunne vanskeliggøre forfølgningen yderligere. Tilsvarende ses i sagen U 2024.2370 H, hvor den tiltalte havde været på fri fod i 7 uger (dommen er også beskrevet ovenfor i afsnit 4.2.3 om unddragelsesrisiko). Modsat dog sagen AM2014.05.28Ø, hvor de tiltalte havde været på fri fod i knap 1 måned, men hvor landsretten ikke fandt, at dette kunne ændre på, at der var en betydelig kollusionsrisiko, da sagen omhandlede organiseret kriminalitet med et stort antal personer, der ikke havde ønsket at afgive forklaring til politiet. Det samme var tilfældet for tre andre tiltalte i sagen, der havde været fængslet under hele forløbet, men som under varetægtsfængslingen havde haft lejlighed til at kommunikere med hinanden og haft adgang til brevveksling og besøg uden kontrol.

Anvendelse af varetægtsfængsling pga. påvirkningsrisiko har en særlig betydning. Det er den eneste fængslingsgrund, hvor der generelt er et stort behov for at begrænse arrestantens muligheder for at være i kontakt med andre personer, herunder ved telefonopkald, besøg og brevudveksling. Dette skyldes, at varetægtsfængslingens formål ofte udhules, hvis personen

⁷⁷ Lars Lindenchrone Petersen & Erik Werlauff: Dansk retspleje – Civil-, foged-, skifte- og straffeprocessen (9. udg., 2023), s. 751

⁷⁸ Michael Kistrup, Jakob Lund Poulsen, Jens Røn og Thomas Rørdam: Straffeprocessen (2023), s. 604

⁷⁹ Michael Kistrup, Jakob Lund Poulsen, Jens Røn og Thomas Rørdam: Straffeprocessen (2023), s. 604

blot kan ringe til vidner og true dem, bede sine familiemedlemmer om at fjerne spor eller ringe til medgerningsmænd og samstemme forklaringer. Derfor vil arrestanter varetægtsfængsles efter § 762, stk. 1, nr. 3, oftest blive underlagt brev- og besøgskontrol. Det betyder samtidig, at det for arrestanterne ofte vil føles langt mere indgribende at blive varetægtsfængslet pga. påvirkningsrisiko, da det medfører langt mere intense indgreb i mulighederne for at bevare kontakten til f.eks. ægtefælle og børn. Af samme grund sker det jævnligt, at sigtede/forsvareren accepterer varetægtsfængsling på grund af unddragelsesrisiko eller gentagelsesrisiko, men samtidig protesterer mod varetægtsfængsling pga. påvirkningsrisiko.⁸⁰

4.2.6 Oversigt over betingelserne i § 762, stk. 2

Retsplejeloven § 762, stk. 2

En sigtet kan endvidere varetægtsfængsles, når der foreligger en særligt bestyrket mistanke om, at han har begået

1) en lovovertrædelse, som er undergivet offentlig påtale, og som efter loven kan medføre fængsel i 6 år eller derover, og hensynet til retshåndhævelsen efter oplysningerne om forholdets grovhed skønnes at kræve, at sigtede ikke er på fri fod, eller

2) en overtrædelse af straffelovens § 119, stk. 1, § 119 b, § 123, § 124 a, stk. 1, jf. § 79 a, stk. 1, eller § 79 b, stk. 1, § 134 a, § 192 a, stk. 2, § 218, § 222, § 225, jf. § 216, stk. 2, § 218 eller § 222, § 235, stk. 1, §§ 242-246, § 250, § 252, en overtrædelse af straffelovens § 232 over for et barn under 15 år eller overtrædelse af et forbud meddelt af politiet i medfør af lovgivningen om politiets virksomhed til en person, der har udvist en særlig utryghedsskabende adfærd eller ved sin adfærd bidraget til at skabe særlig utryghed, såfremt lovovertrædelsen efter oplysningerne om forholdets grovhed kan ventes at ville medføre en ubetinget dom på fængsel i mindst 60 dage og hensynet til retshåndhævelsen skønnes at kræve, at sigtede ikke er på fri fod.

Varetægtsfængslingsbetingelserne i retsplejeloven § 762, stk. 2, handler begge om retshåndhævelsesarrest. Det vil sige varetægtsfængsling, hvor en lovovertrædelse anses for at være så grov, at den sigtede ikke bør kunne gå frit rundt under sagen. Begrundelsen er således, at det kan virke stødende for befolkningen, hvis en person sigtet for alvorlig kriminalitet er på fri fod umiddelbart efter gerningstidspunktet samt potentielt i en længere periode under retssagen, også selvom der er meget klare beviser for, at personen har begået lovovertrædelsen. I modsætning til de tre fængslingsgrunde i § 762, stk. 1, indeholder

⁸⁰ Henning Fuglsang Søren: Processen (2022), s. 155

retshåndhævelsesarrest således en mere oplagt foregribelse af straffen.⁸¹ Det primære hensyn er at sikre, at frihedsberøvelsen ikke først sker efter endelig dom.

Retshåndhævelsesarrest skal ske enten efter stk. 2, nr. 1, der fastsætter en generel mulighed for at varetægtsfængsle på dette grundlag ved alvorlige lovovertrædelser (strafferamme på 6 års fængsel eller derover), eller efter stk. 2, nr. 2, der oplister en række konkrete lovovertrædelser og herudover lægger vægt på, hvilken straf den sigtede må forventes at blive idømt, hvis vedkommende findes skyldig.

Fælles for begge situationer er imidlertid, at de kun kan finde anvendelse, hvis der er en "særligt bestyrket mistanke" om, at den sigtede har begået lovovertrædelsen. Kravene vil blive gennemgået nærmere nedenfor.

4.2.7 Det særligt bestyrkede mistankekrav i § 762, stk. 2

I retsplejelovens § 762, stk. 2, er der tale om et strengere mistankekrav end i § 762, stk. 1. Vurderingen kræver meget stærke beviser. Der er ikke tale om helt lige så stærke beviser, som der kræves til en endelig domfældelse, men det er tæt på. Dommeren skal vurdere, at sigtede efter al sandsynlighed bliver dømt. Dette har den afledte betydning, at den dommer, der har truffet afgørelse om varetægtsfængsling efter § 762, stk. 2, herefter er inhabil i sagen. Denne dommer kan ikke medvirke ved den endelige hovedforhandling af sagen, hvor det afgøres, om personen er skyldig, da dommeren i praksis allerede før hovedforhandlingen har taget stilling til skyldsspørgsmålet.⁸² Det samme gælder for de landsdommere, der har behandlet spørgsmålet som led i et kæremål, jf. sagen U 1992.300 H.

Det har været anført i den juridiske teori, at dommere derfor som klart udgangspunkt først undersøger, om det er muligt at fængsle efter en af de tre fængslingsgrunde i § 762, stk. 1. Dette er både af hensyn til den sigtede (så denne ikke føler sig dømt på forhånd) og af hensyn til den praktiske afvikling af sagen (hvor inhabile dommere er upraktisk for planlægningen af sagen).⁸³

I praksis vil mistankekravet i § 762, stk. 2, være opfyldt, hvis der foreligger en tilståelse, eller hvis de fremlagte beviser er så stærke, at de erfaringsmæssigt udfør et fyldestgørende bevis for den sigtedes skyld. Det kan dog forekomme, at sigtede alligevel i sidste ende frifindes,

⁸¹ Jørn Vestergaard: Straffeprocessen – Grundtræk af dansk strafferetspleje (2017), s. 123

⁸² Lars Lindenkrone Petersen & Erik Werlauff: Dansk retspleje – Civil-, faged-, skifte- og straffeprocessen (9. udg., 2023), s. 753. Baggrunden er Menneskerettighedsdomstolens dom af 24. maj 1989 (Hauschildt), hvor Danmark blev dømt for at have ladet samme dommer håndtere både varetægtsfængsling efter § 762, stk. 2, og afgørelsen af det endelige skyldsspørgsmål.

⁸³ Henning Fuglsang Sørensen: Processen (2022), s. 143 (det kan nævnes, at forfatteren selv er dommer, hvorfor beskrivelsen af hvilket fængslingsgrundlag dommere som udgangspunkt vælger i hvert fald beskriver nogle dommers praksis indefra). Michael Kistrup, Jakob Lund Poulsen, Jens Røn og Thomas Rørdam: Straffeprocessen (2023), s. 589 anfører tilsvarende (men mere forsigtigt), at der nok er en vis tilbageholdenhed med at fængsle efter reglerne om retshåndhævelsesarrest pga. inhabilitetsreglerne.

f.eks. hvis det senere viser sig, at f.eks. vidneudsagn (eller den sigtedes egen tilståelse) var falsk.⁸⁴

Det er afgørende, at den særligt bestyrkede mistanke retter sig mod en lovovertrædelse, der er omfattet af den relevante del af § 762, stk. 2. Den begrundede mistanke skal specifikt omhandle den pågældende lovovertrædelse. Spørgsmålet sås i Højesterets kendelse af 30. juni 2025, hvor der var særligt bestyrket mistanke om, at den sigtede havde overtrådt straffeloven § 238, stk. 1 (hvor en mor i nød, af frygt for vanære eller under påvirkning af en ved fødslen fremkaldt svækkelse, forvirring eller rådvildhed dræber sit barn umiddelbart efter fødslen). Derimod var der ikke særligt bestyrket mistanke om, at hun havde overtrådt straffeloven § 237 (drab). Derfor kunne der ikke ske varetægtsfængsling efter § 762, stk. 2, nr. 1, da strafferammen for straffeloven § 238, stk. 1, kun var på 4 år.

4.2.8 Fængslingsgrund 4: Strafferammebaseret retshåndhævelsesarrest

Varetægtsfængsling efter retsplejeloven § 762, stk. 2, nr. 1, kræver – udover det særligt bestyrkede mistankekrav beskrevet ovenfor – at, der er tale om en *"lovovertrædelse, som er undergivet offentlig påtale, og som efter loven kan medføre fængsel i 6 år eller derover, og hensynet til retshåndhævelsen efter oplysningerne om forholdets grovhed skønnes at kræve, at sigtede ikke er på fri fod"*.

Det er således et krav, at den lovovertrædelse, som personen er mistænkt for at have overtrådt, er undergivet offentlig påtale, samt at strafferammen for denne lovovertrædelse giver mulighed for 6 års fængsel eller derover. Disse betingelser giver som udgangspunkt ikke anledning til tvivl.

Den afgørende betingelse er således, hvorvidt hensynet til retshåndhævelsen, pga. oplysningerne om forholdets grovhed, skønnes at kræve, at sigtede ikke er på fri fod.⁸⁵

I den forbindelse har Højesteret fastslået, at det er et krav, at den sigtede må forventes at blive idømt en straf af mindst 1 års ubetinget fængsel eller tilsvarende foranstaltning.⁸⁶ Selvom dette ikke fremgår direkte af lovteksten, er der altså i praksis både fokus på, hvad den maksimale strafferamme for lovovertrædelsen er (minimum 6 år), samt hvilken konkret straf den sigtede forventes at blive idømt (minimum 1 år).

⁸⁴ Jørgen Jochimsen (videreført ved Lotte Helms og Lars Lindenchrone Petersen): Grundlovsforhøret (3. udg., 2024), s. 210

⁸⁵ Michael Kistrup, Jakob Lund Poulsen, Jens Røn og Thomas Rørdam: Straffeprocessen (2023), s. 608-609 anfører, at udtrykket "retshåndhævelsen" ikke er velvalgt, da det i praksis er hensynet til retsfølelsen, der begrunder fængslinger efter § 762, stk. 2 (dvs. at det opfattes krænkende, at gerningsmænd bag grove lovovertrædelser går frit rundt under efterforskning og retssag). Navnet er dog valgt fordi det handler om at vise fasthed i retshåndhævelsen.

⁸⁶ Jørn Vestergaard: Straffeproses – Grundtræk af dansk strafferetspleje (2017), s. 124. Her nævnes bl.a. U 2014.1815 H, der slår fast, at der ved gentagelsestilfælde skal ses bort fra en eventuel reststraf fra de tidligere forhold, der udløses pga. dom for det nye forhold.

Det er dog ikke alle lovovertrædelser med en strafferamme på op til 6 års fængsel eller derover og med forventet straf på mindst 1 år, hvor hensynet til retshåndhævelsen medfører, at der skal ske varetægtsfængsling.

Illustrerende er sagen U 2017.273 H, hvor Højesteret fremhæver, at der også skal foretages en konkret vurdering af hensynet til retshåndhævelsen. Her kan kriminalitetens art have betydning, således at der i almindeligt må kræves mere til at begrunde varetægtsfængsling i sager om økonomisk kriminalitet end i sager omhandlende personfarlig kriminalitet. I sagen, der omhandlede hæleri, var den sigtede dog allerede dømt ved den første instans og havde fået den højest mulige sanktion inden for strafferammen (6 år), hvorfor hensynet til retshåndhævelsen var opfyldt på trods af, at der var tale om økonomisk kriminalitet (sagen omhandlede hæleri for ca. 184 millioner kroner).

Modsat kan fremhæves sagen U 2014.1471 H, hvor en person havde været i besiddelse af over 100 kg. sprængstoffer. Her fremhævede Højesteret, at kriminalitet af denne art (besiddelse af eksplosivstoffer) pga. sin særdeles farlige karakter som udgangspunkt kan medføre varetægtsfængsling af hensyn til retshåndhævelsen, selv hvis den forventede straf kun er på 1 år. I U 2011.3380 H var der uenighed mellem højesteretsdommerne om dette spørgsmål. Sagen omhandlede en person idømt 1 års fængsel i byretten for ulovlig besiddelse af skydevåben, og spørgsmålet var, om denne person skulle være varetægtsfængslet under ankesagen. Højesterets flertal fandt, at ulovlig besiddelse af skydevåben under særligt skærpende omstændigheder var en sådan type kriminalitet, at en forventet straf af blot 1 års fængsel var nok til at begrunde retshåndhævelsesarrest. Mindretallet i Højesteret var uenige pga. de konkrete omstændigheder i sagen (sigtede var ikke tilknyttet et kriminelt miljø, våbnet var ikke benyttet uden for bopælen, og sigtede havde skaffet sig pistolen for at kunne forsvare sig selv efter et drabsforsøg).

I sagen AM2025.05.03Ø fandt landsretten (modsat byretten), at der ikke kunne ske varetægtsfængsling efter bestemmelsen af en person, der var sigtet for uagtsom legemsbeskadigelse under særligt skærpende omstændigheder (påkørsel af en menneskemængde), hvor anholdte på grund af sygdom, svækkelse, eller lignende befandt sig i en tilstand, hvor han var ude af stand til at føre køretøjet på fuldt betryggende måde. Landsretten lagde vægt på, at sigtede ikke havde et kørselsforbud, og at hverken hans egen læge eller andet sundhedspersonale, som han har haft kontakt til, havde frarådet ham at køre bil.

Det er i litteraturen blevet anført, at hvis der er bestyrket mistanke om, at lovovertrædelser er begået som led i en voldelig bandekonflikt, vil hensynet til retshåndhævelsen formentligt blive anset for at kræve varetægtsfængsling. Dette ses som en afledt effekt af retsplejeloven § 769

(se afsnit 4.4.5 om varetægtsfængsling efter dom), der eksplicit har fremhævet dette som et moment af betydning ved varetægtsfængsling efter dom.⁸⁷

4.2.9 Fængslingsgrund 5: Konkret strafbaseret retshåndhævelsesarrest

Varetægtsfængsling efter retsplejeloven § 762, stk. 2, nr. 2, kræver – udover det særligt bestyrkede mistankekrav beskrevet ovenfor – at, der er tale om en overtrædelse af en række konkret oplyste straffelovsovertrædelser. Disse straffelovsovertrædelser oplystes i det følgende. I parentes har Justitia forsøgt helt kort at opsummere det væsentligste indhold i bestemmelserne. Der er dog tale om en meget forsimplet opstilling af bestemmelsernes indhold.

Straffelovsovertrædelserne:

- **§ 119**, stk. 1 (vold, trussel om vold og lignende mod person i offentlig tjeneste eller hverv).
- **§ 119 b** (angreb på person i offentlig tjeneste eller hverv med genstande).
- **§ 123** (strafbare handlinger mod vidner).
- **§ 124 a**, stk. 1, jf. **§ 79 a**, stk. 1, eller **§ 79 b**, stk. 1 (overtrædelse af et opholdsforbud eller kontaktforbud givet til dømte rocker/bandemedlemmer eller et opholdsforbud eller kontaktforbud givet til dømte terrorister og personer dømt for lignende lovovertrædelser),
- **§ 134 a** (slagsmål eller anden grov forstyrrelse af ro og orden på offentligt sted, såfremt der er handlet efter aftale eller flere i forening).
- **§ 192 a**, stk. 2 (overtrædelse af lovgivningen om våben og eksplosivstoffer under særligt skærpende omstændigheder).
- **§ 218** (udnyttelse af en persons sindssygdom eller mentale retardering til at skaffe sig samleje).
- **§ 222** (samleje med et barn under 15 år).
- **§ 225**, jf. **§ 216**, stk. 2, **§ 218** eller **§ 222**, (andet seksuelt forhold end samleje med et barn under 12 år, eller ved udnyttelse af sindssygdom eller mental retardering, eller med et barn under 15 år).
- **§ 235**, stk. 1 (udbredelse af seksuelt materiale såsom fotografier, film, andre visuelle gengivelser el.lign. af personer under 18 år).
- **§§ 242-246** (stalking, psykisk vold, vold, grov vold eller kvindelig omskæring).

⁸⁷ Jørgen Jochimsen (videreført ved Lotte Helms og Lars Lindencrone Petersen): Grundlovsforhøret (3. udg., 2024), s. 164

- **§ 250** (hensættelse af en anden i hjælpeløs tilstand eller at forlade en under den pågældendes varetægt stående person i en sådan tilstand).
- **§ 252** (for vindings skyld, af grov kådhed eller på lignende hensynsløs vis at forvolde nærliggende fare for nogens liv eller førlighed, eller på hensynsløs måde forvolde fare for, at nogen smittes med en livstruende og uhelbredelig sygdom).
- Overtrædelse af straffeloven **§ 232** over for et barn under 15 år (ved uanstændigt forhold krænker blufærdigheden).
- Overtrædelse af et forbud meddelt af politiet i medfør af lovgivningen om politiets virksomhed til en person, der har udvist en særlig utryghedsskabende adfærd eller ved sin adfærd bidraget til at skabe særlig utryghed.

En række af de oplistede bestemmelser indeholder langt lavere strafferammer end de 6 års fængsel, der er kravet i retsplejelovent § 762, stk. 2, nr. 1. På dette punkt giver retsplejelovent § 762, stk. 2, nr. 2, således en mere lempelig mulighed for at varetægtsfængsle, men omvendt gælder den kun for de nævnte typer af lovovertrædelser. Til gengæld indeholder de alle strafferammer på 1 år og 6 måneders fængsel eller derover, hvorved der for alle lovovertrædelserne potentielt også kan ske varetægtsfængsling efter § 762, stk. 1, hvis de øvrige betingelser for dette (unddragelsesrisiko, gentagelsesrisiko eller påvirkningsrisiko) er opfyldt.⁸⁸

I tillæg til dette er det et krav, at lovovertrædelsen efter oplysningerne om forholdets grovhed kan ventes at ville medføre en ubetinget dom på fængsel i mindst 60 dage. Her fokuseres således på den konkrete straf, som den sigtede kan få, hvis vedkommende findes skyldig (i modsætning til både § 762, stk. 1, og § 762, stk. 2, nr. 1, hvor fokus er på den generelle strafferamme for lovovertrædelsen, men hvor Højesteret dog har indfortolket et krav om minimum 1 års forventet straf i den sidstnævnte bestemmelse). På dette punkt giver nr. 2-retshåndhævelsesarrest således også en mere lempelig mulighed for varetægtsfængsling.

Endelig er det et krav, at retshåndhævelsen skønnes at kræve, at sigtede ikke er på fri fod. I modsætning til § 762, stk. 2, nr. 1, nævnes det ikke direkte i ordlyden, at denne bedømmelse skal ske ud fra forholdets grovhed. Derfor er der i litteraturen blevet argumenteret for, at ordlyden må forstås som læggende op til en bredere fortolkning af retsfølelsen.⁸⁹ Andre dele af litteraturen lader dog til at læse formuleringen i lyset af, at der tidligere i bestemmelsen har været henvist til forholdets grovhed.⁹⁰ Det fremgår af forarbejderne, at "*bestemmelsen kun vil kunne anvendes ved de groveste tilfælde af den såkaldte meningsløse gadevold (dvs. over for kvalificerede sagesløse) og grove tilfælde af overfald over for persongrupper, der efter karakteren af deres arbejde er særligt udsat for angreb (f.eks. taxachauffører). Endvidere kan*

⁸⁸ Jørgen Jochimsen (videreført ved Lotte Helms og Lars Lindencrone Petersen): Grundlovsforhøret (3. udg., 2024), s. 161

⁸⁹ Henning Fuglsang Sørensen: Processen (2022), s. 143

⁹⁰ Michael Kistrup, Jakob Lund Poulsen, Jens Røn og Thomas Rørdam: Straffeprocessen (2023), s. 621

den anvendes i tilfælde, hvor der er anvendt våben eller påført mere betydelige skader, og i visse gentagelsestilfælde. Endelig vil grove tilfælde af overtrædelser af straffelovens § 252 om hensynsløs farevoldelse eller særlig grove overtrædelser af § 241 om uagtsomt manddrab kunne være omfattet.”⁹¹

Retspraksis viser, at der stadig foretages en vurdering af, om retsfølelsen konkret kræver varetægtsfængsling, også selvom de øvrige betingelser (mistanke, oplyst lovovertrædelse, straf på over 60 dage) er opfyldt. Det sås f.eks. i sagen U 2004.84/2 H om to personer, der havde kastet maling på statsministeren. Højesterets flertal fandt, at retshåndhævelsen ikke havde krævet, at de to personer skulle være varetægtsfængslet i mere end 6 uger. Dette på trods af, at de to personer efterfølgende var blevet idømt henholdsvis 3 og 4 måneders fængsel for overtrædelse af straffeloven § 119, stk. 1, og § 134 a.

I både sagen U 2017.3270 V (sparket ud efter betjente og bidt den ene foran diskotek) og sagen U 2021.137 Ø (trusler mod politikere ved Facebook-opslag) fandt landsretterne, modsat byretterne, at forholdene ikke berettigede varetægtsfængsling efter retsplejeloven § 762, stk. 2, nr. 2, i begge tilfælde fordi der var tale om en *"enkeltstående episode"* og *"ikke af en sådan karakter, at hensynet til retshåndhævelsen skønnes at kræve at [sigtede] ikke er på fri fod"*.

Det er anført i den juridiske litteratur, at bestemmelsen bl.a. er tiltænkt anvendt til fængslinger af relativ kort varighed, så personen kan fjernes fra gadebilledet umiddelbart efter et overfald.⁹²

Ligesom ved nr. 1-retshåndhævelsesarrest er det blevet anført, at bestyrket mistanke om, at kriminalitet er begået som led i en voldelig bandekonflikt, normalt vil kunne begrunde retshåndhævelsesarrest efter denne bestemmelse som en afledet effekt af § 769 om varetægtsfængsling efter dom.⁹³

4.3 Proportionalitetskravet og anvendelse af alternativer

Principielt kan der ske varetægtsfængsling, når en af de fem fængslingsgrunde beskrevet ovenfor, inkl. det relevante mistankekrav, er opfyldt. Imidlertid begrænses mulighederne for varetægtsfængsling af retsplejeloven § 762, stk. 3, der generelt forbyder varetægtsfængsling i konkrete situationer. Bestemmelsen indeholder to forskellige forbud mod varetægtsfængsling, der begge handler om at sikre proportionalitet i anvendelsen af varetægtsfængsling. Disse regler skal ses i sammenhæng med mulighederne for at få erstatning for uberettiget

⁹¹ Lovforslag nr. 135 af 17. december 1986 om ændring af retsplejeloven (Varetægtsfængsling i retshåndhævelsesøjemed)

⁹² Michael Kistrup, Jakob Lund Poulsen, Jens Røn og Thomas Rørdam: Straffeprocessen (2023), s. 622

⁹³ Jørgen Jochimsen (videreført ved Lotte Helms og Lars Lindenchrone Petersen): Grundlovsforhøret (3. udg., 2024), s. 159-160

varetægtsfængsling samt med mulighederne for at anvende mindre indgribende alternativer end varetægtsfængsling. Disse regler beskrives nedenfor.

4.3.1 Forbud mod varetægtsfængsling når forventet straf højst er 30 dage

Retsplejeloven § 762, stk. 3, 1. led, forbyder varetægtsfængsling, hvis lovovertrædelsen i den konkrete sag kan ventes at ville medføre straf af bøde eller fængsel i højst 30 dage. Her er fokus således på, hvilken straf den sigtede forventes at få i den konkrete sag. Dette skal ses i sammenhæng med, at retsplejelovens § 762, stk. 1, og § 762, stk. 2, nr. 1, giver mulighed for at varetægtsfængsle, når strafferammen for den konkrete lovovertrædelse giver mulighed for fængselsstraf på mere end henholdsvis 1 år og 6 måneder eller 6 år. Her medfører § 763, stk. 3, nr. 1, således, at dommeren også skal overveje, hvorvidt den sigtede kan forventes at få sin straf fastsat til mere end 30 dage, hvis vedkommende findes skyldig. Selvom personen således er sigtet for en lovovertrædelse, hvor strafferammen er op til 2 års fængsel – og selvom alle de øvrige betingelser for varetægtsfængsling er opfyldt – kan personen altså ikke varetægtsfængsles, hvis den konkrete lovovertrædelse ikke kan forventes at føre til mere end 30 dages fængsel.

Bestemmelsen er til dels historisk begrundet. Det fremgår af Grundlovens § 71, stk. 5, at varetægtsfængsling ikke kan anvendes for en lovovertrædelse, der kun kan medføre straf af bøde eller hæfte. Hæftestrafen var en mildere form for fængselsstraf, der blev afskaffet i 2000. Indtil 2000 var den mindst mulige længde af fængselsstraf 30 dage, men i forbindelse med afskaffelse af hæftestrafen blev det muligt at idømme fængselsstraf ned til 7 dage. Dette medførte imidlertid ikke en bredere adgang til at varetægtsfængsle, idet det blev fastholdt, at varetægtsfængsling kun kunne anvendes, når den forventede straf var over 30 dage.⁹⁴ Imidlertid medfører forarbejderne og denne forhistorie, at der kan ske varetægtsfængsling, selv når den forventede straf er betinget fængsel. Det er eksplicit fremhævet i forarbejderne fra 1974, at det skal være muligt at varetægtsfængsle selv, hvor betinget dom forventes. Dette var primært tiltænkt anvendt i situationer med unge lovovertrædere, der gentagne gange begår kriminalitet, og som har været *"anholdt og afhørt adskillige gange for nye forhold inden sagens afslutning, og som fortsætter med lovovertrædelser, således at det er nødvendigt, at de tilbageholdes for at afbryde deres kriminelle aktivitet... I disse tilfælde er anvendelse af varetægt påkrævet, selv om resultatet ofte bliver en betinget dom eller tiltalefrafald med anbringelse på en institution under børneværnet."*⁹⁵ I nyere juridisk litteratur er dog anført, at det må *"imidtledt uanset forarbejderne antages, at det kun i meget sjældne tilfælde bør komme på tale at varetægtsfængsle, hvis den pågældende står til en sanktion, som ikke indebærer frihedsberøvelse"*.⁹⁶ I Karnov lovsamlings noter til bestemmelsen er endda anført:

⁹⁴ Jørn Vestergaard: Straffeprocessen – Grundtræk af dansk strafferetspleje (2017), s. 120, samt Lovforslag nr. 146 af 8. december 1999 om ændring af forskellige lovbestemmelser i forbindelse med gennemførelsen af en lov om fuldbyrdelse af straf mv. (Ændringer som følge af straffuldbyrdelsesloven, afskaffelse af hæftestrafen og prøveløsladelse af livstidsdømte mv.), bemærkningerne til § 2 nr. 12 (retsplejelovens § 762, stk. 3)

⁹⁵ Betænkning nr. 728/1974 om anholdelse og varetægt, s. 23

⁹⁶ Michael Kistrup, Jakob Lund Poulsen, Jens Røn & Thomas Rørdam: Straffeprocessen (4. udg., 2023), s. 591

"Det må nu formentlig anses for tvivlsomt, om der kan ske varetægtsfængsling, hvis sagen vil blive afgjort med betinget fængsel".⁹⁷

4.3.2 Forbud mod varetægtsfængsling ved misforhold til modstående hensyn

Retsplejeloven § 762, stk. 3, 2. led, forbyder varetægtsfængsling, hvis frihedsberøvelsen vil stå i misforhold til den herved forvoldte forstyrrelse af sigtedes forhold, sagens betydning og den retsfølge, som kan ventes, hvis sigtede findes skyldig.

Varetægtsfængslinger kommer ofte uden varsel for den sigtede, og det er naturligvis altid en voldsom forstyrrelse af den sigtedes liv at blive varetægtsfængslet. Det er derfor sjældent, at dette kan anvendes som begrundelse for ikke at varetægtsfængsle, da dette ligger i varetægtsfængslingens natur.⁹⁸ Elementet om "sagens betydning" handler hovedsageligt om, at mere alvorlige sager gør varetægtsfængsling mere relevant.⁹⁹ Den mest betydningsfulde del af bestemmelsen er således spørgsmålet om, hvorvidt fængslingen er proportionel med den forventede retsfølge.

Den primære konsekvens af denne del af bestemmelsen er, at en person ikke bør være varetægtsfængslet i en længere tidsperiode end den strafflængde, som vedkommende må forventes at få, hvis vedkommende findes skyldig. Har man således begået en lovovertrædelse, hvor der kan forventes 3 måneders afsoning af fængsel, hvis man findes skyldig, så kan man ikke være varetægtsfængslet mere end højst 3 måneder. I vurderingen af, hvor lang afsoning der kan forventes, skal det også inddrages, om det kan forventes, at den sigtede vil blive prøveløsladt til normal tid (når 2/3-dele af straffen er afsonet, jf. straffeloven § 38, stk. 1). I så fald kan varetægtsfængslingen ikke vare længere end 2/3-dele af den forventede straf.¹⁰⁰ Højesteret har slået dette fast i bl.a. sagen U 2012.2271 H.

Den præcise vurdering af, hvornår prøveløsladelsen kan medregnes, har givet anledning til en del fortolkningstvivl. I sagen U 2020.3699 H valgte Højesteret at se bort fra det faktum, at prøveløsladelse af en person dømt for fremme af terrorvirksomhed (straffeloven § 114 e) som udgangspunkt kræver, at personen først har gennemført et program for at forebygge ny ligeartet kriminalitet. Da den sigtede fortsat var varetægtsfængslet, var han endnu ikke blevet tilbudt deltagelse i et sådant program af Kriminalforsorgen. Derfor kunne det ikke tillægges vægt ved vurderingen af, om varetægtsfængslingen skulle ophøre, at han ikke havde gennemført kurset. Højesterets flertal valgte på denne baggrund at løslade ham, da hans varetægtsfængsling nåede 2/3-dele grænsen.

⁹⁷ Karnovs note 4111 til retsplejeloven, note til udtrykket "i højst 30 dage" i § 762, stk. 3. Ordlyden er taget fra noten d. 29. juli 2025.

⁹⁸ Henning Fuglsang Sørensen: Processen (2022), s. 139

⁹⁹ Henning Fuglsang Sørensen: Processen (2022), s. 139

¹⁰⁰ Trine Baumbach & Thomas Elholm: Straffeprocessens Katekismus (2. udg., 2024), s. 100

I sager, hvor det må forventes, at den sigtede ikke vil blive prøveløsladt, kan varetægtsfængslingen imidlertid opretholdes udover 2/3-dele grænsen. Det skete bl.a. i sagen U 2024.2127 H, hvor Højesteret bl.a. lagde vægt på, at sigtede havde afsonet sin seneste dom for ligeartet kriminalitet fuldt ud. Højesteret fremhævede også, at der ikke skal indhentes en udtalelse fra Kriminalforsorgen vedrørende muligheden for at opnå prøveløsladelse til normal tid. Det er således domstolene selv, der vurderer, om det i den konkrete sag må anses for relevant at fraregne prøveløsladelsestiden fra den forventede straf.

Højesteret har i sagen U 2025.1113 H slået fast, at det kun er den normale ret til prøveløsladelse, der skal inddrages i vurderingen. Nogle dømte ender pga. særlige omstændigheder med at blive prøveløsladt allerede, når halvdelen af straffen er afsonet, jf. straffeloven § 38, stk. 2. Ifølge Højesterets afgørelse skal domstolene dog ved vurderingen af proportionaliteten ved varetægtsfængsling alene tage hensyn til muligheden for prøveløsladelse til normal tid (2/3-dele af straffen) og skal således ikke foretage en vurdering af, om prøveløsladelse undtagelsesvist må forventes at kunne ske tidligere.

Det modsatte er imidlertid tilfældet med den særlige regel i straffeloven § 38, stk. 5, der giver mulighed for at nægte prøveløsladelse, når politiet skønner, at personen har tilknytning til en gruppe involveret i en verserende voldelig konflikt med en anden gruppe (rocker/bandekonflikt), og den gruppe, som den dømte er tilknyttet, har anvendt knive, blankvåben, skydevåben eller eksplosivstoffer som led i konflikten. Højesteret slog i sagen U 2025.1353 H fast, at varetægtsfængslingen af en person, som domstolene finder fornødent grundlag for at anse for omfattet af denne bestemmelse, derfor kan forlænges udover 2/3-dele af den forventede straf.

Det er ikke altid let at forudse, hvad den forventede straf vil blive. I sagen AM2016.03.04Ø var byret og landsret således uenige. Byretten havde fundet, at de sigtede skulle løslades pga. proportionalitetshensynet, men landsretten omgjorde afgørelsen, idet landsretten specifikt fremhævede, at de sigtedes forventede straf ville være længere pga. deres forstraffe og bandetilknytning, da de faldt ind under særlige strafskærpelsesregler.

I praksis er det i langt overvejende grad netop proportionaliteten mellem varetægtsfængslingens længde og den forventede straf minus eventuel prøveløsladelse, som indgår i proportionalitetsvurderingen efter retsplejeloven § 762, stk. 3. I anklagemyndighedens interne vejledning nævnes således slet ikke andre eksempler på, hvornår der skal overvejes løsladelse pga. proportionalitet.¹⁰¹

Der kan imidlertid opstå andre spørgsmål om, hvorvidt en varetægtsfængsling er uproportional, også selvom den forventede straflængde endnu ikke er opnået.

¹⁰¹ Rigsadvokatmeddelelsen, afsnittet: Langvarige varetægtsfængslinger og proportionalitet i varetægtsfængslingers længde, af 1. januar 2023

Sagen U 2008.2412 H omhandlede således, hvorvidt det var uproportionelt at varetægtsfængsle to 16-årige, selvom der ikke var plads til dem i en sikret institution for unge, hvor de kunne anbringes i surrogat, hvorved de ville være blevet placeret i en almindelig arrest. Det fremgik af sagen, at der ville være opstået plads til den ene af dem i en sikret institution allerede dagen efter byrettens afgørelse. Flertallet i Højesteret fandt, at det ikke ville have været uproportionelt at varetægtsfængsle dem, bl.a. under hensyn til grovheden af de forhold, som de var sigtet for. Både byret, landsret og et mindretal i Højesteret var nået til det modsatte resultat.

I sagen U 2010.2666 Ø blev en 17-årig på den anden side løsladt efter at have været varetægtsfængslet i ca. 1 måned, da der endnu ikke var fundet plads i en sikret institution for unge, og da der ikke var sikkerhed for, at der ville blive plads i en sådan før hovedforhandlingen, der lå ca. 1 måned senere. Se tilsvarende sagen TfK2000.352V. Det er blevet anført i den juridiske teori, at løsladelse i disse tilfælde ikke bør ske ved grov og personfarlig kriminalitet.¹⁰²

Højesteret har i sagen U 2011.796 H slået fast, at manglende mulighed for at varetægtsfængsle en person i surrogat, hvor dette er indiceret, kan indgå i proportionalitetsvurderingen. Sagen omhandlede en person, hvis mentalerklæring anbefalede dom til behandling på psykiatrisk afdeling. Byretten havde bestemt, at der skulle ske varetægtsfængsling i surrogat på en psykiatrisk afdeling, så snart der var plads til dette. Den sigtede endte dog med at være ca. 4 måneder i almindelig arrest pga. ventetid med først mentalundersøgelsen og derefter med at finde en plads på et psykiatrisk hospital. Byretten havde løsladt den sigtede allerede efter knap 3 måneder, men landsret og senere også Højesteret fandt, at selvom manglende mulighed for surrogat kunne indgå i proportionalitetsvurderingen, var det ikke i den konkrete sag uproportionelt. Der er flere eksempler på løsladelser begrundet i sådanne manglende muligheder for at finde plads på psykiatriske afdelinger, der dog er relativt konkret begrundede.¹⁰³ I sagen U 2011.1114/1 H kritiserede Højesteret, at byretten havde forlænget fængsling til dom med bestemmelse om, at der skulle ske overførsel til lukket psykiatrisk afdeling, når der var plads. Byretten burde have fastsat en frist, så der løbende kunne føres kontrol med, om denne overførsel skete.

I sagen TfK2000.327 valgte Østre Landsret at løslade en kvinde efter 4 måneders varetægtsfængsling pga. hensynet til hendes børn (en baby og et barn på 8 år), som fandtes at veje tungere end hensynet til at forhindre hende i at tage kontakt til medsigtede eller vidner, ligesom det ligeledes vejede tungere end hensynet til retshåndhævelsesarrest. Hun var sigtet for opbevaring med henblik på salg af mindst 2 kg hårde stoffer. På tidspunktet for løsladelsen havde hun delvist tilstået. Desuden var afhøringer af betydning for hendes sag, og dermed

¹⁰² Jørgen Jochimsen (videreført ved Lotte Helms og Lars Lindenchrone Petersen): Grundlovsforhøret (3. udg., 2024), s. 267

¹⁰³ Jørgen Jochimsen (videreført ved Lotte Helms og Lars Lindenchrone Petersen): Grundlovsforhøret (3. udg., 2024), s. 263-264

efterforskningen i relation til hendes del af sagskomplekset, afsluttet, men der manglede fortsat andre afhøringer i sagskomplekset.

I sagen U 2011.2480 Ø ophævede landsretten en varetægtsfængsling in absentia (kvinden var i Østrig, men begæret varetægtsfængslet i Danmark). Sagen omhandlede en mor, der havde undladt at overdrage sit barn til faderen, der ved en byretsdom havde opnået fuld forældremyndighed. Der foregik en ankesag om dette i Danmark. Ved landsretten kom det frem, at østrigske domstole modsat havde truffet afgørelse om forældremyndighed til moderen. I lyset af, at der således forelå en konkurrerende kompetence mellem to nært beslægtede retssystemer, men også i lyset af, at fængslingsbegæringen i praksis gjorde det *"umuligt for [kvinden] at komme til landet og varetage sine interesser under den forestående ankebehandling"*, fandt landsretten, at varetægtsfængslingsbegæringen for tiden stod i misforhold til den herved forvoldte forstyrrelse af kvindens forhold.

I litteraturen er det blevet anført, at der også kan lægges vægt på sigtedes sygdom, hensynet til nærtstående (særligt børn), alder og andre særlige hensyn, ligesom der skal lægges vægt på, hvor længe varetægtsfængslingen allerede har varet.¹⁰⁴

4.3.3 Muligheden for at anvende mindre indgribende alternativer til varetægt

En anden bestemmelse, der også kan siges at være udtryk for et proportionalitetshensyn, er retsplejeloven § 765. Denne bestemmelse omhandler mulighederne for at anvende mindre indgribende alternativer end varetægtsfængsling, når det tilsigtede formål med varetægtsfængslingen også kan opnås på denne måde. Bestemmelsen finder anvendelse, når betingelserne for varetægtsfængsling er til stede, og det vurderes, at øjemedet også kan opnås ved en mindre indgribende foranstaltning. I disse situationer kan retten træffe beslutning om at anvende en sådan mindre indgribende foranstaltning, men kun hvis den sigtede giver samtykke til det. Hvis den sigtede hellere vil være varetægtsfængslet, kan retten altså ikke give en anden foranstaltning.

Retsplejeloven § 765, stk. 2, indeholder en opstilling af eksempler på mindre indgribende foranstaltninger, der dog ikke skal forstås udtømmende. Af listen fremgår, at en sådan mindre indgribende foranstaltning f.eks. kunne være, at sigtede i stedet skal:

- undergive sig et af retten fastsat tilsyn,
- overholde særlige bestemmelser vedrørende opholdssted, arbejde, anvendelse af fritid og samkvem med bestemte personer,
- tage ophold i egnet hjem eller institution,

¹⁰⁴ Jørgen Jochimsen (videreført ved Lotte Helms og Lars Lindenchrone Petersen): Grundlovsforhøret (3. udg., 2024), s. 258

- undergive sig psykiatrisk behandling eller afvænningsbehandling for misbrug af alkohol, narkotika eller lignende, om fornødent på hospital eller særlig institution,
- give møde hos politiet på nærmere angivne tidspunkter,
- hos politiet deponere pas eller andre legitimationspapirer,
- stille en af retten fastsat økonomisk sikkerhed for sin tilstedeværelse ved retsmøde og ved fuldbyrdelsen af en eventuel dom (efter stk. 5 tilfalder denne sikkerhed statskassen eller anvendes til at dække forurettedes erstatningskrav, hvis retten bestemmer dette efter sigtede f.eks. har unddraget sig møde i retten eller fuldbyrdelse af dom).

Ved grov personfarlig kriminalitet skal retten i forbindelse med fastsættelse af en sådan mindre indgribende foranstaltning bestemme, at sigtede ikke må opholde sig i eget hjem, jf. retsplejeloven § 765, stk. 3. Dette gælder også for personer under 18 år. Bestemmelsen blev netop indført, fordi der havde været eksempler på domme, der havde placeret mindreårige sigtet for personfarlig kriminalitet i surrogat i eget hjem.¹⁰⁵

Det er et krav, at det overvejes i den enkelte sag, om der er mulighed for at anvende et alternativ til varetægtsfængsling. Der er imidlertid ikke krav om, at dommere i kendelsen skal tage konkret stilling til spørgsmålet om alternativer til varetægtsfængsling. Dermed er der ikke en redegørelse i kendelsen om, hvorfor dommeren ikke har valgt at tilbyde den sigtede et sådant alternativ.¹⁰⁶

For unge og for personer med psykisk sygdom er det almindeligt at anvende alternativer til normale arrestpladser, f.eks. sikrede institutioner. Udover dette ses alternativer til varetægtsfængsling meget sjældent anvendt.

Sagen U 2013.957/2 Ø omhandlede sigtelser om folkedrab i Rwanda foregået for mere end 19 år siden. Der var store processuelle spørgsmål i sagen, hvorfor sagen var blevet udsat flere gange. Byretten kunne på baggrund af den seneste udvikling forudse, at sigtede tidligst ville få en første instans afgørelse 3 år efter varetægtsfængslingens begyndelse. Samtidig var der usikkerhed om muligheden for domfældelse pga. usikkerhed om vidners hukommelse og mulighed for at komme til Danmark. Byretten fandt fortsat varetægtsfængsling uproportionel, men ønskede samtidig ikke at løslade pga. sagens meget alvorlige karakter. Byretten bestemte derfor, at tiltalte skulle tage ophold på sin bopæl, aflevere samtlige legitimationspapirer, herunder pas, men bortset fra sygesikringsbevis, samt at tiltalte skulle melde sig dagligt til politiet. Forsvareren havde foreslået fodlænke som en mulighed. Landsretten omgjorde byrettens kendelse og varetægtsfængslede både pga. undtagelsesrisiko og påvirkningsrisiko. Afvisningen af byrettens forslag til alternativer blev for så vidt angår undtagelsesrisikoen begrundet i, at den tiltalte tidligere havde gjort brug af falsk navn og papirer. Landsretten

¹⁰⁵ Jørgen Jochimsen (videreført ved Lotte Helms og Lars Lindenchrone Petersen): Grundlovsforhøret (3. udg., 2024), s. 267

¹⁰⁶ Henning Fuglsang Sørensen: Processen (2022), s. 149

anførte endvidere, at der ikke sås *"på nuværende tidspunkt at være etableret ordninger i relation til fodlænke eller lignende foranstaltninger, som effektivt vil kunne hindre en varetægtsarrestant i at unddrage sig forfølgningen eller i at påvirke andre"*.¹⁰⁷

Højesteret har i en kendelse af 14. juli 2025 i sag 14/2025 ligeledes haft mulighed for at tage stilling til en sag om anvendelse af alternativer til varetægtsfængsling. Sagen omhandlede en række seksuelle krænkelser begået mod flere mindreårige piger, herunder flere voldtægtsforsøg. Landsretten havde anført, at *"Hvis tiltalte varetægtsfængsles indtil dom, vil tiltalte blive frihedsberøvet i 2 år og 8 måneder. At varetægtsfængslingen, som sker under mere belastende forhold end afsoning i almindeligt fængsel – herunder under forhold, som efter det oplyste om tiltaltes personlige forhold er særligt belastende for ham – vil få en sådan udstrækning, beror i al væsentlighed på domstolens lange sagsbehandlingstider"*. Landsretten fastsatte derfor i stedet et alternativ til varetægtsfængsling, hvorefter sigtede, indtil der var afsagt dom i sagen, skulle undlade gennem internettet at kontakte børn under 18 år, der ikke kendte ham, og undlade erhvervsmæssigt eller i forbindelse med fritidsaktivitet at beskæftige sig med børn og unge under 18 år. Højesteret omgjorde afgørelsen og anførte, at *"Efter oplysningerne om kriminalitetens art finder Højesteret, at varetægtsfængslingens øjemed ikke kan opnås ved de mindre indgribende foranstaltninger, som landsretten har fastsat, heller ikke selv om det i medfør af § 765, stk. 3, bestemmes, at T ikke må opholde sig i eget hjem"*. Sagen er også drøftet nedenfor i afsnit 4.4.3 om reglerne for sagens fremme.

I sagen AM2014.12.05Ø havde en udtalelse fra et socialcenter i Københavns Kommune angivet, at det var nødvendigt for den sigtede og hendes søn at være sammen, og at der var behov for en *"akut massiv indsats"*. Under henvisning til dette samt til sigtedes helbredsmæssige forhold valgte byretten som alternativ til varetægtsfængsling at placere sigtede i en familieafdeling i en af Kriminalforsorgens institutioner, hvor hun skulle være iført fodlænke, hvilket hun havde samtykket til. Landsretten omgjorde beslutningen, da alle familieafdelingerne var åbne fængsler, og hensynene til varetægtsfængslingen (gentagelsesrisiko og påvirkningsrisiko) derfor ikke kunne varetages i en sådan afdeling.

Alternativerne til varetægtsfængsling kan kun anvendes, når betingelserne for varetægtsfængsling er opfyldt. Domstolene kan således ikke i en situation, hvor betingelserne for at varetægtsfængsle ikke er opfyldt, vælge at anvende mindre indgribende tiltag. Dog kan anvendelsen af et mindre indgribende tiltag være et proportionelt tiltag i en situation, hvor en egentlig varetægtsfængsling ville have været uproportionel.¹⁰⁸

4.3.4 Fradrag i straffen

Hvis den sigtede ultimativt findes skyldig og idømmes straf, vil denne straf blive forkortet i lyset af varetægtsfængslingen, jf. straffeloven § 86. Dette fradrag i straffen sker en-til-en. For

¹⁰⁷ Landsretten henviste her til justitsministerens svar af 22. oktober 2012 til Folketingets Retsudvalg (spørgsmål nr. 850, alm. del)

¹⁰⁸ Michael Kistrup, Jakob Lund Poulsen, Jens Røn og Thomas Rørdam: Straffeprocessen (2023), s. 638

hvert påbegyndt døgn i varetægtsfængsling vil den endelige straf således blive afkortet med en enkelt dag. Hvis frihedsberøvelsen har varet mindre end 24 timer, sker dog ikke afkortning.

Det har således som udgangspunkt ikke nogen indvirkning, at varetægtsfængslingen er foregået under mere indgribende forhold, end det måske vil være tilfældet under den endelige afsoning. Dette giver ikke et ekstra fradrag i straffen. Der er dog en undtagelse til dette, når den sigtede har været varetægtsfængslet i isolation. Her afkortes yderligere 1 dag i den endelige straf for hvert påbegyndt tidsrum af tre døgn, jf. straffeloven § 86.

4.3.5 Mulighed for erstatning for uberettiget varetægtsfængsling

Forbuddet mod at anvende varetægtsfængsling i situationer, der står i misforhold til f.eks. den forventede straffængde skal ses i sammenhæng med arrestantens mulighed for at kræve erstatning ved uberettigede varetægtsfængslinger.

Det fremgår af retsplejeloven § 1018 a, stk. 1, at en anholdt eller varetægtsfængslet har krav på erstatning, hvis påtale opgives, eller personen frifindes, medmindre frifindelsen skyldes, at den sigtede er blevet vurderet utilregnelig. Her er der således tale om varetægtsfængslinger af personer, der ender med ikke at blive fundet skyldige for det forhold, som de var mistænkt for at have begået. Selv personer, der findes skyldige, kan imidlertid have krav på erstatning, hvis *"den under sagen anvendte frihedsberøvelse ikke står i rimeligt forhold til strafforfølgningens udfald eller det af andre særlige grunde findes rimeligt"*, jf. retsplejeloven § 1018 a, stk. 2. Her er der således f.eks. tale om personer, der findes skyldige, men som ender med at blive idømt en kortere frihedsberøvelse end varetægtsfængslingsperioden.

Der er mulighed for at nedsætte eller nægte erstatning både i stk. 1 og i stk. 2-situationer, hvis det vurderes, at den sigtede selv har givet anledning til varetægtsfængslingen, jf. retsplejeloven § 1018 a, stk. 3.

Der er i en række sager statueret en form for egen skyld. I U 2009.2287 Ø blev erstatning således nægtet, fordi den sigtede havde nægtet at udtale sig under sagen, selvom en del bevismateriale *"for en umiddelbar betragtning"* kunne opfattes således, at den sigtede var inddraget i narkotikasalget, som politiet dog havde opgivet at rejse tiltale for. I den situation udtalte landsretten: *"Bevismaterialet gav E en særlig anledning til at søge at rense sig for den alvorlige mistanke, som materialet gav grundlag for. E valgte imidlertid ikke at udtale sig under varetægtsfængslingen. Under disse omstændigheder har E udvist et sådant forhold, at han ikke er berettiget til erstatning"*.

I sagen U 2000.2385 H havde den sigtede udviklet en sindslidelse pga. sit ophold i isolation under varetægtsfængsling. Han havde været tiltalt for indsmugling af kokain, men forklarede, at han havde troet, at de skulle indsmugle diamanter. Han blev dømt for skattesvig men ikke for indsmugling af kokain. Varetægtsfængslingen havde været begrundet i narkotikakriminalitet og havde oversteget den idømte straf med 216 dage. Den sigtede fik af Højesteret erstatning for erhvervsevnetab og for varige mén, men fik ikke erstatning efter

retsplejeloven § 1018 a for selve varetægtsfængslingen, idet et flertal fandt, at han havde udvist egen skyld ved at have modarbejdet efterforskningen i sagen bl.a. ved at have aftalt en falsk forklaring med en anden person.

I sagen AM2022.10.17Ø havde den sigtede været "hangaround" hos Bandidos og i den forbindelse ladet sin bil blive anvendt af Bandidos-medlemmer som en såkaldt "puljebil". Retten fandt, at sigtede dermed havde udvist en høj grad af uforsigtighed, da han måtte have anset det for sandsynligt, at den ville blive anvendt til lovovertrædelser, herunder den opbevaring af våben, som havde medført varetægtsfængslingen.

I sagen AM2016.01.04V havde sigtede været varetægtsfængslet i 366 dage forud for en frifindende dom. Han havde i telefonsamtaler med sine bekendte selv forklaret at have deltaget i at smugle ketamin, men påstod under sagen, at det var for at "spille smart", at han havde forklaret sådan til sine bekendte. Retten mente, at det måtte have været påregneligt for ham, at han dermed kunne blive sat i forbindelse med sagen, hvor en anden person allerede var blev varetægtsfængslet.

Modsat dog sagen AM2020.10.15V2, hvor sigtede havde tilbragt 240 dage længere i varetægtsfængsel, end den straf han blev idømt. Dette skyldtes, at det kun blev fundet bevist, at han havde været til stede ved én voldsepisode, men ikke nødvendigvis ved den anden, hvor forurettede afgik ved døden. Sigtede fik erstatning, selvom han havde afgivet usandfærdige forklaringer, da det blev vurderet, at han også ville være blevet varetægtsfængslet af samme længde, hvis han fra starten havde afgivet forklaring svarende til det, som han blev dømt for. Der var således ikke årsagssammenhæng mellem hans usande forklaringer og varetægtsfængslingen. Det samme var tilfældet i sagen AM2010.02.25V2, der omhandlede drabet i Suldrup, der enten blev begået af den dræbte kvindes mand eller af hendes datter. De beskyldte begge hinanden for drabet. Datteren sad varetægtsfængslet i over 1 år men blev frifundet. Datteren havde efter drabet (som hun påstod at have overværet sin far udføre) forladt gerningsstedet og var taget hjem, hvor hun tog sit blodige tøj af, men ikke ringede efter hjælp. Dette fandt landsretten ikke kunne bebrejdes hende. Det kunne dog bebrejdes hende, at hun gemte det blodige tøj og fortalte politiet, at hun havde haft noget andet tøj på. Alligevel var der ikke årsagssammenhæng mellem denne modvirkning af sagen og hendes varetægtsfængsling, idet fængslingen især var begrundet i hendes fars vidneudsagn og i selve eksistensen af hendes blodige tøj. Landsretten opretholdt derfor retten til erstatning for den uberettigede fængsling.

I bl.a. sagen U 2013.1798/2 H blev der tilkendt halv erstatning, da den sigtedes urigtige forklaringer var medvirkende til, at varetægtsfængslingen blev opretholdt så længe, som den gjorde. Dele af varetægtsfængslingen ville dog være sket uanset, om sigtede havde haft en anden adfærd.

4.4 Regler for sagens fremme, berømmelse og varetægtsfængslings længde

4.4.1 Regler om varetægtsfængslings længde mellem retsmøder

Det følger af retsplejeloven § 767, at dommeren i forbindelse med beslutning om varetægtsfængsling (eller af en mindre indgribende foranstaltning efter § 765) skal fastsætte en frist for varetægtsfængslings længde. Denne frist skal være så kort som muligt og må ikke overstige 4 uger.¹⁰⁹

Bestemmelsen medfører, at der senest efter 4 uger skal finde et nyt retsmøde sted, hvor det skal besluttet, om varetægtsfængslingen skal forlænges. Forlængelse kan ligeledes højst ske med 4 uger ad gangen. Dette sikrer, at der løbende holdes øje med, om betingelserne for varetægtsfængsling stadig er til stede. Ved hvert af disse fristforlængelsesmøder skal det således igen vurderes, om betingelserne for varetægtsfængsling er til stede, herunder bl.a. mistankekravet. Det er således et krav efter retsplejeloven § 768, at retten skal ophæve varetægtsfængslingen, når strafforfølgningen opgives, eller når betingelserne for varetægtsfængsling ikke længere er til stede. Ophævelse skal også ske, når retten finder, at undersøgelsen ikke fremmes med tilstrækkelig hurtighed, og at fortsat varetægtsfængsling eller anden foranstaltning ikke længere er rimelig. Reglerne om sagens fremme uddybes nedenfor i afsnit 4.4.3.

Den sigtede har mulighed for at give afkald på et fristforlængelsesmøde, jf. retsplejeloven § 767. Dette anvendes i praksis ofte, hvor både forsvarer og anklager kan se, at der ikke er sket noget væsentligt nyt siden det seneste fristforlængelsesmøde. I disse tilfælde forlænges fristen uden afholdelse af et egentligt retsmøde.

Princippet om, at varetægtsfængsling kun kan forlænges med 4 uger ad gangen, fraviges dog, når anklagemyndigheden har indleveret anklageskrift til retten, og retten har fastsat tidspunkt for hovedforhandlingen af sagen. I denne situation kan retten på et fristforlængelsesmøde bestemme, at varetægtsfængslingen forlænges, indtil der er afsagt dom i sagen, jf. retsplejeloven § 767, stk. 2.¹¹⁰ Dermed afholdes der ikke flere automatiske fristforlængelsesmøder. Den sigtede har dog hver tredje uge mulighed for at anmode retten om at ophæve fængslingen.

¹⁰⁹ En særlig undtagelse til dette princip gælder i situationer, hvor den sigtede ikke er i Danmark, da kendelsen afsiges.

¹¹⁰ Hvis anklageskrift og berømmelse er sket allerede inden det første grundlovsforhør, giver retsplejelovens regler dog umiddelbart ikke mulighed for, at der allerede i dette indledende retsmøde kan ske varetægtsfængsling helt frem til dom. Det kan først ske på et efterfølgende fristforlængelsesmøde, jf. Østre Landsrets bemærkninger i AM2021.08.05Ø, hvor de skriver, at retsplejelovens ordlyd "synes at forudsætte" dette.

4.4.2 Regler om varetægtsfængslingens samlede maksimale længde

Retsplejeloven indeholder også regler om den maksimale længde af en varetægtsfængsling. Størst betydning har proportionalitetsprincippet i lovens § 762, stk. 3, der allerede er beskrevet i afsnit 4.3. Denne regel medfører, at en sigtet ikke kan være varetægtsfængslet længere end den straf, som vedkommende forventes at blive idømt, hvis retten finder vedkommende skyldig.

Denne regel suppleres dog af en mere generel bestemmelse om maksimal længde af varetægtsfængslinger. Det følger af retsplejeloven § 768 a, at forud for hovedforhandlingens begyndelse i første instans (byretten), kan en varetægtsfængsling ikke overstige henholdsvis 6 måneder (når strafferammen for lovovertrædelsen er under 6 års fængsel) eller 12 måneder (når strafferammen går op til 6 års fængsel eller derover). For personer under 18 er fristerne henholdsvis 4 og 8 måneder. Hvis en varetægtsfængsling overstiger disse længder, skal de således ophæves, medmindre der foreligger særlige omstændigheder (for personer under 18 år kræves "helt særlige omstændigheder").

Ovenstående frister kan nulstilles, hvis en person har været ude af varetægtsfængsling i en periode, og så varetægtsfængsles igen. Dette var tilfældet i sagen U 2009.2076 H, hvor arrestanten havde formået at flygte fra varetægtsfængslingen og havde været undvejet i 1 år, før ny varetægtsfængsling blev indledt igen. Modsat var det ikke tilfældet i sagen U 2010.2609 V, hvor undvigelsen havde været få dage. Hvis myndighederne har løsladt personen og senere ønsker at varetægtsfængsle igen, beregnes perioden også fra ny, hvis der er tale om nye forhold, der begrunder den nye varetægtsfængsling, jf. U 2010.655 V, medmindre de "nye" forhold allerede var til stede i forbindelse med den første fængslingsperiode og dermed kunne have indgået i fængslingsgrundlaget allerede dengang, jf. U 2012.669 H.¹¹¹

Kravet om særlige omstændigheder for at forlænge varetægtsfængslingen udover henholdsvis 6 eller 12 måneder medfører, at der skal ske en skærpet vurdering af både, om efterforskningen fremmes med den fornødne hurtighed, og om den anvendte fængslingsgrund stadig gør varetægtsfængsling nødvendig. Her kræves også særlig opmærksomhed på proportionalitetskravet.¹¹² I kendelsen skal anføres de særlige omstændigheder, som den fortsatte varetægtsfængsling udover fristerne støttes på.¹¹³

For unddragelsesrisiko og gentagelsesrisiko er selve grundlaget for fængslingsgrunden som udgangspunkt til stede under hele sagen. Vurderingen af, om der er risiko for flugt eller gentagelse af kriminaliteten ændrer sig således sjældent under sagen. Anklagemyndigheden

¹¹¹ Som beskrevet i Rigsadvokatmeddelelsen, afsnittet: Langvarige varetægtsfængslinger og proportionalitet i varetægtsfængslingers længde, af 1. januar 2023

¹¹² Rigsadvokatmeddelelsen, afsnittet: Langvarige varetægtsfængslinger og proportionalitet i varetægtsfængslingers længde, af 1. januar 2023

¹¹³ Jørgen Jochimsen (videreført ved Lotte Helms og Lars Lindenkrone Petersen): Grundlovsforhøret (3. udg., 2024), s. 302

bør dog være særlig opmærksom på at overveje alternativer til varetægtsfængsling.¹¹⁴ I forhold til gentagelsesrisikoen bør der i forbindelse med overskridelse af fristerne i retsplejeloven § 768 a ske en ny vurdering af gentagelsesrisikoen set i lyset af kriminalitetstypen og varigheden af varetægtsfængslingen indtil nu.¹¹⁵

Hensynene bag retshåndhævelsesarrest svækkes over tid. Hvor der kan være klare grunde til at fængsle en person umiddelbart efter en grov lovovertrædelse, kan hensynet til fortsat varetægtsfængsling af personen 1 år efter anholdelsen være noget svækket, og der kan være grund til at overveje, om personen skal løslades indtil dom, således at resten af straffen afsones efter, at vedkommende er fundet skyldig ved dom. Der skal således i forbindelse med overskridelsen af fristerne i retsplejeloven § 768 a ske en fornyet vurdering i lyset af forholdets grovhed og længden af den allerede afholdte varetægtsfængsling.¹¹⁶

Det er imidlertid især i forhold til varetægtsfængsling pga. påvirkningsrisiko, at der er gode grunde til at genoverveje varetægtsfængslingen, når denne har varet mere end henholdsvis 6 eller 12 måneder. Denne fængslingsgrund hænger sammen med fremdriften i politiets efterforskning og bevissikring. Når først efterforskningen er afsluttet, kan fortsat fængsling på dette grundlag kun begrundes med, at der er en betydelig påvirkningsrisiko af afgørende betydning for forfølgningen eller af væsentlige hensyn til f.eks. beskyttelsen af vidner. Samtidig må det overvejes om selv disse forhold kan begrænses ved anvendelse af anticiperet bevisførelse, som beskrevet i afsnit 4.4.3.¹¹⁷

I sagen U 2011.96 H henviste Højesteret til, at der i forbindelse med kollusionsarrest skal foreligge en kvalificeret kollusionsrisiko for at videreføre varetægtsfængsling udover fristerne i retsplejeloven § 768 a. Højesteret fandt ikke, at en sådan var til stede på trods af, at anklagemyndigheden (og landsretten) bl.a. havde anført, at der var ni tiltalte i sagen, hvor flere havde nægtet at udtale sig, ligesom flere unavngivne personer fortsat var på fri fod. Den sigtede, som højesteretskendelsen omhandlede, havde dog afgivet forklaring, og efterforskningen mod hende var afsluttet ifølge forsvarerens anbringender i sagen. Modsat i sagen U 2012.669 H, hvor Højesteret fandt en sådan kvalificeret kollusionsrisiko i en situation hvor både den tiltalte og fem øvrige tiltalte ikke havde ønsket at udtale sig i en sag med alvorlige sigtelser, ligesom 1-års fristen kun ville blive overskredet med lidt mere end 1 måned.

Højesteret har i sagen U 2025.426 H anført, at der ved fængsling efter retsplejeloven § 762, stk. 1, nr. 3, efter afslutning af efterforskningen skal foreligge en betydelig risiko for kollusion

¹¹⁴ Rigsadvokatmeddelelsen, afsnittet: Langvarige varetægtsfængslinger og proportionalitet i varetægtsfængslingers længde, af 1. januar 2023

¹¹⁵ Rigsadvokatmeddelelsen, afsnittet: Langvarige varetægtsfængslinger og proportionalitet i varetægtsfængslingers længde, af 1. januar 2023

¹¹⁶ Rigsadvokatmeddelelsen, afsnittet: Langvarige varetægtsfængslinger og proportionalitet i varetægtsfængslingers længde, af 1. januar 2023

¹¹⁷ Rigsadvokatmeddelelsen, afsnittet: Langvarige varetægtsfængslinger og proportionalitet i varetægtsfængslingers længde, af 1. januar 2023

af afgørende betydning for forfølgningen eller væsentlige hensyn til beskyttelse af vidner eller andre. Det var til stede i sagen, der omhandlede medlemmer af en bandegruppering, hvorved der pga. organiseret kriminalitet var en betydelig risiko for f.eks. afstemning af forklaringer og påvirkning af vidner, ligesom en medgerningsmand fortsat var på fri fod.

Uanset fængslingsgrunden skal der i forbindelse med overskridelse af fristerne i retsplejeloven § 768 a ske en vurdering af, om sagen fremmes med den nødvendige hurtighed, ligesom kriminalitetens karakter og grovhed skal indgå i vurderingen. Det er således hovedsageligt i sager om alvorlig personfarlig kriminalitet eller af anden særlig samfundsmæssig betydning, dvs. i sager med forventet straf af flere års fængsel, at varetægtsfængslingen bør opretholdes udover fristen.¹¹⁸ Højesteret har i sagen U 2025.426 H henvist til bestemmelses forarbejder, hvoraf fremgår, at *"den påsigtede kriminalitet spiller en betydelig rolle, således at fortsat fængsling efter fristerne i retsplejelovens § 768 a, stk. 1, især kan komme på tale i alvorlige straffesager, dvs. i sager om alvorlig, personfarlig kriminalitet og andre sager af særlig samfundsmæssig betydning, hvor den forventede straf vil være på flere års fængsel. Ved den mest alvorlige kriminalitet - f.eks. i drabssager, de alvorligste narkotikasager mv. - vil selve den grove kriminalitets karakter indgå i skønnet over, om varetægtsfængslingen kan fortsættes ud over de angivne frister."*

Det er de samme momenter, som beskrevet ovenfor, der indgår i vurderingen ved arrestanter under 18 år, men her er kravet altså "helt særlige omstændigheder", hvorved der skal mere til for at fastholde varetægtsfængsling udover fristerne.

Efter hovedforhandlingens begyndelse i første instans er der ikke tilsvarende maksimale frister for varetægtsfængsling. Reglen gælder således ikke under ankesagen, f.eks. hvor en varetægtsfængslet er fundet skyldig i byretten, har anket sagen til landsretten, men er varetægtsfængslet, indtil ankesagen er overstået, som bemærket af Højesterets flertal i U 2025.955 H og som ligeledes nævnt i AM2015.0119Ø.

4.4.3 Processuelle regler om sagens fremme og om berømmelse

Retsplejeloven indeholder også en række processuelle regler for at sikre, at processen fra indledende varetægtsfængsling til endelig dom – eller anden afslutning af varetægtsfængslingen – bliver så kort som mulig.

Retsplejeloven § 718 a er henvendt til anklagemyndigheden og slår fast, at disse skal træffe afgørelse om påtaleopgivelse, tiltalefrafald eller tiltalerejsning "inden rimelig tid" efter det tidspunkt, hvor politiet har gjort sigtede bekendt med sigtelsen. Denne bestemmelse gælder således generelt i straffesager, uanset om den sigtede er varetægtsfængslet eller ej. I samme bestemmelse fremgår det imidlertid, at anklagemyndigheden skal have endnu større fokus på dette i sager om varetægtsfængsling. I disse situationer skal sådanne afgørelser således

¹¹⁸ Rigsadvokatmeddelelsen, afsnittet: Langvarige varetægtsfængslinger og proportionalitet i varetægtsfængslingers længde, af 1. januar 2023

træffes "hurtigst muligt". Politi og anklagemyndighed har således pligt til at sikre, at det for en varetægtsfængslet person hurtigst muligt besluttes, hvorvidt der skal rejses tiltale eller sigtelse skal opgives.

Under efterforskningen af sagen slår retsplejeloven § 768 fast, at dommeren skal ophæve varetægtsfængslingen, når strafforfølgningen opgives, når betingelserne for varetægtsfængsling ikke længere er til stede, eller når retten finder, at undersøgelsen ikke fremmes med tilstrækkelig hurtighed, og at fortsat varetægtsfængsling eller anden foranstaltning ikke længere er rimelig. Denne bestemmelse har således også til hensigt at sikre, at politi og anklagemyndighed sørger for at skabe fremdrift i sagen, da konsekvensen i modsat fald kan blive, at den sigtede løslades fra varetægtsfængsling. Reglerne er således ment at sikre, at den varetægtsfængslede ikke er varetægtsfængslet i længere tid end nødvendigt pga. langsommelighed hos politi og/eller anklagemyndighed. Et eksempel på reglens anvendelse sås i sagen U 2009.2880 Ø, hvor Østre Landsret fandt, at der ikke var foretaget efterforskningskridt de seneste 4 måneder i en efterforskning mod en arrestant, der havde været varetægtsfængslet i ca. 6 måneder. Da sagen ikke blev fremmet med tilstrækkelig hurtighed, valgte landsretten at løslade den sigtede.

I sagen U 2010.1478 Ø var det anklagemyndigheden og ikke politiet, der ikke skabte fremdrift i sagen. Sagen havde været færdigefterforsket allerede i oktober 2009, hvor dato for hovedforhandlingen derfor blev fastsat til februar 2010. Blot 14 dage før hovedforhandlingen meddelte anklagemyndigheden, at sagen endnu ikke var klar til indgivelse af anklageskrift, da man ønskede at afvente retssagen mod en medgerningsmand, der først ville blive endeligt afgjort i juni 2010. I denne situation mente både byret og landsret, at den sigtede skulle løslades. Byretten bemærkede i den forbindelse (hvilket landsretten tiltrådte), at *"der bør gives anklagemyndigheden ret frie hænder til at planlægge gennemførelse af et større narkokompleks, men at der i denne sag er en urimelig lang sagsbehandlingstid over for S"*.

En endnu hurtigere reaktion fra domstolene kom i sagen U 2008.2735 Ø, der omhandlede et kæremål ved landsretten om fortsat varetægtsfængsling. I den forbindelse anmodede landsretten mandag d. 18. august anklagemyndigheden om at komme med en udtalelse. Efter at forsvarsadvokaten havde rykket for en afgørelse, meddelte anklagemyndigheden onsdag d. 27. august, at sagen var blevet oversendt til politiet d. 21. august, som endnu ikke havde afgivet svar til anklagemyndigheden. På denne baggrund løslod landsretten med den begrundelse, at undersøgelsen i sagen ikke fremmes med tilstrækkelig hurtighed, og at fortsat varetægtsfængsling ikke er rimelig, jf. retsplejeloven § 768.

Løsladelse kan således ske, når politi og/eller anklagemyndighed ikke fremmer sagen tilstrækkeligt hurtigt.

Der er ikke en direkte tilsvarende bestemmelse om, at en varetægtsarrestant også skal løslades, hvis f.eks. domstolenes sagsbehandlingstider medfører, at retsprocessen ikke fremmes med tilstrækkelig hurtighed. Det almindelige proportionalitetsprincip beskrevet

ovenfor i afsnit 4.3.2 medfører dog, at en varetægtsfængsling skal ophøre, når den ikke længere kan anses for proportionel. I sagen U 2025.512 Ø valgte Østre Landsret at løslade en varetægtsarrestant med direkte henvisning til domstolenes sagsbehandlingstider. Den sigtede var idømt 5 års fængsel ved byretten og ville på tidspunktet for landsrettens dom allerede have tilbragt 2 år og 8 måneder i varetægtsfængsel. Landsretten fandt det i den situation ikke rimeligt at lade den sigtede være fortsat varetægtsfængslet indtil landsrettens dom, da årsagen til, at *"varetægtsfængslingen, som sker under mere belastende forhold end afsoning i almindeligt fængsel - herunder under forhold som efter det oplyste om tiltaltes personlige forhold er særligt belastende for ham - vil få en sådan udstrækning, beror i al væsentlighed på domstolenes lange sagsbehandlingstider"*. Under disse omstændigheder fandt landsretten, at fortsat frihedsberøvelse ville være i strid med retsplejeloven § 762, stk. 3. Den sigtede led bl.a. af PTSD, Aspergers Syndrom og et genetisk betinget forhøjet kolesteroltal. Landsretten fastsatte i stedet et alternativ til varetægtsfængsling, hvorefter sigtede, indtil der var afsagt dom i sagen, skulle undlade gennem internettet at kontakte børn under 18 år, der ikke kendte ham, og undlade erhvervsmæssigt eller i forbindelse med fritidsaktivitet at beskæftige sig med børn og unge under 18 år, da lovovertrædelserne i sagen omhandlede en række seksuelle krænkelser af børn og unge under 18 år. Landsrettens dom blev imidlertid omgjort af Højesteret ved kendelse af 14. juli 2025 (U 2025.4025 H), hvor Højesteret bl.a. anførte, at sigtedes forklaring om den belastning, som fortsat varetægtsfængsling ville udgøre, ikke var understøttet af lægelige eller andre oplysninger i sagen, samt at hensynet til retshåndhævelsen fortsat berettigede varetægtsfængsling, ligesom varetægtsfængslingen ikke var uproportionel henset til den forventede strafflængde.

Højesteret havde i perioden mellem landsretskendelsen og højesteretskendelsen allerede haft lejlighed till at forholde sig til betydningen af domstolenes sagsbehandlingstider i en anden sag. I sagen U 2025.955 H valgte et flertal på tre ud af fem højesteretsdommere at opretholde varetægtsfængslingen af en person, der var blevet varetægtsfængslet efter dommen i byretten, og hvor landsretssagen først kunne forventes afgjort 1 år og 3 måneder senere. Dette gik ikke udover den forventede straf minus prøveløsladelsen. Højesterets flertal udtalte dog, at *"det påhviler retten at fremme enhver sag med den fornødne hurtighed, således at sagen kan gennemføres inden for rimelig tid, og at det følger af forarbejderne til retsplejelovens regler om varetægtsfængsling, at retten på grund af den belastning, som en varetægtsfængsling medfører for den tiltalte, skal være særligt opmærksom på, at disse sager fremmes mest muligt. I den foreliggende sag [...] bør landsretten derfor vurdere alle muligheder for at fremrykke den berammede hovedforhandling i ankesagen."*

Det fremgår af retsplejeloven § 843 a, at retten altid skal fremme en sag med den hurtighed, som dens beskaffenhed kræver. Af § 843 a, stk. 2, fremgår, at også anklagemyndigheden og forsvareren skal tilrettelægge deres virke på en sådan måde, at sagen kan gennemføres inden for rimelig tid.

Det hænder, at det er forsvareren, der forsinket sagens gennemførelse ved domstolene, f.eks. fordi forsvareren ikke har tid i sin kalender, og hovedforhandlingen derfor først kan finde sted på et senere tidspunkt. Der er normalt frit forsvarervalg i Danmark, men for at undgå for lange forsinkelser af sagen pga. forsvareren forhold er det bestemt, at en forsvarer ikke kan beskikkes i en sag, hvis "*den pågældendes medvirken væsentligt vil forsinke behandlingen af sagen*", jf. retsplejeloven § 735, stk. 3, nr. 2. Hvis det først sker på et senere tidspunkt i sagen, at forsvareren forsinket sagens behandling, kan beskikkelsen tilbagekaldes, jf. retsplejeloven § 736, stk. 1, nr. 2. I disse tilfælde er den sigtede således nødt til at få beskikket en anden forsvarer, der har tid i sin kalender. Det fremgår af forarbejderne til § 735, stk. 3, at en forsvarer som udgangspunkt ikke kan beskikkes, hvis vedkommendes medvirken vil forsinke sagen i mere end 6 uger, samt at i forbindelse med berømmelse af hovedforhandlingen kan en forsvarer ikke være beskikket, hvis retten har foreslået et passende antal tidspunkter for hovedforhandlingen, og den ønskede forsvarer hverken kan møde der eller tidligere, og dette vil forsinke sagen mere end 4 uger i sammenligning med en anden forsvarer.¹¹⁹

En særlig måde at fremme sagen på er ved allerede i grundlovsforhøret at træffe afgørelse om en straksdom, jf. retsplejeloven § 831. Dette kan finde sted i situationer, hvor den sigtede afgiver en uforbeholden tilståelse, der bestyrkes ved de i øvrigt foreliggende oplysninger, og både sigtede og anklageren giver samtykke.

Det er især i forbindelse med berømmelse af selve hovedforhandlingen af sagen, at der kan opstå ventetid, og sagen derfor kan forsinkes unødigt. Her skal både domstolenes, forsvarsadvokatens og anklagemyndighedens kalendere passe sammen for at finde en dato for retsmødet. Særligt i sager med flere tiltalte, og dermed flere forsvarsadvokater, kan dette blive et betydeligt puslespil, påvirket af både domstolenes sagsbehandlingstider, forsvarsadvokaternes kalendere, herunder de øvrige retssager, som de allerede er involveret i, og anklagemyndighedens ressourcer.

Det fremgår af retsplejeloven § 843 a, at hovedforhandlingen skal berømmes hurtigst muligt og så vidt muligt inden for 2 uger fra anklagemyndighedens indlevering af anlageskrift til retten samt tillige skal gennemføres hurtigst muligt i sager med varetægtsarrestanter. Både selve processen med at finde et tidspunkt for sagen (berømmelse) og den faktiske gennemførelse af sagen skal således ske så hurtigt som muligt. Der er dog ikke en fast maksimumsgrænse for, hvor langt ude i fremtiden hovedforhandlingen kan blive placeret.

Der er mulighed for at forhåndsberømme en sag, dvs. berømme sagen allerede inden anklagemyndigheden har indleveret anlageskrift, jf. retsplejeloven § 843 b.

Der er tillige mulighed for at holde et særligt retsmøde med henblik på at sikre bevis (anticiperet bevisførelse) i sager med varetægtsarrestanter, hvis sikring af dette bevis kan få

¹¹⁹ Jørgen Jochimsen (videreført ved Lotte Helms og Lars Lindenchrone Petersen): Grundlovsforhøret (3. udg., 2024), s. 300-301

betydning for spørgsmålet om varetægtsfængslingens ophævelse. Hvis en person f.eks. er varetægtsfængslet pga. risikoen for at påvirke vidner, kan der potentielt indkaldes til et særligt retsmøde allerede tidligt i retsprocessen, hvor disse vidner afhøres, hvis dette betyder, at den sigtede derfor ikke længere behøver være varetægtsfængslet. Et sådant retsmøde skal afholdes snarest og så vidt muligt inden for 2 uger fra rettens modtagelse af anmodningen, jf. retsplejeloven § 747, stk. 3 og 4. Retten bestemmer, om et sådant retsmøde skal afholdes på baggrund af en anmodning fra enten anklageren eller forsvareren. Anmodningen kan afvises, hvis der f.eks. ikke er rimelig udsigt til, at varetægtsfængslingen ophæves på baggrund af et sådant retsmøde, eller hvis efterforskningen ikke er fremskreden nok til, at der er klarhed over, hvad bevisførelsen skal belyse, eller hvis bevisførelsen vil være uforholdsmæssigt besværlig.¹²⁰ Der er dog ifølge forarbejderne anført, at hvis sådanne modhensyn ikke foreligger, bør bevisførelsen i almindelighed tillades. Afvisning af en anmodning om et sådant retsmøde bør derfor ikke afvises alene af retsplejemæssige hensyn f.eks. med det formål, at lægdommere overværer vidnets umiddelbare reaktion på et spørgsmål. Sådanne hensyn skal vige for hensynet til at begrænse varetægtsfængslingens længde ved at få sikret bevis ved anticeret bevisførelse så tidligt som muligt.¹²¹

Endelig fremgår det af retsplejeloven § 999, stk. 2, at i sager hvor person findes skyldig og er varetægtsfængslet efter straffedommen, skal dommen fuldbyrdes, så snart det kan konstateres, at dommen er endelig.

Fra lovgivers side er der således indført en række lovbestemmelser med det formål at sikre, at processen ved domstolene går så hurtigt som muligt i sager, hvor den sigtede er varetægtsfængslet.

4.4.4 Kære og mundtlig forhandling i landsret ved lange varetægtsfængslinger

Byrettens afgørelser om varetægtsfængsling, herunder afgørelser om fristforlængelse, kan kæres til landsretten.

Landsretten behandler som udgangspunkt et sådant kæremål skriftligt. Det vil sige, at sagens materiale oversendes til landsretten, men der afholdes ikke et retsmøde, hvor landsretsdommerne ser den sigtede. I stedet behandler tre landsretsdommere sagen på skriftligt grundlag ved at læse bilagene og kendelsen fra byretten. Forsvareren har i disse situationer mulighed for at indsende et kæreskrift med sine bemærkninger, da landsretten som udgangspunkt ellers ikke har nogen dialog med forsvareren, anklageren eller byretsdommeren.¹²²

¹²⁰ Jørgen Jochimsen (videreført ved Lotte Helms og Lars Lindenchrone Petersen): Grundlovsforhøret (3. udg., 2024), s. 296

¹²¹ Jørgen Jochimsen (videreført ved Lotte Helms og Lars Lindenchrone Petersen): Grundlovsforhøret (3. udg., 2024), s. 296

¹²² Henning Fuglsang Sørensen: Processen (2022), s. 147

Dette princip fraviges, når en fristforlængelse medfører, at varetægtsfængslingen udstrækkes til over 3 måneder. I disse situationer kan den sigtede begære mundtlig forhandling i landsretten, jf. retsplejeloven § 767, stk. 4. Der er kun krav på en enkelt mundtlig forhandling. Hvis landsretten således godkender den første fristforlængelse udover 3 måneder ved en mundtlig behandling, og byretten herefter f.eks. 4 uger senere igen forlænger varetægtsfængslingen, og den sigtede kærer den nye afgørelse, vil dette nye kæremål som udgangspunkt blive behandlet skriftligt. Landsretten har dog mulighed for at beslutte, at også andre kæremål skal behandles mundtligt, jf. retsplejeloven § 767, stk. 4, 2. led.

Det følger af Østre Landsrets afgørelse i sagen U 2024.4855 Ø, at kravet på mundtlig forhandling ikke finder anvendelse ved kære af afgørelser om varetægtsfængsling, der ligger efter byrettens dom (dvs. varetægtsfængsling under ankesagen).

En særlig situation forekom i U 2020.3741 H, hvor Højesteret skulle tage stilling til reglens anvendelse i en sag, hvor byretten havde truffet afgørelse om at løslade en varetægtsfængslet. Denne afgørelse var truffet efter, at arrestanten allerede havde været fængslet i 3 måneder og ikke tidligere havde haft et mundtligt kæremål. I denne situation valgte anklagemyndigheden at kære afgørelsen om løsladelse til landsretten. Byretten accepterede at give kæremålet opsættende virkning, hvilket betød, at arrestanten fortsat skulle være fængslet, indtil landsretten havde vurderet, om de var enige i løsladelsen. Arrestanten anmodede landsretten om at behandle kæremålet ved mundtlig forhandling, men fik afslag, da landsretten ikke mente, at reglen fandt anvendelse i et kæremål om løsladelse. Spørgsmålet endte ved Højesteret, som fandt, at reglen også fandt anvendelse i denne situation, hvorved arrestanten havde ret til en mundtlig forhandling om spørgsmålet.

4.4.5 Varetægtsfængsling efter byrettens dom

En varetægtsfængsling ophører, når sagen er afgjort i byretten. Hvis den tiltalte findes skyldig, kan retten beslutte, at personen skal varetægtsfængsles efter dom enten under ankesagen, eller (hvis sagen ikke ankes) indtil straffen skal fuldbyrdes (dvs. indtil der er fundet plads til afsoning), jf. retsplejeloven § 769. Dette kan finde sted for en person, der allerede har været varetægtsfængslet under sagen ved byretten, og som således får sin varetægtsfængsling forlænget. Det kan dog også finde sted for en person, der ikke har været varetægtsfængslet under sagen, og som således først varetægtsfængsles efter dom indtil anke eller fuldbyrdelse. Retten kan også i stedet for varetægtsfængsling anvende andre mindre indgribende foranstaltninger.

Betingelserne for varetægtsfængsling efter dom er som udgangspunkt de samme som betingelserne forud for dom, dvs. reglerne om sikringsarrest (unddragelsesrisiko), uskadeliggørelsesarrest (gentagelsesrisiko), kollusionsarrest (påvirkningsrisiko) eller retshåndhævelsesarrest. Det er klart, at mistankekravene må anses for opfyldt på dette tidspunkt, idet personen allerede er blevet fundet skyldig i lovovertrædelsen ved en byretsdom. De øvrige betingelser for varetægtsfængsling skal dog fortsat være opfyldt, f.eks.

kan risikoen for, at personen kan påvirke sagen ved at fjerne spor, samstemme forklaringer etc. være betydeligt lavere efter, at en hovedforhandling allerede er gennemført ved byretten, hvor der har været en fuld bevisvurdering.

Der er dog også nogle andre muligheder for at varetægtsfængsle efter dom.

Den ene af disse ekstra fængslingsgrunde fremgår af retsplejeloven § 769, stk. 2. Fængslingsgrunden omhandler personer, der har *"tilknytning til en gruppe af personer, som er aktivt involveret i en verserende voldelig konflikt med en anden gruppe af personer"*, hvor der *"inden for den gruppe, som den dømte har tilknytning til, som led i konflikten enten er anvendt skydevåben eller er anvendt våben eller eksplosivstoffer, som på grund af deres særdeles farlige karakter er egnet til at forvolde betydelig skade, eller er begået brandstiftelse omfattet af straffeloven § 180"*. Disse personer kan varetægtsfængsles, hvis de er blevet idømt ubetinget fængsel i mere end 30 dage for en lovovertrædelse, som er undergivet offentlig påtale og hvor hensynet til retshåndhævelsen skønnes at kræve det. Som det fremgår, er bestemmelsen således primært rettet mod rocker/bandekriminelle.

Den anden af disse ekstra fængslingsgrunde fremgår af retsplejeloven § 769, stk. 3. Denne bestemme omhandler unddragelse af straf og medfører, at en person, der er idømt ubetinget fængsel i mere end 30 dage for en lovovertrædelse undergivet offentlig påtale, kan varetægtsfængsles, når der er bestemte grunde til at antage, at vedkommende vil udeblive uden lovlig grund efter tilsigelse til afsoning.

Det er byretten, der i første omgang tager stilling til varetægtsfængsling efter dom. Hvis sagen ankes, overgår spørgsmålet om varetægtsfængsling til landsrettens behandling. De processuelle regler følger i høj grad de samme regler, som har været gældende under byrettens behandling af varetægtsfængsling under byretssagen, herunder reglen om, at varetægtsfængsling som udgangspunkt sker for op til 4 uger ad gangen, men kan forlænges indtil dommen i landsretten, når der er fastsat tidspunkt for hovedforhandlingen. En væsentlig undtagelse er dog, at retsplejeloven § 768 a om, at den maksimale samlede længde for varetægtsfængslingen ikke finder anvendelse under ankesagen.

4.5 Kravene til anmodningen, kendelsen og (video)retsmøderne

I praksis foregår varetægtsfængsling ved, at anklagemyndigheden anmoder retten om at træffe afgørelse om varetægtsfængsling. Ved det indledende grundlovsforhør kan anmodningen fremsættes mundtligt, men ved fristforlængelsesmøder skal anmodningen være skriftlig, jf. retsplejeloven § 764, stk. 1. Anmodningen skal angive den eller de fængslingsbestemmelser, som anklagemyndigheden påberåber sig, de faktiske omstændigheder anmodningen støttes på, og de væsentligste efterforskningskridt m.v., som forventes foretaget. Der er således et begrundelseskrav.

Dette begrundelseskrav ved anklagemyndigheden modsvares af et lignende begrundelseskrav i rettens kendelse om varetægtsfængsling, jf. retsplejeloven § 764, stk. 4. Det følger heraf, at hvis der sker varetægtsfængsling, skal rettens kendelse angive de konkrete omstændigheder i sagen, hvorpå det støttes, at betingelserne for varetægtsfængsling er opfyldt. Hvis fængslingen er begrundet i kollusionsarrest (påvirkningsrisiko), og efterforskningen i sagen endnu ikke anses for afsluttet, skal kendelsen også angive de væsentligste efterforskningsskridt, som forventes foretaget inden for fristen for varetægtsfængslingen. Hvis varetægtsfængslingen opretholdes udover fristerne i retsplejeloven § 768 a (dvs. mere end 6 måneder ved strafferamme på under 6 år, og mere end 1 år ved strafferamme på 6 år eller derover), skal kendelsen også anføre de særlige omstændigheder i sagen, hvorpå det støttes, at fortsat varetægtsfængsling er påkrævet. Det følger ligeledes af retsplejeloven § 764, stk. 4, at hvis den sigtede er til stede i retsmødet, skal vedkommende straks gøres bekendt med, hvilke bestemmelser om varetægtsfængsling retten har anvendt, og med de i kendelsen anførte grunde for varetægtsfængsling samt med sin adgang til at kære.

Formålet med begrundelsespligten er dels at sikre en grundig sagsbehandling, men også at give den sigtede/forsvareren et oplyst grundlag for afgørelsen, som kan anvendes til at vurdere, hvorvidt kendelsen om varetægtsfængsling ønskes kæret.¹²³ Kravet om anførelse af de væsentligste efterforskningsskridt i sager om kollusionsarrest medfører også, at retten løbende kan kontrollere, om der sker den forventede fremdrift i efterforskningen, ligesom den sigtede har mulighed for at få indtryk af, hvornår der kan være udsigt til løsladelse, hvis en sådan kan forventes, når efterforskningen er afsluttet.¹²⁴

Det er væsentligt, at dommerne ikke anvender standardbegrundelser, der ikke forklarer, hvorfor den konkrete sigtede f.eks. må antages at modvirke efterforskningen eller at begå ny kriminalitet.¹²⁵

I en artikel udgivet i 2024 har advokat Henrik Karl Nielsen undersøgt 46 sager ved Københavns Byret, der blev behandlet ved 14 dommervagter og to ad hoc grundlovsforhør i andet halvår 2023 og første halvår 2024. Artiklen udtrykker kritik af begrundelserne anvendt i disse kendelser, f.eks. kendelser, der henviser til "det oplyste om hans personlige forhold" som led i en bedømmelse af, om der er flugtrisiko, uden at dommeren har specificeret, hvilke personlige forhold der er lagt vægt på.¹²⁶ Ligeledes påpeges det, at der ikke i de undersøgte kendelser vedrørende gentagelsesrisiko ses at være foretaget en fornyet prøvelse af gentagelsesrisikoen ved fristforlængelserne, hvorved det ikke ses overvejet, om den indledende varetægtsfængsling allerede i sig selv har haft en afskrækkende effekt. I alle sagerne baseret

¹²³ Jørn Vestergaard: Straffeprocessen – Grundtræk af dansk strafferetspleje (2017), s. 123

¹²⁴ Henning Fuglsang Sørensen: Processen (2022), s. 147.

¹²⁵ Jørgen Jochimsen (videreført ved Lotte Helms og Lars Lindenkrone Petersen): Grundlovsforhøret (3. udg., 2024), s. 273

¹²⁶ Henrik Karl Nielsen: Varetægtsfængsling og virkelighed (NTfK, nr. 3/2024), s. 188

på gentagelsesrisiko opretholdes varetægtsfængslingen således frem til dom.¹²⁷ Ingen af de analyserede kendelser afsagt i grundlovsforhør omtaler rettens vurdering af proportionalitetsprincippet i retsplejeloven § 762, stk. 3, 2. led ("frihedsberøvelsen vil stå i misforhold til den herved forvoldte forstyrrelse af sigtedes forhold"), hvorved det ikke er muligt at se, hvilke forhold retten har inddraget i denne proportionalitetsvurdering af, om der overhovedet kan ske varetægtsfængsling. De kendelser, der faktisk inddrager en proportionalitetsvurdering, nævner sædvanligvis kun det andet element i proportionalitetsvurderingen ("den retsfølge, som kan ventes, hvis sigtede findes skyldig").¹²⁸ Samtidig er der ingen af kendelserne, der begrundes den manglende anvendelse af mindre indgribende foranstaltninger end varetægtsfængsling, jf. retsplejeloven § 765, stk. 2. I kendelserne ses bestemmelsen kun anvendt til at fængsle i surrogat på en lukket psykiatrisk hospitalsafdeling eller på en lukket institution for unge under 18 år, hvorved der i ingen tilfælde reelt er blevet anvendt et mindre indgribende middel end varetægtsfængsling.¹²⁹ I forhold til begrundelsespligten konkluderer forfatteren således: *"Som det fremgår af gennemgangen af de enkelte fængslingshjemler, begrundes en flerhed af kendelser med en gengivelse af lovens betingelser for varetægtsfængsling eller ved generelle begrundelser, uden at det fremgår, hvorfor generelle kriterier medfører, at den konkrete sigtede bliver varetægtsfængslet."*¹³⁰ Artiklen dokumenterer således, at begrundelsespligten ikke nødvendigvis fører til meget konkrete begrundelser i praksis.

En mangelfuld begrundelse ved byretten medfører ikke nødvendigvis, at landsretten løslader den sigtede, men dette er forekommet.¹³¹ Det var således tilfældet i sagerne U 2005.1962/1 Ø (der var ikke i kendelsen anført skærpende omstændigheder, der kunne medføre frihedsstraf), U 2008.1472 Ø (hverken i byrettens kendelse eller rapportmaterialet fremgik det, på hvilket grundlag anklageren begærede fortsat varetægtsfængsling, og hvad der skulle ske i sagen under forlængelsen) og U 2012.410 Ø (varetægtsfængsling var sket på baggrund af en videooptagelse, men da kendelsen fra byretten ikke beskrev, hvad optagelsen viste havde landsretten ikke mulighed for at vurdere mistankegrundlaget og løslod den sigtede).

Hvis en dommer under et grundlovsforhør finder ikke straks at kunne tage stilling til spørgsmålet om varetægtsfængsling, har dommeren mulighed for at beslutte, at anholdelsen af den varetægtsfængslede forlænges med yderligere tre gange 24 timer. Hvis politi og anklagemyndighed efter den periode fortsat ønsker en varetægtsfængsling, skal den sigtede på ny fremstilles for en dommer, jf. retsplejeloven § 761, stk. 4 og 5 (og i øvrigt grundloven § 71, stk. 3, hvoraf muligheden for tre gange 24 timer fremgår eksplicit).

¹²⁷ Henrik Karl Nielsen: Varetægtsfængsling og virkelighed (NTfK, nr. 3/2024), s. 196

¹²⁸ Henrik Karl Nielsen: Varetægtsfængsling og virkelighed (NTfK, nr. 3/2024), s. 198

¹²⁹ Henrik Karl Nielsen: Varetægtsfængsling og virkelighed (NTfK, nr. 3/2024), s. 198-199

¹³⁰ Henrik Karl Nielsen: Varetægtsfængsling og virkelighed (NTfK, nr. 3/2024), s. 199

¹³¹ Jørgen Jochimsen (videreført ved Lotte Helms og Lars Lindenchrone Petersen): Grundlovsforhøret (3. udg., 2024), s. 272

Om processen for retsmøder om varetægtsfængsling fremgår det af retsplejeloven § 764, stk. 2, at den sigtede skal afhøres i retten, hvorved personen skal være til stede i retsmødet. Der er nogle få undtagelser til dette. Dels når den sigtede ikke er i Danmark på tidspunktet for retsmødet, dels når "*retten finder, at fremstillingen af særlige grunde må anses for nytteløs eller skadelig for sigtede*". Sidstnævnte kan f.eks. være ved alvorlig sygdom. I disse situationer skal fremstilling ske indenfor 24 timer efter, at hindring/udlandsophold er ophørt.

Ved fristforlængelsesmøder kan retten bestemme, at den sigtede skal deltage i retsmødet via video ("telekommunikation med billede"), jf. retsplejeloven § 748 b. I disse situationer deltager arrestanten altså fra arresten, hvor vedkommende via videolink kan se de øvrige deltagere i retsmødet og selv kan ses af disse. Dette kan besluttes uden den sigtedes samtykke, og selvom den sigtede ønsker at være fysisk til stede, jf. bl.a. sagen TfK2012.939V, hvor forsvareren ellers havde ønsket fysisk fremmøde. Det er ikke tilladt for retten at anvende bestemmelsen i retsmøder, hvor der for første gang skal tages stilling til forlængelse af en varetægtsfængsling udover de maksimale frister for varetægtsfængsling, der er fastsat i retsplejeloven § 768 a, stk. 1 og 2. Det er et krav, at retten skal finde det ubetænkeligt at afholde retsmødet på denne måde henset til formålet med retsmødet og sagens øvrige omstændigheder. Det følger af retsplejeloven § 748 b, stk. 2, at forsvareren som udgangspunkt skal deltage i retsmødet på samme sted som sigtede, men at det efter rettens bestemmelse også er muligt for forsvareren enten at være til stede fysisk i retten eller at deltage på video fra en anden lokation. Det følger af retsplejeloven § 748 b, stk. 3, at når den sigtede deltager via video, skal anklageren som udgangspunkt også deltage i retsmøde via video. Det primære formål med indførelse af videofristforlængelsesmøder var at frigøre ressourcer til politiet, fordi transport af arrestanter fra fængsel til retten indebærer en del ressourcer.¹³² Forarbejderne til bestemmelsen er oplistet i sagen AM2015.10.14Ø2, hvor landsretten (modsat byretten) fandt det ubetænkeligt at lade retsmødet foregå pr. video. Samme resultat sås i sagerne AM2015.09.10V og AM2020.03.30V.

Den sigtede kan imidlertid også vælge at give afkald på et fristforlængelsesmøde. I visse sager er det helt oplagt, at intet har ændret sig siden den seneste fristforlængelse (f.eks. hvor personen er varetægtsfængslet på retshåndhævelsesarrest for en meget alvorlig lovovertrædelse, og hverken spørgsmålet om proportionalitet eller om overskridelse af fristerne i retsplejeloven § 768 a er aktuelle ved fristforlængelsesmødet). Dermed kan den sigtede samtykke til, at der sker en yderligere forlængelse på f.eks. 4 uger yderligere. I disse situationer gennemgår dommere på skrift sagen og beslutter, hvorvidt varetægtsfængslingen skal forlænges.¹³³

¹³² Jørgen Jochimsen (videreført ved Lotte Helms og Lars Lindenchrone Petersen): Grundlovsforhøret (3. udg., 2024), s. 291-292

¹³³ Henning Fuglsang Sørensen: Processen (2022), s. 150

4.6 Regler om isolation, brev- og besøgskontrol og indgreb overfor arrestanten

Denne rapport's fokus er ikke at analysere de forhold, som varetægtsarrestanterne i praksis er underlagt under varetægtsfængslingen. Retsplejelovens regler om dette emne vil dog kort blive opsummeret.

4.6.1 Isolation under varetægtsfængsling

Det fremgår af retsplejeloven § 770, at *"en varetægtsarrestant er alene undergivet de indskrænkninger, som er nødvendige til sikring af varetægtsfængslingens øjemed eller opretholdelse af orden og sikkerhed i varetægtsfængslet"*. Arrestanterne er endnu ikke dømt for en lovovertrædelse, og det er derfor væsentligt, at der ikke må indgå et element af straf i deres frihedsberøvelse og i de indskrænkninger og indgreb, som de udsættes for under fængslingen. Indgrebene i deres frihed skal sikre de forhold, som varetægtsfængslingen er ment at sikre (f.eks. at arrestanten ikke flygter, ikke gentager kriminalitet og ikke påvirker vidner).

Retten kan efter anmodning fra politiet beslutte at sætte arrestanten i isolation, dvs. udelukke arrestanten fra fællesskab med de øvrige indsatte, hvis der er grund til at antage, at arrestanten ellers vil forsøge at vanskeliggøre efterforskningen, f.eks. ved gennem andre indsatte at true vidner, jf. retsplejeloven § 770 a. Isolation var tidligere en udbredt praksis i Danmark, men er blevet nedbragt ganske betydeligt over de seneste 20 år. I 2023 sad i alt syv arrestanter i isolation svarende til 0,2 pct. af alle varetægtsfængslinger, og de sad alle syv i isolation i 8-14 dage.¹³⁴ Året før, i 2022, var der slet ingen arrestanter i isolation. Til sammenligning var der i 2004 580 varetægtsfængslinger i isolation svarende til 9,8 pct. af alle varetægtsfængslinger. Samtidig var gennemsnitslængden 36 dage, hvoraf 16 personer sad i isolation i mere end 3 måneder og 142 mere end 8 uger.¹³⁵ Den massive nedbringelse i anvendelse af isolation under varetægtsfængsling er isoleret set en betydelig succeshistorie i dansk retspleje, der viser mulighederne for at skabe systemiske ændringer. Der er dog udbredt kritik af, at mange varetægtsfængslede alligevel i praksis er alene i deres celle i op til 23 timer om dagen og dermed alligevel reelt befinder sig i isolation.¹³⁶

De nærmere regler om anvendelse og længde af officiel isolation vil ikke blive gennemgået yderligere her.

¹³⁴ Rigsadvokaten: "Anvendelsen af varetægtsfængsling i isolation i 2023" (anklagemyndigheden.dk, 2024)

¹³⁵ Betænkning nr. 1469/2006 om varetægtsfængsling i isolation efter 2000-loven

¹³⁶ Isabel Fluxá Rosado: "Varetægt: Derfor fører Danmark på varetægtsfængsling i Norden" (advokatsamfundet.dk, 2024)

4.6.2 Regler om besøgs- og brevkontrol

Det følger af retsplejeloven § 771, at arrestanter som udgangspunkt kan modtage besøg i det omfang, opretholdelsen af orden og sikkerhed tillader det. Af bestemmelsen fremgår imidlertid også, at politiet kan modsætte sig, at arrestanten modtager besøg, eller forlange at besøg kun må finde sted under kontrol. Den primære begrundelse for politiet til at gøre dette, er sikring af hensynet bag varetægtsfængslingen. Dette er i særlig grad relevant ved kollusionsarrest (påvirkningsrisiko), hvor selve formålet med varetægtsfængsling ofte er at sikre, at arrestanten ikke kan advare medgerningsmænd, true vidner, give instrukser til andre om at slette beviser, eller kan samstemme forklaringer med andre og dermed f.eks. opfinde et alibi. Derfor underlægges arrestanter varetægtsfængslet ved kollusionsarrest meget ofte besøgskontrol.

Politiets afslag på besøg eller politiets krav om kontrol med besøget kan kræves forelagt retten. Det sker jævnligt, at besøgskontrollen ophæves for enkeltpersoner, særligt ægtefælle og børn, se f.eks. Østre Landsrets afgørelser i U 2012.857 Ø og TfK2024.64. Et særligt spørgsmål har omhandlet muligheden for at få besøg af journalister. Selvom det vil være en begrænsning af arrestantens ytringsfrihed, kan besøg fra journalister afvises, når besøgene ellers vil kunne modvirke hensynene bag varetægtsfængslingen, normalt hensynet til ikke at skade efterforskningen og vanskeliggøre forfølgningen i sagen. Højesteret har bl.a. taget stilling til spørgsmålet i sagen U 2022.147 H, hvor en arrestant sigtet for bl.a. terrorrelateret kriminalitet blev nægtet besøg fra både journalister og Amnesty International. Afvisning af besøg kan også begrundes i hensynene bag retshåndhævelsesarrest som i sagen U 2004.976/1 H, hvor der blev givet afslag på, at en person dømt ved landsretten for drab kunne blive interviewet og fotograferet om sagen, mens personen var varetægtsfængslet under ankesagen ved Højesteret. Se modsat U 2005.812 Ø, hvor der blev givet tilladelse til et (kontrolleret) besøg af journalist til en arrestant tiltalt for hashhandel. Interviewet skulle kun omhandle de personlige konsekvenser ved varetægtsfængslingen, og politiet kunne være til stede under interviewet og dermed afbryde det, hvis oplysninger om selve sagen kom frem.

Der er altid en ubetinget ret til at modtage ukontrollerede besøg fra sin forsvarer. Dog kan arresten fastsætte praktiske regler om f.eks., hvilke tidspunkter besøg fra forsvareren kan finde sted. Østre Landsret har i sagen U 2005.1118 Ø fundet, at det ikke var et problem for forlængelsen af en varetægtsfængsling, at besøgstiden for forsvarere i en arrest var fastsat til hverdage fra kl. 8.30 til 14.30 og fra kl. 19.45 til 20.30 samt lørdage, søn- og helligdage fra kl. 8.30 til 10.45 og fra kl. 16.45 til 20.30. Forsvareren havde klaget over, at besøgstiden umuliggjorde en sammenhængende forberedelse af sagen, da forsvareren selv var optaget alle dage indtil ca. kl. 15 med forhandlinger i retten af andre sager, mens besøgstiderne om aftenen kun var på 45 minutter, og at varetægtsfængslingen dermed var i strid med de menneskeretlige krav på mulighed for at forberede et forsvar.

Det har været anført i den juridiske teori, at reglerne om honorering af forsvarsadvokater i praksis må formodes at begrænse antallet af besøg fra forsvareren noget. I 2022 var praksis

således, at der blev givet 1.545 kr. plus moms for et besøg af op til 50 minutters varighed. Denne takst blev som udgangspunkt givet for et besøg pr. fristforlængelse. Det betyder, at så længe sagen kun omhandler fristforlængelser af varetægtsfængslingen, vil der ofte kun være et besøg af knap en times varighed fra forsvareren hver fjerde uge, idet salær for flere besøg ville kræve en konkret begrundelse for nødvendigheden.¹³⁷

Varetægtsarrestanter har også ret til at modtage og afsende breve, jf. retsplejeloven § 772. Politiet kan imidlertid gennemse brevene inden modtagelse/afsendelse. Politiet kan i den forbindelse vælge at tilbageholde brevet, hvis *"indholdet vil kunne være til skade for efterforskningen eller opretholdelse af orden og sikkerhed i varetægtsfængslet"* eller *"hvis varetægtsarrestantens forhold gør det nødvendigt for at forebygge undvigelse"*. Tilbageholdelsen skal dog straks forelægges retten til afgørelse. Hvis retten opretholder afsendelsen, skal afsenderes straks underrettes, medmindre dommeren af hensyn til efterforskningen træffer anden bestemmelse.

En varetægtsarrestant har dog altid ret til ukontrolleret brevveksling med retten, forsvareren, justitsministeren, direktøren for Kriminalforsorgen og Folketingets Ombudsmand, jf. retsplejeloven § 772, stk. 2. Det følger af varetægtsbekendtgørelsen § 66, stk. 2 og 3, at der ligeledes er ret til ukontrolleret brevveksling med domstolene, Procesbevillingsnævnet, anklagemyndigheden og politiet, Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, Den Europæiske Torturkomité, FN's Menneskerettighedskommission, FN's Torturkomité og direktøren for det kriminalforsorgsområde, hvor den pågældende er anbragt, andre offentlige myndigheder og medlemmer af Folketinget.

4.6.3 Andre begrænsninger under varetægtsfængslingen

Brev- og besøgskontrol er ikke den eneste særlige indskrænkning, som kan gøres i arrestanternes frihed. Det følger af retsplejeloven § 773, at hvis politiet af hensyn til varetægtsfængslingen øjemed bestemmer, at der skal foretages andre begrænsninger i en arrestants rettigheder, kan arrestanten forlange begrænsningerne forelagt retten til afgørelse. Som eksempel kan nævnes sagen U 2023.3105 H, der omhandlede en person varetægtsfængslet i surrogat på en psykiatrisk afdeling. Varetægtsfængslingen var begrundet i retshåndhævelsesarrest, da han ved byretten var fundet skyldig i at have planlagt at dræbe flere personer ved skoleskyderier og lignende. I den sammenhæng havde han bl.a. skrevet et manifest og lavet videooptagelser med beskrivelse af sit ønske om at udføre de nævnte aktioner, ligesom han havde foretaget talrige søgninger på internettet om emnet. Afgørelsen handlede om, hvorvidt det var berettiget, at politiet havde afskåret den tiltalte fra at have ukontrolleret adgang til internettet. Den tiltalte argumenterede selv med, at § 773 var tiltænkt anvendt overfor personer omfattet af kollusionsarrest (påvirkningsrisiko) og at der således ikke var en begrundelse for at afskære en person omfattet af retshåndhævelsesarrest fra internetadgang. Højesteret fandt imidlertid på baggrund af de forhold, som sagen

¹³⁷ Henning Fuglsang Sørensen: Processen (2022), s. 155

omhandlede, at det måtte anses for stridende med retsfølelsen og dermed formålet med varetægtsfængslingen, hvis tiltalte havde fri adgang til internettet.

Retsplejeloven § 775 omhandler muligheden for at ikende varetægtsarrestanter disciplinærstraf, herunder advarsel, bøde, midlertidigt udgangsforbud, midlertidig begrænsning af retten til besøg, midlertidig begrænsning af retten til brevveksling, midlertidig begrænsning af muligheden for telefoni og strafcelle. Det følger af § 776 a, at Kriminalforsorgen kan fotografere og optage fingeraftryk af varetægtsarrestanter med henblik på senere identifikation. Retsplejeloven § 777 omhandler muligheden for at anbringe en varetægtsarrestant i en anstalt for personer, der udstår fængselsstraf eller forvaring, eller i hospital m.v., f.eks. hvis helbredsmæssige hensyn eller hensynet til andres sikkerhed gør det påkrævet.

Retsplejeloven § 776 giver justitsministeren mulighed for at fastsætte nærmere regler om behandlingen af varetægtsarrestanter. Der er fastsat en række bekendtgørelser, der regulerer de nærmere forhold for arrestanter.

5 Data om anvendelsen af varetægtsfængsling

I dette kapitel vil anvendelsen af varetægtsfængsling blive undersøgt kvantitativt. Kapitlet tager udgangspunkt i data fra "Rigsadvokatens analyse af anvendelsen af varetægtsfængslinger", der blev udgivet i foråret 2025.

I det følgende er der dykket ned i data fra denne rapport for nærmere at undersøge nogle af de konklusioner og forklaringsmodeller, som Rigsadvokatens rapport har fremhævet. Dette er i nogle tilfælde suppleret med data fra andre kilder.

I tillæg hertil er der i forbindelse med udarbejdelsen af denne rapport søgt om dataudtræk fra Rigsadvokaten, hvilket har givet adgang til en række yderligere data, som kan belyse udviklingen yderligere. Samtidig er der i den forbindelse blevet udleveret en række 2024-tal, hvilket gør det muligt at se på udviklingen et ekstra år frem i tid, da størstedelen af analysen i Rigsadvokatens rapport kun havde mulighed for at medtage 2023-tal.

Endelig har det været muligt gennem Advokatsamfundet at række ud til advokatsamfundene i de øvrige nordiske lande (Norge, Sverige og Finland) for at få opdaterede oplysninger om anvendelsen af varetægtsfængsling i disse lande. Dette data anvendes i det følgende til at sammenligne med de danske data for at vurdere, om Danmark anvender varetægtsfængsling mere end de andre nordiske lande.

I afsnit 5.1 nedenfor uddybes den data, der indgår i Rigsadvokatens rapport og dataudtrækket. I afsnit 5.2 undersøges udviklingen i antallet af varetægtsarrestanter. I afsnit 5.3 ses på udviklingen i længden af varetægtsforløb. I afsnit 5.4 analyseres udviklingen i de enkelte politikredse og forskellene mellem disse. I afsnit 5.5 undersøges det, i hvilket omfang der eksisterer data om de varetægtsarrestanter, der ikke ender med at blive fundet skyldige.

5.1 Data fra Rigsadvokaten

Rigsadvokatens analyse af anvendelsen af varetægtsfængslinger fra 2025 konkluderede overordnet, at *"det samlede antal varetægtsforløb i perioden fra 2018 til 2023 er faldet. I samme periode er gennemsnittet af varigheden af disse blevet højere."*¹³⁸

I den forbindelse blev betydningen af nogle forskellige faktorer for udviklingen i længden af varetægtsfængslinger overvejet. Det blev bl.a. konkluderet, at *"der er en række yderligere faktorer, som enkeltvis vurderes at have betydning for den højere gennemsnitlige længde af varetægtsforløbene. Det drejer sig navnlig om: sagernes kompleksitet, antallet af tiltalte, retternes – og navnlig landsretternes – gennemsnitlige sagsbehandlingstid og formentlig også udarbejdelse af mentalerklæring."*

Disse og andre faktorer undersøges nærmere i denne rapport. I både Rigsadvokatens rapport og denne rapport anvendes udtrykket "varetægtsforløb". Dette udtryk refererer til antallet af opstartede/afsluttede varetægtsfængslinger og ikke til antallet af personer, der varetægtsfængsles. Hvis en person afslutter to varetægtsforløb samme år, tæller det således som to afsluttede forløb og ikke som én person.

Efter anmodning fra Justitia har Rigsadvokaten udleveret en række yderligere data, herunder opdaterede 2024-tal om antallet af varetægtsforløb, antallet af frifindelser, den gennemsnitlige varighed, fordelingen på forskellige varighedsintervaller (f.eks. antallet af varetægtsforløb afsluttet indenfor 3 måneder) samt fordelingen på forskellige kriminalitetsområder (f.eks. antallet af varetægtsforløb i voldssager).

I tillæg til dette blev der udleveret en række nye datatyper, der ikke var en del af Rigsadvokatens rapport. Det drejer sig bl.a. om yderligere varighedsintervaller (hvor mange, der har været varetægtsfængslet mere end 36 måneder, mere end 48 måneder og mere end 60 måneder i varetægt) samt data om antal, varighedsintervaller og kriminalitetsområder fra hver enkelt politikreds i Danmark. Det drejer sig herudover også om kombinationer mellem de allerede angivne datatyper, herunder f.eks. varighedsintervaller indenfor de enkelte kriminalitetsområder, hvilket også er udleveret specifikt i forhold til mindreårige arrestanter og frifundne arrestanter. Det modtagne data fra Rigsadvokaten har været en stor hjælp for denne rapport, ligesom Rigsadvokaten også har besvaret en række spørgsmål angående forståelsen af data i deres rapport og herudover også medvirket til at skabe kontakt til de enkelte politikredse i forhold til at skaffe interviews og spørgeskemabesvarelser, der indgår i analysen i kapitel 6.

¹³⁸ Rigsadvokaten: "Rigsadvokatens analyse af anvendelsen af varetægtsfængslinger" ([anklagemyndigheden.dk, 2025](https://anklagemyndigheden.dk/2025))

Justitia anmodede imidlertid også om en række yderligere data om analyser i Rigsadvokatens rapport, som det desværre ikke var muligt for Rigsadvokaten at udlevere indenfor de gældende regler om dataudtræk. Det gælder bl.a. yderligere data om sager med flere tiltalte, sager uden tiltalerejsning og om anvendelsen af de enkelte fængslingsgrunde. Det har heller ikke været muligt at få udleveret data om antallet af personer, der findes skyldige, men idømmes en kortere straf end den, som de allerede har afsonet i varetægtsfængsling. En række spørgsmål om yderligere data om de enkelt sagsskridt (f.eks. tiltale før eller efter varetægtsfængslingen) har det heller ikke været muligt at få data om.

I forbindelse med dataudtrækket har Rigsadvokaten sendt følgende forbehold om det modtagne data: *"Det bemærkes, at opgørelserne i tabellerne er baseret på tal fra politiets sagsstyringssystem (POLSAS). Opgørelserne er derfor behæftet med en vis usikkerhed, da POLSAS er et journaliserings- og sagsstyringssystem og ikke et egentligt statistiksystem. Opgørelserne er baseret på dynamiske data, hvilket betyder, at opgørelserne ikke er endelige. Der vil således kunne ske ændringer afhængigt af tidspunktet for udtrækket af oplysningerne i opgørelserne, idet der f.eks. kan forekomme efterregistreringer."* Bemærkningen om, at der er tale om dynamiske data betyder i øvrigt også, at der i nogle tilfælde kan være mindre forskelle på data i Rigsadvokatens rapport og data i denne rapport, selvom dataene stammer fra samme kilde. Dette kan f.eks. skyldes efterregistreringer foretaget efter udfærdigelsen af Rigsadvokatens rapport.

5.2 Antallet af nye varetægtsfængslinger er faldende – men stadig højt

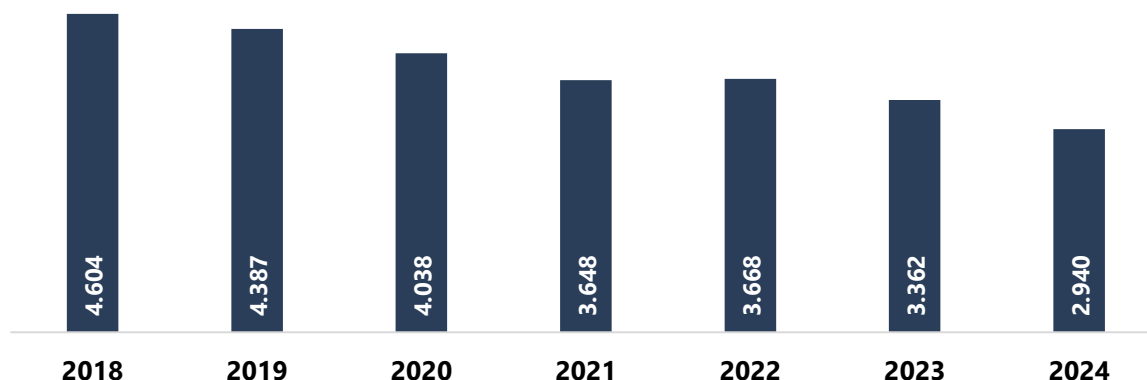
I de følgende afsnit undersøges udviklingen i antallet af varetægtsforløb.

5.2.1 Betydeligt fald i varetægtsforløb fra 2018 til 2024

Som konkluderet i Rigsadvokatens rapport er antallet af varetægtsarrestanter faldet de seneste år. Rigsadvokatens rapport medtog udviklingen indtil 2023. Det modtagne dataudtræk viser dog, at der er sket et yderligere fald i 2024.

Antal afsluttede varetægtsforløb

(fordelt på år)

I 2024 var der således for første gang i mange år mindre end 3.000 varetægtsforløb, der blev afsluttet. Der er tale om et fald på ca. 36 pct. fra 2018 til 2024.

Om det anvendte data i både Rigsadvokatens rapport og ovenstående figur bør dog nævnes, at antallet af varetægtsfængslinger som udgangspunkt udregnes på baggrund af antallet af afsluttede varetægtsforløb hvert år. Dette skyldes, at det kun er muligt at udregne længden på en varetægtsfængsling, når denne er afsluttet. Hvis en varetægtsfængsling indledes i 2023 og afsluttes i 2024, vil den således tælle med i antallet af varetægtsfængslinger i 2024. Det betyder, at der er en vis forsinkelse i mulighederne for at se udviklingen, idet f.eks. et fald i antallet af påbegyndte varetægtsfængslinger i 2023 ofte først vil vise sig fuldt ud i tallene for efterfølgende år. Dette gør sig især gældende nu, hvor mange varetægtsforløb varer mere end 1 år.

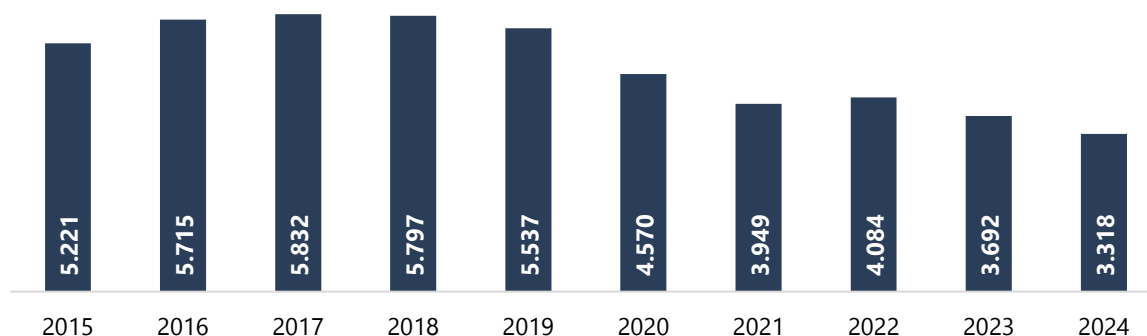
Det betyder samtidig også, at en stigning i længden af varetægtsfængslinger i sig selv kan forårsage et fald i antallet af varetægtsfængslinger. Hvis varetægtsfængslinger normalt varer 1 år, men alle varetægtsfængslinger igangsat i 2023 pludselig varer 2 år, vil det i 2024-tallene kunne se ud som om, at antallet er faldet, selvom dette reelt skyldes, at en del fængslinger er blevet skubbet til først at fremgå i 2025-tallene. Hvis der kontinuerligt over en længere periode sker en stigning i længden af varetægtsfængslinger, vil dette således i sig selv kontinuerligt kunne give indtryk af et fald i antallet af (afsluttede) varetægtsforløb. Hvis varigheden af varetægtsfængslinger modsat faldt pludseligt, ville det kunne give indtryk af en stigning i antallet af fængslinger i det konkrete år, idet en række varetægtsforløb ville blive afsluttet i det pågældende år i stedet for i det efterfølgende år.

For at sikre, at faldet i antallet af varetægtsfængslinger dermed ikke blot er en refleksvirkning af en stigning af længden af varetægtsfængslinger, er der i denne rapport valgt at supplere

med data fra Danmarks Statistik, der viser, hvor mange anholdte, der hvert år er overgået til varetægt.¹³⁹

Antal anholdte overgået til varetægtsfængsling

(fordelt på år)

Som det fremgår, viser denne opgørelse ligeledes, at der siden 2017 er sket et fald i antal af varetægtsforløb. Fra 2018-2024 har der ifølge denne opgørelsesmetode været et fald på over 42 pct.

Det indsamlede data viser således, at der er sket et bemærkelsesværdigt fald i antallet af varetægtsforløb over de seneste år. Det er en udvikling, der på mange måder må anses som meget positiv, særligt i lyset af den kritik, der har været af området. I de følgende afsnit belyses denne udvikling nærmere

5.2.2 Antallet af arrestanter er faldet i 2024, men er stadig højt i Europa

I de to figurer i ovenstående afsnit er data for anholdte overgået til varetægtsfængsling generelt højere end antallet af afsluttede varetægtsforløb. Da data stammer fra to forskellige datakilder, er de ikke nødvendigvis fuldt sammenlignelige. De præsenteres derfor blot her for at vise, at de begge antyder et kontinuerligt fald i antallet af varetægtsfængslinger over flere år. Det kan dog nævnes, at forskellen mellem data i de to figurer er faldet betydeligt over årene (fra en forskel på 1.200 flere påbegyndte end afsluttede varetægtsforløb i 2018 til en forskel på knap 400 i 2024). Dette antyder potentielt, at der tidligere har været en situation, hvor der blev påbegyndt langt flere varetægtsfængslinger hvert år, end der blev afsluttet, mens dette ikke (eller i hvert fald kun i mindre grad) er tilfældet i dag. I givet fald er der (i hvert fald tidligere) sket en vis ophobning af arrestanter.

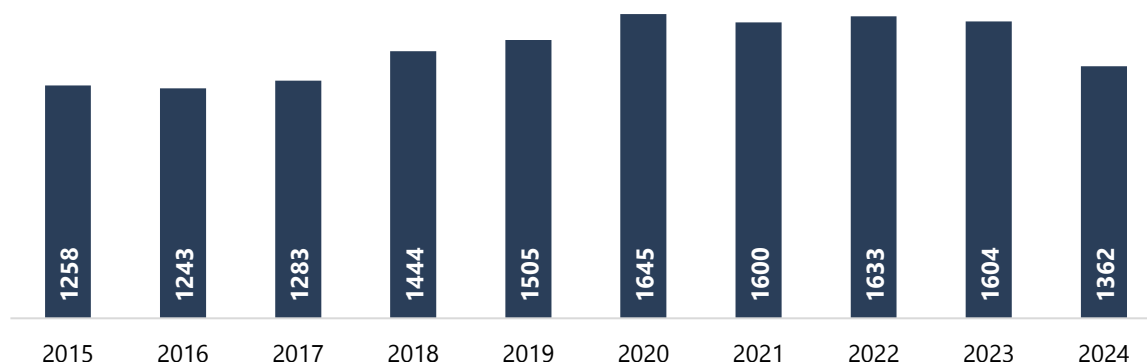
Dette bekræftes af en anden opgørelse over antallet af arrestanter. Kriminalforsorgens årlige statistik indeholder data om det gennemsnitlige antal arrestanter i landets fængsler. Den viser

¹³⁹ Data trukket fra Statistikbanken, STRAF70Anholdelser efter overtrædelsens art, alder, køn og afslutningsmåde (2015-2024)

således, hvor mange arrestanter, der i gennemsnit er på en given dag.¹⁴⁰ Denne datakilde kan dog heller ikke direkte sammenlignes med data fra Rigsadvokaten eller fra Danmarks Statistik. Rigsadvokaten har oplyst til Justitia, at en af dataforskellene mellem Kriminalforsorgens data og Rigsadvokatens er, at Rigsadvokatens data ikke medtager personer frihedsberøvet i medfør af udlændingeloven.

Gennemsnitlig dagligt belæg af arrestanter

(opgjort pr. år, antal arrestanter)

Som det fremgår af figuren, skete der over flere år fra 2015 til 2020 en stigning i antallet af arrestanter på fængselspladserne. Herefter har tallet været relativt stabilt indtil 2023, men i 2024 skete for første gang et større fald i det daglige belæg af arrestanter. I 2024 var der således det laveste belæg af arrestanter siden 2017.

Når det på baggrund af tallene i Kriminalforsorgens rapport udregnes, hvor stor en andel af alle fængslede, der er arrestanter (antal arrestanter divideret med det samlede belæg), er der samtidig tale om et pænt fald fra 2023 til 2024. I 2023 var 38 pct. af alle fængslede arrestanter, i 2024 er der kun tale om 33 pct. Det er den laveste andel siden før 2015. Dette tal er et af de parametre, som tidligere er blevet anvendt i international kritik af Danmark. Det danske antal er dog stadig højt i en europæisk sammenhæng. Medianen for dette tal i Europa var ifølge den seneste årlige rapport fra Europarådet om emnet 25,9 pct. Dermed er Danmark tilsyneladende fortsat mere end 25 pct. over medianniveauet, hvilket betyder, at selv med det nye antal må Danmark i den næste rapport forventes fortsat at blive placeret i den øverste kategori af lande med en meget høj andel af varetægtsfængslede.¹⁴¹

Kriminalforsorgens statistik viser også, at udenlandske statsborgere er overrepræsenterede blandt arrestanterne. I 2024 var 62 pct. af arrestanterne danske statsborgere, mens 80 pct. af afsonerne var danske statsborgere. Justitia har ikke undersøgt hvilken rolle frihedsberøvelser i medfør af udlændingeloven spiller for dette tal.

¹⁴⁰ Kriminalforsorgen: "Kriminalforsorgens Statistik 2024" (kriminalforsorgen.dk, 2025)

¹⁴¹ Marcelo F. Aebi & Edoardo Cocco: "Prison Populations. SPACE I – 2024" (coe.int, 2025), s. 3 og 4

5.2.3 Faldet ses især for tyveri og lignende

Rigsadvokatens rapport undersøger også udviklingen indenfor nogle kriminalitetsområder, hvor Rigsadvokaten har inddelt alle straffelovsovertrædelser i forskellige grupperinger. Ved dataudtræk er nedenstående tabel suppleret med 2024-tal.

Som det fremgår af tabellen, har der ikke været fald i antal afsluttede varetægtsforløb i kriminalitetskategorien narkotika og smugling. Tværtimod har denne kategori i en del år ligget højere end i 2018. I 2024 er der dog sket et mindre fald, så kategorien nu reelt er på 2018-niveau. Herudover har kategorien færdselslov og "øvrige områder" ikke oplevet fald fra 2018 til 2024. Begge kategorier er dog meget små. Rigsadvokaten har skriftligt oplyst til Justitia, at *"en potentiel forklaring på stigningen på varetægtsfængslinger på færdselsområdet muligvis kan være strafskærpelser, herunder vanvidskørsel, der har øget adgangen til at varetægtsfængsle for forseelser, der ikke tidligere kunne varetægtsfængsles for."*

Antal afsluttede varetægtsforløb fordelt på sagsområde.							
Sagsområde	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Drab, brand mv.	304	264	225	270	233	250	234
Vold	749	710	668	634	665	529	457
Sædelighed	232	182	188	217	205	189	150
Røveri	376	275	337	328	308	252	217
Indbrud	491	406	323	250	229	218	230
Tyveri	592	499	351	244	326	271	216
Økonomisk kriminalitet	271	289	268	255	227	239	197
Narkotika og smugling	865	1055	1037	959	903	932	845
Øvrig straffelov	421	332	342	303	329	270	241
Øvrige særlove	282	354	273	151	206	174	132
Færdselslov	21	21	25	37	37	38	21
Øvrige områder	0	0	1	0	0	0	0

Det største fald i antal afsluttede varetægtsforløb er sket i kategorien tyveri, hvor antallet af varetægtsfængslinger er nedbragt med hele 63 pct. fra 2018 til 2024. Herefter følger kategorierne indbrud samt øvrige særlove (begge faldet med 53 pct.), og så røveri samt øvrig straffelov, som bl.a. inkluderer brugstyveri (begge faldet med 42 pct.). Som det fremgår, er det i høj grad berigelsesforbrydelserne, som har store fald i antal afsluttede varetægtsforløb. Kategorierne vold og sædelighed har dog også oplevet fald på mellem 35-39 pct., mens økonomisk kriminalitet samt drab, brand, mv. har oplevet fald på henholdsvis 27 pct. og 23 pct.

I 2024 var hele 28,7 pct. af alle varetægtsfængslinger relateret til kategorien "narkotika og smugling", mens 15,5 pct. vedrørte vold. Tilsammen udgør disse to således ca. 44 pct. af alle varetægtsfængslinger. I 2018 var dette også de to største kategorier, men de udgjorde tilsammen kun 35 pct. af alle varetægtsfængslinger. Ændringen skyldes især, at narkotika-kategorien dengang kun udgjorde 18,8 pct. af alle varetægtsfængslinger. Der er således ikke

sket meget store forskydninger i fordelingen af kriminalitetstyperne, men narkotika fylder langt mere, mens flere af berigelsesforbrydelserne fylder langt mindre (tyveri er f.eks. gået fra at udgøre 12,9 pct. af alle varetægtsfængslinger til nu kun at udgøre 7,3 pct.).

5.2.4 Størstedelen af varetægtsforløb indledes med kollusionsarrest

I Rigsadvokatens rapport er der mere detaljerede oplysninger for en række varetægtsfængslinger i 2024. Her har der været detaljerede registreringer om bl.a. fængslingsgrundlaget, der ikke normalt registreres centralt.¹⁴²

Tallene skal tages med visse forbehold. Der er registreringer for 2.950 varetægtsforløb, der var verserende i perioden 1. januar til 24. august 2024. I forbindelse med udarbejdelsen af denne rapport har Justitia spurgt ind til dette tal, der fremstår lavt i forhold til det samlede antal verserende varetægtsforløb på et givent tidspunkt. I den forbindelse har Rigsadvokaten oplyst, at ca. 800 varetægtsforløb fra samme periode er blevet sorteret fra, da der har været ufuldstændigt data om disse. Det er således ca. 20 pct. af alle verserende varetægtsforløb i perioden, der ikke er medtaget i statistikken.

I det indsamlede data fremgår imidlertid, at særligt kollusionsarrest har meget stor betydning i varetægtsforløb.

Ud af de 2.950 varetægtsforløb er 1.047 opstartet udelukkende med hjemmel i bestemmelsen om kollusionsarrest (påvirkningsrisiko). Til sammenligning er 411 opstartet udelukkende med hjemmel i bestemmelsen om uskadeliggørelsesarrest (gentagelsesrisiko) og 175 udelukkende med hjemmel i bestemmelsen om sikringsarrest (flugtrisiko). I forhold til retshåndhævelsesarrest er 201 opstartet udelukkende med hjemmel i retsplejelovens § 762, stk. 2, nr. 1, og kun 24 med hjemmel udelukkende i retsplejelovens § 762, stk. 2, nr. 2.

En række af de øvrige varetægtsforløb er opstartet med kombineret hjemmel i mindst to bestemmelser samtidig. Det kan konstateres, at kollusionsrisiko også har stor betydning i disse sager. Samlet er der således 1.849 varetægtsforløb ud af de 2.950, svarende til 62,7 pct., hvor kollusionsarrest har været en af de indledende fængslingsgrunde. Uskadeliggørelsesarrest har haft betydning i 588 indledende varetægtsfængslinger (19,9 pct.), sikringsarrest i 578 (19,6 pct.), mens retshåndhævelsesarrest på § 762, stk. 2, nr. 2 kun har haft indledningsvis betydning i 34 forløb (1,2 pct.) og § 762, stk. 2, nr. 1 i 226 forløb (7,7 pct.).

Kun otte forløb er opstartet med hjemmel i retsplejeloven § 763 om overtrædelse af f.eks. vilkår om betinget dom, mens 146 forløb er opstartet med hjemmel i hjemrejselovens § 14. Ingen af disse retsgrundlag undersøges nærmere i denne rapport, jf. afsnit 3.5 og drøftelsen i indledningen til afsnit 4.2.

¹⁴² Tallene i dette afsnit stammer fra Rigsadvokaten: "Rigsadvokatens analyse af anvendelsen af varetægtsfængslinger" (anklagemyndigheden.dk, 2025), s. 33

I en del varetægtsforløb skifter fængslingsgrunden under fængslingen. I Rigsadvokatens rapport er det også angivet, hvad det seneste fængslingsgrundlag har været i de verserende sager. Dette data er kun et øjebliksbillede, idet der er tale om verserende sager. Der kan derfor være sager i datagrundlaget, der er opstartet for nylig, og hvor der efter Rigsadvokatens optælling er sket ændringer i fængslingsgrundlaget. Tendenserne angivet i det følgende må således antages reelt at være endnu større, idet endnu flere forløb må antages på et tidspunkt at skifte fængslingsgrundlag.

Af dette data fremgår hovedsageligt, at ganske mange varetægtsfængslinger ophører med at være på kollusionsarrest på et tidspunkt i forløbet. Når der ses på alle forløb, hvor kollusionsarrest indgår som fængslingsgrund (enten som eneste grundlag eller i kombination med andre), er der kun 1.538 forløb, hvor dette indgår i det seneste fængslingsgrundlag, svarende til 52,1 pct. Som nævnt ovenfor indgik kollusionsarrest som en del af det indledende fængslingsgrundlag i 62,7 pct. af alle sager. Af de registrerede forløb er der således over 10 pct., der er startet på kollusionsarrest, men som ikke længere er på dette fængslingsgrundlag.

Denne tendens modsvarer hovedsageligt af en stigning i retshåndhævelsesarrest. Hele 416 varetægtsarrestanter sad udelukkende på § 762, stk. 2, nr. 1, når der ses på det seneste fængslingsgrundlag, og der er 457 forløb (inkl. de 416), hvor det indgår alene eller i kombination med andre, svarende til 15,5 pct.

Ovenstående indikerer, at en række varetægtsfængslinger opstartes på kollusionsarrest for at beskytte efterforskningen, hvorefter de overgår til retshåndhævelsesarrest, når efterforskningen er afsluttet, og det er blevet vurderet, at der nu er en særligt bestyrket mistanke om, at der er begået grov kriminalitet. Som nævnt må det antages, at tendensen reelt er endnu større end de angivne data viser.

Ud fra hyppigheden af fængslingsgrundene kan det således konkluderes, at hvis der er ønske om yderligere at nedbringe antallet af påbegyndte varetægtsfængslinger, vil kollusionsarrest være det mest virkningsfulde at fokusere på, efterfulgt af de to andre fængslingsgrundlag i § 762, stk. 1. Hvis der derimod er ønske om at reducere længden af varetægtsfængslinger, vil fokus på retshåndhævelsesarrest være oplagt at se nærmere på, da mange varetægtsfængslinger kun opretholdes pga. overførsel til dette fængslingsgrundlag.

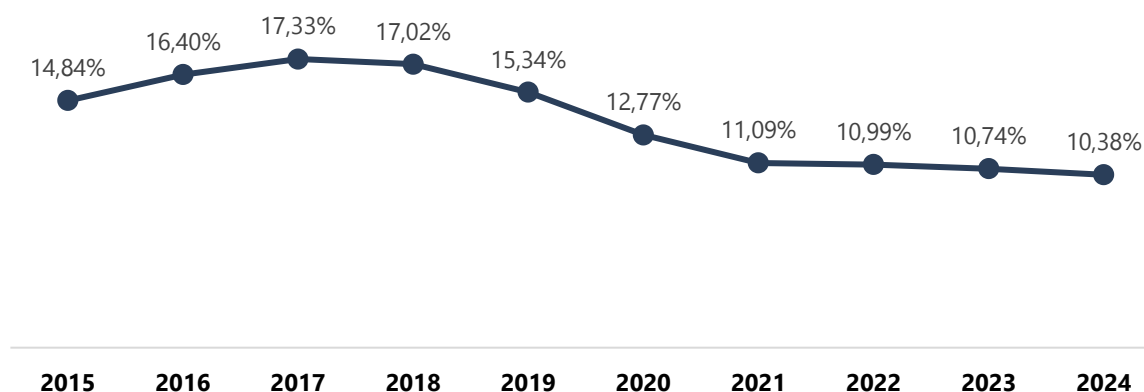
5.2.5 Faldet skyldes ikke færre anholdelser eller dømt

Når antallet af varetægtsfængslinger falder, er det relevant at overveje, om dette i virkeligheden skyldes, at der sker mindre kriminalitet eller, at politiet opklarer færre lovovertrædelser. Sammenhængen mellem varetægtsfængslinger, anholdelser og domfældelser er derfor undersøgt ved anvendelse af data fra Danmarks Statistik.

I forhold til anholdelser, viser dette data, at antallet har været nogenlunde stabilt i perioden. Det betyder, at der har været et fald i andelen af anholdte, der varetægtsfængsles.¹⁴³

Andel af anholdte, der varetægtsfængsles

(pr. år)

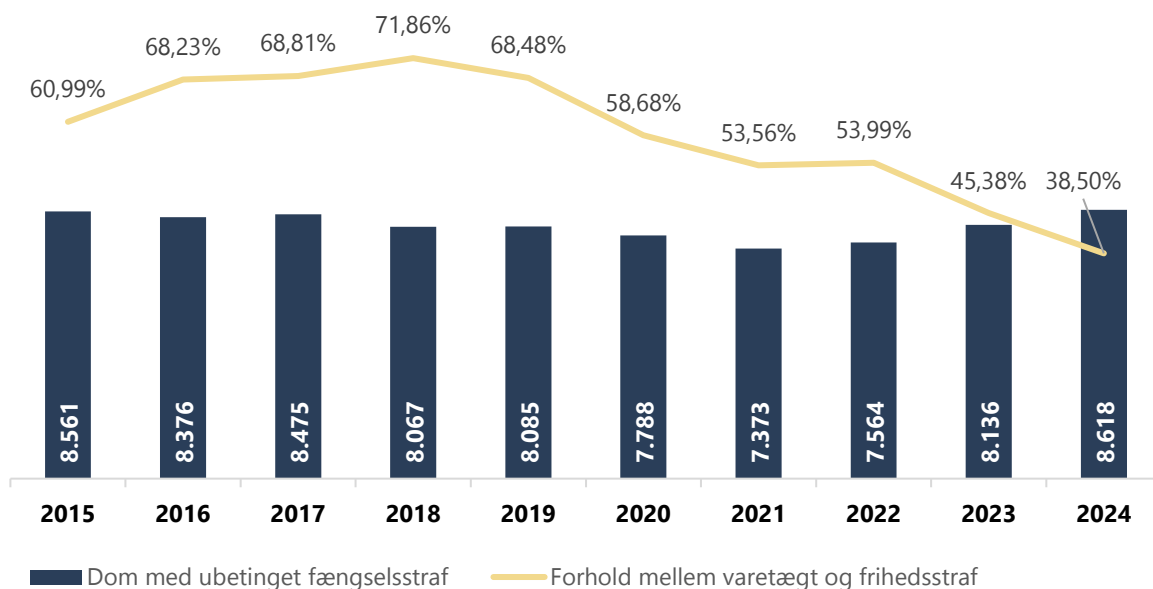
Man er således ifølge disse data gået fra at varetægtsfængsle 17 pct. af alle anholdte i 2018 til i 2024 kun at varetægtsfængsle 10 pct. af alle anholdte.

I forhold til domfældelser, viser data, at antallet af domme med frihedsstraf har været svingende i perioden. Men hvis man sammenligner antallet af varetægtsfængslinger med antallet af domme med ubetinget frihedsstraf, har der også her været en faldende tendens. Det er ved dette tal vigtigt at være opmærksom på, at nogle varetægtsfængslede frifindes eller ender med ikke at blive idømt en frihedsstraf. Hvis der er 20 arrestanter og 100 dømte kan det således ikke konkluderes, at 20 pct. af de dømte har været varetægtsfængslet, da en mindre gruppe af arrestanterne muligt er blevet frikendt eller idømt en anden straf end ubetinget fængselsstraf. Tallene nedenfor skal således kun ses som en beregningsteknisk indikator på, om udviklingen i de to tal hænger sammen. Som det fremgår, har antallet af ubetingede fængselsstraffe været ret stabilt i perioden, hvorfor nedgangen i varetægtsfængslinger ikke hænger sammen med en nedgang i sådanne domme.¹⁴⁴

¹⁴³ Tallene er trukket fra Statistikbanken, STRAF70Anholdelser efter overtrædelsens art, alder, køn og afslutningsmåde (2015-2024), hvorefter Justitia har beregnet den procentvise andel.

¹⁴⁴ Tallene er trukket fra Statistikbanken, STRAF40Strafferetlige afgørelser efter overtrædelsens art, afgørelsestype, alder og køn (1980-2024) og STRAF70Anholdelser efter overtrædelsens art, alder, køn og afslutningsmåde (2015-2024), hvorefter Justitia har beregnet den procentvise andel.

Forhold mellem frihedsstraf og varetægt

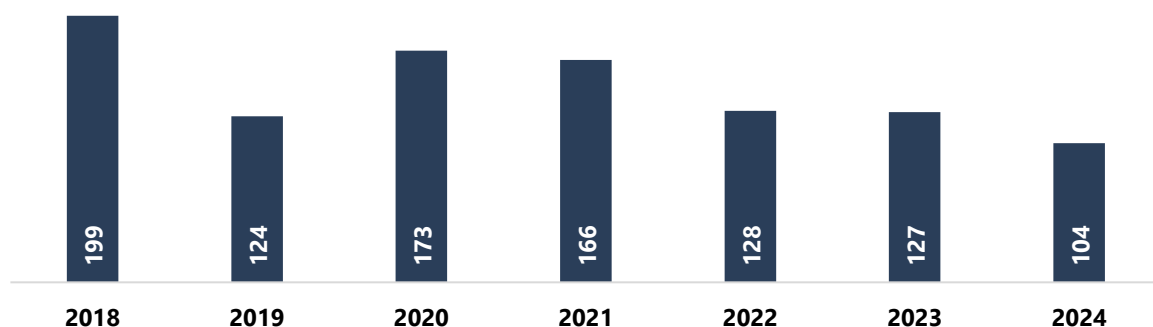
Både set i forhold til antallet af anholdelser og antallet af domme med frihedsstraf har der således været et fald i anvendelsen af varetægtsfængslinger. Faldet i varetægtsfængslinger skyldes således ikke en nedgang i antallet af anholdelser eller domfældelser.

5.2.6 Der er også sket et betydeligt fald i antallet af mindreårige arrestanter

Fra dataudtrækket fra Rigsadvokaten kan det også udledes, at der fra 2018 til 2024 er sket næsten en halvering i antallet af afsluttede varetægtsforløb med personer under 18.

Antallet af afsluttede varetægtsforløb for unge under 18

(Antal varetægtsforløb)

En tilsvarende tendens ses ved i data fra Danmarks Statistik om påbegyndte varetægtsfængslinger (fra 202 i 2018 til 132 i 2024). I tallene fra Danmarks Statistik kan ses

fordelingen mellem henholdsvis 15-årige (33 arrestanter i 2024), 16-årige (43 arrestanter) og 17-årige (56 arrestanter).¹⁴⁵

Fra dataudtrækket ses det, at de unge i 2024 primært sad varetægtsfængslet for vold (38 varetægtsforløb), drab og brand (27 varetægtsforløb) og røveri (16 varetægtsforløb). Der er over årene sket en stigning i kategorien drab og brand (i 2018: 11 varetægtsforløb), og et betydeligt fald i de to andre kategorier (i 2018: 63 varetægtsforløb i kategorien vold og 72 varetægtsforløb i kategorien røveri). Der er også sket et betydeligt fald i varetægtsfængslinger af unge for sædelighedsforbrydelser (20 varetægtsforløb i 2018 mod kun fem i 2024).

5.2.7 Danmark har stadig flere arrestanter end Norge og Finland

I forbindelse med udarbejdelsen af denne rapport har Justitia haft kontakt med advokatsamfundene i Norge, Sverige og Finland for at få deres hjælp til at identificere sammenlignelige data for varetægtsfængsling i deres lande.

Det har ført til information om antallet af påbegyndte eller afsluttede varetægtsfængslinger hvert år samt oplysninger om det gennemsnitlige antal arrestanter. I det følgende vil data fra disse lande blive sammenlignet med hinanden, bl.a. ved at udregne antallet af arrestanter og antallet af varetægtsfængslinger pr. 100.000 indbygger. Sådanne udregninger anvendes bl.a. også i Europarådets rapporter. Det er klart, at sådanne sammenligninger mellem lande ved anvendelse af denne indikator skal fortolkes med forsigtighed, f.eks. vil tallene være påvirket af befolkningens aldersfordeling samt af kriminalitetsniveauet. Der kan også være forskelle mellem landene i definitionerne af varetægt og arrestant.

Fra nogle nordiske lande har det kun været muligt at modtage oplysninger om antallet af nystartede varetægtsforløb, mens der fra andre kun har været muligt at modtage oplysninger om antallet af afsluttede. Der er også visse forskelle i, hvilket kalenderår de seneste data er fra. Sammenligningerne nedenfor skal også af denne grund fortolkes med forsigtighed.

I forhold til antallet af påbegyndte/afsluttede varetægtsfængslinger hvert år kan det gentages, som beskrevet ovenfor, at Danmark ifølge data fra Rigsadvokaten havde 3.362 afsluttede varetægtsfængslinger i 2023 og 2.940 i 2024. Samtidig viser data fra Danmarks Statistik i forhold til påbegyndte varetægtsfængslinger, at der var henholdsvis 3.692 og 3.318 anholdte, der overgik til varetægtsfængsling i 2023 og 2024. Danmark har i 2025 et befolkningstal på 6.004.342.¹⁴⁶ Hvis der tages udgangspunkt i det laveste tal, 2024-tallet fra Rigsadvokaten, havde Danmark således 49 varetægtsfængslingsforløb pr. 100.000 indbygger. Som anført i afsnit 5.2.1 er dette en betydelig nedgang i forhold til foregående år, men som det fremgår i det følgende er det umiddelbart stadig flere end Norge og Finland.

¹⁴⁵ Tallene er trukket fra Statistikbanken, STRAF70Anholdelser efter overtrædelsens art, alder, køn og afslutningsmåde (2015-2024),

¹⁴⁶ Danmarks Statistik: "Befolkningstal" (dst.dk, 2025)

Data fra Norge viser, at der var 2.526 nye påbegyndte varetægtsfængslinger i 2023 og 2.425 afsluttede.¹⁴⁷ Norges befolkningstal er 5.606.944.¹⁴⁸ Tages udgangspunkt i antallet af afsluttede varetægtsfængslinger var der 43 varetægtsforløb pr. 100.000 indbygger i Norge i 2023.

I Finland var der 2.192 påbegyndte varetægtsfængslinger i 2023 og 2.379 i 2024.¹⁴⁹ Finlands befolkning er 5.636.000 indbyggere.¹⁵⁰ Tages udgangspunkt i 2024-tallet havde Finland således 42 varetægtsforløb pr. 100.000 indbyggere.

Sverige havde 10.007 afsluttede varetægtsforløb i 2023, og 11.328 i 2024.¹⁵¹ Sveriges befolkning er 10.587.710 indbyggere.¹⁵² I 2024 havde Sverige således i alt 107 varetægtsforløb pr. 100.000 indbyggere.

I forhold til udviklingen har Sveriges varetægtsfængslinger været lidt stigende de seneste år. Sverige havde 9.772 varetægtsfængslinger i 2018.¹⁵³ Antallet af varetægtsfængslinger i Norge har derimod været let faldende. Norge havde 2.818 påbegyndte varetægtsfængslinger i 2018.¹⁵⁴ Antallet af varetægtsfængslinger i Finland har været lidt stigende. Finland havde 1.900 varetægtsfængslinger i 2018.¹⁵⁵ Danmark havde som bekendt 4.604 afsluttede varetægtsfængslinger i 2018 ifølge Rigsadvokatens data. Selvom der er tale om forskellige opgørelsesmetoder og årstal, er der ikke tvivl om, at Danmark i 2018 havde betydeligt flere varetægtsfængslinger end Norge og Finland, men også, at udviklingen har bragt Danmark statistisk tættere på disse to lande.

Ovenstående sammenligning omhandlede antallet af varetægtsforløb, der opstartes/afsluttes. Som nævnt i afsnit 5.2.2 er også et andet tal interessant, når omfanget af varetægtsfængsling skal måles. Det er tallet for det gennemsnitlige antal arrester i landets fængsler. Dette tal viser således, hvor mange arrester, der i gennemsnit er på en given dag. Justitia har fået adgang til data om dette fra Danmark, Sverige, Norge og Finland. Når der ses på dette tal, så skiller Danmark sig i højere grad ud fra Norge og Finland.

Som beskrevet i afsnit 5.2.2 havde Danmark i 2024 i gennemsnit 1.362,3 arrester hver dag. Det var det laveste antal siden 2017 og svarer til 22,7 pr. 100.000 indbyggere.

¹⁴⁷ Tallene for påbegyndte stammer fra Statistisk Sentralbyrå: "Statistikk om Fængslinger" ([ssb.no, 2025](#)). Tallene for afsluttede stammer fra at kombinere tallene fra Statistisk Sentralbyrå: "Tabell 10554" ([ssb.no, 2025](#)) og "Tabell 10549" ([ssb.no, 2025](#))

¹⁴⁸ Statistisk Sentralbyrå: "Fakta om Befolkningen – hvor mange bor det i Norge" ([ssb.no, 2025](#))

¹⁴⁹ Brottsförhållanden: "Statisk årsbok 2024" ([rikosseuraamus.fi, 2025](#)), s. 25

¹⁵⁰ Statistics Finland: "Population and society" ([stat.fi, 2025](#))

¹⁵¹ Kriminalvården: "KOS 2024. Kriminalvård och statistik" ([kriminalvarden.se, 2025](#)), tabel 3.4

¹⁵² Statistikmyndigheten SCB: "Sveriges Befolkning" ([scb.se, 2025](#))

¹⁵³ Kriminalvården: "KOS 2024. Kriminalvård och statistik" ([kriminalvarden.se, 2025](#)), tabel 3.4

¹⁵⁴ Statistisk Sentralbyrå: "Tabell 10535" ([ssb.no, 2025](#))

¹⁵⁵ Brottsförhållanden: "Statisk årsbok 2024" ([rikosseuraamus.fi, 2025](#)), s. 25

Til sammenligning havde Finland i 2024 i gennemsnit 782 arrestanter hver dag, svarende til 13,9 pr. 100.000 indbyggere. Det var det højeste antal siden 1970'erne.¹⁵⁶ I 2023 var antallet 703.¹⁵⁷

Tilsvarende havde Norge i gennemsnit hver dag i 2023 704 arrestanter.¹⁵⁸ Det svarer til 12,6 pr. 100.000 indbyggere. Tallet har været stigende siden 2021, hvor Norge kun havde 607 arrestanter i gennemsnit, men før da havde det været faldende siden 2014, hvor Norge havde 1.051 arrestanter i gennemsnit.

Sverige havde 3.056 personer, som i deres statistik er angivet som "häktade", i gennemsnit hver dag i 2024.¹⁵⁹ Det svarer til 28,9 pr. 100.000 indbyggere. Sverige har haft en voldsom stigning de seneste år. I 2017 havde Sverige således kun 1.503 i gennemsnit.¹⁶⁰

Når Danmark ligger så meget højere end Norge og Finland i antallet af gennemsnitlige arrestanter, selvom Danmark har nærmet sig disse lande betydeligt i antallet af påbegyndte/afsluttede varetægtsfængslinger, skyldes det, at arrestanter i Danmark er varetægtsfængslet i meget længere tid end i de andre nordiske lande. Længden af varetægtsfængsling medfører, at selvom der efter den seneste udvikling ikke længere varetægtsfængsles mange flere personer i Danmark end i Norge og Finland, er der alligevel mange flere arrestanter på danske arrestantpladser en gennemsnitlig dag. I de følgende afsnit vil længden på danske varetægtsfængslinger blive undersøgt nærmere. I afsnit 5.3.8 er der desuden en sammenligning mellem længden af varetægtsfængsling på tværs af de nordiske lande.

5.3 Længden af varetægtsfængslinger er steget betydeligt

Mens ovenstående afsnit omhandlede antallet af varetægtsfængslinger, vil dette afsnit se nærmere på udviklingen i længden af varetægtsfængslinger.

5.3.1 Markant stigning i længden, der ikke kan forklares med nedgang i antal

Antallet af lange varetægtsfængslinger er steget meget hurtigt over de seneste år. Dette kan f.eks. aflæses i den gennemsnitlige varighed af fængslingerne, der her gengives fra dataudtrækket fra Rigsadvokaten. Dataene viser, at den gennemsnitlige varighed af varetægtsfængslinger i 2024 for første gang varede mere end 6 måneder. I forhold til 2018 er der tale om en stigning i varigheden på 88 pct.

¹⁵⁶ Brottsförhållanden: "Antalet fångar och personer som avtjänade samhällspåföljder fortsatte att öka – statistisk årsbok 2024 har publicerats" (rikosseuraamus.fi, 2025)

¹⁵⁷ Brottsförhållanden: "Statisk årsbok 2024" (rikosseuraamus.fi, 2025), s. 25

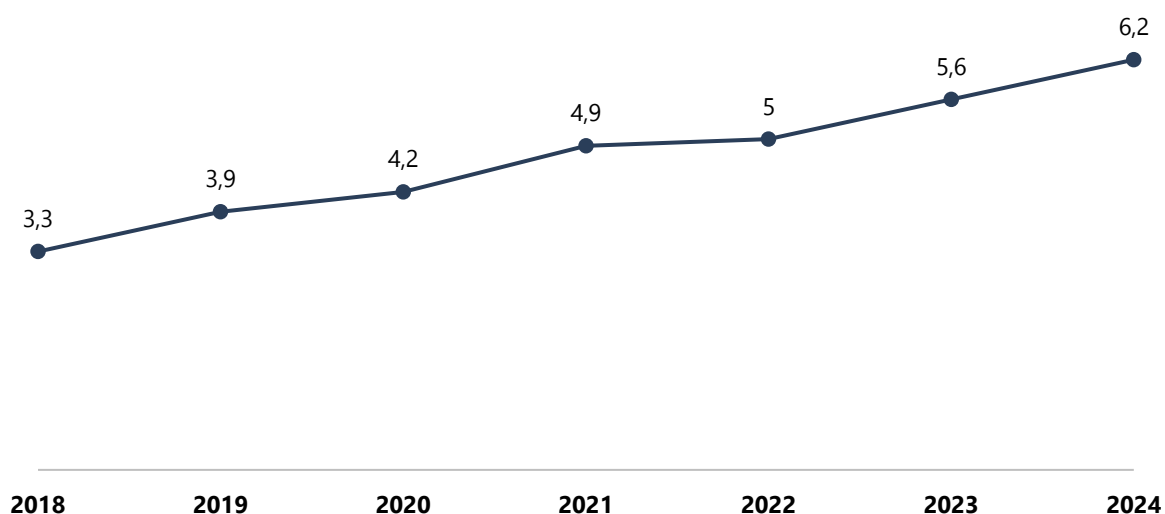
¹⁵⁸ Statistisk Sentralbyrå: "Tabell 10562" (ssb.no, 2025)

¹⁵⁹ Kriminalvården: "KOS 2024. Kriminalvård och statistik" (kriminalvarden.se, 2025), tabel 3.1 (tabellen angiver udover den nævnte kategori også nogle yderligere kategorier af personer i "häkte", herunder anholdte).

¹⁶⁰ Kriminalvården: "KOS 2024. Kriminalvård och statistik" (kriminalvarden.se, 2025), tabel 3.1

Den gennemsnitlige varighed i måneder for afsluttede varetægtsforløb

(Gennemsnitlig varighed)

I forbindelse med denne rapport har Justitia, bl.a. i interviews med nogle anklagere, hørt den forklaring, at faldet i antallet af varetægtsfængslinger naturligt medfører en stigning i den gennemsnitlige længde. Logikken er, at hvis der ikke længere sker varetægtsfængsling i de mindre komplekse sager, vil der kun være de komplekse sager tilbage, hvilket vil påvirke den gennemsnitlige længde.

Denne forklaring kan dog ikke anses for fyldestgørende. Det er nemlig ikke kun gennemsnitslængden, der er steget. I absolutte tal er antallet af langvarige varetægtsfængslinger også steget. Samtidig med, at antallet af varetægtsfængslinger i alt er blevet færre, er der altså sket en betydelig stigning i, hvor mange personer der fængsles langvarigt.

Således er antallet af personer, der varetægtsfængsles i mere end 2 år, steget fra 18 personer i 2018 til 107 personer i 2024. Det er en seksdobling på blot 6 år. Også antallet af personer, der varetægtsfængsles mellem 12-24 måneder, er steget fra 168 til 294 personer. Det svarer til en stigning på 75 pct, der har fundet sted, selvom antallet af varetægtsforløb samlet set er faldet betydeligt. Den følgende tabel stammer fra dataudtrækket fra Rigsadvokaten.

Antal afsluttede varetægtsforløb fordelt på varighedsintervaller, pr. år

Varighed i måneder	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
0-3 mdr	3019	2713	2290	1797	1863	1482	1250
3-6 mdr	843	825	907	913	861	863	734
6-12 mdr	556	558	579	617	579	648	555
12-24 mdr	168	254	223	263	289	269	294
24 mdr +	18	37	39	58	76	100	107

Ved dataudtræk har Justitia til brug for denne rapport også fået udleveret data om nogle varighedsgrupperinger, som der ikke var data om i Rigsadvokatens rapport. Der er tale om data på, hvor længe arrestanter, der er varetægtsfængslet mere end 2 år, reelt er varetægtsfængslet. Her er udviklingen endnu mere tydelig. I perioden 2018-2020 afsluttede kun tre personer varetægtsfængsling efter mere end 3 års fængsling. Alene i 2024 afsluttede 38 personer varetægtsfængsling efter mere end 3 års fængsel, og 11 af disse var endda varetægtsfængslet i mere end 4 år.

Antal afsluttede varetægtsforløb (24 måneder eller derover), fordelt på varighedsintervaller og år.

Varighed i måneder	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
24-36 mdr.	17	37	37	46	68	75	69
36-48 mdr.	0	0	2	10	7	22	27
48-60 mdr.	1	0	0	1	1	3	11
60 mdr. +	0	0	0	1	0	0	0
Total	18	37	39	58	76	100	107

Udviklingen har i meget høj grad påvirket fordelingen af varetægtsforløb, når der ses på varighedsintervallerne. I 2018 varede to tredjedele af varetægtsforløbene mindre end 3 måneder. I 2024 varede over halvdelen i mere end 3 måneder og en tredjedel i mere end 6 måneder. I 2018 varede 16 pct. mere end 6 måneder, og af disse varede 4 pct. i over 1 år. I 2024 varede 33 pct. mere end 6 måneder og 14 pct. mere end 1 år. Nedenstående tabel stammer også fra dataudtrækket fra Rigsadvokaten.

Andel afsluttede varetægtsforløb, fordelt på varighedsintervaller for hvert år

Varighed i måneder	2018	2019	2020	2021	2022
0-3 mdr.	66 pct.	62 pct.	57 pct.	49 pct.	51 pct.
3-6 mdr.	18 pct.	19 pct.	22 pct.	25 pct.	23 pct.
6-12 mdr.	12 pct.	13 pct.	14 pct.	17 pct.	16 pct.
12-24 mdr.	4 pct.	6 pct.	6 pct.	7 pct.	8 pct.
24 mdr. +	0 pct.	1 pct.	1 pct.	2 pct.	2 pct.

Det bemærkes, at en varetægtsfængsling over 3 måneder betegnes som en "langvarig varetægtsfængsling" og bl.a. er en del af statsadvokaternes tilsyn med politikredsene.¹⁶¹ I 2021, 2023 og 2024 har flertallet af varetægtsfængslinger således været at betegne som langvarige.

5.3.2 Stigning på tværs af retsområder

Gennem dataudtrækket har Justitia haft adgang til data om varighedsintervaller indenfor hvert af de allerede nævnte kriminalitetsområder. Tyveri er den eneste kategori, som har oplevet fald i alle varighedsintervaller. Kategorien røveri og kategorien indbrud har dog heller ikke oplevet nogen nævneværdig stigning i varighedsintervallerne.

¹⁶¹ Rigsadvokatmeddelelsen, afsnittet: Langvarige varetægtsfængslinger og proportionalitet i varetægtsfængslingers længde, af 1. januar 2023

De øvrige kategorier har alle oplevet stigninger i de mest langvarige varetægtsfængslinger. Kategorierne "narkotika og smugling" samt "drab, brand, mv." står for henholdsvis 38,2 pct. og 20,7 pct. af alle varetægtsfængslinger på over 12 måneder, og de udgør en endnu større del af fængslinger på over 24 måneder (39,2 pct. og 33,6 pct.). Særligt narkotika og smugling kategorien bidrager til en stor del af stigningen i de mest langvarige varetægtsfængslinger. I 2018 var der 27 varetægtsfængslinger i denne kategori, der varede mere end 1 år. I 2024 var antallet steget til 153. Det er en stigning på 126 varetægtsfængslinger. Nogle af de andre kategorier, der har oplevet meget store stigninger i varetægtsfængslinger på over 1 år, er vold, der er steget fra 14 til 44 varetægtsfængslinger, sædelighed der er steget fra 23 til 47 varetægtsfængslinger, samt økonomisk kriminalitet der er steget fra én til 13 varetægtsfængslinger. Øvrig særlov og færdselslov er begge steget fra nul til tre varetægtsfængslinger. Drab, brand, mv. er steget fra 68 til 83 varetægtsfængslinger, og kategorien øvrig straffelov er steget fra 23 til 36 varetægtsfængslinger.

Der er således sket markante stigninger i de meget langvarige varetægtsfængslinger på tværs af mange retsområder. En stigning i komplekse narkotikasmuglingssager kan potentielt forklare noget af, men ikke hele stigningen. Det bemærkes, at der ikke generelt er sket stigning i antallet af varetægtsarrestantsager vedrørende narkotika, men der er sket en meget stor forskydning i kategorien fra korte til langvarige varetægtsfængslinger. I 2018 udgjorde varetægtsfængslinger på under 3 måneder således 70 pct. af alle varetægtsfængslinger i kategorien narkotika og smugling, mens de i 2024 kun udgjorde 38 pct. Hvorvidt dette skyldes forandringer i kriminaliteten eller forandringer i retssystemets behandling af sagerne kan ikke afklares ud fra dataudtrækket.

5.3.3 Alle dele af sagsprocessen tager længere tid i dag

Rigsadvokatens rapport har også undersøgt længden af forskellige dele af sagsprocessen.¹⁶² Rigsadvokaten finder på denne baggrund, at for afsluttede varetægtsforløb i 2023, der varede frem til afsagt dom i byretten, varede stadiet fra varetægtsfængslingens begyndelse frem til tiltale (dvs. perioden, hvor sagen primært ligger hos politi og anklagemyndighed) i gennemsnit 2,6 måneder. I 2018 var dette kun 1,6 måneder. Tilsvarende finder Rigsadvokaten, at disse varetægtsforløb herefter i gennemsnit i 2023 varer yderligere 2,5 måneder fra tiltale til dom i første instans. I 2018 var dette kun 1,5 måned. Begge led i sagsprocessen er således steget, og cirka lige meget.

Når der i stedet ses på sager, der afsluttes efter en ankesag i landsretten, ser tallene lidt anderledes ud, men med en tilsvarende udvikling. Generelt er alle dele af processen her lidt længere, muligt, fordi denne type sager ofte er mere komplekse. Perioden før tiltale varer her 4,3 måneder i 2023 (3,1 måneder i 2018), fra tiltale til dom i første instans 4,7 måneder i 2023

¹⁶² Tallene i det følgende stammer fra Rigsadvokaten: "Rigsadvokatens analyse af anvendelsen af varetægtsfængslinger" (anklagemyndigheden.dk, 2025), s. 29-30

(2,8 måneder i 2018), og varigheden fra dom i første instans til dom i landsretten 7,4 måneder (5,3 måneder i 2018).

Som det fremgår, er alle tre sagsled forøget betydeligt i perioden. Der er tale om ca. 2 måneder længere tid ved landsretten, ca. 2 måneders længere tid ved byretten og lidt over 1 måneds ekstra tid på efterforskning før tiltale. I landsretssagerne varer perioden efter dom i første instans længst. For disse sager er det dog ventetiden ved byretterne, der procentvis er øget mest i perioden.

Det fremgår af Rigsadvokatens tabeller, at der også er en yderligere varetægtsfængslingsperiode. De tre nævnte perioder sammenlagt medfører i alt 16,4 måneder varetægtsfængsling, men i praksis varer varetægtsfængslinger i ankesager i gennemsnit 17 måneder. Rigsadvokaten har på Justitias anmodning oplyst, at dette primært skyldes personer, der fortsætter med at være varetægtsfængslet efter endelig dom frem til afsoning. Denne periode ser også ud til at være steget. I 2023 var denne ekstra varetægtsfængslingsperiode 0,6 måned, mens den i 2018 var 0,3 måned.

Rigsadvokaten har i sin særlige analyse af visse varetægtsforløb i 2024 set nærmere på, om der er forskel på varigheden af disse sagsskridt afhængig af kriminalitetsområdet. Ifølge denne analyse er det særligt sager i kategorien drab, brand, mv., som tager lang tid i alle sagsskridt. For ankesagerne har denne type varetægtsfængslinger været 8,2 måned før tiltale, yderligere 6,9 måneder frem til dom i første instans og yderligere 13,9 måneder frem til dom i landsretten.¹⁶³

I samme analyse undersøger Rigsadvokaten sagsprocessen ved byretterne nærmere, idet de opdeler tiden yderligere i tiden fra tiltale til berømmelse, fra berømmelse til første retsmøde og fra første retsmøde til dom. Tiden fra tiltale til berømmelse tager ifølge denne analyse 0,7 måneder i gennemsnit, men for sædelighedssager og sager i kategorien drab, brand, mv. i gennemsnit henholdsvis 1,4 og 1,5 måned. Det skal ses i sammenhæng med, at hovedforhandling ifølge retsplejeloven § 843 a skal berammes hurtigst muligt og så vidt muligt indenfor 2 uger. Tiden fra berømmelse til første retsmøde tager ifølge analysen i gennemsnit 1,9 måned.¹⁶⁴

¹⁶³ Rigsadvokaten: "Rigsadvokatens analyse af anvendelsen af varetægtsfængslinger" ([anklagemyndigheden.dk, 2025](https://anklagemyndigheden.dk/2025)), s. 42

¹⁶⁴ Rigsadvokaten: "Rigsadvokatens analyse af anvendelsen af varetægtsfængslinger" ([anklagemyndigheden.dk, 2025](https://anklagemyndigheden.dk/2025)), s. 40-41

5.3.4 Sager med flere tiltalte tager tid, men data viser ikke stigning

Rigsadvokatens rapport dokumenterer, at sager med flere tiltalte generelt medfører længere varetægtsforløb.¹⁶⁵ I 2023 varede 11 pct. af alle varetægtsforløb i sager med tre eller flere tiltalte over 24 måneder, mens det var kun tilfældet for 3 pct. af sagerne med to tiltalte og 1 pct. af sagerne med en tiltalt.

Disse data dokumenterer imidlertid ikke, at en stigning i antallet af sager med flere tiltalte dermed er årsagen til stigningen i længden af varetægtsfængslinger. Faktisk viser Rigsadvokatens data, at der er sket et fald i antallet af varetægtsforløb i sager med tre eller flere tiltalte. I 2018 var der 752 varetægtsforløb med tre eller flere tiltalte, mens der i 2023 kun var 565 af sådanne varetægtsforløb. Det er et fald på knap 25 pct., hvilket er mindre end det generelle fald i varetægtsforløb på 36 pct., men stadig et betydeligt fald, der således ikke kan forklare stigningen i absolutte tal i de længste varetægtsfængslinger.

Faldet i antal varetægtsforløb i sager med flere tiltalte vil måske blive anset for overraskende. Som det fremgår af interviewundersøgelsen i denne rapport (afsnit 6.5.2), har mange aktører en oplevelse af, at der er kommet flere sager med mange tiltalte. Rigsadvokatens rapport undersøger kun kategorierne en tiltalt, to tiltalte og tre eller flere tiltalte. I forbindelse med dataudtræksanmodningen har Justitia også anmodet om data om, hvorvidt der eventuelt er sket en stigning i sager med endnu flere tiltalte, f.eks. sager med mere end fem tiltalte eller mere end 10 tiltalte. Det har desværre ikke været muligt for Rigsadvokaten at imødekomme dette.

Under alle omstændigheder viser Rigsadvokatens data, at også sager med blot en enkelt tiltalt tager længere tid i 2023 end i 2018. I 2018 varede 68 pct. af alle varetægtsforløb med en enkelt tiltalt mindre end 3 måneder, mens dette i 2023 kun gjaldt for 46 pct. I 2018 varede 10 pct. af disse varetægtsforløb 6-12 måneder og 4 pct. mere end 12 måneder. I 2023 var dette steget til henholdsvis 19 pct. og 9 pct. Uanset antallet af tiltalte, tager varetægtsforløb således længere tid i 2023 end i 2018. Sagerne med flere tiltalte har dog haft en endnu større stigning i forventet længde, når der ses på varighed over 12 måneder. I 2018 varede kun 6 pct. af sager med tre eller flere tiltalte mere end 12 måneder, og i 2023 var dette steget til 23 pct.

5.3.5 Mentalerklæringer tager tid, men data viser ikke stigning efter 2020

I Rigsadvokatens rapport overvejes det, om mentalerklæringer er en medvirkende årsag til stigningen i gennemsnitlig varighed.¹⁶⁶

Rigsadvokatens data dokumenterer, at forløb med mentalerklæringer gennemsnitligt tager længere tid end andre varetægtsforløb. Tallene kan ikke direkte bekræfte, om disse sager tager

¹⁶⁵ Tallene i dette afsnit stammer fra Rigsadvokaten: "Rigsadvokatens analyse af anvendelsen af varetægtsfængslinger" (anklagemyndigheden.dk, 2025), s. 57-60

¹⁶⁶ Tallene i dette afsnit stammer fra Rigsadvokaten: "Rigsadvokatens analyse af anvendelsen af varetægtsfængslinger" (anklagemyndigheden.dk, 2025), s. 24

længere tid pga. mentalerklæringen, eller om det modsat er således, at det normalt er i sager med lange varetægtsforløb (f.eks. pga. grov kriminalitet), at det også findes relevant at indhente en mentalerklæring.

Rigsadvokatens rapport dokumenterer ikke, at stigningen i længden af varetægtsfængslinger skyldes mentalerklæringer. Faktisk viser rapporten, at der anvendes færre mentalerklæringer i varetægtsforløb i 2023 end i hvert af årene 2019-2022. I samme periode er antallet af varetægtsfængslinger i det hele taget faldet, men Justitia har på baggrund af tallene udregnet, at i alle årene 2020, 2022 og 2023 har det været ca. 8 pct. af alle varetægtsforløb, at der er indhentet mentalerklæring (i 2021 var det 9,5 pct. af sagerne og i 2018 og 2019 var det henholdsvis 7,2 pct. og 4,7 pct. af sagerne). Der skete således en stigning i anvendelsen af mentalerklæringer i de første par år efter 2018, men herefter har anvendelsen været stabil. Stigningen i varetægtsfængslingernes gennemsnitlig længde i de seneste år kan således ikke umiddelbart anses at skyldes en øget anvendelse af mentalerklæringer. Dette har dog været en mulig medvirkende faktor til stigningen i varetægtsfængslingernes længde i de første år af den undersøgte periode.

Det er ikke muligt på baggrund af dataene at vurdere, om mentalerklæringsprocessen i sig selv tager længere tid og dermed forsinker sagerne mere, end de tidligere har gjort. Rigsadvokaten har udregnet, at andelen af varetægtsforløb med mentalerklæringer, der tager over 12 måneder, har været stigende, men dette er også generelt tilfældet for alle varetægtsforløb. Justitia har på baggrund af tallene udregnet, at andelen af varetægtsforløb på over 12 måneder, der inkluderer en mentalerklæring, stabilt har ligget på ca. 21-24 pct. i perioden 2020-2024. I 2018-2019 var andelen på ca. 12-13 pct.

5.3.6 Udviklingen går i samme retning for mindreårige

Ved dataudtræk hos Rigsadvokaten har Justitia også fået adgang til varighedsintervaller for arrestanter under 18 år.

Her ses der betydelige fald i antallet af varetægtsfængslinger, der varer under 6 måneder, mens kategorien 6-12 måneder har ligget på et stabilt niveau i perioden 2018-2024. For varetægtsfængslinger, der varer 12-24 måneder, er der sket en stigning på 75 pct. (fra fire til syv personer).

I 2022, 2023 og 2024 har mindreårige arrestanter oplevet at været varetægtsfængslet i mere end 2 år, hvilket ikke forekom i de foregående år. Der er kun tale om seks personer i alt over disse år, men for den enkelte unge er der tale om en meget voldsom forstyrrelse af deres formative år. Fem af disse unge sad varetægtsfængslet for drab, brand eller lignende, mens den sidste sad varetægtsfængslet for økonomisk kriminalitet.

Antal afsluttede varetægtsforløb for mindreårige fordelt på varighedsintervaller, pr. år

Varighed i måneder	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
0-3 Mdr	134	70	105	77	68	59	50
3-6 Mdr	45	25	45	57	33	42	28
6-12 mdr	16	18	17	26	20	19	16
12-24 mdr	4	11	6	6	5	6	7
24 mdr +	0	0	0	0	2	1	3

5.3.7 En kommentar til Rigsadvokatens undersøgelse af forhåndsberømmelse

I Rigsadvokatens analyse er også indsamlet data om forhåndsberømmelser (muligheden for at fastsætte tidspunktet for sagens hovedforhandling allerede før anklageskriftet er indleveret) i de 2.950 varetægtsforløb fra 2024, som er blevet undersøgt nærmere. Forhåndsberømmelse er anvendt i 19 pct. af disse sager. Efter yderligere analyse af disse sager finder rapporten, at *"gennemsnittet af varigheden af disse forløb [er] 2,5 måneder højere end for forløb, hvor der er afsagt dom i første instans, og hvor der ikke er sket forhåndsberømmelse af hovedforhandlingen"*, men også, at det *"ikke [er] muligt på baggrund af dataindsamlingen nærmere at klarlægge, hvorvidt den gennemsnitlige varighed for de forløb, hvor der er anvendt forhåndsberømmelse, havde været endnu længere, såfremt hovedforhandlingen ikke havde været forhåndsberømmet."*¹⁶⁷

I rapportens konklusion anføres det herefter *"Dermed ses der ikke en tendens til, at forhåndsberømmelse af hovedforhandlingen generelt afkorter varigheden af varetægtsfængslingen"* men også: *"Noget tyder derfor på, at forhåndsberømmelse oftere anvendes på sagsområder, hvor efterforskningen kan være mere kompliceret, eksempelvis fordi efterforskningsmaterialet er meget omfattende, eller fordi der er flere tiltalte."*¹⁶⁸

Det er svært at forestille sig, at en forhåndsberømmelse generelt skulle forsinke sagerne. Medmindre forhåndsberømmelse ofte medfører fastsættelse af hovedforhandling meget længere fremme i tid end nødvendigt, fordi man ikke er sikker på hvornår sagen er færdigefterforsket, burde det ikke medføre forsinkelse - og selv i det tilfælde ville sagen formentlig kunne berammes som normalt til et tidligere tidspunkt, når der var klarhed over dette.

Den mest naturlige forklaring må anses for at være, at forhåndsberømmelse oftere anvendes i sager, der kan få en lang sagslængde. Dermed kan det statistisk se ud til, at forhåndsberømmelser er overrepræsenteret i de langvarige sager, men det antyder på ingen måde, at forhåndsberømmelser generelt forsinke sager.

¹⁶⁷ Rigsadvokaten: "Rigsadvokatens analyse af anvendelsen af varetægtsfængslinger" ([anklagemyndigheden.dk, 2025](#)), s. 43

¹⁶⁸ Rigsadvokaten: "Rigsadvokatens analyse af anvendelsen af varetægtsfængslinger" ([anklagemyndigheden.dk, 2025](#)), s. 53

I forbindelse med anmodningen om dataudtræk har Justitia spurgt Rigsadvokaten, hvordan det kan være, at deres tabel for forhåndsberammelser viser, at der i forhåndsberammede sager i gennemsnit er gået 1 måned fra tiltale til berømmelse, når berømmelse i disse sager netop burde ligge før tiltale. Dette er endda længere tid end den gennemsnitlige tid fra tiltale til berømmelse i alle sager, som er på 0,7 måned.¹⁶⁹ Rigsadvokaten har i den forbindelse skriftligt oplyst, at det kan ske, at *"en forhåndsberømmet dato alligevel ikke kan tages i brug og skal omberømmes, herunder f.eks. pga. forsvarerskifte, sygdom hos forsvarere eller tiltalte, ligesom fejlindtastninger eventuelt kan have betydning for, at der i Rigsadvokatens tabel ses et tidsforløb mellem tiltale og berømmelse."* Det er dog bemærkelsesværdigt, at dette medfører endnu længere gennemsnitlige berømmelsestider end i ikke-forhåndsberammede sager. Der må derfor anses for at være behov for nærmere undersøgelser af effekten af forhåndsberammelser.

5.3.8 Danmark varetægtsfængsler meget længere end andre nordiske lande

På baggrund af materialet modtaget fra advokatsamfundene i de andre nordiske lande er det muligt at sammenligne længden af varetægtsfængslinger mellem landene.

Som nævnt ovenfor var den gennemsnitlige varighed af varetægtsfængslinger i Danmark 6,2 måneder i 2024.

Fra Finland har det kun været muligt at modtage data for den gennemsnitlige længde fra 2020. Her var den gennemsnitlige varighed 3,4 måneder, og dette tal havde været stabilt siden 2010.¹⁷⁰

I Norge var den gennemsnitlige varighed i 2022 på 78 dage, dvs. ca. 2,6 måneder. Det var en nedgang fra 2021, hvor den havde været på 94 dage, dvs. ca. 3 måneder.¹⁷¹

I Sverige var den gennemsnitlige varighed 98 dage i 2024, samt 91 dage i 2023.¹⁷² Det svarer ligeledes til ca. 3 måneder.

Den gennemsnitlige varighed af varetægtsfængslinger i Danmark er således ca. dobbelt så høj som i de andre nordiske lande. Selvom tallene fra Norge og Finland ligger et par år tilbage i tid, viser de stadig, at Danmark ligger højt, idet Danmark ikke har været under 4 måneders

¹⁶⁹ Rigsadvokaten: "Rigsadvokatens analyse af anvendelsen af varetægtsfængslinger" ([anklagemyndigheden.dk, 2025](https://anklagemyndigheden.dk/2025)), s. 41

¹⁷⁰ Rikosseuraamuslaitos "Tutkintavankien vankiloihin sijoittamista ja vanginkuljetusta koskevan lainsäädännön uudistaminen" ([rikosseuraamus.fi, 2021](https://rikosseuraamus.fi)), s. 8

¹⁷¹ Årsstatistik fra 2022 hentet fra Kriminalomsorgen: "Statistikk og publikasjoner" ([kriminalomsorgen.no, 2024](https://kriminalomsorgen.no)). Der er ikke offentliggjort statistik for 2023 og 2024. En rapport for Oslo Fængsel nævner dog, at varetægtsfængslede i det fængsel i gennemsnit sad 82,4 dage varetægtsfængslet i 2024, jf. Tilsynsrådet for Kriminalomsorgen: Tilsynsrapport. Oslo Fængsel (16. januar 2025), s. 5.

¹⁷² Kriminalvården: "KOS 2024. Kriminalvård och statistik" ([kriminalvarden.se, 2025](https://kriminalvarden.se)), tabel 3.6

gennemsnitlig varighed i varetægtsfængslinger siden 2019, og der siden da er sket en voldsom vækst i længden.

Fra Norge og Sverige har det også været muligt at modtage data om fordelingen på varighedsintervaller.

Som nævnt ovenfor sad 43 pct. af danske varetægtsarrestanter i 2024 varetægtsfængslet i mindre end 3 måneder, mens 25 pct. sad mellem 3-6 måneder, 19 pct. mellem 6-12 måneder og 14 pct. mere end 1 år.

I Norge i 2023 sad 70,5 pct. varetægtsfængslet under 3 måneder, mens 14,8 pct. sad mellem 3-6 måneder, 9,3 pct. mellem 6-12 måneder og 5,4 pct. mere end 1 år.¹⁷³

I Sverige sad 59 pct. varetægtsfængslet under 3 måneder i 2024, mens 24,2 pct. sad mellem 3-6 måneder, 14,5 pct. mellem 6-12 måneder og 2,3 pct. mere end 1 år.¹⁷⁴ Udviklingen i Sverige er gået imod længere varetægtsfængslinger. I 2017 var 51 pct. varetægtsfængslet i mindre end 1 måned.

Sammenlignet med Danmark, har disse lande således en langt større andel af varetægtsforløb, der varer under 3 måneder, og en langt mindre andel, der varer over 6 måneder.

5.4 Udviklingen i de enkelte politikredse

I de følgende afsnit undersøges udviklingen i de enkelte politikredse. Data til dette afsnit stammer fra dataudtrækket fra Rigsadvokaten, som ikke selv har undersøgt dette i deres rapport. I afsnit 5.4.1 undersøges det, om der er forskelle mellem politikredsene i forhold til udviklingen i antallet af varetægtsarrestanter. I afsnit 5.4.2 vil det tilsvarende blive undersøgt, om der er forskelle mellem politikredsene i forhold til udviklingen i længden af varetægtsfængsling.

5.4.1 Fire politikredse har ikke oplevet samme fald i antal som de øvrige

Udviklingen har ikke været ens i politikredsene. Nedenfor vises antallet af varetægtsfængslinger pr. politikreds de seneste 7 år. Dette data er en del af dataudtrækket fra Rigsadvokaten.

¹⁷³ Beregnet ved at kombinere data fra Statistisk Sentralbyrå: "Tabell 10552" ([ssb.no, 2025](#)) og "Tabell 10559" ([ssb.no, 2025](#))

¹⁷⁴ Tallene er beregnet fra tabel 3.5 og 3.7 i denne rapport: Kriminalvården: "KOS 2024. Kriminalvård och statistik" ([kriminalvarden.se, 2025](#))

Antal afsluttede varetægtsforløb fordelt på år og politikreds

Politikreds	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Nordjylland	238	241	233	266	236	234	216
Østjylland	335	300	333	319	273	266	220
Midt- og Vestjylland	286	358	290	266	276	256	247
Sydøstjylland	272	232	261	217	201	173	121
Syd- og Sønderjylland	313	311	336	279	221	228	160
Fyn	232	252	197	206	216	187	159
Sydsjælland og Lolland-Falster	251	242	292	246	241	224	229
Midt- og Vestsjælland	189	189	186	198	163	128	120
Nordsjælland	303	246	238	184	183	177	148
Københavns Vestegn	298	246	218	197	174	168	180
København	1.833	1.710	1.386	1.225	1.401	1.163	969
Bornholm	21	21	28	21	19	43	21
NSK	33	39	40	24	64	115	150

Det kan være svært at overskue tallene i tabellen. I nedenstående tabel har Justitia derfor lavet en oversigt, der viser, hvor store procentvise ændringer, der har været i hver politikreds siden 2018. Alle tallene tager udgangspunkt i 2018, tabellen viser således f.eks., hvor stor fald/stigning, der i 2020 har været i forhold til 2018. I tabellen er markeret med baggrundsfarve alle tidspunkter, hvor en politikreds har oplevet et fald på mere end 20 pct. siden 2018.

National Enhed for Særlig Kriminalitet (NSK) skiller sig i tabellen ud ved at have haft en massiv stigning i antallet af varetægtsfængslinger, som de håndterer. Det skal dog her pointeres, at NSK først blev etableret i 2022 ved sammenlægning af en række eksisterende afdelinger fra flere politikredse. Tallene forud fra 2022 stammer således fra disse afdelinger og kan derfor ikke direkte sammenlignes.

De 12 geografiske politikredse kan ud fra nedenstående tabel opdeles i tre grupper af hver fire politikredse.

Politiet i Nordsjælland, Københavns Vestegn, København samt Sydøstjylland har siden 2018 kontinuerligt haft et markant fald i antallet af varetægtsfængslinger. De oplevede alle store fald i antallet af varetægtsfængslinger kort efter 2018 og har nu haft et fald på mindst 40 pct. siden 2018. Da tre af disse politikredse er placeret omkring hovedstadsområdet, fremstår der en klar geografisk tendens.

Politiet i Syd- og Sønderjylland, Midt- og Vestsjælland, Fyn samt Østjylland har først oplevet større fald i antallet af varetægtsfængslinger noget senere, men er i dag kommet godt efter dette. Disse fire politikredse har i dag også alle oplevet et fald i varetægtsfængslinger på mindst 30 pct. siden 2018.

Politiet i Nordjylland, Midt- og Vestjylland, Sydsjælland samt Lolland-Falster samt Bornholm har ikke oplevet fald i antallet af varetægtsfængslinger i samme størrelsesorden. Bornholm har kun ganske få varetægtsfængslinger, men har ikke oplevet et fald. De tre andre politikredse

har oplevet fald på henholdsvis 9 og 14 pct. De har også alle tre først oplevet et nævneværdigt fald i antallet af varetægtsfængslinger fra 2023 og frem.

Procentvis udvikling i antal afsluttede varetægtsforløb siden 2018

Politikreds	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Nordjyllands Politi	1	-2	12	-1	-2	-9
Østjyllands Politi	-10	-1	-5	-19	-21	-34
Midt- og Vestjyllands Politi	25	1	-7	-3	-10	-14
Sydøstjyllands Politi	-15	-4	-20	-26	-36	-56
Syd- og Sønderjyllands Politi	-1	7	-11	-29	-27	-49
Fyns Politi	9	-15	-11	-7	-19	-31
Sydsjælland og Lolland-Falsters Politi	-4	16	-2	-4	-11	-9
Midt- og Vestsjællands Politi	0	-2	5	-14	-32	-37
Nordsjællands Politi	-19	-21	-39	-40	-42	-51
Københavns Vestegns Politi	-17	-27	-34	-42	-44	-40
Københavns Politi	-7	-24	-33	-24	-37	-47
Bornholms Politi	0	33	0	-10	105	0
National enhed for Særlig Kriminalitet	18	21	-27	94	248	355

Udviklingen har medført, at der over årene er blevet ændret betydeligt på, hvilke politikredse der har flest varetægtsfængslinger.

Midt- og Vestjyllands Politi havde i 2018 kun det sjette højeste antal varetægtsfængslinger af alle politikredse. I 2024 har de nu næstflest, kun overgået af Københavns Politi. Sydsjælland og Lolland-Falsters Politi havde i 2018 det ottende højeste antal varetægtsfængslinger, men har nu tredjeflest. Nordjyllands Politi havde i 2018 det niende højeste antal varetægtsfængslinger, men er i 2024 nummer fem. Modsat er Syd- og Sønderjyllands Politi gået fra at være den tredje højeste på listen til nu kun at være den syvende højeste.

Det bør give anledning til nærmere overvejelser, hvorfor udviklingen i politikredsene har været så forskellig. Det har ikke i denne rapport været muligt at dykke dybere ned i disse data, men nogle forklaringsmodeller kan fremføres.

Den mest oplagte synes at være, at nogle politikredse har gjort mere for at nedbringe antallet af varetægtsfængslinger end andre. Som drøftet i kapitel 6 viser interviews med anklagere, at der i nogle politikredse har været et betydeligt kulturarbejde de seneste år. Dette arbejde har fokuseret på at nedbringe unødige varetægtsfængslinger. Det er muligt, at der er politikredse, der ikke har lavet et lige så godt arbejde på dette område. Hvis dette er forklaringen, er det problematisk, da der så må antages at foregå unødvendige varetægtsfængslinger i nogle politikredse, ligesom det vidner om en uens anvendelse af reglerne.

Der er dog også andre mulige forklaringer. Heraf kan bl.a. nævnes, at stigningen i varetægtsfængslinger foretaget af NSK muligvis kan være med til at forklare faldet i nogle politikredse. Dette kan dog langt fra forklare alle forskelle i politikredsens udvikling, da stigningen ved NSK er langt lavere end det fald, der er sket i politikredsene. Stigningen ved

NSK sker desuden først fra 2022 og frem, hvor flere politikredse allerede havde nedbragt antallet af varetægtsfængslinger betydeligt.

En anden mulighed er en forskellig udvikling i kriminaliteten i de enkelte politikredse. Det har ikke været muligt i denne rapport at foretage en større analyse af, hvorvidt de forskellige udviklinger i antallet af arrester kan forklares med forskellige udviklinger i kriminaliteten, men det ville være oplagt at undersøge dette, f.eks. i regi af Rigsadvokaten.

Det er også værd at overveje, hvorvidt billedet ville se anderledes ud, hvis der ikke blev taget udgangspunkt i 2018. Det er muligt, at de nævnte politikredse kan have ligget usædvanligt lavt i 2018, hvilket i givet fald kan give et misvisende grundlag at vurdere udviklingen på. I nedenstående tabel er derfor taget udgangspunkt i udviklingen siden 2021.

Procentvis udvikling i antal afsluttede varetægtsforløb siden 2021

Politikreds	2022	2023	2024
Nordjylland	-11	-12	-19
Østjylland	-14	-17	-31
Midt- og Vestjylland	4	-4	-7
Sydøstjylland	-7	-20	-44
Syd- og Sønderjylland	-21	-18	-43
Fyn	5	-9	-23
Sydsjælland og Lolland-Falster	-2	-9	-7
Midt- og Vestsjælland	-18	-35	-39
Nordsjælland	-1	-4	-20
Københavns Vestegn	-12	-15	-9
København	14	-5	-21
Bornholm	-10	105	0
National enhed for Særlig Kriminalitet	167	379	525

Med udgangspunkt i 2021 har Midt- og Vestjyllands Politi, Sydsjælland og Lolland-Falsters Politi samt Bornholms Politi fortsat de mindste fald i antallet af varetægtsfængslinger. Dette på trods af, at flere af de andre politikredse allerede havde oplevet store fald før 2021. Nordjyllands Politi ligger lidt bedre, men havde i 2021 også flere varetægtsfængslinger end politikredsen havde haft i de 3 foregående år, hvorfor faldet siden 2021 i højere grad er udtryk for, at 2021 havde et usædvanligt højt antal varetægtsfængslinger.

Nedenstående tabel viser den procentvise ændring fra år til år. Baggrundsfarven markerer alle år, hvor der er sket fald på mere end 10 pct. fra året før. Dette viser ligeledes, at en række politikredse flere år i træk har oplevet store fald, hvorimod de fire politikredse, der ikke har haft en lige så markant udvikling som de andre, generelt kun har oplevet et enkelt år med større fald, og dette er generelt sket i situationer, hvor det foregående år har været udtryk for en stor stigning i antallet af varetægtsfængslinger, hvorfor faldet hovedsageligt er udtryk for en tilbagevenden til det foregående niveau.

Procentvis udvikling i antal afsluttede varetægtsforløb fra år til år

Politikreds	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Nordjyllands Politi	1	-3	14	-11	-1	-8
Østjyllands Politi	-10	11	-4	-14	-3	-17
Midt- og Vestjyllands Politi	25	-19	-8	4	-7	-4
Sydøstjyllands Politi	-15	13	-17	-7	-14	-30
Syd- og Sønderjyllands Politi	-1	8	-17	-21	3	-30
Fyns Politi	9	-22	5	5	-13	-15
Sydsjælland og Lolland-Falsters Politi	-4	21	-16	-2	-7	2
Midt- og Vestsjællands Politi	0	-2	6	-18	-21	-6
Nordsjællands Politi	-19	-3	-23	-1	-3	-16
Københavns Vestegns Politi	-17	-11	-10	-12	-3	7
Københavns Politi	-7	-19	-12	14	-17	-17
Bornholms Politi	0	33	-25	-10	126	-51
National enhed for Særlig Kriminalitet	18	3	-40	167	80	30

Det skal nævnes, at en mulig forklaring på den forskellige udvikling i politikredse også kan være, at de fire nævnte politikredse allerede før 2018 havde nedbragt deres varetægtsfængslinger til et lavere niveau, hvorved det store fald ved de andre politikredse blot er udtryk for, at disse nu også er kommet ned på dette lavere niveau. Dette har nok formodningen imod sig, når der ses på den markante udvikling hos de andre politikredse. Det vil kræve en nærmere undersøgelse af sammenhængen mellem kriminalitetsniveau og arrestanter for at vurdere, om de fire politikredse anvender varetægtsfængsling i større omfang end de øvrige.

5.4.2 Ikke alle politikredse har flere lange varetægtsfængslinger

Nedenstående tabel viser, hvor stor en andel af varetægtsfængslingerne i hver politikreds, der i 2024 afsluttedes indenfor 12 måneder, indenfor 6 måneder og indenfor 3 måneder. Tallene stammer fra beregninger lavet ud fra dataudtrækket fra Rigsadvokaten. Som det fremgår, havde Bornholms Politi ingen varetægtsfængslinger over 6 måneder.

Hos de andre politikredse er der visse forskelle i fordelingen af varighedsintervallerne. I mange politikredse er omkring 90 pct. af alle varetægtsfængslinger afsluttet indenfor 12 måneder. Dog stikker Syd- og Sønderjylland ud med kun 80 pct. afsluttet inden da, ligesom Midt- og Vestsjælland og Københavns Vestegn ligger omkring 82-83 pct.

I forhold til fængslinger afsluttet indenfor 6 måneder er der lidt forskellige grupperinger. Fem politikredse afslutter mellem 59-62 pct. af deres varetægtsfængslinger indenfor 6 måneder. Tre politikredse ligger på mellem 67-70 pct. og yderligere tre ligger på 74-77 pct.

Særligt i forhold til fængslinger afsluttet indenfor 3 måneder er der større forskelle. To politikredse formår kun af afslutte 26-28 pct. indenfor 3 måneder (Midt- og Vestjyllands Politi og Sydsjælland og Lolland-Falsters Politi, der også var to af de politikredse, der ikke har oplevet en særlig stor nedgang i antallet af varetægtsfængslinger). Tre politikredse afslutter

kun mellem 30-36 pct. indenfor 3 måneder (Østjyllands Politi, Nordjyllands Politi og Sydøstjyllands Politi). Fire politikredse har 42-47 pct. i denne kategori (Fyns Politi, Midt- og Vestsjællands Politi, Syd- og Sønderjyllands Politi samt Københavns Vestegns Politi), mens to politikredse afslutter hele 56-58 pct. af deres fængslinger indenfor 3 måneder (Københavns Politi og Nordsjællands Politi).

Det er bemærkelsesværdigt, at forskellige tendenser viser sig indenfor de forskellige intervaller. F.eks. at Syd- og Sønderjyllands Politi kun afslutter 80 pct. indenfor 12 måneder, men afslutter 42 pct. indenfor 3 måneder, hvorimod Sydsjælland og Lolland-Falsters Politi afslutter 91 pct. indenfor 12 måneder, men kun 28 pct. indenfor 3 måneder.

Det er også interessant, at de politikredse, der i særlig høj grad havde reduceret antallet af varetægtsfængslinger, generelt også ligger højt i bestræbelserne på at afslutte en høj andel indenfor 3 måneder. Modsat ligger de politikredse, der ikke havde reduceret det samlede antal varetægtsfængslinger så meget, også ret lavt i opgørelsen over, hvor stor en andel af deres varetægtsfængslinger, der afsluttes indenfor 3 måneder.

Hvorvidt dette afspejler noget kulturelt, hvor nogle politikredse både har fokus på at reducere antallet og på at afslutte flest mulige varetægtsfængslinger indenfor 3 måneder, eller om det afspejler forskelle i kriminalitetsbilledet eller andet, er ikke muligt at afklare i det data, der har været tilgængeligt for denne rapport.

Det skal også nævnes, at varigheden af varetægtsfængslinger også kan være afhængig af retskredsene, idet forskelle i domstolenes berammelsestider kan have en vis betydning.

Det foreliggende data giver god anledning til at opfordre Rigsadvokaten til at undersøge disse forskelle i politikredsene (og eventuelt retskredsene) nærmere.

Andelen af afsluttede varetægtsforløb, fordelt på varighedsintervaller og politikredse

	Under 12 måneder	Under 6 måneder*	Under 3 måneder
Bornholm	100 pct.	100 pct.	90 pct.
Nordsjælland	91 pct.	77 pct.	58 pct.
København	89 pct.	76 pct.	56 pct.
Fyn	91 pct.	74 pct.	47 pct.
Sydøstjylland	91 pct.	70 pct.	36 pct.
Nordjylland	92 pct.	69 pct.	34 pct.
Københavns Vestegn	83 pct.	67 pct.	42 pct.
Sydsjælland og Lolland-Falster	91 pct.	62 pct.	28 pct.
Syd- og Sønderjylland	80 pct.	61 pct.	42 pct.
Midt- og Vestsjælland	82 pct.	61 pct.	46 pct.
Østjylland	85 pct.	59 pct.	30 pct.
Midt- og Vestjylland	86 pct.	59 pct.	26 pct.

*Figuren er sorteret efter kolonnen "under 6 måneder".

NSK, der fokuserer på den organiserede kriminalitet, har ikke overraskende længere varetægtsfængslinger. De afslutter kun 60 pct. af deres sager indenfor 1 år, 35 pct. indenfor 6 måneder og 11 pct. indenfor 3 måneder.

Endelig er der i nedenstående tabel set på udviklingen i de forskellige varighedsintervaller mellem 2018-2024. Disse data stammer også fra beregninger lavet af Justitia på baggrund af dataudtrækket fra Rigsadvokaten. Med grå er markeret de kategorier, der er steget. Med mørkere grå de steder, hvor stigningen har været på over 100 pct., dvs. mere end en fordobling.

Som det fremgår, er udviklingen langt fra ens i alle politikredse. Alle politikredse (undtagen Bornholms Politi) har langt færre varetægtsfængslinger, der varer under 3 måneder, og de fleste har også betydeligt færre varetægtsfængslinger, der varer mellem 3-6 måneder. Isoleret set er en nedgang i antallet positivt, men som det fremgår af figuren hænger dette i de fleste politikredse sammen med, at der er sket en markant stigning i varetægtsfængslinger, der varer mere end 12 måneder, og i mange politikredse også en stigning i de varetægtsfængslinger, der varer 6-12 måneder.

Nordsjællands Politi og Sydøstjyllands Politi skiller sig ud. Disse to politikredse har nedbragt antallet af varetægtsfængslinger i alle varighedsintervaller. Dermed har de som de eneste politikredse (udover Bornholms Politi) færre varetægtsfængslinger i 2024, der varer mere end 12 måneder, end de havde i 2018.

For de fire politikredse, der som beskrevet ovenfor har haft en mindre nedgang i antallet af varetægtsfængslinger end de øvrige politikredse, viser denne tabel også, at tre af disse som de eneste politikredse har oplevet en stigning i varetægtsfængslinger, der varer mellem 3-6 måneder. Den fjerde politikreds har kun oplevet et fald på 2 pct. i denne kategori. Til gengæld er de blandt de politikredse, der har oplevet den mindste stigning i varetægtsfængslinger, der varer mere end 12 måneder.

Modsat med Midt- og Vestsjællands Politi, der er den politikreds, som har haft den største nedgang i varetægtsfængslinger mellem 3-6 måneder, men som i stedet har haft en voldsom stigning i varetægtsfængslinger på over 12 måneder (stigning på mere end 200 pct., dvs. mere end en tredobling). Det er dog muligt, at dette tal afspejler, at politikredsen lå usædvanligt lavt i 2018. Således skete der allerede en tredobling fra 2018-2019 i denne kategori, og tallet har ligget relativt stabilt siden. Der er generelt tale om relativt små tal i kategorien 12 mdr +, hvorfor små udsving i de enkelte år kan påvirke tallet i netop denne kategori en del.

NSK er ikke medtaget i denne tabel, da de helt generelt har haft en meget stor stigning i antallet af varetægtsfængslinger fra 2018 til 2024. De har haft stigninger indenfor alle varighedsintervaller. Særligt bemærkelsesværdigt havde de ingen varetægtsfængslinger på over 12 måneder i 2018. I 2024 havde NSK 60, hvoraf de 50 fandt sted i kategorien narkotika og smugling.

Procentvis udvikling i antal varetægtsforløb indenfor varighedsintervaller, opdelt pr. politikreds

	0-3 mdr	3-6 mdr	6-12 mdr	12 mdr +
Bornholm	27 pct.	100 pct.	-100 pct.	-100 pct.
Nordsjælland	-57 pct.	-50 pct.	-41 pct.	-7 pct.
København	-61 pct.	-15 pct.	-15 pct.	106 pct.
Fyn	-50 pct.	-14 pct.	13 pct.	50 pct.
Sydøstjylland	-70 pct.	-36 pct.	-47 pct.	-35 pct.
Nordjylland	-42 pct.	35 pct.	32 pct.	6 pct.
Københavns Vestegn	-64 pct.	-18 pct.	47 pct.	121 pct.
Sydsjælland og Lolland-Falster	-54 pct.	37 pct.	53 pct.	62 pct.
Syd- og Sønderjylland	-66 pct.	-44 pct.	-40 pct.	167 pct.
Midt- og Vestsjælland	-48 pct.	-67 pct.	4 pct.	267 pct.
Østjylland	-64 pct.	-16 pct.	-5 pct.	113 pct.
Midt- og Vestjylland	-53 pct.	-2 pct.	35 pct.	106 pct.

5.5 Utilfredsstillende data om arrestanter, der ikke findes skyldige

I både Rigsadvokatens rapport og dataudtrækket indgår data om personer, der ikke findes skyldige.

Rigsadvokatens rapport opererer i den sammenhæng med flere kategorier. Der er en kategori af frifindelser. Her er der tale om personer, der har været varetægtsfængslet og har været igennem en retssag, hvor retten ultimativt ikke har fundet dem skyldige i det/de forhold, som varetægtsfængslingen blev knyttet op på. Imidlertid er det ikke muligt for Rigsadvokaten at identificere i dette data, hvorvidt disse personer frifindes fuldstændigt, eller om de frifindes for hovedforholdet, men dømmes for andet (f.eks. hvis personen har været varetægtsfængslet for drab og frifindes, men findes skyldig for vold med døden til følge).

Under alle omstændigheder er det vigtigt at være opmærksom på kategorien, idet der, selv hvis nogle af personerne findes skyldige for andre forhold, er tale om personer, som måske ikke ville have været varetægtsfængslet, hvis de fra starten kun havde været mistænkt for det forhold, som de blev fundet skyldige i.

Antal afsluttede varetægtsforløb, der er afgjort med frifindelse, fordelt på år

År	Antal forløb	Andel af alle varetægtsforløb
2018	307	6,67 pct.
2019	236	5,38 pct.
2020	261	6,46 pct.
2021	252	6,91 pct.
2022	256	6,98 pct.
2023	234	6,96 pct.
2024	152	5,17 pct.

Ovenstående data er fra dataudtrækket fra Rigsadvokaten. Andelen af varetægtsfængslede, der frifindes, har været ret stabil over flere år, hvilket betyder, at antallet af frifundne arrestanter er faldet sammen med det totale fald i varetægtsfængslinger.

Umiddelbart har der været et større fald i antallet af varetægtsforløb afgjort med frifindelse fra 2023 til 2024. Det skal dog nævnes, at tallene fra Rigsadvokaten, som tidligere nævnt, er dynamiske tal, hvor der kan ske opjusteringer løbende. I den forbindelse bemærkes, at der er sket opjusteringer af tallene fra de foregående år i tiden mellem Rigsadvokatens rapport i foråret 2025 og dataudtrækket et halvt år senere (ca. 17 yderligere frifindelser i 2023). Det er således muligt, at tallet for 2024 også stiger lidt, når alle registreringer er kommet ind.

Kategorien af frifundne er dog ikke den eneste kategori, hvor der fremgår potentielt uskyldige personer. I Rigsadvokatens rapport er også oplysninger om, at en række varetægtsforløb vedrører sager, hvor der ultimativt ikke rejses tiltale. Her er således tale om personer, som har været varetægtsfængslet, men ikke bliver tiltalt og stillet for retten. De er derfor heller ikke registreret som frifundne.¹⁷⁵

Antal afsluttede varetægtsforløb, der ikke ender i tiltale, fordelt på år

År	Antal forløb	Andel af alle varetægtsforløb
2018	400	8,69 pct.
2019	315	7,18 pct.
2020	324	8,02 pct.
2021	269	7,37 pct.
2022	264	7,20 pct.
2023	218	6,48 pct.

Rigsadvokaten har ikke været i stand til at udlevere yderligere oplysninger om denne kategori, herunder opdaterede 2024-tal. De har dog ved samtale oplyst, at der i denne kategori også kan være personer, der blot endnu ikke er tiltalt. De er således blevet løsladt efter varetægtsfængsling uden, at der på tidspunktet for dataudtrækket er rejst tiltale.

Som det fremgår, er det tilsyneladende i alt over 13 pct. af arrestanterne i 2023 (de frifundne plus de ikke-tiltalte), der har fået afsluttet et varetægtsforløb, men som ifølge det foreliggende data ikke ser ud til at blive dømt for den kriminalitet, som de har været varetægtsfængslet for. Det kan ikke på det foreliggende datagrundlag klart konkluderes, om der kan være andre kategorier af ikke-dømte. Omvendt kan det som nævnt heller ikke afvises, at nogle af de nævnte personer i praksis er endt med at blive dømt for andre lige så alvorlige forhold, eller vil blive tiltalt på et senere tidspunkt.

Udover de to allerede nævnte kategorier er der også en tredje kategori, der er interessant. Det er antallet af personer, der findes skyldige, men som allerede har tilbragt mindst lige så lang

¹⁷⁵ Dette data stammer fra Rigsadvokaten: "Rigsadvokatens analyse af anvendelsen af varetægtsfængslinger" (anklagemyndigheden.dk, 2025), s. 57-58

tid i varetægtsfængsel, som den straf de idømmes og/eller skal afsone. Denne kategori fremgår også af Rigsadvokatens rapport, hvor der er tale om ca. 200 personer om året, svarende til mere end 5 pct. af varetægtsforløb, der anses for at have udstået deres straf med varetægtsfængslingen.¹⁷⁶ Det fremgår ikke klart af rapporten, om tallet også inkluderer personer, der har tilbragt længere tid i varetægtsfængsling end den straf, de skal afsone. Rigsadvokaten har ikke været i stand til at udlevere data om dette som led i dataudtræksanmodningen.

Det er hovedsageligt kategorien af de frifundne, som det har været muligt at skaffe yderligere data om. Som allerede nævnt kan personerne i denne kategori være dømt for andre forhold, men i det følgende vil de blive omtalt som frifundne, da det foreliggende datagrundlag viser, at de er frifundet for det forhold, som varetægtsfængslingen omhandlede. Data fra dataudtrækket viser, at varigheden, de frifundne har været varetægtsfængslet, har været stigende over flere år.

Gennemsnitlig varighed i måneder for afsluttede varetægtsforløb, afgjort med frifindelse, pr. år	
År	Gennemsnitlig varighed
2018	3,9
2019	5,0
2020	4,8
2021	4,6
2022	6,4
2023	6,4
2024	7,7

Der var således i 2024 tilsyneladende 152 personer, der i gennemsnit sad varetægtsfængslet i 7,7 måneder, som ultimativt blev frikendt i en retssag for det, de sad varetægtsfængslet for. Ifølge dataudtrækket havde 29 af disse frifundne i 2024 været varetægtsfængslet mere end 12 måneder.

Det fremgår også af dataudtrækket, at 32 af de frifundne havde været varetægtsfængslet for narkotika og smugling, 25 for drab, brand, mv., 22 for vold, 18 for øvrig straffelov herunder brugstyveri, 16 for indbrud, 15 for røveri og ni for sædelighedskriminalitet. Kategorien "narkotika og smugling" er den eneste, hvor der er sket en stigning i antallet af frifundne. Der er især sket meget store fald i antallet af frifundne i kategorierne tyveri (fra 29 frifundne i 2018 til kun fire i 2024), økonomisk kriminalitet (fra 21 til fire) og sædelighed (fra 35 til ni).

Kun seks personer under 18 år blev frifundet i 2024. En enkelt af disse havde været varetægtsfængslet i mere end 12 måneder.

¹⁷⁶ Rigsadvokaten: "Rigsadvokatens analyse af anvendelsen af varetægtsfængslinger" ([anklagemyndigheden.dk, 2025](https://anklagemyndigheden.dk/2025)), s. 27-28

Varigheden af varetægtsforløbene for de frifundne er længere end den gennemsnitlige varighed for arrestanter. Dette skyldes muligvis, at de frifundne pr. definition har haft en retssag, hvor de er blevet frifundet, hvorimod der i gruppen af samtlige arrestanter f.eks. også indgår personer, der ender med ikke at blive tiltalt.

For de ikke-tiltalte fremgår af Rigsadvokatens rapport, at 87 pct. af disse i 2023 tilbragte mindre end 3 måneder i varetægtsfængsling, og hele 98 pct. tilbragte mindre end 6 måneder i varetægtsfængsling. Disse personer er således relativt kort tid varetægtsfængslet, hvilket er naturligt, da de er blevet løsladt, før der er rejst tiltale.¹⁷⁷

Samlet set er det på baggrund af det data, der har været tilgængeligt for denne rapport, svært at sige noget klart om, hvor mange reelt uskyldige, der bliver varetægtsfængslet, eller hvor mange personer, der tilbringer mere tid i varetægtsfængsel end den straf de idømmes og/eller skal afsone. Der må anses for at være behov for et langt bedre datagrundlag på dette område, idet der er tale om personer, der har været frihedsberøvet af staten, selvom sagerne ikke har ført til en dom i retten. Der er ikke i denne rapport forsøgt at belyse dette gennem analyse af mere indirekte datakilder, f.eks. udviklingen i erstatningsbeløb for uberettiget varetægtsfængsling, idet disse data er påvirket af en række andre forhold (f.eks. vurdering af om erstatningsbetingelserne er opfyldt). Hertil kommer, at tidligere forsøg på dette har fundet det svært at få fyldestgørende data.¹⁷⁸

¹⁷⁷ Rigsadvokaten: "Rigsadvokatens analyse af anvendelsen af varetægtsfængslinger" ([anklagemyndigheden.dk, 2025](https://anklagemyndigheden.dk/2025)), s. 60

¹⁷⁸ Isabel Fluxá Rosado: "Varetægtsfængslingens pris" ([advokatsamfundet.dk, 2022](https://advokatsamfundet.dk))

6 Hvordan opleves den nuværende praksis?

I dette kapitel gennemgås resultaterne af en spørgeskemaundersøgelse og en interviewundersøgelse, der er gennemført blandt de professionelle aktører involveret i grundlovsforhør og fristforlængelser, dvs. forsvarsadvokater, anklagere og dommere.

I afsnit 6.1 forklares først undersøgelsesdesignet og undersøgelsesernes repræsentativitet. I de følgende afsnit gennemgås resultaterne af undersøgelserne.

Afsnit 6.2 undersøges det fald i varetægtsfængslinger, der er sket over de seneste år, som allerede dokumenteret i ovenstående kapitel. I dette afsnit kommer aktørerne med deres bemærkninger til dette fald. Dette viser, at især anklagere og dommere har et indtryk af, at der er sket en praksisændring og en kulturændring ved både domstole og anklagemyndighed over de seneste år.

Afsnit 6.3 ser mere overordnet på aktørernes syn på den nuværende anvendelse af varetægtsfængsling, herunder deres oplevelser af de eksisterende fængslingsbetingelser, og om der er behov for ændringer af disse.

Afsnit 6.4 ser nærmere på forholdene under grundlovsforhøret. Der er bred enighed blandt aktørerne om, at langt de fleste anmodninger om varetægtsfængsling fra anklagemyndigheden tiltrædes af domstolene. Der er dog større uenighed om forklaringen på dette. Er det en helt naturlig følge af, at anklagemyndigheden kun fremsætter anmodninger, når betingelserne er opfyldt? Eller giver systemet en uheldig fordel til anklagemyndigheden, f.eks. fordi forsvarsadvokaterne har mindre end 24 timer til at forberede sig, mens anklagemyndigheden kan have efterforsket en sag i månedsvis før grundlovsforhøret?

Afsnit 6.5 dykker ned i mulighederne for at nedbringe sagsbehandlingstiden i arrestantsager, og dermed af denne vej nedbringe længden af varetægtsfængslingerne. Aktørerne kommer her med deres perspektiver på, hvilke sagsskridt, der lige nu forsinker sagernes fremme.

Afsnit 6.6 ser på et andet element i længden af varetægtsfængslinger. Hvor gode er domstole og anklagemyndighed til at afbryde allerede igangsatte varetægtsfængslinger, når det ikke længere er nødvendigt at opretholde dem? Der peges her på risikoen for, at der går automatik i fristforlængelserne under et arrestantforløb, ligesom afsnittet viser, at det især er proportionalitetskravet, der ultimativt fører til ophør af en allerede igangsat varetægtsfængsling.

Afsnit 6.7 undersøger en række andre bestemmelser, der er indført i retsplejeloven med det formål at reducere enten antallet eller længden af varetægtsfængslinger. Afsnittet viser, at aktørerne oplever, at mange af disse regler ikke anvendes direkte i praksis. Nogle af dem har indirekte effekt, f.eks. ved at dommerne truer med at anvende dem, hvorefter anklager eller forsvarer retter ind, mens andre bestemmelser ikke synes at have hverken direkte eller indirekte effekt for arrestanternes retsstilling modsat intentionerne ved deres indførsel.

Endelig ser afsnit 6.8 kort på, hvorvidt der er uberettigede forskelle i systemet, f.eks. hvorvidt der er forskelle mellem retskredse på, hvordan reglerne anvendes.

6.1 Spørgeskema og interviews blandt forsvarere, anklagere og dommere

Dette kapitel er baseret på en spørgeskemaundersøgelse og en interviewundersøgelse foretaget blandt forsvarsadvokater, anklagere og dommere. Undersøgelsesdesignet og information om repræsentativiteten blandt deltagerne i undersøgelsen fremgår af de nedenstående to afsnit.

6.1.1 Undersøgelsesdesign for interviewundersøgelsen

I forbindelse med interviewundersøgelsen er der foretaget i alt 19 officielle interviews med professionelle aktører, herunder fem interviews med forsvarsadvokater, syv interviews med dommere og syv interviews med anklagere. I alt fem af de interviewede forsvarsadvokater og dommere har tidligere arbejdet som anklagere, hvorved i alt 12 af de interviewede har enten nuværende eller tidligere erfaring med rollen som anklager.

Alle de interviewede har stor erfaring med varetægtsfængsling. De interviewede forsvarsadvokater anvender således alle størstedelen af deres tid på strafferetlige sager, og for de flestes vedkommende er dette det eneste retsområde, som de arbejder med. De har også alle mange års erfaring på feltet. Alle de interviewede dommere har lang erfaring med at lede grundlovsforhør og fristforlængelser. De interviewede anklagere har i de fleste tilfælde helt centrale roller i forhold til varetægtsfængsling, f.eks. ved at være ansvarlige for området i deres politikreds og/eller ved at lede et arrestantteamet i deres politikreds.

Der er søgt at skabe en diversitet i de interviewede, særligt i relation til det geografiske element. Når der ses på, hvor de involverede har deres primære virke (for dommere og

anklagere den retskreds/politikreds, de er tilknyttet, og for forsvarsadvokater deres hovedkontors beliggenhed) er der således interviewet aktører, der befinder sig i 10 ud af landets 12 geografiske politikredse (kun Sydøstjylland og Bornholm er ingen interview fra). Da en betydelig del af landets varetægtsfængslinger sker i Københavns Politikreds, er det prioriteret at interviewe flere fra dette område, således har to anklagere, to forsvarsadvokater og to byretsdommere været fra dette område. Blandt dommerne er der interviewet fem byretsdommere samt to landsretsdommere (henholdsvis en fra Vestre Landsret og en fra Østre Landsret, hvorved sidstnævnte også er fra København). Kønsmæssigt var 10 af de interviewede mænd og ni af de interviewede kvinder.

Interviewene med de nuværende anklagere er blevet aftalt ved henvendelse til chefanklagerne i de enkelte politikredse efter forudgående aftale med Rigsadvokaten. Der er tilstræbt anonymitet for alle de interviewede. For disse anklagere er det dog et vilkår, at chefanklageren i deres politikreds er bekendt med, at de har deltaget i undersøgelsen, men ikke bekendt med, hvilke citater der stammer fra den enkelte anklager.

Nogle af interviewene med dommere er kommet i stand via henvendelse til Dommerforeningen, der foreslog en række konkrete dommere til interviews. Det er dog ikke alle de foreslåede, der er blevet interviewet, og interviewene er blevet suppleret med en række yderligere interviews med andre dommere end de foreslåede, som Justitia selv har rettet henvendelse til, hvorved der er sikret anonymitet (i det omfang de af Dommerforeningen foreslåede dommere ikke selv har meddelt hinanden, hvorvidt de er blevet interviewet). Alle forsvarsadvokater er blevet identificeret og kontaktet direkte af Justitia.

De officielle interviews er blevet suppleret med mere uformelle samtaler med en række øvrige aktører, herunder forskere, repræsentanter fra NGO'er, Rigsadvokaten og Folketingets Ombudsmand.

6.1.2 Undersøgelsesdesign for spørgeskemaundersøgelsen

Der er udsendt et enslydende spørgeskema til forsvarsadvokater og anklagere. Spørgeskemaet er udsendt til forsvarsadvokaterne gennem Landsforeningen af Forsvarsadvokater og til anklagere gennem politikredsene, der selv har identificeret, hvilke anklagere der arbejder med varetægtsfængslinger, og som dermed var relevante for undersøgelsen. En henvendelse til Dommerforeningen om at udsende samme spørgeskema til landets dommere blev afvist og førte i stedet til den ovenfor nævnte hjælp med at identificere interviewpersoner blandt dommere. Spørgeskemaundersøgelsen er derfor kun foretaget blandt forsvarsadvokater og anklagere.

Skemaet blev af Landsforeningen af Forsvarsadvokater udsendt til deres mail-liste, der består af ca. 400 personer. I alt besvarede 79 personer spørgeskemaet, hvilket medfører en svarprocent på minimum 20 pct. (højere i det omfang, at ikke alle på mail-listen var relevante deltagere for undersøgelsen).

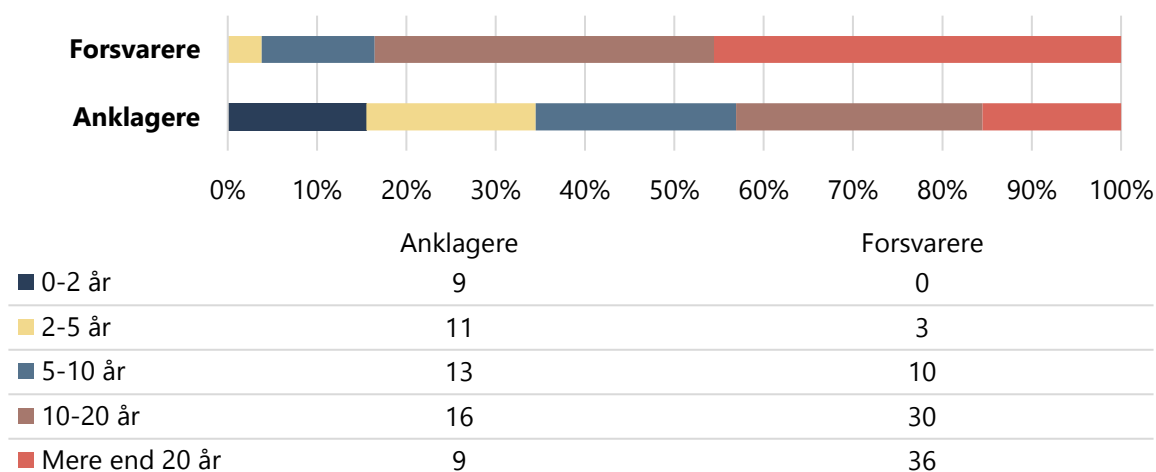
Politikredsene har udsendt skemaet til i alt 95 anklagere, hvoraf 58 har besvaret skemaet. Svarprocenten er således 61 pct., og skemaet er samtidig udsendt meget målrettet til de personer, der arbejder mest med varetægtsfængslinger i praksis. Spørgeskemaet blev sendt til alle 12 geografiske politikredse i Danmark (og således ikke til National Enhed for Særlig Kriminalitet). Alle politikredse svarede positivt tilbage og medvirkede således i undersøgelsen bortset fra Bornholms Politikreds, der ikke besvarede henvendelsen.

Hverken Justitia, Landsforeningen af Forsvarsadvokater eller politikredsene har haft mulighed for at identificere de personer, der har besvaret skemaet.

Som en del af spørgeskemaet er deltagerne blevet spurgt om deres geografiske placering og om deres erfaring.

Erfaringsmæssigt har de deltagende forsvarsadvokater generelt rigtig mange års erfaring med emnet. Således har over 80 pct. arbejdet med grundlovsforhør og fristforlængelser i mindst 10 år og næsten halvdelen har gjort det i mere end 20 år. Der er desuden 13 af forsvarsadvokaterne, der har anført, at de tidligere har arbejdet som anklagere. Blandt anklagerne er der en større spredning i erfaringsniveauet, hvor ca. en tredjedel har arbejdet mindre end 5 år med emnet, mens lidt under halvdelen har gjort det i mere end 10 år. Ingen af anklagerne havde erfaring med at være forsvarsadvokat i forbindelse med varetægtsfængsling.

Hvor mange år har du arbejdet med grundlovsforhør/fristforlængelser af varetægtsfængsling

I forhold til geografien er det valgt at opdele de 12 politikredse i seks grupper for i højere grad at sikre anonymitet. Det fremgår af nedenstående figurer, hvor mange der har været fra "Nordjylland eller Østjylland", "Sydøstjylland eller Midt- og Vestsjælland", "Syd- og Sønderjylland eller Fyn", "Københavns Vestegn eller Nordsjælland", "København eller Bornholm" og "Midt- og Vestsjælland eller Sydsjælland og Lolland-Falster".

Som det fremgår af figuren, har næsten en tredjedel af forsvarsadvokaterne angivet, at hovedparten af deres retsmøder om varetægtsfængsling er foregået i Københavns Politikreds (dvs. Københavns Byret eller Retten på Frederiksberg) eller på Bornholm. Dette harmonerer fint med, at Københavns Politikreds har en betydelig del af alle varetægtsfængslinger i Danmark. For resten af forsvarerne er der en ret lige spredning mellem de øvrige geografiske områder.

Som det fremgår af den anden figur, er den geografiske spredning en anden for de anklagere, der har besvaret skemaet. Her har en tredjedel angivet, at de er fra Fyn eller Syd- og Sønderjylland. Blandt de øvrige geografiske områder er der en ret lige fordeling. Fra Københavns Politikreds har kun tre anklagere besvaret spørgeskemaet, og udgør derfor den mindste gruppe i figuren. I den forbindelse skal det dog fremhæves, at Københavns Politikreds som den eneste i figuren ikke er lagt sammen med andre politikredse (da Bornholms Politikreds ikke deltog i undersøgelsen). I praksis er der således lige så mange anklagere i undersøgelsen fra Københavns Politikreds, som der i gennemsnit er fra hver af Østjyllands, Nordjyllands, Midt- og Vestsjælland samt Sydsjælland og Lolland-Falsters politikreds (ca. tre anklagere fra hver). Imidlertid afspejler antallet af anklagere fra Københavns Politikreds dermed ikke det faktum, at Københavns Politikreds håndterer langt flere arrestantsager end en gennemsnitlig politikreds. Som beskrevet i ovenstående afsnit om interviewundersøgelsen er det i stedet valgt at interviewe flere aktører fra Københavns Politikreds, herunder to anklagere, så perspektiver fra denne politikreds er velrepræsenteret i den samlede undersøgelse.

Hvor har hovedparten af de retsmøder om varetægtsfængsel foregået, som du har været involveret i de seneste 3 år?

6.2 Der er sket en praksis- og kulturændring de seneste år

Som beskrevet i kapitel 5 er der over de seneste år sket et betydeligt fald i antallet af varetægtsfængslinger. Det er meget relevant at forstå, hvorfor denne ændring er sket. En lang række af de interviewede aktører har selv en opfattelse af, at der er sket en betydelig praksis- og kulturændring de seneste år ved domstole og anklagere. Det er især de interviewede dommere og anklagere selv, der har beskrevet denne praksisændring. Nogle af de interviewede forsvarsadvokater har også bemærket visse ændringer i systemet, men som beskrevet i afsnit 6.3 er alle de interviewede forsvarsadvokater af den opfattelse, at der stadig i dag varetægtsfængsles alt for meget. Derfor har eventuelle ændringer i anklagemyndighedens praksis de seneste år fyldt mindre i interviewene med forsvarsadvokaterne.

Spørgeskemaet har fokuseret på, hvordan aktørerne oplever den nuværende anvendelse af reglerne om varetægtsfængslingen. Ingen af spørgsmålene fokuserede således direkte på respondenternes oplevelse af, om der er sket ændringer over de seneste år. Derfor er beskrivelsen i de følgende afsnit baseret på indsigter fra interviewundersøgelsen.

Blandt de fleste af de interviewede anklagere er der en klar opfattelse af, at der er sket betydelige ændringer i systemet over de seneste år, både hos dem selv og domstolene. Denne opfattelse deles også af flere af dommerne. Ændringen beskrives nærmere i de følgende afsnit. I afsnit 6.2.1 beskrives aktørernes opfattelse af, at dommerne for få år siden i meget vid udstrækning accepterede varetægtsfængslinger, som ikke ville blive accepteret i dag. I afsnit 6.2.2 beskrives nærmere, at flere af de interviewede har den opfattelse, at en del af ændringen kommer fra ret ny højesteretspraksis, som både landsretter, byretter og anklagere har rettet ind efter. Den ændring er således til dels påtvunget resten af systemet, idet de er nødt til at følge højesteretspraksis. I afsnit 6.2.3 beskrives imidlertid yderligere, at anklagerne i flere politikredse har oplevet et stort kulturarbejde i deres politikredse de seneste år, der har haft til formål at mindske anvendelsen af varetægtsfængsling – også udover hvad højesteretspraksis har krævet. Dette fører endelig til afsnit 6.2.4, der beskriver nærmere, at en række af de interviewede anklagere anfører, at de i dag ikke kun overvejer, om fængslingsbetingelserne er opfyldt, når de skal beslutte, om der skal ske varetægtsfængsling. De anvender også en ekstra nødvendighedsvurdering, hvilket betyder, at de i mange tilfælde vælger ikke at anmode om en varetægtsfængsling, selvom de er af den opfattelse, at de ville kunne overbevise en dommer om, at betingelserne var opfyldt. Anklagemyndigheden anvender således ikke nødvendigvis retsplejelovens muligheder for varetægtsfængsling fuldt ud.

6.2.1 For år tilbage var domstolene meget anklagervenlige

Især blandt anklagerne, men også i nogle af interviewene med dommere, kom der flere pointer frem om, at det tidligere havde været langt lettere at få domstolene til at acceptere

varetægtsfængslinger. Beskrivelserne af den praksis, der eksisterede i systemet for få år siden, fremstår i flere tilfælde som havende været meget lempelig.

Anklager: *Jeg synes i hvert fald, at fra jeg startede som anklager tilbage i '08 og til nu, der synes jeg i hvert fald, at jeg kan se en udvikling hen imod, at jeg synes, vi varetægtsfængsler mindre. Som jeg sagde i gamle dage, så der, og det var jo måske mere sådan noget tøjagtig noget ikke, men man sagde altid: "Man kan altid argumentere for et nummer 3 grundlag". Det kan du altså ikke i dag. Altså jeg synes barren har flyttet sig, og fagligheden også altså har flyttet sig en lille smule. Jeg kan huske, jeg har mødt som helt ung anklager, hvor bare det man nærmest kom med en anholdelse, så sad dommeren næsten allerede med kalenderen fremme ikke. Altså sådan lidt karikeret, altså allerede sad og talte. Det sker altså ikke i dag.*

Beskrivelserne her stammer tilbage fra tiden omkring 2008, hvilket netop var det år, hvor den seneste større ændring af retsplejelovens regler om varetægtsfængsling skete. Der har således i hvert fald været en ændring i praksis siden da. Sætningen om, at det tidligere internt i anklagemyndigheden jævnligt er blevet sagt, at man altid kan fængsle nogen på nr. 3 (kollusionsarrest) går i øvrigt igen i flere interviews, herunder også interviews med forsvarsadvokater og tidligere anklagere.

En anden anklager formulerede det således i en beskrivelse af det store fald, der var sket i antallet af varetægtsfængslinger i vedkommendes politikreds:

Anklager: *Så jeg anerkender den der med, at vi i Danmark har varetægtsfængslet i sager, tror jeg, hvor det ikke var påkrævet. Altså ja, der gik ligesom lidt måske automatisk i den, og det er bare slut nu. Det må jeg sige. Det er bare passé. Det er tydeligt, at retterne har fået øjnene op for det. Det er tydeligt, ja.*

Et citat fra en af de interviewede landsretsdommere peger på, at der også er sket ændringer over de seneste 10 år:

Dommer: *Så den der alvor, der ligger i det, den tror jeg sådan set altid, man har haft fornemmelsen af. Men jeg tror, der er en stigende fokus på vigtigheden af prøvelsen. Og måske på den måde også på vores begrundelser og krav til Anklagemyndigheden. Jeg har været med til at løslade i landsretten, hvor vi havde spurgt Anklagemyndigheden på skrift om, hvad det var for konkrete holdepunkter, der var for at antage, at man kunne påvirke efterforskningen. Og det, Anklagemyndigheden kom med, var sådan en gentagelse af det, man tidligere havde sagt. Altså underforstået, at det kunne vi jo godt læse, så vi vil jo nok godt have noget yderligere. Og det henviste vi til, og så blev der løsladt.*

Det er jeg ikke sikker på, at jeg havde gjort for 10 år siden. Altså, så på den måde tror jeg også, at der er en udvikling i fokus på virkeligheden af prøvelsen.

Som det fremgår i det næste afsnit, er flere af de interviewede dog også af den opfattelse, at der er sket betydelige ændringer i praksis blot indenfor de seneste få år.

6.2.2 Højesterets nyeste praksis har indenfor de seneste få år påvirket systemet

Der er flere af de interviewede dommere, der har peget på, at Højesteret for ganske få år siden skærpede praksis om varetægtsfængsling, og at dette også har påvirket byretter og landsretter.

Dommer: *Der kom Højesteret for - jeg har lyst til at sige et par år siden - med et par meget gode afgørelser, [...] at når man begrundet noget, så skal det være konkret begrundet. Det må ikke være mere generelle begrundelser, og der har man måske kunnet se en udvikling i, hvordan retterne formulerer sig om netop kollusion. Der har sikkert været en overgang, hvor landsretterne [...] måske i flere tilfælde har suppleret byrettens begrundelse. Jeg har ikke oplevelse af, at praksis egentlig har ændret sig. Altså af, at vurderingerne af, hvornår der er påvirkningsrisiko, som sådan har rykket sig. Men nok nærmere, at man løbende er blevet endnu mere opmærksom på at få konkret begrundet, hvorfor der er en påvirkningsrisiko. Der har nok i hvert fald for flere år siden været en tendens til, at man nogle gange kunne skrive det lidt rundt og altså, at så "kunne det ikke udelukkes, at der var en risikopåvirkning".*

Samme toner lød fra en anden dommer, som også peger på, at det ikke kun er på varetægtsområdet, at domstolene har undergået en kulturændring, hvor de i dag har langt større fokus på at begrunde deres afgørelser.

Dommer: *Man kan se i Højesteret, at de også er blevet på en anden måde bevidste om det. For eksempel, hvor de begynder for nogle år tilbage at sige, at det her er ikke nok. I skal rent faktisk pege på de her konkrete grunde. Ligesom da man får bestemmelsen ind der i § 764, også omkring, at nu skal det simpelthen også stå i kendelsen. Og det var ikke noget, de havde skrevet i en kendelse for 15 år siden. Det tror jeg aldrig nogensinde var faldet dem ind. Og det giver selvfølgelig et eller andet hele vejen ned igennem systemet. Så jeg tror, det er en eller anden bevidstliggørelse, som selvfølgelig også over tid ændrer noget i retstraditionen. På samme måde, som vi også skriver mere i dag og mere detaljeret, end vi gjorde tidligere. Altså, hvis man læser gamle domme, så er der nærmest tre linjer, og man kan dybest set ikke se, hvad de har lagt vægt på. Hvor vi i dag meget mere, i særdeleshed i byretterne, men også i landsretterne, altså udpensler nogle gange ekstremt detaljeret, altså hvad er*

det, vi har lagt vægt på. Og det er jo en tradition, der er blevet ændret, som ikke lå til dansk retstradition.

En tredje dommer pegede dog på, at der også er sket andre ændringer end blot det mere formelle begrundelseskrav, og at der også er konkrete praksisændringer, der fører til yderligere løsladelser:

Dommer: *Tidligere, der var der en praksis for, at hvis det var, at nogle af de her personer havde afgivet detaljeret forklaring til politirapport, kunne man godt stadigvæk sige, at der var en påvirkningsrisiko. Fordi en politirapport ikke er bevismateriale under hovedforhandlingen, og det du har forklaret til politiet, det kan fragås under hovedforhandlingen. Så sagde man, der var stadigvæk en påvirkningsrisiko. Nu er man gået over til at sige, hvis der ligger en meget detaljeret forklaring i en politirapport, så er påvirkningsrisikoen mindre, og så er det mindre betænkeligt at løslade, og derfor ser man, at der sker løsladelser i dag, hvor det er, at der er afgivet forklaring fra hovedvidne til politirapport.*

Ændringerne i retspraksis er også blevet bemærket hos anklagemyndigheden, der pga. disse ændringer har ændret praksis. Som det fremgår af de følgende citater, er opfattelsen i hvert fald hos disse anklagere, at det ikke blot handler om at formulere sine begrundelser mere konkret, men at ændringen også i praksis fører til løsladelser, da nogle af de tidligere varetægtsbegrundelser ikke længere kan accepteres.

Anklager: *Der vil jeg godt medgive, at der er sket en udvikling igennem årene, fordi tidligere, der var det jo bare altså en latent nummer 3 påvirkningsrisiko. Det var der også dommere, der sagde. Der var dommere, der brugte det der med, at der foreligger en latent risiko for, at han vil påvirke efterforskningen i sagen. Og der er det jo kommet til i dag med de højesteretskendelser, der har været, at der skal påvises konkrete holdepunkter for, at det vil ende sådan. Det adopterer jeg selvfølgelig i min vurdering, så derfor oplever jeg faktisk sager, hvor jeg må sige, at i gamle dage havde vi nok fremstillet, hvor vi i dag løslader. Det er der altså eksempler på. Ja helt klart.*

Anklager: *Vi har også påstande om nummer 3, men ja vi vil allerhelst have dem siddende på de andre og særligt med den nye praksis, der er kommet. Altså vi læser jo også de kendelser, der kommer altså og kan se, at domstolene jo også virkelig har skruet op for, hvordan man skal begrunde. Og det der med, at man sagde i gamle dage, at man kunne altid, man kunne altid ryste et nummer 3 grundlag ud, det kan du ikke i dag. Altså det skal være meget konkret. Og det synes jeg også det er. Og jeg synes også, at vi flytter folk. Altså de bliver ikke siddende på nummer 3 grundlag, hvis der ikke er et nummer 3 grundlag.*

Afgørelserne fra Højesteret har således haft effekt direkte ned i systemet, hvor både byretsdommere og anklagere i dag har en opfattelse af, at kravene til varetægtsfængslingen er blevet strammet. Det betyder, at der tidligere er foretaget varetægtsfængslinger ud fra mere generelle begrundelser om, at der potentielt eller latent er en påvirkningsrisiko, som ikke ville kunne accepteres i dag.

6.2.3 Anklagerne i flere politikredse har arbejdet med kulturændringer

I ganske mange af interviewene med anklagerne er det kommet frem, at deres politikreds over de seneste år har arbejdet med at skabe kulturændringer hos anklagere og hos politiet med det formål at nedbringe anvendelsen af varetægtsfængsling. Dette er til dels affødt af den nævnte ændring af retspraksis, men nogle af anklagerne angiver også, at deres kulturarbejde er gået i gang før dette, samt at arbejdet går videre med at nedbringe anvendelsen af varetægtsfængsling, end hvad retspraksis kræver. Særligt i 2024 har flere af anklagerne også direkte oplevet, at Rigsadvokaten satte fokus på emnet, hvilket fik politikredsene til at fokusere endnu mere på arbejdet.

I nogle af politikredsene har det handlet om at påvirke politiets forståelse af, at varetægtsfængsling ikke skal være udgangspunktet. De ansvarlige anklagere har f.eks. i mindst en politikreds over flere år været rundt på politiets afdelinger i kredsen og drøfte emnet. Det har hjulpet på politiets opfattelse af, hvornår der er behov for at varetægtsfængsle.

Anklager: *Der er nogle [i politiet], der har en oplevelse af, og det tror jeg måske egentlig også, at den almindelige dansker kan have, at hvis ikke man ryger direkte i fængsel, så bliver man ikke straffet. Vi oplever jo også gentagne gange, at det medierne er interesserede i, det er faktisk, om vi varetægtsfængsler personer, og hvis vi ikke gør det, hvorfor har vi så ikke gjort det? Så dér er også en kulturændring, i hvert fald lidt her, at dét, at man ikke bliver fængslet, det betyder jo ikke, at man ikke får en straf, hvis det er det, man skal have. Så egentlig en italesættelse af, at varetægtsfængsling må aldrig og skal aldrig blive straf. Vi skal bruge varetægtsfængsling der, hvor det giver mening. Der, hvor vi tror, de vil unddrage sig. Der, hvor der er en risiko for, fordi man siger, at man tager stoffer, og man skal skaffe penge, at man går ud og laver indbrud, og der hvor der er en reel påvirkningsrisiko.*

I en anden politikreds blev temaet i 2024 italesat alle steder, f.eks. på statusmøder og operative møder hos politiet. Det har også haft effekt:

Anklager: *Jeg tror tidligere, der tog man lidt nummer tre-grundlaget med for en sikkerheds skyld, hvor lige nu er der meget mere blevet en sådan en holdning til, hvis, altså sådan ved jeg med politiet, hvis de begærer nummer tre i deres anmodning til anklagemyndigheden, så er det fordi, de aktivt vil noget med det.*

En anklager fra en tredje politikreds angav også at have gennemgået den nyeste praksis og tendenserne med politisøjlen.

I en af de nævnte politikredse har de også indført et internt arrestantskema, som sagsbehandleren i politiet og anklageren på sagen skal udfylde op til fristforlængelser, der blandt andet tvinger dem til at drøfte sammen op til hver fristforlængelse, hvorvidt det fortsat er nødvendigt at have personen varetægtsfængslet på nr. 3-grundlag (kollusionsarrest). I en anden politikreds har man i 2024 indført en fremstillingsrapport, som politiet skal udfylde forud for grundlovsforhøret, og som tvinger dem til at tænke igennem, hvorvidt fængslingsbetingelserne er opfyldt, samt hvad formålet egentligt er med at varetægtsfængsle denne person.

I en tredje politikreds har den ansvarlige anklager for afdelingen, der arbejder med fristforlængelser, i 2024 holdt ugentlige møder med de ansvarlige i politisøjlen, hvor de sammen har gennemgået hver eneste arrestant – særligt dem på nr. 3-grundlaget – hvor de drøfter, hvorfor de er varetægtsfængslet på nr. 3, og hvad planen er på sagen, og hvor længe det er forventningen, at personen fortsat skal være varetægtsfængslet på det grundlag. Det kan godt nogle gange føre til, at personer løslades eller i hvert fald flyttes over på et mindre indgribende fængslingsgrundlag end nr. 3:

Anklager: *Det er jo typisk nede i grundlovsteamet og et andet sted i politiet, man har vurderet, at man skulle prøve det nummer tre-grundlag. Og så har vi en snak om det vi ved, der skal ske i sagen. Nogle gange, så er der måske en beredskabspatrulje, der tager en eller anden i en bil med en telefon, og så er det klart, at hvis man vil udlæse den telefon for at finde medgerningsmænd, så kunne der godt være en påvirkningsrisiko. Men hvis den går til arrestantsektionen, og altså lad os sige, det er en udlænding, som bare skal udvises alligevel, så kan det godt være, at arrestantsektionen siger: "Jamen vi bruger ikke ressourcerne på at udlæse telefonen for at finde yderligere mængde, fordi han skal alligevel bare ud af Danmark, så vi kan lige så godt bare få givet ham dom på det, han har nu og så ud". Den viden er det jo ikke sikkert, den beredskabspatrulje, der har taget ham, og den centrale efterforskningsleder har haft, da de besluttede at fremstille. Så kører vi ligesom dimension ind, hvad er det, vi tænker, at vi skal gøre ved sagen? Og leder vi ikke efter medgerningsmænd, så skal de selvfølgelig ikke sidde på nummer tre. Og så er der nogle gange, hvor de så sidder på noget andet også, og stadig skal sidde i fængslet, bare uden brev- og besøgskontrol.*

Tiltaget medførte i højere grad overflytning til andre fængslingsgrundlag end nr. 3, men førte kun i mindre grad til egentlige løsladelser.

I en anden politikreds havde fokus også været på at ændre på anvendelsen af nr. 3, som medfører brev- og besøgskontrol, herunder også, om man kan gøre denne kontrol mindre indgribende:

Anklager: *Altså vi snakkede også om, at ét er, at man skal sidde, men der var også gået lidt automatik i spørgsmål om besøgskontrol, at den ligesom bare var der, uanset hvem det var, man gerne ville have besøg af, så sagde vi bare nej.*

Flere af anklagerne anførte, at de også er begyndt at se på, om man kan løslade flere løbende under processen, f.eks. når et efterforskningskridt er overstået, såsom udlæsning af en telefon. Nogle angav også, at de ikke nødvendigvis mente, at de var i mål med denne proces endnu.

Anklager: *Kan vi blive bedre til at løslade løbende, altså når varetægtsfængslingen ligesom har opfyldt sit formål? Og det kigger vi rigtig meget ind i, og det vil vi rigtig gerne også blive bedre til. Men det er en svær vurdering. Det er ikke nødvendigvis en simpel vurdering, hvornår man er der, men det er noget, vi har et kæmpe fokus på. Det er noget, jeg også pusher ekstremt meget til de lidt yngre kollegaer, jeg har under mine vinger. Og jeg synes, de er sindssygt gode til at have øje for det. Det må jeg faktisk sige. Og det er et af de helt store fokus. Det der med at blive bedre til at løslade løbende. [...] Jeg vil sige, vi forsøger altid at se indad, og vi arbejder rigtig meget med området i forhold til, at vi bliver bedre til at løslade løbende. Altså det gør vi virkelig. Vi bilder ikke os selv ind, at vi laver den perfekte vurdering hver gang, så altså vi kigger rigtig meget ind på det her med, skal vi blive bedre til at løslade løbende og har kæmpe fokus på det. Vi gør os altid umage, når vi foretager vurderingerne.*

En enkelt anklager havde haft en konkret erfaring med, at en sag var så klar og tydelig allerede fra start, at der ikke reelt var en påvirkningsrisiko, hvilket førte til en anderledes opfattelse af behovet for varetægtsfængsling:

Anklager: *Jeg havde faktisk en sag. Der er faktisk lige faldet dom i den. En grov sag, det vil jeg medgive, men hvor jeg sagde til dem: "Prøv at hør, den her sag er så god, jeres beviser er så gode. Hvordan vil I overhovedet kunne forestille jer, at den her sag bliver forstyrret ved, at de er på fri fod, inden de får dom?" Og det havde vi så en snak om, og så gik de med på, eller de accepterede ligesom, at vi siger: "Okay, nu prøver vi at køre den her sag uden, at de er fængslet". Der faldt dom i sidste uge, og de fik den dom, fuldstændig den dom, de blev dømt for det hele altså. Det havde ingen betydning, om de har været fængslet eller ej, så det var faktisk en ret god øjenåbner i forhold til, hvis sagen*

er klokkeklar, så er det mere teoretisk eller måske mere en retshåndhævelsesbetragtning, der gør, at vi skulle sætte dem ind.

6.2.4 Anklagerne har en strammere nødvendighedsvurdering end dommerne

Et tema, der kom op på tværs af nærmest alle interviews med anklagere var, at anklagerne ikke varetægtsfængsler alle, som de mener fængslingsbetingelserne er opfyldt for. Det er således almindeligt forekommende, at en anklager har vurderet, at dommerne faktisk ville gå med til at varetægtsfængsle denne person, hvis man fremsatte dem i et grundlovsforhør, men så alligevel – i dialog med politiets efterforskere – vælger ikke at fremstille personen i et grundlovsforhør, og i stedet løslader personen (eller helt undlader at anholde personen).

På tværs af disse interviews fokuserede anklagerne på, at de i den forbindelse anvendte en nødvendighedsvurdering, hvor de i tillæg til de fængslingsbetingelser, som anvendes ved domstolene, lavede en yderligere vurdering af, hvorvidt varetægtsfængslingen også reelt er nødvendig. Vurderingen hang i flere tilfælde tæt sammen med en tanke om, at det også er meget ressourcetungt for politi og anklagere at køre arrestantsager.

Anklager: *Vi laver en ret, synes jeg, grundig vurdering af, at 1) er betingelserne opfyldt, men 2) er det nødvendigt. Er det nødvendigt at have den her person siddende varetægtsfængslet for, at vi kan foretage de efterforskningsskridt? Og vi er jo enormt drevet af ordentlighed og saglighed hos os. Retfærdighed. Og vi kigger også på vedkommendes forhold, altså den person vi gerne vil eller vi overvejer, om vi skal fremstille. Altså vores hensyn er lige så meget dér, som det er andre steder, fordi det ligger så dybt i at være i en objektiv myndighed. Og det synes jeg er en vinkel, der har været glemt lidt i debatten, at vi gør det altså ikke bare, fordi vi kan. Vi gør det, fordi vi har vurderet, det er nødvendigt, og det betyder ikke, vi rammer rigtigt hver gang, men vi gør os umage med at lave vurderingerne*

Anklager: *Og jeg tror, at rigtig mange anklagere, når de bliver ringet op og bliver spurgt: "Skal vi fremstille, skal vi ikke fremstille?", så spørger man: "Hvad skal vi med ham?" Du ved, hvad er baggrunden egentlig for, at de skal sidde? Og så skal der ikke være ret meget grund til, at de skal sidde, før man siger: "Okay, så lad os få ham frem." Men det er et spørgsmål, man stiller: "Hvad skal vi egentlig med ham?" Altså kan han ikke bare få en straf? Og det er jo også navnlig de her narkosager. Der er dog rigtig mange af dem, hvor der er ingen tvivl om, betingelserne for at fremstille dem er opfyldt, altså der er en gentagelsesfare, men er det lige ham her, vi skal bruge tid på, fordi det er jo et pres vi lægger på hele systemet, hver gang vi varetægtsfængsler nogen, så er det kæmpe pres, tidspres, vi lægger os selv under.*

Anklager: *Jeg har hørt mig selv sige mange gange gennem årene, altså det her det er en mand, vi godt kunne varetægtsfængsle. Men er det en, vi har brug for? Og prøve at køre den over på politisøjlen og sige til dem, altså ét er at paragrafferne sådan set holder, men er det noget, vi alligevel vil fylde et arresthus med? Altså er det her, vi skal bruge ressourcerne på sådan en mand her, eller skulle vi vente på den, der kommer i morgen? [... For eksempel...] En voldsmand med to domme på straffeattesten, han giver et knytnæveslag til en nede på et værtshus. Det er tredjegangsvold inden for sådan lad os sige en rimelig overskuelig fortid der. Der vil retten jo sige: "Jamen nu er det tredje gang. Så er der bestemte grund til at antage, at du på fri fod vil begå ny, hvis du drikker igen eller går i byen". Så kan du komme ind og sidde og dampe af i 14 dage. Det er jo sådan en, hvor man kan sige: "Jamen altså hvorfor?" Det kan da godt være, han så om 14 dage slår en ny ned, men altså det er jo ikke sådan, at vi har behov for, at han skal sidde vel, forstår du?*

Nogle af anklagerne gjorde dog i den forbindelse opmærksom på, at når fængslingsbetingelserne er opfyldt, er det i sidste ende op til politiet, om de ønsker dem fremstillet, idet anklagerne er påpasselige med at gå ind og overtrumfe den polititaktiske vurdering, hvis en varetægtsfængsling rent juridisk holder.

Anklager: *Det er jo politiets kompetence at vurdere, hvem de vil fremstille, og der kan jo være alle mulige polititaktiske overvejelser ind [...] og det gør også, at man er sådan lidt påpasselig med at gribe alt for meget ind i det. Så hvis betingelserne jo er opfyldt for fængsling, så tror jeg, at i de fleste tilfælde, så fremstiller man også. Men det er klart, at vi kan altid, altså det er jo vores kompetence i sidste ende, og vi kan altid trække stikket på, hvis der er nogen, vi vurderer er for tynde. Og det sker også relativt ofte, men så er det fordi, man finder, at grundlaget er for tyndt, eller for eksempel det kan også være, hvis jeg allerede nu kan se, det kan godt være sagen holder til begrundet mistanke lige nu, men vi kommer aldrig til at kunne løfte den til udover enhver rimelig tvivl, så der er ingen grund til, at de skal sidde.*

Kun en enkelt anklager anførte, at de i den forbindelse mente, at når det ikke er nødvendigt at varetægtsfængsle, så vil domstolene nok heller ikke acceptere en varetægtsfængsling. De øvrige anklagere, hvor dette tema kom op, var af den opfattelse, at fængslingsbetingelserne i mange tilfælde er opfyldt og varetægtsfængsling dermed kan ske, men at anklagemyndigheden så alligevel jævnligt vælger ikke at varetægtsfængsle, da det ikke bliver vurderet nødvendigt.

6.3 Aktørernes syn på fængslingsbetingelser

Det kan konstateres, at der er sket en kulturændring i anklagemyndigheden – i hvert fald i nogle politikredse – de seneste år. Spørgsmålet er imidlertid, hvorvidt niveauet så er godt nok nu, eller om der fortsat er behov for forbedringer.

Både forsvarsadvokater og anklagere har i spørgeskemaet svaret på spørgsmål om deres syn på de nuværende regler om varetægtsfængsling. Resultaterne af dette gennemgås i afsnit 6.3.1.

De interviewede anklagere er (ligesom anklagerne i spørgeskemaundersøgelsen) generelt ikke af den opfattelse, at der er behov for at stramme reglerne. De opfatter generelt de nuværende regler som gode og fornuftige. Disse holdninger beskrives nærmere i afsnit 6.3.2.

Igennem interviewene er der kommet en række forslag frem til, hvor der måske kan være behov for at justere reglerne. Det skal anføres, at der bestemt ikke var enighed mellem alle interviewede om, hvor der er behov for ændringer.

I afsnit 6.3.3 til 6.3.10 gennemgås nogle af de konkrete forslag, som de interviewede har fremført, for at vise, hvor nogle af de interviewede ser behov for ændringer. I afsnit 6.3.7 ses der nærmere på en påstand om, at dommerne muligvis anvender kollusionsarrest i situationer, hvor de bør anvende retshåndhævelsesarrest.

Mens anklagerne generelt ikke så det store behov for ændringer, var holdningen en helt anden blandt de interviewede forsvarsadvokater (og blandt forsvarsadvokaterne i spørgeskemaundersøgelsen). Her var der stor kritik af de nuværende regler. Blandt de interviewede dommere var holdningerne mere delte. Tre af de syv interviewede dommere kom på forskellig vis med kritik af den eksisterende praksis.

Fire af de interviewede dommere var meget tilbageholdne med at udtrykke sig retspolitisk. De ville gerne medvirke til at beskrive den nuværende retstilstand, men ønskede ikke at udtale sig om, hvordan de selv mente, at reglerne skulle være. Et par af disse fik dog i interviewene også udtalt sig på en måde, der gav indtryk af, at de generelt syntes, de nuværende regler fungerede ganske fint, og således ikke havde behov for ændringer.

Idet dommerne ikke har indgået i spørgeskemaundersøgelsen, kan der ikke siges noget nærmere om, hvordan fordelingen mellem dommere er i synet på, om der er behov for regelændringer.

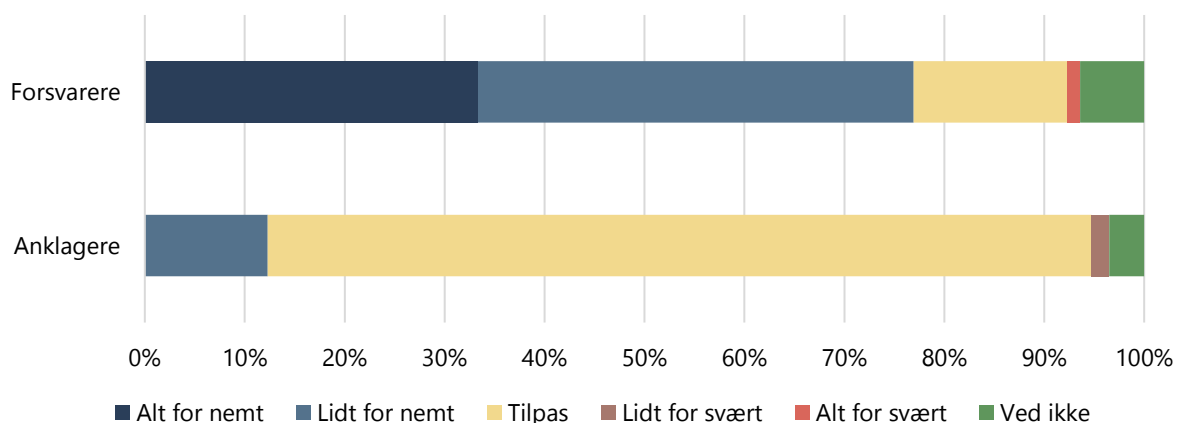
6.3.1 Spørgeskema: Store meningsforskelle mellem anklagere og forsvarere

En lang række spørgsmål i spørgeskemaet omhandlede synet på, hvorvidt de nuværende regler fungerer godt nok. Samlet set viser svarene på disse spørgsmål klart, at der blandt

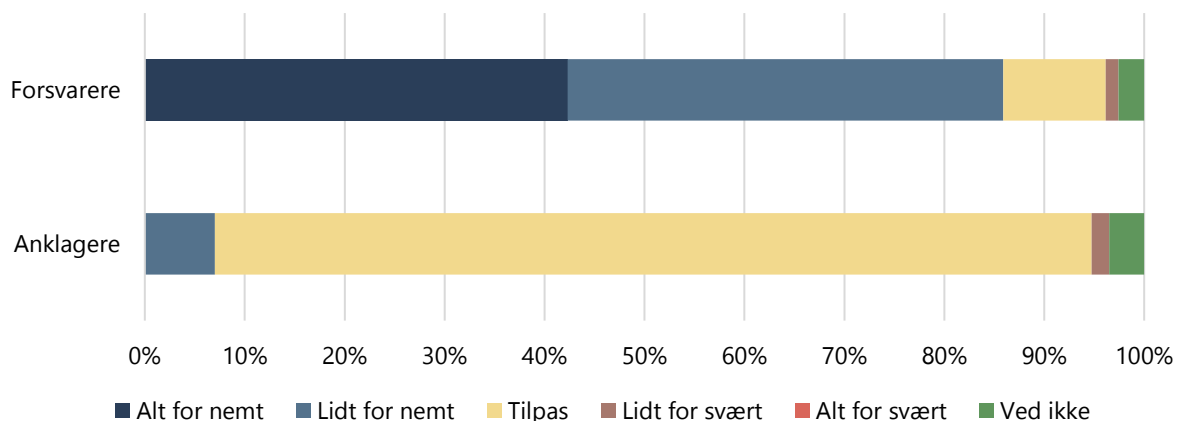
forsvarsadvokaterne er en opfattelse af, at de nuværende regler gør det for let at varetægtsfængsle, hvorimod anklagerne er en opfattelse af, at reglerne i dag er gode.

Dette fremgår f.eks. klart af nedenstående figur. Her svarer næsten alle forsvarsadvokater, at både den nuværende lovgivning og den nuværende retspraksis gør det enten "lidt for nemt" eller "alt for nemt" at varetægtsfængsle. Samtidig svarer næsten alle anklagerne, at både lovgivning og retspraksis i dag er "tilpas".

Er det samlet set dit indtryk, at lovgivningen gør det henholdsvis for nemt/for svært at varetægtsfængsle?

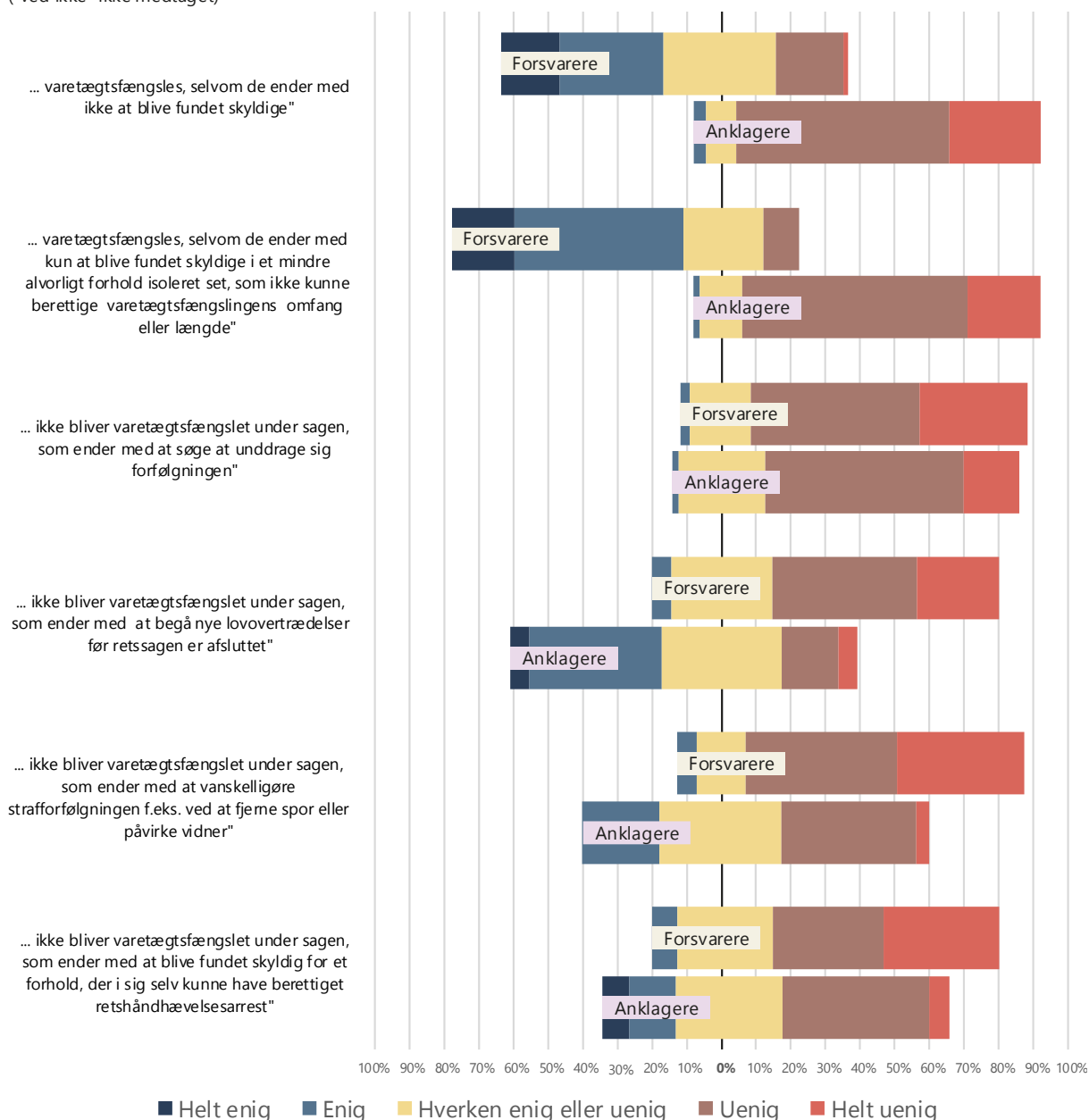
Er det samlet set dit indtryk, at retspraksis, medvirker til at gøre det henholdsvis for nemt/for svært at varetægtsfængsle?

Når der dykkes dybere ned i konkrete konsekvenser af reglerne, er tendensen den samme. Som det fremgår af nedenstående figur, mener mange forsvarere, at for mange uskyldige varetægtsfængsles, samt at for mange varetægtsfængsles længere end deres endelige dom. Det er anklagerne generelt meget uenige i. En del anklagerer mener omvendt, at der er for mange sigtede, der ikke varetægtsfængsles, og som så alligevel under sagen begår ny kriminalitet.

Forhold dig til følgende udsagn: "Der er for mange personer, der..."

("ved ikke" ikke medtaget)

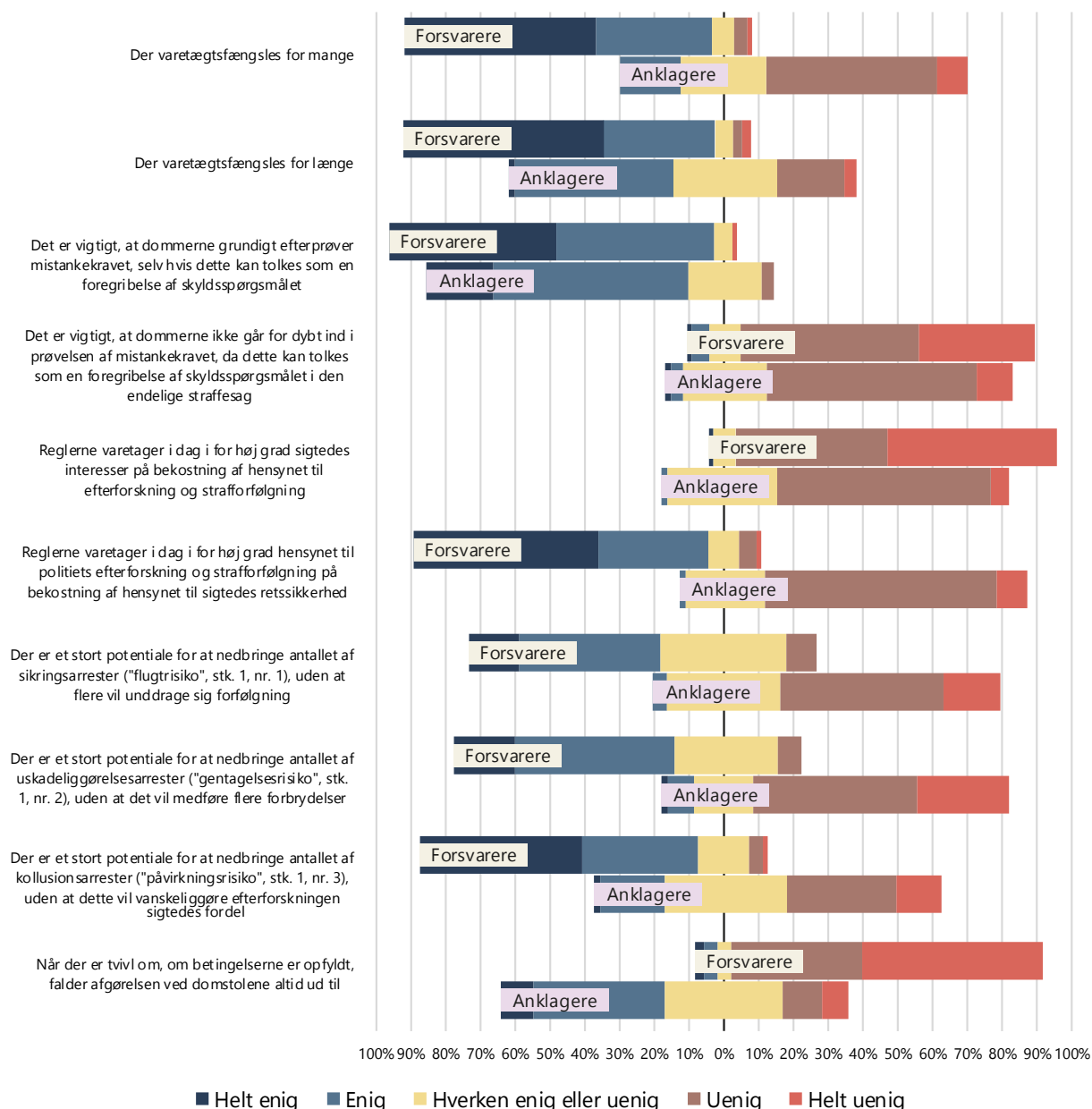
Nedenstående figur viser igen den samme tendens. Nærmest alle forsvarsadvokater mener, at der varetægtsfængsles for mange og for længe. De ser også et stort potentiale for at nedbringe antallet af varetægtsfængslinger og angiver, at reglerne i dag i for høj grad varetager hensynet til efterforskningen på bekostning af sigtedes rettigheder.

Anklagerne er i nogle af disse spørgsmål mere delte i deres besvarelser end forsvarerne. Flest mener således ikke, at der varetægtsfængsles for mange, men der er nogle anklagere, der mener dette. I spørgsmål om, hvorvidt der varetægtsfængsles for længe, er endnu flere anklagere enige med forsvarerne i, at dette er tilfældet. Generelt ser langt færre anklager potentiale for at nedbringe antallet af varetægtsfængslinger, og de er uenige i, at reglerne i dag i for høj grad varetager hensynet til efterforskningen, men mener dog samtidig heller ikke,

at reglerne i dag i for høj grad varetager sigtedes rettigheder på bekostning af efterforskningen.

Hvor enig er du i følgende spørgsmål?

("ved ikke" ikke medtaget)

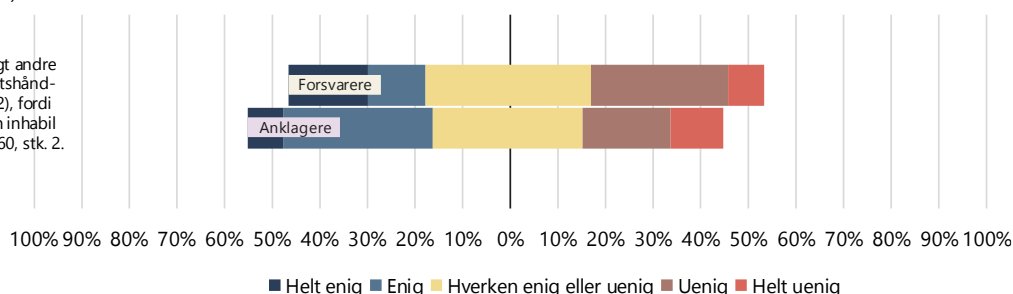
Samlet set viser undersøgelsen således, at anklagerne i overvældende grad anser reglerne for at være gode, som de er i dag, men dog har en bekymring om, at der varetægtsfængsles for længe. Modsat viser undersøgelsen, at forsvarerne på alle parametre i overvældende grad mener, at der varetægtsfængsles for mange, for længe, og at reglerne i dag gør det for nemt for anklagemyndigheden at varetægtsfængsle folk af hensyn til efterforskningen.

Begge grupper er ret splittede i spørgsmålet om, hvorvidt dommere unødigt anvender andre fængslingsgrundlag end retshåndhævelsesarrest for at undgå inhabilitet. Dette vil blive drøftet nærmere i afsnit 6.3.7.

Hvor enig er du i følgende spørgsmål?

("ved ikke" ikke medtaget)

Dommere anvender unødigt andre fængslingsgrundlag end retshåndhævelsesarrest (§ 762, stk. 2), fordi reglen kan gøre dommeren inhabil i hovedforhandlingen, jf. § 60, stk. 2.

6.3.2 Er retsplejeloven for lempelig, når anklagernes praksis er strengere?

Som beskrevet i afsnit 6.2.4 angav anklagerne generelt i deres interviews, at de foretog en ekstra nødvendighedsvurdering og derfor i mange tilfælde valgte ikke at begære varetægtsfængsling, selvom de mente, at retsplejelovens fængslingsbetingelser var opfyldt, og varetægtsfængsling dermed ville kunne ske.

Det rejser spørgsmål om, hvorvidt reglerne gør det for let for anklagemyndigheden at opnå varetægtsfængsling, når de alligevel i praksis ikke føler behov for at udnytte reglerne fuldt ud. Hvis anklagemyndigheden selv finder det unødvendigt at foretage varetægtsfængsling af nogle af dem, som reglerne tillader at varetægtsfængsle, kan man så ikke stramme op på reglerne, f.eks. indskrive en sådan nødvendighedsvurdering klarere i loven, så denne vurdering også kan efterprøves af domstolene?

Dette spørgsmål blev stillet til de anklagere, der i deres interviews angav, at de anvendte en sådan nødvendighedsvurdering. Alle disse anklagere svarede dog, at de ikke mente, at det ville være en god ide at stramme reglerne, eller de havde i hvert fald meget svært ved at se, hvordan dette skulle gøres. Se f.eks. følgende citater:

Anklager: *Jeg har svært ved at se, hvordan man skulle skærpe dem uden at begrænse det. Jeg tror, det bliver nødt til at være en polititaktisk overvejelse, hvor man har friheden til det, og hvor man så har tillid til, at dem, som politiet fængsler, også er de rigtige.*

Anklager: *Jeg ved ikke nødvendigvis, om det er for let. Det er faktisk et godt spørgsmål. [...] Jeg har i hvert fald svært ved at se, at man kan lave den anderledes, fordi der jo som sådan ikke er to sager, der er ens, og det er jo også lidt det, der kan være en gang imellem, hvor man kan sige, at vi som jurister kan blive mødt af politiet der siger; "Jamen, den her sag, den ville I godt varetægtsfængsle i. Det ville I ikke i den her?". Og så ville mit argument være, at det jo altid er en konkret vurdering, og der kan lige være en eller anden lille nuance i den ene sag, som gør, at det faktisk er den, vi vælger at gå ned med.*

6.3.3 Forslag om en ændring af mistankekravet, f.eks. skærpelse under forløbet

I mange af interviewene er det blevet drøftet, hvad det er der sker, når en person ender med at blive frifundet efter at have været varetægtsfængslet længe. I alle disse samtaler har hovedfokus været, at det ofte skyldes, at der under hovedforhandlingen er sket en anden bevisvurdering end den, som har ligget til grund under varetægtsforløbet. Det kan jævnligt handle om en troværdighedsvurdering, f.eks. hvor offeret selv er en del af det kriminelle miljø, eller om, at de tiltalte slet ikke har udtalt sig før under selve hovedforhandlingen, og så der er i stand til at komme med en overbevisende forklaring.

Det har i flere af interviewene ført til samtaler om, hvorvidt kravene til mistankegrundlaget bør styrkes ved varetægtsfængsling, så det ikke først opdages til slut, at der ikke kan ske domfældelse.

En anklager angav i den forbindelse, at en forurettedes forklaring til en politirapport forud for et grundlovsforhør, f.eks. i en sædelighedssag, langt hen ad vejen kan være nok til at etablere en begrundet mistanke, der kan bære en varetægtsfængsling, så længe forklaringen er troværdig, detaljeret og virker til at være støttet op af øvrige forhold i sagen. Derimod ville forurettedes forklaring ofte ikke være nok til en egentlig domfældelse. En forsvarer havde også erfaret, at nogle personer kan blive varetægtsfængslet alene på forurettedes forklaring og oplevede dette som problematisk. Vedkommende mente derfor, at der er behov for at styrke mistankekravet, så man måske laver en mellemgruppe mellem de to nuværende mistankeregler (i henholdsvis stk. 1 og stk. 2).

Samme forsvarer nævnte, at de havde oplevet at have arrestanter varetægtsfængslet, hvor det efter 1 års fængsling viste sig, at der var videobezis, der dokumenterede deres uskyld. Forsvareren mente derfor, at der over tid bør ske en skærpelse af mistankekravet og bevisvurderingen, idet det er naturligt nok, at der ikke er overblik over sådanne beviser ved grundlovsforhøret, men det bør opdages tidligere i forløbet.

Også en af forsvarsadvokaterne i spørgeskemaundersøgelse nævnte dette, og fremhævede, at betingelsen om begrundet mistanke efter deres vurdering satte barren så lavt, at betingelsen meget ofte ville være opfyldt:

Forsvarer: *I forhold til efterprøvelse af mistankegrundlaget skal der så lidt til, før der er en begrundet mistanke, at der ikke er grundlag for at sige, at retten ikke efterprøver dette. Dette krav burde skærpes, eventuelt efter en periode på 3 mdr., som kunne sikre politiet ro til at efterforske og samtidig sikre fremdrift i sagen. Der sker alt for lidt nu.*

En af de interviewede dommere havde dog svært ved at se, at man ville kunne foretage en dybere prøvelse tidligere i forløbet, især fordi der på det tidspunkt mangler mulighed for bevisumiddelbarhed, dvs. at dommerne selv ser f.eks. vidnerne under deres forklaring:

Dommer: *Egentlig så synes jeg, når man sidder med arrestanter, så følger man rigtig meget med i det, der kommer frem i efterforskningen, og får det frem og prøver det og så videre. Og det er jo der, man foretager prøvelsen løbende, om fængslingsgrundlaget er til stede. Man foretager jo ikke en fuld skyldprøvelse. [...] Og jeg synes ikke, jeg kan pege på, at man egentlig kan gå forud eller gå længere og tage vurderinger, før end sagen er moden til hovedforhandling, fordi der bliver foretaget en fuldstændig prøvelse af det, der ligger ikke [...] Plus man får masser af forklaringer ind, som bliver afgivet med bevisumiddelbarhed.*

Der er således grund til at overveje, om der kan skabes mulighed for at opdage det tidligere i processen, hvis mistankegrundlaget ikke holder til domfældelse. Hvis dette kan ske, vil det være en fordel for alle parter.

6.3.4 Forslag om en ændring i proportionalitetsvurderingen

Når det i interviewene blev drøftet om der er muligheder for at nedbringe anvendelsen af varetægtsfængsling, pegede flere af de interviewede på de meget kortvarige varetægtsfængslinger samt på de former for kriminalitet, der ikke giver lang straf.

Det var f.eks. synet fra en af de interviewede anklagere:

Anklager: *Det ville for mig at se være naturligt, hvis man skal spørge sig selv, om vi varetægtsfængsler for meget, at kigge mere på de mildere sager. Man kan jo også blive varetægtsfængslet, nu nævner jeg bare som eksempel, for et gaderøveri. Det er en forbrydelse, der måske som udgangspunkt ville give omkring 6 måneders fængsel. Det kan man godt blive varetægtsfængslet for. Der er det nok mere nærliggende at spørge sig selv, forholde sig mere kritisk til, skal vi virkelig fremstille ham her i grundlovsforhør end i en narkosag, hvor han kan se frem til 8 års fængsel, hvis han bliver dømt.*

En anden anklager angav også, at de i sager med forventning om mindre fængselsstraffe ofte valgte ikke at varetægtsfængsle på gentagelsesrisiko, selvom de godt ville have kunne gøre det. Det konkrete eksempel var her gentagne salg af hash, som der måske kunne forventes 60 dages fængsel for, og hvor anklageren ikke så pointen i varetægtsfængsling, når personen alligevel ville være på fri fod igen efter 60 dage.

Også en af de interviewede dommere angav, at der efter vedkommendes opfattelse bliver anvendt virkelig mange ressourcer i systemet på at varetægtsfængsle folk, der er sigtet for lovovertrædelser med ret lave strafammer.

Flere af de interviewede pegede også på, at proportionalitetsvurderingen og andre af fængslingsbetingelserne henviser til enten strafferammer eller forventet straf. Derfor må de seneste års strafskærpelser forventes at have påvirket mulighederne for varetægtsfængsling,

da længere forventet straf eller en højere strafferamme både påvirker, hvor længe en person kan være varetægtsfængslet, og om varetægtsfængsling overhovedet kan iværksættes.

En særlig problemstilling i forhold til proportionalitet er situationen, hvor det kan forudses, at personen ikke kan være varetægtsfængslet helt indtil hovedforhandlingen, da varetægtsfængslingen på et tidspunkt før da vil blive uproportionel. Skal man i denne situation holde fast i arrestanten helt indtil, at det bliver uproportionelt, eller blot lukke dem ud med det samme, når de alligevel ender med snart at blive løsladt? Det var et tema, som ifølge nogle anklagere allerede indgik i deres vurderinger. En af forsvarerne oplevede dog, at anklagemyndigheden ofte insisterede på at køre varetægtsfængslingen så langt som muligt, selvom de altså vidste, at de om nogle uger eller måneder alligevel var nødt til at lukke dem ud:

Forsvarer: *Og så har de siddet 2 måneder, og der er ingen udsigt til, at det her bliver berammet i ordentlig tid. Det er den klassiske. Man render ind i proportionalitetsproblemer, det vil man uvægerligt gøre, [...] Og der oplever jeg, at det er som om, så klamrer anklagemyndigheden sig til, at de kan lige akkurat stadigvæk, og retten bliver sådan; ej men ja, det kan de stadigvæk. Og hvorfor spørger man ikke sig selv; giver det mening at have dem? [...] Så jeg har svært ved at se, hvad det er for en værdi, det tilføjer til sagen. Så kan man have dem siddende i 14 dage, og de fik så forlænget varetægtsfængsling i 14 dage, og hvad så? Og så kan vi løslade dem om 14 dage. Hvad er det, det giver os? De her 14 dage i varetægten. Og det er sådan et klasseeksempel på, hvor idiotisk det en gang imellem er.*

En dommer angav, at man historisk har haft en tilbøjelighed til at holde fast i folk helt frem til proportionaliteten udløb, også selvom sagen var berammet og man derfor lang tid i forvejen vidste, at man ikke ville kunne holde dem fængslet helt frem til hovedforhandlingen.

Dommer: *Og der vil i hvert fald særligt, hvis vi taler i retshåndhævelse, eller måske endnu bedre eksempel på virkningsrisikoen, så kan man sige, at hvis du alligevel når at være ude i 2 måneder, så virker det helt omsonst, når man kender tidspunktet for hovedforhandlingen, at man så bliver ved med at forlænge folk i 4 uger, indtil de har siddet tiden ud. Det er jo ikke i strid med loven, altså det er det ikke, men jeg synes, det er i strid med det, der er formålet med at gøre det. Og der synes jeg, man bør tage konsekvensen og sige, at du har på et tidspunkt mulighed for at påvirke sagen, hvis det er det, du ønsker, fordi hovedforhandlingen ligger så langt ude i forhold til den straf, du kan forvente, at du ikke kommer til at sidde til hovedforhandling. Så kan vi lige så godt løslade vedkommende med det samme. Særligt når vi taler i anken, hvor sagen har været behandlet i byretten, og der har været en fuld prøvelse, så*

giver det for mig ikke nogen mening. Fordi så får det en eller anden form for pønt element, som jeg ikke synes hører hjemme i varetægtsfængslingen.

En forsvarsadvokat fremhævede også behovet for at inddrage i vurderingerne, at varetægtsfængsling er meget mere indgribende for en førstegangskriminel end for en vaneforbryder:

Forsvarer: *Jeg vil sige, at der hvor man ofte oplever, at det har nogle store konsekvenser, det er der hvor det egentlig er det, man vil betegne som måske helt almindelige mennesker, som på en eller anden måde forvildes ud i et eller andet for første og måske sidste gang i deres liv, hvor konsekvensen også er, at de undervejs når at blive varetægtsfængslet. Fordi de indledende skadevirkninger, der er ved, at de lige pludselig bliver revet ud af deres hverdag, og at man må finde på en historie, eller fortælle omgivelserne, at man er blevet varetægtsfængslet, og så er man allerede stemplet, osv. Der synes jeg i hvert fald, at det er i de typer af sager skadevirkninger ofte er størst.*

Der er således grund til at overveje, om der kan ske forbedringer i forhold til proportionalitetsvurderingen, f.eks. i vurderingerne af om de helt korte varetægtsfængslinger, samt de enkelte fristforlængelser, er nødvendige set i lyset af formålet med varetægtsfængslingen.

6.3.5 Forslag om ændring af påvirkningsrisiko samt besøgs- og brevkontrol

Kollusionsarrest er den mest indgribende form for varetægtsfængsling, idet den normalt medfører en omfattende brev- og besøgskontrol, hvorved arrestanterne i særlig stor grad afskæres fra kontakt med andre. Det er samtidig den fængslingsgrund, der anvendes mest i praksis. Det er derfor ikke overraskende, at mange af de interviewede især havde overvejelser om, hvorvidt der er behov for at ændre på denne fængslingsgrund.

Flere af dommerne og forsvarsadvokaterne så problemstillinger i den nuværende anvendelse af fængslingsbestemmelsen. Det kom bl.a. frem, at der ofte sker kollusionsarrest med det formål at undgå påvirkning af efterforskningen af medgerningsmænd. Men de medgerningsmænd bliver ofte aldrig fundet, og nogle gange er det uklart, om der overhovedet er efterforskning rettet mod dem, hvorfor kollusionsarresten ikke ses at gøre nogen forskel.

Dommer: *Altså det er klart, at narkokriminalitet har den der særlige karakter. Du har fået stoffet fra nogen, og du skal bringe det videre til nogen andre. Du er led i en kæde, du skal ikke bruge det her kilo selv, og derfor er der hele tiden nogen på fri fod. Og dem varetægtsfængsler vi gerne, for vi kan sige, at de kan advare deres medgerningsmænd, så derfor bliver de ikke sluppet fri. Men betyder det så, at vi får en sag, hvor vi får lejlighed til at hilse på medgerningsmændene? Nej, det gør det ikke, fordi vi hører ikke om dem*

alligevel. De kommer aldrig frem. Men synspunktet om, at de kan påvirke de andre i narkokæden, er jo god nok. Men det får ikke nogen realitet for sagen, for vi får ikke, eller meget sjældent, fat i medgerningsmændene. Og meget, meget sjældent bagmænd overhovedet. Det var jo så det, der var meningen.

En anden dommer fandt, at frykten for at medgerningsmænd samstemmer forklaringer i det hele taget gør det for nemt at varetægtsfængsle, især i situationer, hvor de sigtede allerede er blevet afhørt af politiet.

Dommer: *Især varetægtsfængsling af hensyn til påvirkningsrisikoen trænger til at blive kørt godt efter i sømmene. Fordi tit og ofte kan man altså indsnævre det til noget enten meget oplagt, at betingelsen er opfyldt, og så er det jo godt, eller også så kan man indsnævre det til noget, hvor det bliver aldeles hypotetisk, og hvor man må spørge sig selv. Jamen, hvis alle er afhørt, og i øvrigt kan vi jo lydoptage det, altså man kan jo lydoptage det hele, både hos politiet, og i et indenretlig forhør, hvis man vil det. Nå, jamen, de kan jo stadigvæk samstemme forklaringer, og så komme med en anden forklaring i retten. Ja, det er da rigtigt nok, men hvordan vil det se ud, hvis de gør det?*

En tredje dommer mente også, at der er et behov for at begrænse anvendelsen af kollusionsarrest, når først sagen er færdigefterforsket, eventuelt ved en kulturændring i anklagemyndigheden i stedet for en egentlig regelændring:

Dommer: *Altså, jeg tror, at noget af det handler selvfølgelig om, og det er mere adfærd og kultur, at man simpelthen påstår færre varetægtsfængslet. Eller i hvert fald så gør det i kortere tid. Så man siger, at det kan da godt være, at der er grundlag for at gøre det, indtil man har fået efterforsket en mulighed i nogle uger, nogle måneder. Men nu er der lavet et anklageskrift. Vi mener, der er tilstrækkeligt på det her grundlag, så vil vi ikke begære, at folk bliver forlænget. Så løslader vi dem simpelthen. [...] hvis man nu havde et udgangspunkt i anklagemyndigheden, medmindre der var nogle andre særlige hensyn, om at f.eks. når man har lavet anklageskriftet og har rejst tiltale, at så skal der et eller andet særligt til at fængsle.*

De ovenstående citater viser, at der blandt flere dommere er et indtryk af, at der ikke lægges nok vægt på, hvorvidt det faktisk er nødvendigt for efterforskningen at varetægtsfængsle. Samme toner lød fra flere forsvarsadvokater, som mente, at Højesterets linje ikke var slået helt igennem ved de lavere retter, og at der derfor ved disse nærmest altid kan opstilles en risiko for påvirkning.

Forsvarer: *Helt konkret synes jeg, at man ofte varetægtsfængsler på, altså på påvirkningsrisikoen i sager, hvor den tiltalte, eller sigtede er det jo, på det tidspunkt jo ikke har nogen reel mulighed for at påvirke noget. Altså hvor det, der måske er tilbage, det er et spørgsmål om, at man skal have udlæst nogle teledata, at man skal have nogle historiske teleoplysninger og have udlæst et eller andet, eller have undersøgt noget, hvor man kan sige; det er jo ikke noget, hvor man kan påvirke noget reelt. Og der er, tænker jeg, i de situationer der, synes jeg jo ikke, at der er noget behov for en varetægtsfængsling*

Forsvarer: *Jeg synes man skal være bedre til at sige, har vi fået hevet det ud, vi skal? Har vi sikret telefonerne? Har vi fået overvågningen ned? Okay, der er en, der har udtalt sig, de andre gider ikke. Det er der er nok ikke udsigt til, at der sker noget i forhold til. Hvis de så kommer, altså især også når det er en forklaring, hvor man ikke kan se konkret, hvad er det, det skal påvirke. Jeg synes simpelthen, at man er dårligere til at begrunde, hvad påvirkningsrisikoen består i. Det bliver tit det her lidt fluffy, et eller andet..., og nogle gange er det også "medgerningsmænd på fri fod". De kunne lige så godt sætte i parentes bagefter "som vi ikke har tænkt os at lede efter". Altså sådan noget. Det bliver lidt pseudo. Man kan godt blive lidt hidsig over det.*

En anden problemstilling er, om det inddrages nok i vurderingen af påvirkningsrisiko, om der er tale om en førstegangskriminel, hvor det ikke er særligt sandsynligt, at personen også vil begynde at true vidner.

Dommer: *Jeg vover den påstand, at man kan jo godt som dommer, og som anklager, og som forsvarer lynhurtigt mærke, hvad for en type person man har med at gøre sådan inden for nogle grovere rammer. Er det her en almindelig person, altså i gåseøjne almindelig person, som aldrig har været i kontakt med retssystemet, men som nu af den ene eller den anden, den tredje grund, påkalder sig noget opmærksomhed, og nu skal sigtes for det her. Virker det rigtigt, og som en logisk antagelse af den her i øvrigt almindelige mand, at det første han vil gøre, hvis vi sætter ham på fri fod, det er at opsøge vidnerne og true dem til at sige noget andet. Altså, ville han kunne det? Ville han overhovedet turde det?*

Citatet understreger, at der også eksisterer en oplevelse af, at der ikke ses nok på den reelle risiko for, at den konkrete sigtede vil søge at ødelægge efterforskningen.

En tredje problemstilling om kollusionsarrest er, at der i praksis er mange arrestanter, som alligevel formår at kommunikere ud af fængslet.

Anklager: *Ja, det må vi desværre anerkende, at det sker i, jeg var lige ved at sige stor stil. Men det har vist sig at være nærmest umuligt at holde mobiltelefonerne ude af arresterne. Så der foregår uden tvivl en del ulovlig kommunikation under fængslinger.*

Det rejser spørgsmål om, hvorvidt kollusionsarrest med brev- og besøgskontrol overhovedet er egnet til at forhindre påvirkning af sagen, eller om det i praksis ender med at være et meget stort indgreb overfor mange arrestanters muligheder for at se deres børn og ægtefælle, samtidig med, at de personer, der faktisk ønsker at påvirke efterforskningen af deres sag, alligevel formår at ringe til personer, der kan hjælpe dem med dette. Dette anså en af forsvarsadvokaterne for særligt problematisk, da det påvirker proportionaliteten i at pålægge så alvorlige vilkår for de varetægtsfængslede.

Forsvarer: *Der er jo altid en bevisrisiko, selvom folk er fængslet, selvom folk er undergivet besøgs- og brevkontrol, så har vi jo adskillige eksempler på, at folk taler sammen alligevel. Fængslerne er hullede som sier, vi kan ikke gardere os mod noget som helst, og det er jo virkeligheden. Det er sådan virkeligheden er. Og der er ikke nogen grund til at pakke virkeligheden unødigt ind i fatamorgana eller forestillinger om, at noget er noget andet, bare fordi vi putter en regel ned over det. Og det vi putter ned over det, er jo noget som de facto er torturlignende. Fordi at sætte folk, som vi gør i dag, 23 timer i døgnet på en celle, er jo om ikke torturlignende, så i hvert fald isolationslignende vilkår, vi sidder på i dag. Og det er det, man laver i stedet for at acceptere en lille bevisrisiko og kigge sig selv i spejlet og sige, vi har masser af overskud her, vi skal nok få en eller anden dom. Om vi får en dom for alle 100 millimeter, eller om vi kun får en dom for 93 millimeter af den sag, vi har, so be it. Den risiko synes man ikke, man vil tage.*

Denne forsvarer mente, at der bør indføres et ekstra krav i bestemmelsen om, at kollusionsarrest kun kan ske, hvor der er væsentlig risiko for, at sagen ellers kollapse. Vedkommende havde også et andet forslag, som gik på, at kollusionsarrest kun bør kunne anvendes i en begrænset tidsperiode f.eks. 6 måneder:

Forsvarer: *Allerede fordi, at man kan se, at der er så mange fængslinger på nummer 3, og reglen handler om, at efterforskningen skal gøres færdig, så kan man sige, at vi vil kun have folk siddende 6 måneder på nummer 3 for eksempel. Og i det ligger der jo, at I skal se at blive færdige.*

En fjerde problemstilling i relation til kollusionsarrest er spørgsmålet om omfanget af brev- og besøgskontrol. Her foreslog flere, at anvendelsen skal ændres, så udgangspunkt ikke er, at den nærmeste familie bliver afskåret, da de i mange tilfælde ikke kan forventes at ville medvirke til f.eks. at presse andre vidner til tavshed.

Forsvarer: *Jeg synes, at man i mange tilfælde sagtens kunne have det sådan så, at den varetægtsfængslede kunne have kontakt til sin nærmeste familie, hvis det er sådan, at der ikke er noget, der indikerer, at det er en dybt kriminel bandefamilie, fordi så er det klart, at så er der jo en reel risiko for, at der kan ske en påvirkning derigennem. Men fordi Dennis, som aldrig nogensinde har gjort noget før, nu sidder varetægtsfængslet for voldtægt af en eller anden pige i forbindelse med en byfest, at han ikke kan have uhindret eller almindelig adgang til sin familie, det synes jeg simpelthen er... Det synes jeg ikke giver nogen mening, fordi den risiko, der er for en påvirkning i det tilfælde, jo er illusorisk i min optik. Fordi da ville [offeret], hvis det var sådan, at hun blev kontaktet af lillesøster til ham, jo med det samme kontakte sin bistandsadvokat, og så ville helvede jo være løs, ikke? Så det ville jo være det dumme, de kunne gøre.*

Forsvarer: *Hvad er kollusionsfaren? Hvad er den konkrete kollusionsfare eller kollusionsrisiko? Kan man sætte ord på den? Kan man ramme den ind? Kan den lukkes, således at man gør efterforskningen færdig ned i den gren, hvor man mener, der er et problem? Kollusionsfaren er jo forbundet med noget, som man er bange for, vil blive kompromitteret. Og hvis man strammede sine overvejelser an for at formulere en væsentlig kollusionsfare, så kunne man også gøre noget ved besøgskontrollen, og man kunne også gøre noget ved telefonovervågning og alt det her. Fordi man kunne så sige, at her, hvor vi mener, at kollusionsfaren er væsentlig, så vedrører det, at man under ingen omstændigheder må tale med A. [...] Er det så et problem, at mormor kommer med dine to mindreårige børn og besøger dig, når det nu knytter sig til A, og vi ved at A og mormor ingen forbindelse har til hinanden? Det vil jo lempe vurderingen i relation til besøgskontrollen, hvis man kan skærpe det den anden vej.*

Samlet set peger citaterne altså på, at der er oplevelser blandt både dommere og forsvarsadvokater af, at prøvelsen af påvirkningsrisikoen kan blive mere konkret og grundig, end den er i dag, så det klarere undersøges, om det er afgørende i den konkrete sag, at der ikke sker påvirkning, samt om den konkrete sigtede må forventes at forsøge en sådan påvirkning. Herudover peger citaterne på behov for en mere grundig prøve af, om en så intensiv brev- og besøgskontrol er nødvendig i den konkrete sag for at beskytte hensynet til efterforskningen.

6.3.6 Forslag om at reducere anvendelsen af retshåndhævelsesarrest

Nogle af de interviewede har givet udtryk for, at de mente retshåndhævelsesarrest blev anvendt for meget i dag. Nedenstående citat fra en dommer fremhæver således, at der over tid er sket et skred i, hvor alvorlig kriminaliteten skal være, før man kan opstarte en retshåndhævelsesarrest:

Dommer: *Det var jo en helt anden boldgade, vi var på, da den regel blev indført. Altså en tilstået massegruppevoldtægt af en mindreårig pige [...] Der er bare et meget, meget stort spring til en såkaldt samtykkevoldtægt blandt to unge mennesker, der kender hinanden i, eller har mødt hinanden i nattelivet, og så gik et eller andet galt, og han har nægtet sig skyldig fra day one. [...] Så skal man jo sige, at hvis man nærstuderer lovens forarbejder, så vil man jo se, at det her med, at vi skal op på en straf på over 1 år, det følger højesteretspraksis, hvis retshåndhævelsesarrest skal komme på tale efter nummer 1, det er § 762, stk. 2, nr. 1. Ja, men det er netop højesteretspraksis. Det har faktisk ikke nogen særlig stor, solid, hvad hedder det, ophæng i lovens forarbejder. [...] Hvad ville der ske, hvis man sagde, at det skulle være 2 år, eller begyndte at lege med nogle af kategorierne, ikke?*

Også en anden af de interviewede dommere angav retshåndhævelsesarrest som den mest problematiske bestemmelse i praksis, især fordi den er blevet udvidet mange gange, hvorved det ville være oplagt at kigge på denne, hvis politikerne ønsker en reduktion i anvendelsen af varetægtsfængsling. Denne dommer lagde især vægt på, om der var behov for at fastholde retshåndhævelsesarrest så længe.

Dommer: *Retshåndhævelse er måske det bedste eksempel, for det aftager typisk over tid. Hvor man kan sige, det der måske lidt voldsomme, der kan være i, at nu er det nyt, og måske særligt i første instans, indtil du første gang har hørt beviserne, har fået prøvet det grundlag. Og så vil det alt andet lige svækkes, jo længere du kommer. Og det betyder også: Skal man sidde 2 år i anken på retshåndhævelsen og vente på sin sag?*

En anklager angav endvidere, at det godt kunne overvejes nærmere, hvornår narkosager, hvor det var samfundet som helhed, der var offeret, og ikke en konkret forurettede, reelt var vigtige at foretage f.eks. retshåndhævelsesarrest i.

Citaterne fra dommerne fremhæver, at der kan være grund til at overveje, især når strafferammerne hæves, om grænsen for, hvornår samfundets retsfølelse kræver frihedsberøvelse før dom, så måske også skal hæves. Det er naturligvis i høj grad en politisk beslutning, hvor retsfølelsen præcis går på dette punkt, hvilket der kan være meget forskellige holdninger til.

6.3.7 Anvendes kollusionsarrest, hvor der burde være retshåndhævelsesarrest?

Som beskrevet i kapitel 4 er der en afgørende forskel i mistankegrundlaget mellem fængslingsgrundene i stk. 1 (flugtrisiko, gentagelsesrisiko og påvirkningsrisiko) versus fængslingsgrundene i stk. 2 (retshåndhævelsesarrest). Retshåndhævelsesarrest kræver et stærkere mistankegrundlag, som det kan være svært at have til stede allerede i et indledende grundlovsforhør. Når der kræves et stærkere mistankegrundlag, medfører anvendelse af

retshåndhævelsesarrest samtidig, at dommeren bliver inhabil. Hvis en dommer har vurderet, at der er en så stærk mistanke, at en person kan varetægtsfængsles for retshåndhævelsesarrest, så vil dommeren derfor ikke senere kunne deltage i hovedforhandlingen, hvor der skal tages stilling til, om personen faktisk skal kendes skyldig.

Det rejser spørgsmål om, hvorvidt der kan være situationer, hvor dommere vælger at anvende et andet fængslingsgrundlag end retshåndhævelsesarrest, selvom dette havde været det rette fængslingsgrundlag. Simpelthen for at tage hensyn til deres egen interesse i ikke at blive inhabil (og dermed domstolens interesse i mere fleksibelt at kunne styre ressourcerne). Dette kan især være problematisk, hvis deri stedet anvendes kollusionsarrest. Kollusionsarrest medfører nemlig som udgangspunkt en streng brev- og besøgskontrol, idet formålet er at undgå, at den sigtede påvirker sagen. En sådan kontrol er modsat normalt ikke nødvendig ved en ren retshåndhævelsesarrest, hvor personen blot er varetægtsfængslet pga. kriminalitetens grovhed.

Fra nogle af anklagerne var der en oplevelse af, at dommerne er meget tilbageholdende med at anvende retshåndhævelsesarrest og derfor i stedet anvender kollusionsarrest. En enkelt anklager havde direkte oplevet at blive bedt af en dommer om at anvende kollusionsarrest i stedet for retshåndhævelsesarrest:

Anklager: *En konkret oplevelse jeg selv har haft i en fremstilling, hvor jeg egentlig mener, at der er fængslingsgrundlag efter stk. 2, og at retshåndhævelsen kræver, at man ikke skal sættes på fri fod. Jeg bliver afbrudt af dommeren i mine afsluttende bemærkninger, og vedkommende siger til mig, om anklageren kan finde en anden bestemmelse i retsplejeloven i stedet for stk. 2. Så kunne jeg jo så heldigvis godt regne ud, hvad vedkommende sigtede til, at jeg nok skulle over i noget påvirkning. Og så kan man jo diskutere, om jeg skulle have gået med på det, eller om jeg skulle have holdt fast, men egentlig så får jeg en fornemmelse af, at hvis jeg holder fast i det her, så kommer han til at løslade vedkommende, og det var en ret alvorlig sag. Så jeg ender faktisk med at ændre min begæring til at gå efter stk. 1, nr. 3, som er påvirkningen, og så fængsler han så også. Vi flytter ham så senere over på, fordi det er også noget af det, vi er opmærksomme på; om der er et andet fængslingsgrundlag, så han bliver faktisk senere i forløbet flyttet over på stk. 2.*

Også andre anklagere angav, at de fleste dommere prøver at undgå at skulle tage stilling til en begæring om retshåndhævelsesarrest. Anklagerne har dog (muligvis af netop denne grund) udviklet en praksis, hvor de ofte anvender retshåndhævelsesarrest som en subsidieret fængslingsgrund. De vil derfor principalt anmode om kollusionsarrest, og kun hvis dette bliver afvist af dommeren, vil der subsidiært skulle tages stilling til retshåndhævelsesarrest. En af de interviewede dommere angav, at vedkommende faktisk havde prøvet at afvise kollusionsarrest til fordel for retshåndhævelsesarrest i grove sager, hvor det var helt åbenbart, at man havde den skyldige, hvorved der ikke var en påvirkningsrisiko.

En af de interviewede anklagere mente, at der i sager, der er så alvorlige, at der er grundlag for retshåndhævelsesarrest også nærmest altid vil være grund til også at frygte for påvirkningsrisiko, hvorfor der ikke var noget problematisk i, at dommere så kun varetægtsfængsler på det grundlag.

En af de interviewede dommere angav selv, at sagens grovhed (som jo egentligt varetages ved retshåndhævelsesarrest) naturligt indgik som et væsentligt element i kollusionsvurderingen også, og at tærsklen for de andre betingelser i bestemmelsen gik ned, når der var tale om alvorlig kriminalitet:

Dommer: *Men i min optik er det en helt afgørende ting for, at vi går ind i varetægtsfængsling, det er egentlig at se, hvad de er sigtet for. Er det meget grov kriminalitet, så falder tærsklen jo også for de andre. Det kan jeg jo lige så godt sige. Hvis en står sigtet for drab, så kan det godt være, at man er lidt i tvivl om, hvordan det ser ud. Men du løslader bare ikke, hvis vi har så grove forbrydelser undervejs.*

Interviewer: *Der er jo et separat retsgrundlag for alvorlig kriminalitet, altså retshåndhævelsesarrest?*

Dommer: *Det er relativt sjældent, vi bruger det, i min optik. Jeg har ikke set undersøgelser af det, men der er jo simpelthen den krølle på halen, at ved stk. 2, så bliver du inhabil i en senere behandling af sagen. Og det er enormt upraktisk. Så derfor tror jeg, at de fleste vil undgå at bruge stk. 2. Også fordi den jo bygger på et højere mistankegrundlag. Altså særligt bestyrket mistanke i stk. 2. Du har kun lige fået præsenteret sagen ved et grundlovsforhør. Vil du gå så langt, som at sige, at der er særlig bestyrket mistanke. Klart, er du taget på fersk gerning, så kan du godt gå derved. Hvis ikke det er nødvendigt at gøre det, hvis du kan finde andre hjemler. Det tror jeg også, I vil se masser af afgørelser på, at betingelser for varetægtsfængsling efter stk. 1 nummer dit dat, så findes der ikke grundlag for stk. 2. Det vil man typisk gøre.*

Interviewer: *Hvis så man i nummer 3, kollusionsarrest, i virkeligheden inddrager det moment, at det er et drab, du står tiltalt for, kommer der ikke sådan lidt retshåndhævelsesarrest i den så?*

Dommer: *Det er jo derfor, jeg har følelsen, at i en vis forstand gør der jo nok. Det vil jeg ikke afvise, at i lyset af sagens grovhed, så vil man også være mere tilbøjelig til at varetægtsfængsle, og sådan skal det selvfølgelig nok også være. Men det kan godt have et aspekt af retshåndhævelse også. Det er sjældent, at I hører, at folk, der er sigtet for drab, ikke bliver varetægtsfængslet. Og ikke nødvendigvis efter stk. 2.*

En forsvarsadvokat angav, at vedkommende oplevede, at nr. 3 (kollusionsarrest) nogle gange blev anvendt til at sikre nr. 2 (gentagelsesarrest), altså med et ønske om, at varetægtsfængslingen stoppede den anholdte i at begå yderligere kriminalitet.

Samlet set viser ovenstående citater, at der måske i et vist omfang varetages retshåndhævelsessensyn gennem kollusionsarrest. Det er derfor værd at overveje, om der er behov for ændringer, så en sådan praksis enten ophører eller gøres mere gennemsigtig.

6.3.8 Forslag om at reducere varetægtsfængsling under ankesag

Det er særligt berammelsestiderne ved landsretterne, der er meget lange i øjeblikket. Samtidig var der i flere interviews en undren over anvendelsen af varetægtsfængsling efter byretsdom

Det kan f.eks. gælde i situationer, hvor personen ikke har været varetægtsfængslet under byretssagen. Det vedrører i særlig grad retshåndhævelsesarrest, idet der ofte kan ske varetægtsfængsling efter denne bestemmelse, når personen er dømt i byretten. Imidlertid har flere interviewede et indtryk af, at det alligevel jævnligt sker, at en person frikendes i landsretten efter at have været dømt i byretten.

Dommer: *Det er bare ærgerligt, at så satans mange byretsafgørelser på det område bliver omgjort i landsretten, og så har en eller anden ung mand siddet 7 måneder i fængsel og fået smadret sin tilværelse for så bagefter at få at vide, at nå ja men de beviser holdt jo ikke [...] hvor man må sige, at det var vel ikke det, man oprindeligt mente med særlig bestyrket mistanke way back then. [...] Det skulle næsten være sådan, at man slet ikke kunne forestille sig andet, end at det her ender med dom. Og så har du nogle sagskategorier, hvor du bare må indrømme, at det er jo forbundet med et bevismæssigt skøn. Det kan da godt være, at byretten har slået den streg i sandet, men beviserne i sagen er subjektive.*

I andre sager har personen været varetægtsfængslet under byretsdommen. Her gjorde en anden dommer opmærksom på, at det også ofte er svært at se behovet for at fortsætte varetægtsfængslingen under ankesagen, f.eks. fordi påvirkningsrisikoen ofte vil være minimal, når byretssagen allerede er gennemført:

Dommer: *Ja noget af det er klart, hvis du har siddet fængslet alene hele vejen igennem, f.eks. på påvirkningsrisiko, så vil man jo sige, at når der så er en endelig dom, hvor bevisførelsen er overstået, så er der simpelthen som udgangspunkt ikke nogen påvirkningsrisiko. Og så kan man selvfølgelig godt overveje, at er det du er blevet dømt for så groft, at du nu flytter folk over på retshåndhævelsen. Fordi så er der selvfølgelig en særlig bestyrket mistanke for, at du bliver dømt i anken også for det samme. Men hvis det aldrig har været noget, der har været i spil tidligere, så vil der være i nogle situationer, hvor man tænker, er det virkelig nu efter 4 år, at retshåndhævelsen gør det påkrævet. Og*

det kan også være situationer, hvor man har siddet fængslet til dom på gentagelsesrisiko, og hvor man kan sige, ja i princippet er der måske en recidivrisiko, afhængig af kriminalitetstype og den tiltaltes personlige forhold. Men ofte vil man sige, at nu har det hensyn ligesom fået nok.

Samme dommer fulgte også op:

Dommer: *En mulighed ville også være, at man sagde, at når man var nået til anken, altså man ligesom havde fået færdigbehandlet sagen første gang, og også har hørt vidneforklaringer, der er afgivet direkte for en dømmende ret, og hvor man altså også har det skrevet ned i retsbogen, hvad der er forklaret [...] der kunne man også have en holdning, der hedder, så skal der sådan set noget særligt til, også fra anklagemyndighedens side, før man egentlig synes, det er nødvendigt at have dem fængslet under anken. Altså man ville jo godt kunne lave en lovbestemmelse, der lidt minder om, at når man fængsler ud over 1 år, så skal der være de her særlige kvalificerede grunde. Og det kunne man jo i princippet også sige, at når der er afsagt dom i første instans, så skal der være et eller andet særligt, der peger på, hvorfor det er også nødvendigt i forbindelse med ankebehandlingen.*

Citaterne understreger således, at der kan være grund til at overveje, om varetægtsfængsling under ankesager er nødvendige så ofte, som det sker nu. Det er endnu mere relevant at overveje i en tid, hvor ankesagerne tager endnu længere tid end tidligere.

6.3.9 Forslag om at udvide mulighederne for frihedsberøvelse

Generelt kom der ikke mange forslag frem i interviewene om at gøre det lettere at varetægtsfængsle. En enkelt anklager havde dog specifikt på stalking-området haft erfaringer med, at det ikke var så let at få varetægtsfængslet, som de mente, at det burde være. I en konkret sag, som anklageren beskrev, var gerningsmanden tidligere ustraffet men var nu sigtet for et stalkingforløb, der klart havde været eskalerende, hvorfor forurettede naturligt var nervøs:

Anklager: *Altså det der stalking, psykisk vold og sådan noget, som jo er enormt komplekst at arbejde med, kan i hvert fald være det, der oplever jeg lidt mere, at domstolene er lidt mere tilbageholdende. Altså det skal virkelig være massivt. Altså du skal jo komme med rigtig mange overtrædelser, hvis du nu vil fremstille en på overtrædelser af tilhold. Dem har vi jo ind imellem sådan nogle, der bare laver altså. De er brændt helt af ikke, og de laver rigtig mange overtrædelser. Der ser jeg, at vi skal op på rigtig mange, også fordi at strafferammeniveauet er så lavt. [...] Og der sidder nogle forurettede ude i den anden ende, som er rigtig bange. [...] Så det er i hvert fald et felt, hvor jeg kan se, vi kan godt få dem varetægtsfængslet, men der skal rigtig meget til.*

En anden anklager kom med et forslag om, at psykiatriske patienter i højere grad burde frihedsberøves helt uden om politiet, dvs. større muligheder for at tvangsindlægge. Anklageren var ikke selv inde i reglerne på dette område, men mente der kunne være behov for flere værktøjer i den retning, da de oplevede situationer i dag, hvor psykiatriske patienter begik kriminalitet og blev varetægtsfængslet, fordi alt andet ville være uforsvarligt, og så skulle der alligevel findes plads til dem i psykiatrien under varetægtsfængslingen samtidig med, at politi og dommer unødigt var nødt til at køre sagen efter reglerne om varetægtsfængsling, hvilket også medførte nogle hårdere vilkår end en almindelig tvangsindlæggelse måske ville medføre, herunder at de i nogle tilfælde først landede i et fængsel, mens man afventede en plads i psykiatrien.

Citaterne peger således på, at der også kan være grund til at overveje, om de nuværende regler sikrer en tilstrækkelig beskyttelse af f.eks. stalking ofre og af psykiatriske patienter.

6.3.10 Forslag om mere efterfølgende evaluering

En af de interviewede dommere fremsatte ønske om flere undersøgelser og evalueringer af området, herunder især undersøgelse af konkrete varetægtsforløb, hvor det efterfølgende burde udforskes, om varetægtsfængslingen reelt havde været nødvendig, så den nuværende anvendelse kunne evalueres. På den måde kunne det f.eks. vurderes, om det element i sagen, som man havde været bange for blev påvirket, reelt endte med at have afgørende betydning i sagen. En forsvarsadvokat foreslog på lignende vis efterfølgende evalueringer. En anden dommer argumenterede for, at man burde indføre en prøveordning, hvor man kunne få undersøgt, om færre varetægtsfængslinger reelt ville medføre skade for efterforskningen. En af forsvarsadvokaterne mente også, at man burde bringe aktørerne i de lokale retskredse mere sammen for at drøfte dette.

Samlet har afsnit 6.3.3-6.3.10 peget på, hvor nogle af aktørerne selv så behov for lovændringer. I de følgende afsnit vil det blive undersøgt, hvordan aktørernes generelle oplevelser af det nuværende system spiller sammen med disse forslag.

6.4 Anklagemyndigheden får normalt medhold – men er det et problem?

Både spørgeskemaundersøgelsen og interviewene afdækkede oplevelser af, at domstolene i langt de fleste tilfælde accepterer anklagemyndighedens anmodninger om varetægtsfængsling. Der er således langt fra tale om en 50/50-succesrate mellem forsvarsadvokater og anklagere. Ifølge alle aktører er dette dog – i hvert fald et stykke hen ad vejen – helt naturligt, idet anklagemyndigheden selv er underlagt et objektivitetsprincip og derfor i den ideelle verden kun fremsætter berettigede anmodninger om varetægtsfængsling.

I afsnit 6.4.1 gennemgås resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen om disse tendenser indenfor forskellige fængslingsbetingelser. I afsnit 6.4.2 gennemgås kort den mest oplagte forklaring på dette, som er det nævnte objektivitetsprincip hos anklagemyndigheden.

Der er imidlertid også i interviewene kommet andre forklaringer frem på, hvorfor grundlovsforhør normalt ender med varetægtsfængsling. Nogle af disse forklaringer peger på, at der muligvis er mere systemiske problemstillinger, som det er værd at overveje nærmere. Dette vil derfor blive gennemgået i afsnit 6.4.3-6.4.6.

I interviewene kom aktørerne også med forskellige vurderinger af de tre faggruppers (forsvarere, anklagere og dommere) håndtering af sagerne i dag. Generelt var der en oplevelse af, at alle håndterede sagerne professionelt og i overensstemmelse med reglerne, dog med visse holdninger blandt nogle forsvarsadvokater af, at anklagerne var for villige til at fremsætte anmodninger om varetægtsfængsling, og i nogle tilfælde også af, at dommerne ikke efterprøvede sagerne grundigt nok, som beskrevet yderligere nedenfor.

6.4.1 Spørgeskema: Anmodninger afvises sjældent men uenighed om årsagen

Der var blandt både anklagere og forsvarere, der deltog i spørgeskemaundersøgelsen, generelt stor enighed om, at det er sjældent, at en anmodning om varetægtsfængsling afvises. I undersøgelsen blev de spurgt ind til deres oplevelser med, i hvilket omfang dette skete for de enkelte fængslingsbetingelser.

Anklagerne virker her til at mene, at det lidt oftere sker ved kollusionsarrest, end forsvarsadvokaterne mener.

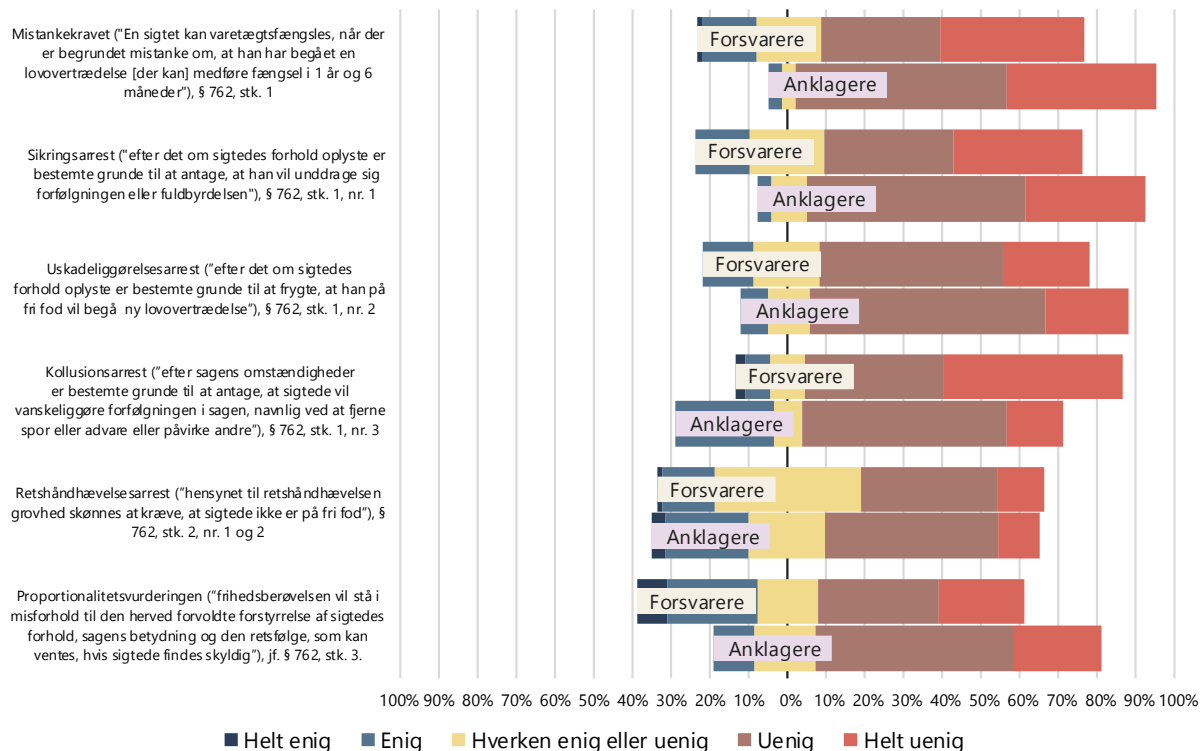
Forsvarerne mener omvendt, at det primært er proportionalitetsvurderingen, der fører til løsladelse. Det bemærkes i den forbindelse, at proportionalitetsvurderingen oftest kun er relevant i det indledende grundlovsforhør, hvis det er til diskussion, om den forventede straf vil være over eller under 30 dage, eller eventuelt hvis helt særlige personlige forhold gør det relevant at drøfte, om varetægtsfængsling vil være uproportionelt.

Proportionalitetsvurderingen har stigende betydning jo længere frem i forløbet, man kommer. Det er derfor muligt, at forsvarsadvokaterne har svaret ud fra en holdning til, hvad der oftest fører til løsladelse på et tidspunkt, mens anklagerne måske har svaret mere ud fra, hvad der fører til løsladelse i det indledende grundlovsforhør. Som yderligere drøftet i afsnit 6.6.8 er der blandt de interviewede stor enighed om, at proportionalitetsvurderingen har stor betydning længere henne i forløbet.

Samlet er der dog generelt enighed om, at det ved alle fængslingsbetingelser ikke er ofte, at en varetægtsanmodning afvises. Samtidig er der enighed om, at det er sværere for forsvarsadvokaterne at overbevise retten, end det er for anklagerne.

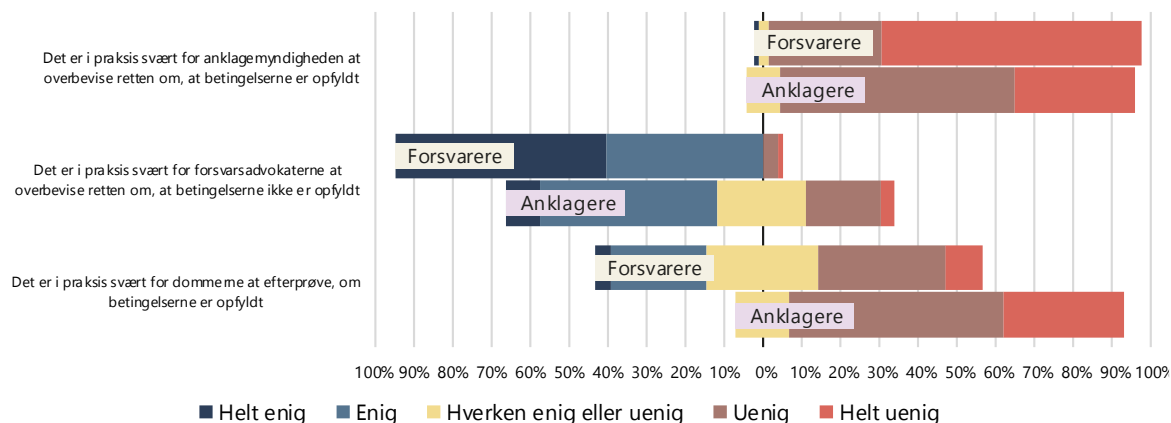
Du bedes forholde dig til følgende udsagn: Når der er fremsat en varetægtsanmodning omhandlende følgende betingelse/fængslingsgrund, oplever jeg ofte, at retten afviser anmodningen, fordi betingelserne ikke anses opfyldt...

("ved ikke" ikke medtaget)

Du bedes forholde dig til følgende udsagn:

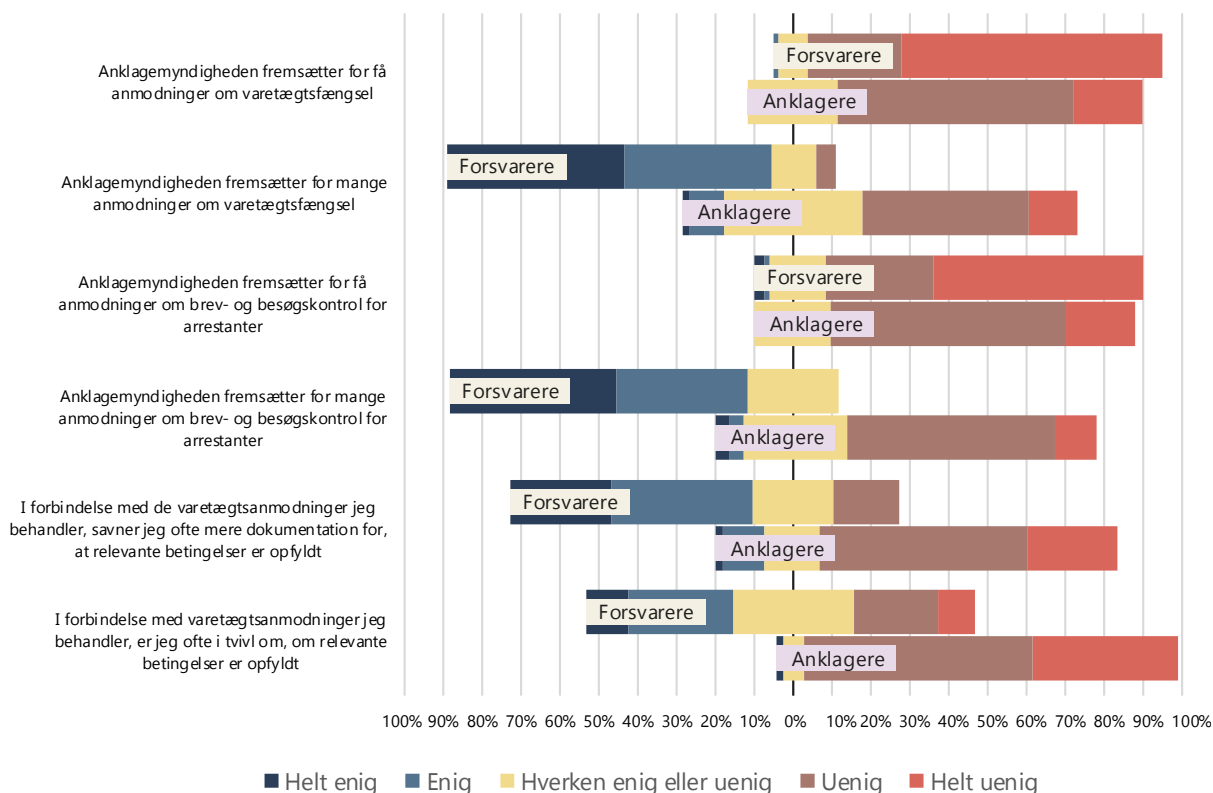
("ved ikke" ikke medtaget)

Når anklagemyndighedens anmodninger normalt accepteres, rejser det spørgsmål om, hvorvidt dette hænger sammen med, at alle deres anmodninger er berettigede. I nedenstående figur fremgår det, at forsvarsadvokater mener, at der fremsættes for mange anmodninger. Det mener anklagerne modsat ikke. Anklagerne mener dog heller ikke, at der fremsættes for få. Tendensen er den samme ved anmodninger om besøgskontrol.

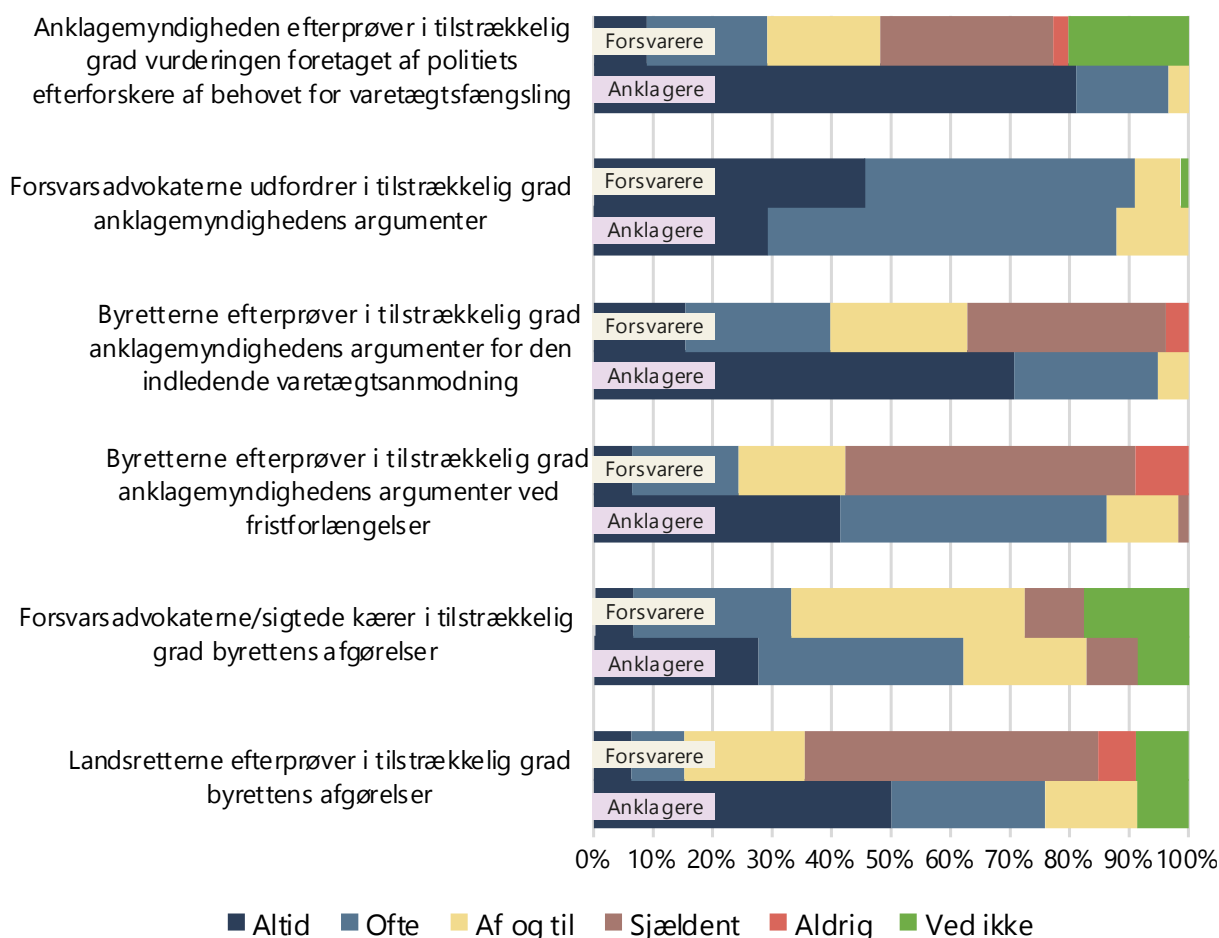
Anklagere er generelt ikke i tvivl om, at betingelserne er opfyldt og savner heller ikke mere dokumentation. Forsvarsadvokaterne er mere delte i disse spørgsmål, hvor en hel del ønsker mere dokumentation, mens en del også ofte er i tvivl om, hvorvidt betingelserne er opfyldt.

Hvor enig er du i følgende udsagn ("ved ikke" ikke medtaget)

Når man kommer til spørgsmålet om, hvorvidt dommerne efterprøver anmodningerne tilstrækkeligt, er der igen uenighed mellem anklagere og forsvarsadvokaterne. Som det fremgår af nedenstående figur, er forsvarsadvokaterne mest kritiske overfor dommerne, og en del af dem mener, at både byretsdommere og landsretsdommere ikke efterprøver grundigt nok. Det er anklagerne derimod generelt meget uenige i.

Hvad er dit syn på forskellige aktørers nuværende praksis

Samlet set viser spørgeskemaundersøgelsen således klart, at anklagernes anmodninger oftest accepteres ved domstolene. Mens anklagerne mener, at dette hænger sammen med, at der fremsættes det rigtige antal anmodninger, og at betingelserne for disse er opfyldt, tyder besvarelsene fra forsvarsadvokaterne på, at de mener, at det også hænger sammen med, at dommerne ikke efterprøver anmodningerne tilstrækkeligt. Forsvarsadvokaterne mener, der fremsættes for mange anmodninger, hvor der i nogle tilfælde kan mangle dokumentation eller være tvivl om, hvorvidt betingelserne er opfyldt.

6.4.2 Forklaring 1: Anklagere fremsætter berettigede anmodninger

Som det fremgår af ovenstående, er der enighed om, at anklagemyndighedens anmodninger om varetægtsfængsling ikke ofte afvises. Det samme var der også enighed om mellem de interviewede, herunder også fra dommerne, der som tidligere nævnt ikke er repræsenteret i spørgeskemaundersøgelsen.

Den mest udbredte forklaring på dette i interviewene var, at langt de fleste varetægtsanmodninger selvfølgelig er berettigede, dels fordi anklagemyndigheden er underlagt et objektivitetsprincip, dels fordi det ikke giver mening for anklagemyndigheden at fremsætte mange uberettigede anmodninger blot for at få dem afvist. I forvejen finder en del

anklagere, at selv nogle af de varetægtsfængslinger, som reglerne tillader, ikke er nødvendige (som drøftet i afsnit 6.2.4). Samlet mener en række af de interviewede, på tværs af fagligheder, derfor, at anklagemyndigheden sjældent forsøger at få varetægtsfængslet en person, som reglerne ikke tillader dem at varetægtsfængsle.

Denne forklaring vil ikke blive uddybet nærmere her. I det omfang anklagemyndighedens tilbageholdenhed og objektivitet er en fyldestgørende forklaring på fænomenet, er det positivt, da det i så fald viser tilbageholdenhed og objektivitet fra anklagemyndighedens side.

6.4.3 Forklaring 2: Kun anklageren er forberedt på grundlovsforhøret

De interviewede anklagere har forklaret, at de normalt bliver inddraget i et grundlovsforhør på én af to måder. I nogle sager sker der en spontan anholdelse (f.eks. hvor en betjent anholder en person på fersk gerning), hvorefter der skal ske grundlovsforhør indenfor 24 timer. I andre sager har der været en lang efterforskning af en person, der i princippet kan være foregået over mange måneder. Dette ses f.eks. i sager om økonomisk kriminalitet. Her kan anklageren have været involveret i sagen i lang tid inden anholdelsen af personen. I mange tilfælde har den sigtede måske slet ikke været klar over, at der foregår en efterforskning imod vedkommende, før personen pludseligt anholdes og præsenteres for et omfattende bevismateriale. I disse sager skal der også ske grundlovsforhør indenfor 24 timer efter anholdelsen, men her vil anklageren typisk være godt forberedt og have et rigtig godt kendskab til sagen.

Dommer: *Så har man jo, kan man sige, typisk et meget, meget grundigt materiale at tage stilling på. Det er næsten nærmest nogle gange identisk med det materiale, man bliver præsenteret for i hovedforhandlingen.*

Forsvarsadvokaten, og i nogle tilfælde den sigtede selv, har derimod ofte haft mindre end 24 timers kendskab til sagens eksistens. Ofte præsenteres de først for sagen og de egentlige beviser lige før grundlovsforhøret. Dette skaber en ulige situation, hvor anklageren har et langt bedre indblik i sagen end både forsvarsadvokaten og dommeren.

Forsvarer: *Man har utrolig lidt tid til at forberede det sagsmateriale. Nu var jeg i retten med en drabssag, hvor man bliver præsenteret med et USB-stik med 3.600 sider. Politiet har allerede lavet materialet. Og jeg får at vide, at jeg kan komme et kvarter før, retsmødet skal begynde, og der forventer man også, at jeg har talt med min klient forinden. Og når der er gået et kvarter, så sidder der en dommer derinde og banker lidt i bordet og tripper over, at man ikke er kommet i gang endnu. Og det kan være med en klient, nu kendte jeg klienten i forvejen, men det kan også være med en klient, man ikke kender i forvejen. Så det er nogle ret specielle rammer, det foregår under, i forhold til at prøve rent faktisk at sætte sig ind i det her materiale, og så kunne slå ned på, give et eller andet reelt modspil til politiet og anklagemyndigheden, der har haft*

månedsvist til at forberede det her. Så der er allerede noget der i forhold til måden, at et grundlovsforhør afvikles på, typisk i hvert fald, der giver en ulighed i, hvordan man kommer forberedt ind i det her.

Anklager: *De er underlagt et vilkår om, at når de møder op nede i retten, så kender de jo ofte heller ikke sagen. Og det stiller dem selvfølgelig i en vanskelig situation. Det er svært, og de kan ikke forberede sig hjemmefra. Så de er nødt til at suge til sig af, hvad der sker nede i retten, og på stedet finde de svagheder, der måtte være i anklagerens argumentation. Det synes jeg egentlig, at de typisk er meget gode til. [...] Min fornemmelse er, at i tvivlstilfældene, der er alle parter, anklager, forsvarer, dommer, helt med på samme linje og enige med hinanden i, at her skal vi tænke os ekstra grundigt om, fordi vi er på vippen her. Det er ikke svært at identificere de sager, der er på vippen.*

I praksis medfører denne situation ofte, at forsvareren rådgiver sin klient til ikke at udtale sig under grundlovsforhøret. Forsvareren har ganske enkelt ikke nogen mulighed for at vide, om deres klient er skyldig eller ej, samt hvilke beviser anklagemyndigheden har. Forsvareren ser det derfor som bedre, at klienten ikke får sagt noget, som anklagemyndigheden måske kan bruge imod dem. Samtidig sker det også, at den sigtede er blevet tildelt en forsvarer i grundlovsforhøret, men ønsker at skifte til en anden forsvarer, og derfor ikke ønsker at sige noget, før de har talt med denne.

Dommer: *Jeg tror, der er mange af de sigtede, der tænker: "Jeg vil godt lige vide, hvad det er, de har på mig inden, at jeg afgiver forklaring". Nogle gange sidder de også med den forsvarer, som det er, vi har kunnet finde til dem på dagen, og så har de et ønske om i virkeligheden at skifte til en anden forsvarer [...] Og så aftaler de typisk med den forsvarer, som de ikke skal have, jamen så afventer de med at afgive forklaring.*

Forsvarer: *Man kan godt sidde med så meget sagsmateriale og sige, at mit råd vil være, lad os lige vente og se, hvad der kommer. Så må vi tage stilling til, om der skal være en afhøring, men lige nu er det nok bedst at zip it, indtil man får et fair overblik, fordi man er jo ikke nødvendigvis klædt på samme måde som politi- og anklagemyndigheden.*

En af de helt centrale vurderinger i grundlovsforhøret er imidlertid, om der er begrundet mistanke mod den sigtede. Hvis den sigtede ikke udtaler sig, vil dommerens vurdering meget hurtigt komme til udelukkende at bygge på anklagemyndighedens argumenter.

Dommer: *Jeg plejer altid at sige til de sigtede, at det er frivilligt at udtale sig. Man skal bare være opmærksom på, at hvis man ikke udtaler sig, så har jeg kun*

det materiale og træffe afgørelse på, som anklagemyndigheden præsenterer for mig.

Forsvarer: *Så vil jeg selv, men også mine kollegaer, tror jeg, vil råde deres klient til, uagtet hvad, du skal ikke udtale dig på det her tidspunkt, fordi vi har ikke været i nærheden af at gennemgå, hvad der ligger af oplysninger for eller imod din skyldige relation til den her sigtelse. Og så ved de fleste også godt, at det er et relativt tungt lod i vægtskålen, hvis du bliver præsenteret for en sigtelse, men du ønsker ikke at forklare dig ud af den situation eller den sigtelse. Så virker det nærmest allerede mistankepådragende og oftest fortæller jeg også mine klienter, det er mit råd, men du skal også vide at konsekvensen vil ofte være, at det er noget nemmere at varetægtsfængsle dig, hvis du ikke udtaler dig i grundlovsforhøret.*

En anden dommer fremhævede, at situationen på samme måde medfører, at der også opstår en formodning om påvirkningsrisiko, idet de sigtedes manglende lyst til at forklare sig, giver grobund for en risiko om, at de ønsker at samstemme forklaringer:

Dommer: *Der kan være nogle situationer, hvor det bliver en svær situation for en forsvarer, fordi man måske ofte i de sager, også hvis det er sager om organiseret kriminalitet, så vil man råde sin klient til at lade være med at sige noget, indtil vi lige får et overblik. Måske også lige får muligheden for selv at gennemgå materialet rigtig grundigt sammen. Vi ved måske, at der er andre, der er anholdt. Vi ved ikke, hvad de siger om dig. Altså, så før man selv måske begynder at gå ud og sige noget, så kan det jo være fornuftigt at sige, hold lige hesten, indtil vi overhovedet har et eller andet overblik over det. Fordi ellers risikerer de måske også, at man så spiller hinanden ud, eller man siger noget, og de andre siger så noget andet. Men det åbner selvfølgelig så også op for, at så er der lige pludselig de her påvirkningsmuligheder. Så nogle gange ligger det på en eller anden måde iboende i den type af sigtelse.*

Dermed skaber omstændighederne, hvor sigtede og forsvareren er uforberedte, en situation, der i sig selv gør det meget let at etablere et fængslingsgrundlag mod sigtede.

Samtidig er dommeren heller ikke lige så godt inde i sagens materiale som anklageren. Det gør det også svært for dommeren at tilsidesætte anklagerens vurdering

Anklager: *En anklager har en opgave med at klæde en dommer objektivt på. Fordi når vi kommer ned i retten, så er det os, der kender sagen, og vi skal formidle de dele af sagen, som har relevans for dommeren, og vi skal formidle de dele af sagen, som taler for varetægtsfængsling, men vi skal også formidle de dele af sagen, som måtte tale imod varetægtsfængsling. Sådan så dommeren bliver klædt bedst muligt på. Men for en dommer, der møder op i*

retten, og der første gang hører om sagen og skal træffe en beslutning på baggrund af, hvad der er kommet frem i et retsmøde, der vil det efter omstændighederne ja formentlig kunne være svært at træffe den vurdering, som dommeren skal træffe.

Forsvarer: *Det kan jeg jo kun sige set udefra, men jeg kan da sagtens forestille mig, at det kræver nok også noget dommermod, at når man bliver præsenteret i en alvorlig sag, med nogle alvorlige sigtelser. At der kommer nogen, der er forberedt på sagen, og præsenterer det for en, og siger, at de her skal varetægtsfængsles. At man så siger, at: "Nej, det mener man ikke". Og selvfølgelig suppleret af, at der er en forsvarer, der måske nok protesterer, og ikke kommer med nogle modargumenter. Men det kræver nok noget at sige, at nu løslader vi. Nu har man jo lige hørt fra anklageren, hvilke skadevirkninger det kan have, hvis de her bliver sat på fri fod. Så det kræver noget mandsmod fra en dommer at sige: "Jeg hører hvad du siger, men ved du hvad, det er ikke nødvendigt at varetægtsfængsle her". Fordi det jo også er på et indledende stadie, så det er jo ikke alle, der ved, hvad de potentielle skadevirkninger i det hele taget er ved at løslade en. Så jeg kunne godt forestille mig, at der ligger noget i sagens natur, hvis man skal kalde det det, i et grundlovsforhør, at en dommer har svært ved bare at sige, betingelserne er ikke opfyldt, der skal ikke fængsles.*

Hele situationen omkring grundlovsforhøret er således også medvirkende til, at anklagemyndigheden ofte får medhold i grundlovsforhør.

6.4.4 Forklaring 3: Dommernes prøvelse er for tilbageholdende

Som det fremgår af afsnit 6.4.1 om spørgeskemaresultaterne, er der en del forsvarsadvokater, som er af den opfattelse, at dommernes praksis er for lempelig. Denne opfattelse blev delt af flere af de interviewede forsvarsadvokater.

En af de interviewede dommere mente ligeledes, at flere af vedkommendes kollegaer ikke var gode nok til at lægge en nødvendighedsvurdering ned over sagen og vurdere, om det reelt var nødvendigt at varetægtsfængsle.

Dommer: *Jamen altså, som jeg sagde før, jeg tror, at det er drevet af, at som kulturen er lige nu, så handler det om, at man vender det på hovedet. Altså man siger, jamen hvis politi og anklagemyndighed kommer med en anmodning om varetægtsfængsling eller forlængelse af en varetægtsfængsling, fordi de mener, det vil ødelægge deres efterforskning, hvis ikke vi gør det på den her måde, så tror jeg, at det ligger dybt i en del dommere at sige, at det skøn, det skal vi jo ikke gå alt for meget ind i, og vi skal ikke være dem, der saboterer politiets arbejde. [...] Og så mener jeg jo, at*

det er vores opgave, og ellers er der jo ikke nogen retsstat, hvis vi ikke kritisk forholder os til igen, er det her nu bare nice to have, eller er det need to have? [...] Men jeg vil så også sige, at du kan jo se det, altså sort på hvidt de gange for nylig, hvor Højesteret har omgjort landsretternes skøn i den henseende. Der må man jo bare sige, at det er bare mærkeligt at læse, at en landsret og en byret mente, at betingelserne var opfyldt. Og så skal man helt til Højesteret for at finde ud af, at det var de ikke.

En anden dommer gjorde det imidlertid klart, at vedkommende fandt det vigtigt ikke at inddrage sit eget syn på varetægtsfængslingen i sin vurdering af sagen.

Dommer: *Hvis anklagemyndigheden kan argumentere for, at bestemmelserne i retsplejeloven for varetægtsfængsling er opfyldt, så mener jeg ikke, at jeg som dommer kan sige, at det kan godt være, at betingelserne opfyldt, men jeg synes alligevel ikke, vi skal fængsle. Det kan jeg jo ikke. Altså det kan jeg jo ikke. Altså hvis betingelserne er opfyldt, så skal jeg fængsle*

6.4.5 Forklaring 4: Anklagere og dommere påvirkes af medier og politisk pres

Anklagemyndigheden er underlagt et objektivitetsprincip. Det er således ikke anklagemyndighedens opgave at forsøge med alle kneb og tricks at få så mange varetægtsfængslet som muligt. Det er i stedet deres opgave objektivt og sagligt at vurdere, om en person skal fængsles og herefter at præsentere dette for en dommer, der så foretager endnu en objektiv vurdering af dette spørgsmål. I nogle af interviewene er det blevet drøftet, om der er en usund kultur ved anklagemyndigheden, der kompromitterer dette princip, f.eks. ved at det bliver opfattet som et succeskriterium at få personer varetægtsfængslet. Det var generelt opfattelsen blandt anklagerne, at dette ikke i dag var tilfældet i den politikreds, som de var en del af. En enkelt af de interviewede anklagere angav dog som svar på dette spørgsmål, at vedkommende tidligere havde været i en anden politikreds, hvor de havde oplevet noget i den retning.

Flere af de interviewede har dog anført, at de har en oplevelse af, at anklagemyndighed og dommere kan være påvirket af f.eks. aktuelle mediedebatter, så deres vurderinger og afgørelser ændrer sig alt efter, hvad der er fokus på i den politiske debat. Det er interessant, at det især var mange af de interviewede anklagere, der bragte denne pointe op.

Denne anklager mente, at dommerne var påvirket af den offentlige debat.

Anklager: *Jeg vil sige, når der kører sådan en dokumentar som for eksempel Anders Agger Indefra, hvor der sidder folk og fortæller om, hvor skrækkelig en oplevelse det har været, og politikere pipper over, at vi fængsler for mange, så er det klart, så kan man godt mærke det på dommerne. [...] Så man kan sagtens mærke, at når der kommer et eller andet, hvor der er fokus på det, så bliver dommerne mere påpasselige. Og så er der bare en periode, hvor der skal*

mindre til. Altså det samme, når vi har bandekonflikter, så er det også klart. Vi har haft en bandekonflikt for nogle år siden med kniv, så er det klart, så skal der mindre til for, at dommerne siger, at folk med kniv i nattelivet skal ind.

Samme anklager gjorde det dog også klart, at det også var en stor del af anklagernes overvejelser, hvorvidt der var størst risiko for at blive kritiseret i medierne for at være for hård eller for blød.

Anklager: *Og også nu har vi jo lige haft fokus på kvindedrab, hvor der er været rigtig meget fremme det her med, at vi har markant flere kvindedrab i år, altså allerede nu, end vi har haft sidste år, og så er det klart, det spiller også ind for os alle sammen. [...] Så er det klart, så bliver det hurtigt også noget politisk i forhold til; Vil vi have den forside imod os, hvis det er, at han, gud forbyde det, går ud og slår en ihjel? Så også de politiske vinde har meget stor betydning for vores arbejde [...] Så det er sådan noget med hele tiden at prøve at tænke over, hvis vi gør det her, når vi har to muligheder, hvor er de største faldgruber? Og hvis det her går galt, hvordan står vi så, bliver vi så lagt ned af folketingsspørgsmål resten af året, ikke? Så det er virkelig en reel overvejelse, som bruger ret meget krudt på inde hos os. [...]*

Denne anklager anførte desuden, at dette også betød, at anklagemyndigheden i nogle tilfælde påstod varetægtsfængsling, selvom det objektivt set var på vippen, om proportionaliteten kunne bære det:

Anklager: *Vi har også nogle sager, hvor vi siger, at den er på vippen til, om de kan sidde fortsat fængslet, men vi bliver nødt til at prøve det, fordi vi er bange for, at vedkommende kan ud og slå forurettede ihjel bagefter. Altså hvor vi siger, der bliver vi nødt til at give det et skud, så hvis det går galt, så kan vi sige; Vi har gjort alt, vi kunne for at holde på dem. [...] Og så vil jeg ikke afvise, at så kan der også godt være nogle gange, hvor vi går ned og siger, hvis vi for eksempel har prøvet at få omberømmet sagen, og retten siger nej, så kan vi sagtens gå ned og anmode om, at de bliver fortsat fængslet. Så går mine folk ned og siger: "Jamen retten har valgt, altså trods vores protester, valgt at beramme den til den eller den dato. Så må vi gå ud fra, at det er fordi retten vurderer, at der ikke er et proportionalitetsproblem ved at de sidder." Så bliver det jo også noget med at sige; okay, hvis vedkommende bliver løsladt, og vedkommende går ud og slår den eller den person ihjel, eller ødelægger sagen, jamen så kommer der til at komme et spørgsmål om, hvorfor er vedkommende løsladt? Og så er det bare bedre, at det er retten, der har løsladt. end at det er anklagemyndigheden selv, der har løsladt. Så der er noget af sådan noget, du ved, der er sådan noget cover my ass i forhold til, hvem har aben, når det her, det ruller.*

Samme anklager mente endvidere, at dommerne i sådanne sager, der var på vippen, også kunne finde på at lade sagen falde ud til anklagemyndighedens side og dermed lod tvivl om proportionaliteten falde ud til fordel for anklagemyndigheden, så dommeren ikke risikerede kritik:

Anklager: *Det er også jo, forståeligt nok, meget hvilken type sag det er. Altså det betyder selvfølgelig også noget for dommerne. Risikerer vi, at sagen falder fra hinanden, hvis de bliver løsladt? [...] Hvis vi har en stor røverisag, hvor det måske er rigtig groft, og forurettede har store skader, og de ikke har ønsket at udtale sig, så kan det godt være, at hvis vi er i tvivl, om de skal have 12 eller 10 måneder, og der er proportionalitetsproblemer, hvis det er 10 måneder, så kan det godt være, at dommeren vælger at lade det komme tvivlen til gode, fordi man risikerer simpelthen, at sagen falder fra hinanden, hvis det er, at de går ud og kan få lov til at samstemme forklaringer.*

En anden anklager nævnte, at når der f.eks. havde været stor medieomtale af drab begået af psykiatriske patienter, hvilket f.eks. gav anledning til en masse folketingssspørgsmål, presseomtale etc., ville man naturligt være mindre tilbøjelig til at tage chancer med psykiatriske patienter og derfor i videre omfang forsøge at få dem varetægtsfængslet, simpelthen fordi man havde fået nye erfaringer i relation til risikovurderingen.

En af de interviewede dommere angav selv at være opmærksom på, at anklagemyndigheden nogle gange kommer med påstande, som anklagerne ved ikke holder, alene med det formål at kunne sige, at de forsøgte, så de ikke får kritik bagefter:

Dommer: *Jeg har indtrykket af, at der er, ligesom med en påstand om udvisning og andet, hvor der også er et betydeligt politisk fokus og dermed indirekte pres på dem, forstået på den måde, at det ikke skal være dem, der ikke nedlægger påstanden. Og så er der nogle gange, hvis man så tilkendegiver over for dem, at det grundlag simpelthen ikke længere er til stede. Er det sådan, at man fastholder sin anmodning om en kendelse? Og så vil de ofte sige, at det trækker de. Og så kan de samtidig gå hjem og sige, at det var dommeren, der besluttede det, fremfor at sige, at det påstår man ikke af sig selv. Så jeg tror måske også, at der kan være en rolleforskydning i, at det i nogle situationer kan være rarere, at lade det være op til dommeren at træffe den beslutning.*

Samme dommer mente også, at politiets efterforskere ofte havde en god forståelse for, hvornår der var behov for at varetægtsfængsle af hensyn til efterforskningen, men at anklagerne, modsat politiets efterforskere, også varetog et hensyn til, hvordan det fremstår overordnet set i offentligheden.

Også blandt forsvarsadvokaterne var der oplevelser af dommere, der var påvirket af mediedebatten

Forsvarer: *Man kan sige, hvis der er en samfundsmæssig og mediemæssig bevågenhed på det, så kan det slække på kravet. Hvis der er en forfærdelsesgrad over det, der er sket, så kan det også slække på kravet til, hvor meget der skal til før en begrundet mistanke, og så bliver dommeren sådan lidt bange, specielt i byretterne, for at forholde sig til tingene, fordi så er det meget nemmere bare at fængsle. Så må landsretten lave det om.*

I lyset af både anklagemyndighedens og domstolenes pligt til at være objektive giver ovenstående citater grund til at overveje, om der er problemer med, at dommere og anklagere bliver presset af politisk bevågenhed. Det kan bl.a. også føre til eftertanke blandt politikere og medier om, hvorvidt kritik af domstole eller anklagere for ikke at være hårde nok mod kriminelle, kan medføre et pres på disse for at gå længere, end lovgivningen lægger op til.

6.4.6 Forklaring 5: Ikke alle forsvarsadvokater gør nok

Generelt havde de andre aktører et godt indtryk af forsvarsadvokaterne. Fra enkelte af anklagerne var der kritik rettet mod enkelte af forsvarsadvokaterne, f.eks. efter at have oplevet forsvarsadvokater, der ikke var fokuseret på at få berammet sagen hurtigt, selvom det så betød, at deres klient sad varetægtsfængslet længere tid, ligesom en anklager havde oplevet at undre sig over, at en forsvarsadvokat accepterede fængsling frem til dom, selvom der var 9 måneder til hovedforhandlingen.

En enkelt anklager fremsatte en endnu hårdere kritik, især overfor beneficerede advokater, der forsvarede udlændinge, men havde derudover en oplevelse af, at forsvarsadvokaterne generelt gjorde et godt (næsten irriterende godt) arbejde:

Anklager: *Der, hvor jeg egentlig oplever den mindste indsats, det er tit hos de beneficerede forsvarere. Det er dem, som har et beneficium inde i byretten, hvor de har de her faste dommervagter og dermed er sikret arbejde. De får jo også rigtig mange udlændinge, fordi når du kommer ind og bliver taget for et eller andet butikstyveri eller dokumentfalsk, du har jo ikke nogen fast forsvarer. Så jeg tror, [forsvarerne] ved jo nok også godt, at [de sigtede udlændinge] ryger ud uanset hvad, og de kommer nok ikke tilbage, og hvis de gør, så bliver det nok alligevel en anden forsvarer, hvor nogle af de der, som ikke har et beneficium, de ved godt, at de bliver nødt til at vise en form for klientpleje, hvis de skal have sager. Så jeg vil sige, at der er nogle gange, nogle af de beneficerede forsvarer, ikke alle, slet ikke alle, men nogle af dem. Det er lige før, vi nogle gange snakker. Det er næsten, man kan næsten diskutere, om man har haft et forsvar nogle gange, altså fordi det er virkelig en minimumsindsats, der bliver leveret. Deres klient var blevet dømt alligevel, så det er ikke fordi, der sker et eller andet stort justitsmord på det, men der er bare nogle gange, hvor man tænker, de kommer godt nok nemt omkring det. Fordi de bare, du ved, det er en eller anden udlænding, der bare skal ud. Jeg synes ved udlændinge,*

der er det nogle gange næsten bekymrende, for nogle af de der lidt ældre beneficerede forsvarere. Mens jeg synes generelt, altså det er jo engagerede folk, så engagerede nogle gange, at man næsten synes, det er lidt irriterende. Så der er virkelig nogle forsvarere, der er meget engagerede i deres klienter i sådan en grad, hvor man er sådan; nu gider jeg ikke høre mere på dig. Så jeg synes generelt, at de gør det, de skal, og vi kommer jo bare fra forskellige udgangspunkter og har forskellige opgaver dernede.

Dette er således endnu et element, der potentielt kan medvirke til, at anklagernes anmodninger ofte imødekommes af domstolene.

6.5 Hvor er der potentiale for at nedbringe sagsbehandlingstiden?

Som beskrevet i kapitel 5 er der sket en stor stigning i længden af varetægtsfængslinger. Dette hænger til en vis grad sammen med længere sagsbehandlingstider, der potentielt kan ske både ved politiet (i deres efterforskning), ved anklagemyndigheden (i deres beslutninger om at rejse tiltale og udarbejdelse af anklageskrift) eller ved domstolsbehandlingen (eventuelt. i sammenspillet mellem, at dommere, forsvarsadvokater og anklagere skal finde tid til at gennemføre retssagen).

I både spørgeskemaundersøgelsen og interviewundersøgelsen er der således blevet spurgt ind til, om der er processkridt, hvor der er potentiale for at nedbringe sagsbehandlingstiden. Der har været stor enighed i begge undersøgelser om, at der er steder, hvor sagsbehandlingstiden kan forbedres. Det vil dog i nogle tilfælde kræve tilførsel af ekstra ressourcer, mens det i andre tilfælde måske blot handler om at optimere processer.

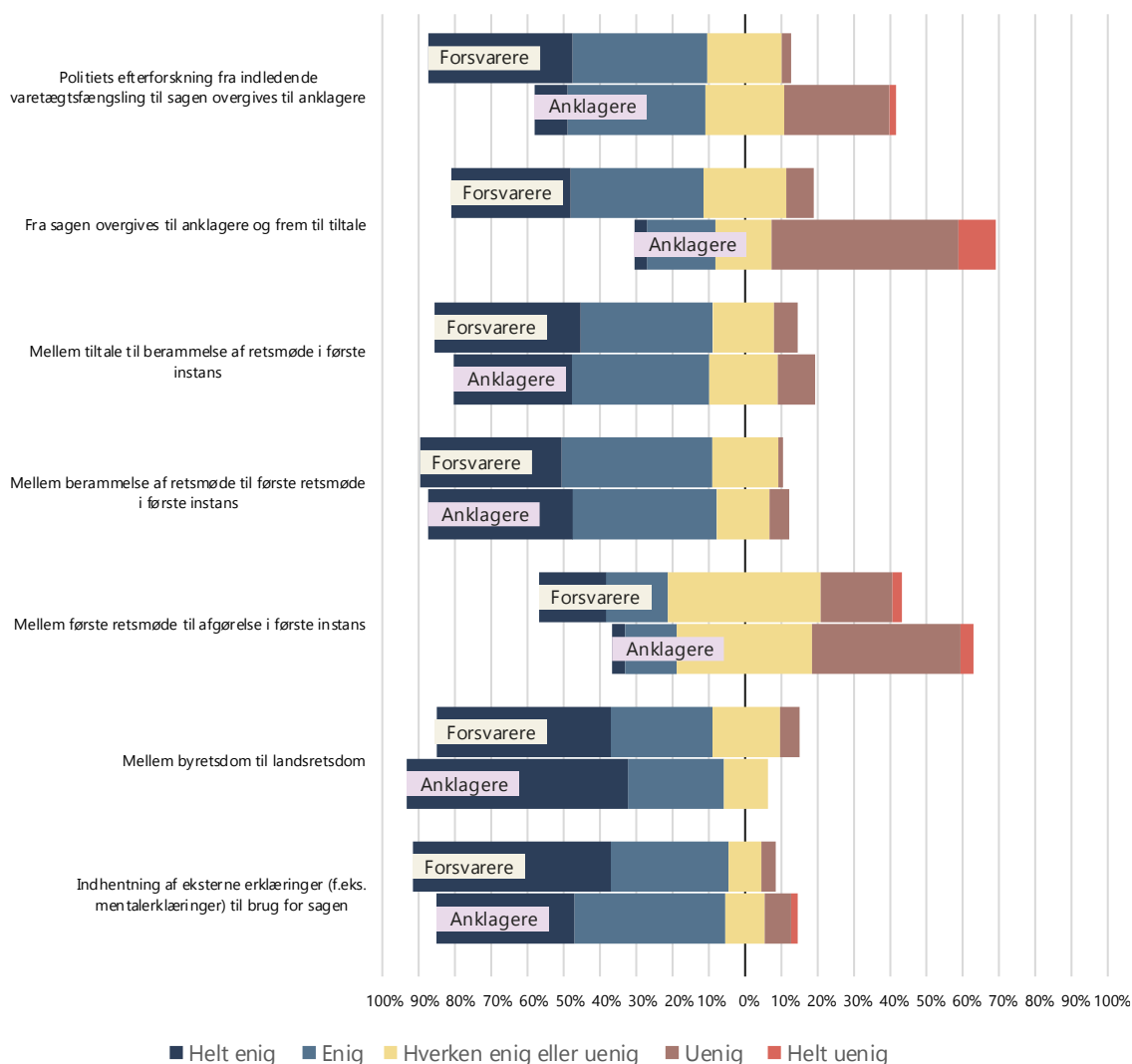
I afsnit 6.5.1 gennemgås resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen, der viser stor enighed mellem anklagere og forsvarere om, at der er potentiale for at nedbringe sagsbehandlingstiden. I de efterfølgende afsnit gennemgås indsigter fra interviewene om mulighederne for at nedbringe sagsbehandlingstiden i konkrete dele af processen.

6.5.1 Spørgeskema: Store potentialer for at nedbringe sagsbehandlingstid

Både forsvarsadvokaterne og anklagerne angiver i spørgeskemaundersøgelsen, at de ser potentiale for at nedbringe sagsbehandlingstiden. Der er også relativt stort sammenfald i tendenserne til, hvor flest ser mulighed for forbedring. Anklagerne ser dog i lidt mindre grad mulighed for at nedbringe politiets efterforskningstid og i meget mindre grad mulighed for at nedbringe sagsbehandlingstiden ved anklagemyndigheden. Derimod er der enighed om, at der er stort potentiale for at nedbringe sagsbehandlingstiden ved domstolene, både i perioderne fra tiltale til berømmelse, fra berømmelse til retsmøde og fra byretsdom til landsretsdom, ligesom der også ses potentiale i tiden omkring indhentelse af eksterne erklæringer.

Mener du, at der er potentiale for at nedbringe sagsbehandlingstiden for straffesager med arrestanter i følgende sagsskridt

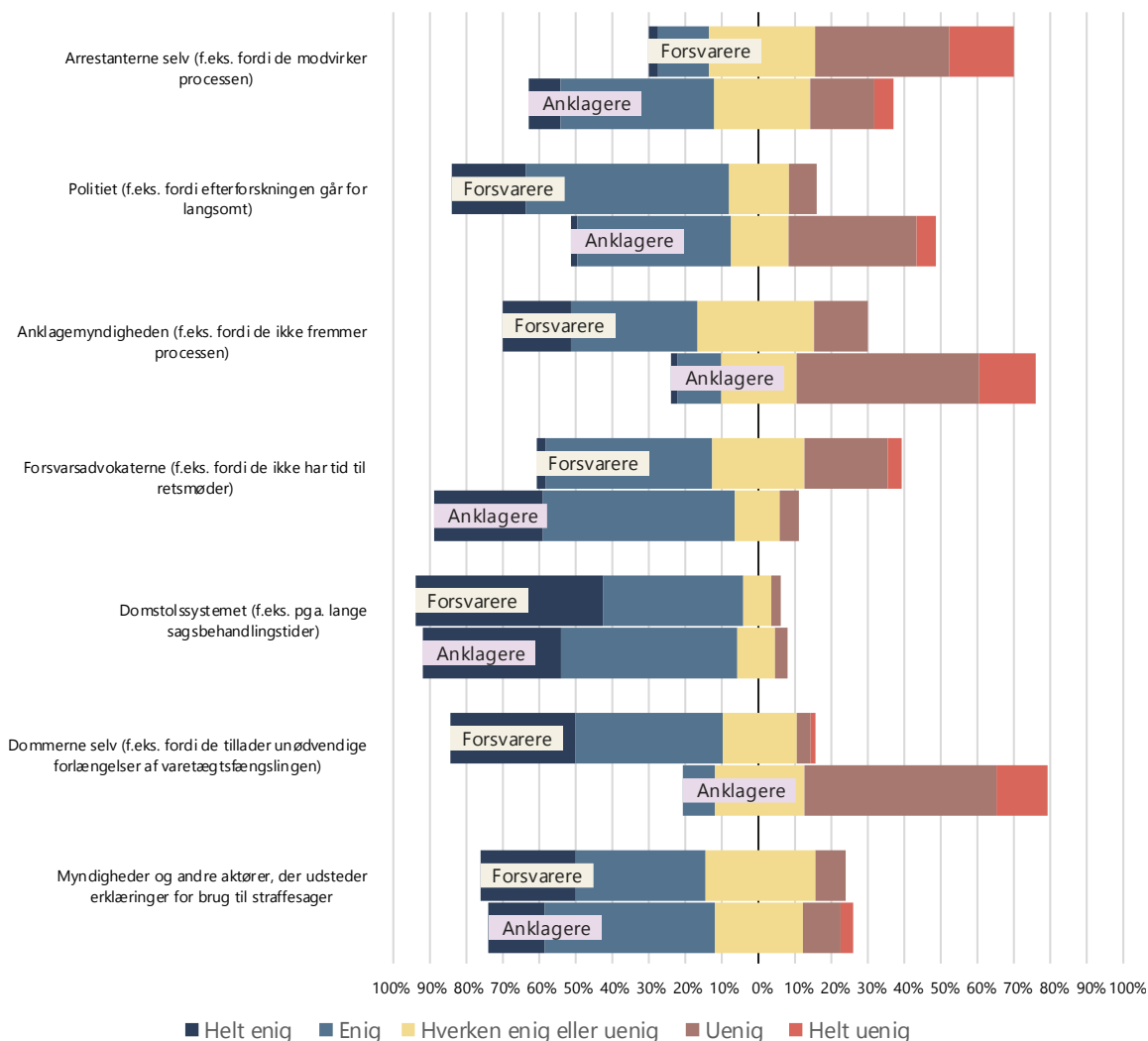
("ved ikke" ikke medtaget)

Der er noget større uenighed om, hvem der især bærer ansvar for sagstiden. Begge grupper peger især på sagsbehandlingstider ved domstolene samt eksterne erklæringer. Men anklagerne mener også, at forsvarsadvokaterne mangler tid til retsmøder, og at arrestanter selv modvirker processen. Forsvarsadvokaterne peger derimod på politi og anklagemyndighed. Men især er der uenighed om, hvorvidt dommere tillader unødige fristforlængelser. Det mener forsvarsadvokaterne i høj grad, og anklagerne derimod slet ikke.

Mener du, at følgende aktører bærer et ansvar for, hvor lang tid arrestanter i dag sidder varetægtsfængslet

("ved ikke" ikke medtaget)

Samlet set er der således stor enighed om, at der er potentiale for at nedbringe sagsbehandlingstiderne især ved domstolene, mens begge grupper også peger på muligheder hos hinanden for at nedbringe sagsbehandlingstiden.

6.5.2 Oplevelse af, at sagsbehandlingstiden skyldes mere komplekse sager

Der var en generel oplevelse blandt mange af de interviewede om, at en af årsagerne til, at sagerne tager længere tid i dag end tidligere, er, at sagerne er blevet mere komplekse.

Denne kompleksitet er sket på flere måder. Dels havde flere af de interviewede en oplevelse af, at der var flere sager med flere tiltalte, hvilket i sig selv antyder, at sagerne er mere komplekse, men også gør det sværere at få berammet sagen, da der så f.eks. skal findes tid i alle forsvarsadvokaters kalendere til hovedforhandlingen.

Som drøftet i afsnit 5.3.4 kan det ikke direkte bekræftes i de tal, som Rigsadvokaten har lagt frem, at der er sket en stigning i antallet af sager med flere tiltalte. Deres data undersøger dog kun, om der er sket en stigning i sager med tre eller flere tiltalte. Det er således muligt, at der

f.eks. er sket en forskydning i den gruppe, så der nu er flere sager med f.eks. 10 eller flere tiltalte, og i stedet færre sager med tre tiltalte, som allerede drøftet i det afsnit. Der er i hvert fald blandt aktørerne generelt en opfattelse af, at der er flere sager med mange tiltalte. En af anklagerne nævnte også overvejelser om, hvorvidt man burde opdele sager. De havde f.eks. oplevet sager, hvor man sad og ventede på at få en person udleveret fra udlandet, nogle tiltalte måske skulle mentalundersøges etc., hvilket forsinker sagen for alle tiltalte i sagen. Opdeling af sager vil dog medføre, at den "samme" straffesag skal køre flere gange, hvilket heller ikke er optimalt procesøkonomisk.

Sagernes kompleksitet handler dog ikke kun om antallet af tiltalte. Sagerne anses også for at være blevet mere omfangsrige. Det skyldes især, at nye teknologiske muligheder har gjort det muligt at finde voldsomt mange dokumenter bevismateriale, som skal inddrages både i efterforskningsfasen og under sagen.

Forsvarer: *Det er også min opfattelse, at sagerne er blevet større. De er blevet mere bevistunge, fordi det er teknisk i dag, jo er meget noget med videoovervågning, og det er meget med udskrifter fra telefon, udlæsninger og så videre, så de er meget dokumenttunge også. Og der er meget at dokumentere, og der er meget at forholde og så videre. Så man kan sige, de bliver tungere sagerne. Altså i gamle dage var det jo ikke usædvanligt, at du fik sådan et sagsanlæg med 50 sider eller derunder, det er sørensuseme sjældent, det sker nu om stunder ikke, så skal du ned i sådan helt simpel voldssag på Hjallerup marked eller sådan noget. Men ellers så er det jo, så er det bare rigtig tit bevistungt*

Samme opfattelse havde en anden forsvarer.

Forsvarer: *Navnlig kan man sige, de her muligheder, politiet har fået i forhold til at knække de her krypterede beskedtjenester, [...] hvor de både i narkosager, i drabssager osv. får blotlagt ret mange beviser i den sammenhæng, hvor der er oftest mange arrestanter lige pludselig involveret i en sag. Det gør bare, at sagerne også bliver mere omfangsrige i forhold til, hvor mange personer der er involveret, og også i sagsmaterialet, fordi det er en omfattende mængde data, der er i de her typer af sager. Og det gør, at det tager bare længere tid for at få et gennemløb med efterforskningsfase og så med berømmelsestid efterfølgende. Det gør, at især i de typer af sager, at varetægtsfængslingerne varer længere*

Nogle af de interviewede havde en opfattelse af, at efterforskningen ved politiet nok var for grundig.

Forsvarer: *Men der mangler måske en diskussion af, uanset om politiet i dag og anklagemyndigheden i dag bliver beskyldt for at vaske sager eller gemme sager væk og alt muligt andet. Måske er der, når sagerne er der, er der måske i virkeligheden behov for sådan en mere tilbundsående kulturel snak om at sige, hvornår er nok nok? Hvad kan vi egentlig leve med? Hvad skal vi egentlig bruge? [...] Man sparker til mange små sten i stedet for at lade ting ligge. Man er utroligt bange for at begå fejl, i stedet for bare at sige, prøv at høre nu har vi tre indbrudstyverier, og så har vi mistanke om otte, dem lader vi ligge, så tager vi tre, og så kører vi. Altså, vi skal videre. Vi skal ikke gå rundt og lade sagerne vente på noget, som straffmæssigt er fuldstændig ligegyldigt, og det er der en tilbøjelighed til.*

Det kom også frem i flere af interviewene med anklagerne, at der hos dem også var opbakning til, at det var nødvendigt at overveje, om der kunne skæres til, så sagerne kunne komme igennem systemet.

Anklager: *Det er et spørgsmål om ressourcer [...], men det er også et spørgsmål om prioritering. Jeg havde lige en sag med nogle østeuropæiske kriminelle, berigelseskriminelle, som bliver taget for 4-5 forhold, og da vi så skal have fristforlængelsen, så har efterforskeren fundet 10 nye forhold. Med nye videooptagelser fra nye supermarkeder, hvor jeg sådan sidder og tænker, jamen altså kunne vi ikke bare tage de fire, vi har, gøre dem færdige og få rejst tiltale i stedet for, at vi bliver ved med, at kan vi finde nye, og kan vi finde nye. Og jeg ved godt, hvis du spørger hr. og fru Danmark, vil pågældende jo sige, jamen okay så går de bare fri for dem der, I kunne finde. Altså ja, det kunne de jo så eventuelt gøre, men til gengæld ved vi jo, de bliver dømt for det, de sidder for nu, og vi vil hurtigt kunne få dem ud af landet. Der er sådan set et hensyn til, at vi får ekspederet sagerne hurtigt, og så kan det godt være, at [...] de tyverier der, de bliver så ikke opklaret. Jeg har nogle gange haft fat i nogle af de der efterforskere og sagt prøv nu lige at prioritere det, man sidder fængslet på. Gør nu de fire forhold færdige. Gør nu dem gode, så at vi kan med sikkerhed sige, der bliver de dømt. Og så vil jeg da ikke afvise, vi kan tage lidt mere. Men altså prøv nu også at tænke på straf, altså hvis de står til 60 dage, hvorfor så kæmpe en kamp for at få 3 måneder med nogen, der alligevel ender med at skal udvises og i øvrigt bliver løsladt på syv tolvte dele, som du ved den der regel med syv tolvte dele, altså når det er til udvisning ikke? Så er det jo totalt spildte kræfter i forhold til, at vi har andre sager, man passende kunne kaste sig over. Det har jeg prøvet tit det der.*

Der kan således være grund til at overveje, om det er muligt at gøre noget for at undgå, at sager unødigt bliver gjort for komplekse.

6.5.3 Hos politi og anklager tager især udlæsning af telefoner lang tid

Som drøftet i ovenstående afsnit kan det være relevant at overveje, om politiet i større grad bør skære sagerne til. Det er dog også relevant at dykke mere ned i, om der er potentiale for at forbedre sagsbehandlingstiden ved politi- og anklagemyndighed.

En enkelt anklager påpegede selv, at de oplevede politiets efterforskningstid som værende for langsom i nogle sager. Det blev nævnt i forbindelse med en snak om fristforlængelser.

Anklager: *Altså det første jeg altid gør, det er, at jeg ser, hvad politiet har produceret i 4 uger, og håber, at det er godt, og håber, at der er sket noget. [...] Ja, og der kan jeg sige, der bliver man altså af og til skuffet. Dels over, hvad kan man sige, hastigheden men også kvaliteten, kvantiteten. Altså hvad er der egentlig sket? Altså jeg plæderer jo altid for, at det, at det skal tages meget seriøst, når der er folk, der er frihedsberøvet, så skal det fremmes med den største mulige hastighed sådan en sag. Så skal man ikke behandle sager fra nattelivet om mandagen, selvom man får dem på sit bord fra weekenden, så skal man sige men jeg har jo en arrestant, og der er altså to vidner, jeg skal afhøre, og det der dna, det skal altså sendes i dag. Og jeg har prøvet at løslade, fordi jeg har sagt, jamen altså hvis I ikke kan fremme den her sag, så skal vi ikke, så vil jeg ikke sidde over for en dommer og forsvare det her. Det vil jeg ikke.*

I forhold til de konkrete skridt i politiets efterforskning, blev der også i interviewene fremhævet forskellige elementer, som blev oplevet som tagende lang tid, bl.a. DNA-undersøgelser. Det element, der klart blev nævnt flest gange på tværs af mange forskellige interviews, var imidlertid udlæsning af telefoner, inkl. processen med at få brudt koden på en låst telefon. Rigtig mange af de interviewede pointerede dette som et element, der virkelig forsinkede sagerne.

Anklager: *Så vil der være i mange sager, der venter vi jo på udlæsning af en telefon. Det vil være sådan en klassisk, at vi venter på at kigge i nogle telefoner, som er interessante, fordi man jo finder rigtig meget brugbart materiale der, og man skal ikke have lejlighed til ligesom at påvirke resultatet. De kan ikke påvirke selve udlæsningen, eller jo det kan nogle af dem, der er allersmarteste måske, men det her med, hvis vi finder medgerningsmænd eller måske finder flere kriminelle forhold, der har indflydelse på det, man sidder fængslet på, i den her telefon. Det skal vi selvfølgelig kigge på. [...] Det tager lang tid, også når de ikke vil oplyse koder, og det er de jo i deres gode ret til. Og det vil jeg gerne lige understrege. De er jo ikke forpligtet til at inkriminere sig selv. [...] Jeg synes, vi bruger enormt meget tid på at få udlæst telefoner. Jeg har ikke noget data på det eller sådan, men min fornemmelse er, at vi i mange sager venter på udlæsning af telefoner, fordi man ikke vil oplyse kode. Og det er ikke fordi,*

de bare ligger. De ligger jo til kodedebrydning og sådan noget. Det er jo ikke fordi, de bare ligger i en bunke telefonerne altså, og vi ikke lige nåede til det, men altså at det tager tid at åbne telefoner.

En anden anklager havde flere gange prøvet at lukke en arrestant ud, fordi de ikke mente, at de kunne have dem siddende og vente på udlæsning af en telefon:

Anklager: *Vi har jo telefoner liggende i stikkontakter, hvor man tænker altså... Jeg har også prøvet sager, hvor jeg har sagt: "Nu er vi nødt til at stoppe her, nu skærer vi den til, så giver vi dom for det der, og så må han blive løsladt, og så må vi se, hvis telefonen så kommer med 2 kilo heroin, så må han jo ind igen". Altså vi kan jo ikke vente. Vi kan jo ikke vente i altså... Spørger man til tidshorisonten på telefonen, så får man at vide, at det kan man ikke give. Det kan man ikke give. Altså den der kode for eksempel, hvis det ikke er en udlæsning, men spørgsmål, om, at man skal finde koden til den. Så kan den jo ligge, indtil den rammer den kode den skal. Og altså sådan kan vi jo ikke arbejde.*

Interviewer: *Altså hvor lang tid kan sådan noget tage?*

Anklager: *Jamen jeg havde en sag. Det var her for nyligt, hvor jeg sagde, hvad med den der telefon? Jamen den ligger til kodeknæk. Jamen, hvad er tidshorisonten? Ja, det kunne de af gode grunde ikke sige. Nej, så det er fair nok, men altså taler vi et halvt år? Ja det kunne det godt, for det var en iPhone et eller andet. Det kunne sagtens være et halvt år. Men så kan jeg bare sige, så bliver det ikke som arrestant.*

En anklager angav, at de i deres politikreds havde formået at nedbringe ventetiden på undersøgelse af narko ved at ændre nogle interne procedurer.

En enkelt anklager nævnte, at i større sager, så kunne selv det at skrive anklageskriftet godt tage et par måneder, men ellers var der ikke generelt i interviewene fokus på, hvor længe den del af processen tog. En anden anklager pointerede dog også, at anklagerne nogle gange i de enkelt sagsskridt kunne opprioritere arbejdet mere.

Anklager: *Der skal vi også selv blive bedre. Altså når vi går i retten og får en fængslet, og der bliver afsagt kendelse om mentalundersøgelse, så har jeg det sådan, at så skal anklageren gå hjem fra det retsmøde og bestille den mentalundersøgelse. Altså og så eftersende den retsbog, eller hvad det er, der mangler at blive eftersendt. Noget om hans personlige forhold eller en tidligere dom eller en 808, eller hvad det er. Det er ligegyldigt. Få det sendt derop op. Få ham i køen og få det skubbet altså. Der er også lidt hele tiden, men så går der lige 1 uge, inden man ser kendelsen. Så går der lige 1 uge inden man får*

bestilt 809'en altså mental. Kun 14 dage ja, men de 14 dage altså hallo. Det er jo 14 dage hvor han sidder i spjældet. Altså vi kan også selv blive bedre til at få ekspederet de der, og det er jo få sagsskridt. Det tager jo bare tre minutter, så har du bestilt den.

To af de interviewede dommere foreslog, at man kunne overveje at have formelle krav for, hvornår et anklageskrift senest skulle foreligge (f.eks. 2 eller 3 måneder efter varetægtsfængslingens start), så det var muligt at gå i gang med berømmelsen allerede da. Den ene dommer mente, at noget af det værste ved varetægtsfængslingen var, at der gik så lang tid, inden der var klarhed over, hvornår forløbet ville være afsluttet, og – medmindre der er tale om en såkaldt forhåndsberømmelse – kan datoen for sagens hovedforhandling først aftales, når anklageskriftet ligger klar. Den anden dommer mente, at der manglede formelle regler, som gjorde det lettere for dommeren at lægge pres på anklagemyndigheden.

Dommer: *Som det er nu, så kræver det også en vis indsats fra dommerens side at lægge pres på fra starten af og hele vejen igennem forløbet og sige. "Jamen anklager, hvad er det vi venter på? Den her sag ser ud, som om den er næsten færdigefterforsket. Så vi er enige om, at til næste retsmøde, der ligger der et anklageskrift, og så kan vi beramme sagen, ikke sandt?" Men det er jo ikke reguleret i større detaljeringsgrad, at det skal være sådan.*

6.5.4 Sagsbehandlingstiden ved mentalerklæringer er lang

Udover udlæsning af telefoner, som beskrevet i ovenstående afsnit, er processen for mentalerklæringer det konkrete sagsskridt, som flest interviewede fremhævede i drøftelserne af, hvor de oplevede lang sagsbehandlingstid.

En dommer kaldte det for en decideret flaskehals og angav, at mentalerklæringer kunne tage 3-4 måneder at få lavet. En anklager angav også, at det i nogle sager kun var mentalerklæringen, man ventede på til slut, og den kunne tage 3-6 måneder. Andre anklagere angav også, at det kunne tage ca. 4 måneder længere, hvis der var tale om erklæringer, der skulle foreligges Retslægerådet, og at sagen ofte her bare ventede på dette element.

En forsvarsadvokat fandt det besynderligt, at man ikke anvendte forsimplede mentalerklæringer noget oftere.

Forsvarer: *Hvis man kigger ned i rigsadvokatens meddelelse i afsnittet om psykisk afvigende kriminelle, så beskriver de jo muligheden for, at man i tilfælde, hvor den pågældende ellers er velbeskrevet, kan lave sådan en forenklet mentalundersøgelse eller sådan forenklet erklæring, der er sådan en forenklet proces i det. Og det har jeg jo argumenteret rigtig tit for, fordi der er jo nogle af dem vi sidder med, som jo er meget kendt i det psykiatriske system og allerede er udredt, og hvor jeg tænker, at der må man rimelig hurtigt kunne få lavet sådan en. Og der er svaret jo fra anklagemyndigheden, jamen det er*

op til retspsykiatrien at vurdere, om det er sådan et tilfælde. Og jeg har aldrig oplevet, at retspsykiatrien har vurderet, at det har været sådan et tilfælde, uanset hvor velbeskrevne de har været. Og jeg ved ikke, det er bare en tanke jeg har, om det kan være noget med, at man får ikke helt så mange penge for at lave sådan en, som man får for at lave en fuld. Altså fordi der er jo rigtig mange sager, hvor de netop har været udredt, og hvor der ligger massivt materiale, og hvorfor man så skal igennem en fuld undersøgelse igen, det er mig en gåde. Altså der er jo situationer, hvor jeg sådan tænker, der behøver man ikke engang at være psykiater for at se, at den pågældende ikke er straffegnet. [...] Fordi der kunne man jo sparre en masse ressourcer både tidsmæssigt og økonomisk, [...] man kunne i hvert fald godt gå ind og undersøge; hvad er årsagen til, at man ikke bruger det redskab oftere.

Det skal siges, at der i denne rapport kun er lavet officielle interviews med dommere, forsvarere og anklagere. Mentalerklæringer udarbejdes ikke af disse grupper. Det er således en tredjepart, som der ventes på. Derfor er det måske naturligt, at både dommere, forsvarere og anklagere kan blive enige om, at netop dette sagsskridt tager (for) lang tid. Det er ikke i forbindelse med denne rapport blevet forsøgt at udforske processen om dette sagsskridt nærmere. Der kan således ikke siges noget om, hvorvidt de professionelle aktører involveret i at udarbejde mentalerklæringer ser muligheder for at forbedre sagsbehandlingstiden.

En dommer fremhævede også, at Kriminalforsorgens personundersøgelser af, om en person er egnet til en betinget straf med vilkår, også nogle gange havde været noget, som man var nødt til at vente på.

6.5.5 Sammenspillet mellem domstolenes og forsvarernes kalendere

For arrestanter, der er varetægtsfængslet helt frem til, at deres sag bliver afgjort, har det stor betydning for længden af deres fængsling, hvornår der er tid til hovedforhandlingen af deres sag ved domstolene. Det kan være ved byretten, men for dem, der er varetægtsfængslet under ankesagen, er det også væsentligt, hvornår der er tid ved landsretten til hovedforhandling.

I rigtig mange interviews var der fokus på sagsbehandlingstiderne ved domstolene. Både anklagere, forsvarere og dommere fandt dem for lange:

Dommer: *Det er jo sagsbehandlingstiderne, og det vil du formentligt høre fra mange dommere, fordi det har været vores klagesang i efterhånden lang tid.*

Nogle dommere nævnte, at der blev sørget for at holde ledige tider i dommernes kalendere, så arrestantsager kunne behandles hurtigere end andre sager.

Dommer: *De sager bliver hovedforhandlet, så hurtigt det kan lade sig gøre. Vi har sådan nogle berammelsesmæssige frie spor kan man kalde det. Vi har sådan nogle åbne kalendere hos nogle. Nogle dommerkalendere bliver holdt ledige længere, altså forud kan man sige til at sætte arrestantsager ind.*

På trods af dette oplever alle aktører dog, at der også i sager med arrestanter kan opleves lang ventetid. Særligt ventetiderne ved landsretterne blev fremhævet som særligt lange. En anklager fremhævede to nylige højesteretsafgørelser, hvor der havde været ca. 15 måneders ventetid ved landsretten, hvilket denne anklager fandt helt vildt.

Udfordringen med at få fundet tid til sagens hovedforhandling virker primært til at ske i sammenspillet mellem domstolenes kalendere og forsvarsadvokaternes kalendere. Der er i interviewene blevet nævnt enkelte eksempler på tilfælde, hvor anklagemyndigheden ikke har haft tid til en hovedforhandling på et bestemt tidspunkt og derfor også har været medvirkende til, at hovedforhandlingen blev placeret senere, men flere af disse eksempler lå lidt tilbage i tid, og mange af de interviewede påpegede, at anklagemyndigheden som udgangspunkt altid har tid til at møde op til en hovedforhandling.

I praksis sker afgørelsen af, hvornår hovedforhandlingen skal finde sted, ved, at domstolen foreslår nogle tidspunkter. Disse kan i nogle tilfælde allerede ligge et godt stykke ude i fremtiden, hvorved ventetider ved domstolene medvirker til længere fængslinger. Dette kan skyldes dommernes kalendere, men nogle dommere har også nævnt, at det rent fysisk kan være svært at finde et stort nok ledigt retslokale indenfor kort tid.

En af de interviewede anklagere kritiserede, at nogle domstole ikke forsøgte at få arrestantsager berammet hurtigt, hvis der var tale om en sag, hvor den varetægtsfængslede stod til en lang fængselsstraf. Denne anklagers oplevelse var, at de arrestanter, der stod til en kort fængselsstraf og derfor ikke kunne være varetægtsfængslet så længe, fik berammet deres sager hurtigere, mens andre arrestanter ikke fik berammet deres hovedforhandlinger lige så hurtigt, fordi deres varetægtsfængsling fortsat var proportionel. Anklageren fandt dette problematisk, idet arrestanten i disse tilfælde endte med at være varetægtsfængslet længere, end vedkommende ville have været, hvis sagen var blevet prioriteret.

Anklager: *Der har en oplevelse i hvert fald fra min side været, at der er nogle retter, der har været tilbøjelige til så ikke at kigge på, om sagen kunne komme på før. Altså giver det mening? Fordi man står til en lang fængselsstraf, så tænker man, altså det er den oplevelse jeg har, at man står alligevel til en lang fængselsstraf, og der er proportionalitet nok, så jeg behøver faktisk ikke se på, om den kan komme på inden for det næste halve år. Vi kan godt gå med en berømmelse, som ligger 9 måneder eller 1 år ude i fremtiden, fordi vedkommende står jo alligevel til, hvad ved jeg, 10-12 år fordi det er indsmugling af narko. Og det er lidt en dialog, vi også har med retterne [...] Den her oplevelse har jeg i hvert fald delt med vores egne retter, at det er den*

fornemmelse, jeg godt kan sidde med en gang imellem, at jeg gad jo godt, at man vendte den om og så bare prøvede at se, hvornår er der rent faktisk tid. Så kan det godt være, at vi havner der alligevel. Men det, at man står til en lang straf, det gør jo ikke, at man ikke skal have sagen på så hurtigt som muligt.

Når domstolen har foreslået nogle tidspunkter, er spørgsmålet herefter, om forsvarerne (og anklagerne) har tid på de foreslåede tidspunkter. I interviewene var der delte meninger om, hvor ofte forsvarernes kalendere ender med at udskyde sagerne betydeligt. Nogle fremhævede, at den enkelte forsvarers kalender ikke længere var så stort et problem som tidligere, mens andre virkede til stadig at se dem som et problem. I flere interviews blev det nævnt, at nogle forsvarsadvokater er ret kendte og populære, og at særligt disse kan have meget blokerede kalendere. En dommer beskrev en konkret sag:

Dommer: *Så kom så øvelsen, da vi sad sammen. Og de her er nogle rigtig garvede, meget populære forsvarere, som er super velvillige, og jeg tog et møde med dem. Og så sagde jeg, at de skal have kalenderen med, og så prøvede jeg at starte med at sige, at vi vil være fuldstændig fleksible i retten. Jeg tror faktisk, at jeg spurgte dem omkring juni måned, og så startede jeg og sagde 1. juni, 2. juni, 3. juni, 4. juni, og det er kun to forsvarere. Anklageren var meget, meget villig til at møde stort set når som helst, så kunne vi finde én dag i september, og så kunne den ene forsvarer nærmest først, altså 5 uger efter, havde han muligvis én dag til, og så en halv. Og så måtte jeg sige, det kan vi ikke bruge til noget. Så sagde jeg, hvilken sag har du der og der? Så havde han et eller andet, så sagde jeg, hvad siger du til, jeg hjælper med, at du får lov til at møde ved en anden de 2 dage, og så sad vi og lavede sådan nogle forsøg på at få en god og hurtig berømmelse. [...] Men det siger noget om bare det, at vi har det, er sådan set et halvt år fremme i tiden, og det er helt umuligt at finde de der 3 dage. Fordi deres kalendere i forvejen er fyldt op. Så det er ikke berettiget at sige, at det kun er rettens berømmelsestider.*

En anklager fremhævede et andet eksempel:

Anklager: *Jeg anmodede om halvanden retsdag, det er jo ikke ret meget. Forsvareren kom tilbage og sagde, at han kunne i starten af januar, der kunne han møde. Og det er jo en ekstremt lang periode, altså det er jo, han har siddet fængslet siden starten af maj. Retten kunne tilbyde dage i slutningen af august, hvor både anklagemyndigheden og bistandsadvokaten kunne, så der var jo forskel mellem slutningen af august og så lige pludselig i midten af januar. Hvis det er, man siger, det bliver i januar, så er det jo et halvt år, han skal sidde fængslet næsten, hvor der ikke sker noget i hans sag overhovedet, hvor han bare sidder og venter. [...] Retten kunne tilbyde datoer i slutningen af august, så kunne de tilbyde to datoer i oktober og november og så i januar.*

Samme anklager mente, at nogle forsvarsadvokater bevidst forsøgte at skubbe hovedforhandlingen så langt, at deres klient ville blive nødt til at blive løsladt før hovedforhandlingen.

En anden anklager mente, at forsvarerne burde være meget åbne overfor deres klienter om deres rolle i dette, og således fortælle klienterne direkte, at hvis de valgte en anden forsvarer, så ville de kunne få deres sag for hurtigere.

Det virkede dog til, at alle var enige om, at det hovedsageligt er i sager med flere sigtede – og dermed flere forsvarsadvokater – at der opstår problemer med forsvarernes kalendere. Især i sager med rigtig mange sigtede, som ofte også vil være sager, der kræver mange retsdage til hovedforhandlingen, kan der opstå betydelige problemer med at finde dage, hvor alle forsvarere kan møde. Derfor kan dette ende med at skubbe ventetiden endnu længere.

Dommer: *Efterhånden så synes jeg, måske også på grund af de regler, så er det også ret smidigt. Altså forsvaret ved også godt, at de også skal stille med nogle datoer hurtigt i de her sager, så det fungerer sådan set efter hensigten, og alt efter sagens karakter, jamen så kan det være meget hurtigt. Altså det kan være, vi har en ledig retsdag i næste uge eller om 14 dage til en hel, til en enkelt sag kan man sige. Men vi har jo hele paletten. Vi har jo sager med 4, 6, 8, 12, 14 tiltalte med en masse forsvarere, hvor vi laver store skemaer over berammelser med dem og så videre. Det er selvfølgelig et noget større puslespil, og der bruger vi rigtig mange kræfter på at få dem berammet så hurtigt, det overhovedet kunne lade sig gøre. Og forsvarerne ved også, at de skal stille med datoer, fordi retten kan stille typisk med nogle relativt hurtige datoer. Det skal vi kunne, og det kan vi også. Og der er selvfølgelig nogle... Altså vi skal også have retssale til det. Vi skal have rammerne på plads, ikke?*

6.5.6 Selve berammelsen tager lang tid

Processen om at blive enige om, hvornår hovedforhandlingen skal ligge, kan i sig selv tage lang tid. Det burde den egentligt ikke gøre ifølge retsplejelovens § 843 a, som siger, at "Hovedforhandlingen skal berammes hurtigst muligt og så vidt muligt inden for 2 uger fra anklagemyndighedens indlevering af anklageskrift til retten". Her er det altså selve berammelsesprocessen, der så vidt muligt skal ske inden for 2 uger. Dette gælder for straffesager generelt, ikke kun for arrestantsager. For varetægtsfængslede gælder dog, at hovedforhandling også skal gennemføres (ikke kun berammes) hurtigst muligt.

I interviewene fremgik det dog, at selve berammelsesprocessen kan tage meget længere tid end dette. En anklager fra Københavnsområdet nævnte, at der ved Københavns Byret kan være ventetid mellem rettens sektioner

Anklager: *Nogle gange får vi nærmest en berømmelse dagen efter, hvor man er sådan; hold da kæft, det gik stærkt. Og så er der nogle dage, altså nogle sager, hvor man virkelig godt kan være langsom. Også at få de her telefoniske berammermøder op at køre. Og jeg vil faktisk sige, der er Københavns Byret værre ramt end Frederiksberg. Det er fordi, de er fire sektioner. Så tit skal sagen overgå fra den sektion, der frister, til en anden sektion, eller også skal de finde ud af, hvilken sektion der overhovedet skal have den. Og så kan de godt bruge nogle uger på at finde ud af, hvilken sektion, der skal have sagen. Så jeg synes, at i større sager er de lang tid om at få berammet dem. Der kan vi godt have flere fængslingsperioder på nogle uger, hvor vi mødes og mødes og mødes, hvor sagen stadig ikke er berammet. Jeg tror, at de sager, hvor vi har ventet længst tid, der har vi da nok ventet tæt på 1 måned, fra vi indleverer anklageskriftet, til at vi har berømmelsen på plads.*

En anden anklager oplevede endnu længere ventetid:

Anklager: *Jeg vil sige, at fra vi sender et anklageskrift i retten i en relativt tung sag, så vil jeg sige, at der kan godt gå 1 måneds tid og nogle gange også mere, før der overhovedet aftales et berømmelsestidspunkt. Det er nok ikke noget helt dårligt bud, at i en relativt stor sag, vil der være 1 måneds tid, fra vi indleverer sagen, og indtil der overhovedet udfoldes konkrete bestræbelser på at få sagen i kalenderen.*

En tredje anklager mente dog, at sager normalt vil være berammet indenfor 4 uger, og i de mindre komplekse sager var det normalt indenfor 14 dage.

En fjerde anklager påpegede, at de nogle gange ringede til retten en uges tid efter, at anklageskriftet var indleveret, og der kunne konstatere, at intet tilsyneladende var sket endnu i forhold til berømmelsen.

Eksemplet i det følgende citat fra en femte anklager lå nogle år, men ikke mange år, tilbage i tid. Her tog processen 3 måneder.

Anklager: *En konkret sag, hvor vi egentlig får rejst tiltale sådan okay hurtigt, og så er det tre af de lidt mere prominente forsvarere, sagen den skal berammes med. For det første så er det rigtig svært at få sagen berammet, fordi der ikke er nogen sammenfaldende datoer, så hele berømmelsesprocessen ender med at tage 3 måneder. Og da man så endelig lander på nogle datoer, så ligger datoerne 9 måneder ude i fremtiden, og der går man jo også som forsvarer med på, at man sidder så lang tid.*

Også en dommer bekræftede, at kravet om "så vidt muligt inden for 2 uger" så godt ud på papiret, men ikke havde nogen effekt i praksis, da der ikke var knyttet nogen retsvirkning til en overtrædelse.

Dommer: *Ja så vidt muligt berammes. Ja, den regel har jo altså, i virkeligheden jo ikke nogen betydning. Hvis jeg nu skal være helt ærlig. Jamen fordi den ikke slår igennem i praksis, og der står så vidt muligt berammes. Altså det er klart, at i byretterne, da man har fået opmærksomhed på de der såkaldte PRIO-sager, som jo øvrigt nu er blevet en meget stor kategori. Og det betyder selvfølgelig, at de kommer først i køen. Og man prøver at få dem på hurtigt. Men fordi der jo ikke er nogen retsvirkning knyttet til, så kan man sige, så vidt muligt, det er elastik i metermål. Så det er det, jeg mener. Jeg ved godt, det er meget kontant at sige, at det dybest ser godt ud på papir, men at det reelt ikke har nogen reel effekt.*

6.6 Der kan gå automatik i processen – indtil proportionaliteten rammes

Det følger af retsplejeloven, at der som udgangspunkt skal ske løbende fristforlængelsesmøder hver fjerde uge, hvor en dommer på ny skal vurdere, om varetægtsfængslingen fortsat skal opretholdes.

I interviewene er det kommet frem, at en række af aktørerne ikke er imponerede over intensiteten af denne løbende prøvelse. Der er hos flere en oplevelse af, at der hurtigt går automatik i disse fristforlængelsesmøder, så de mere afholdes som en formalitet, og uden arrestanten egentligt oplever, at løsladelse seriøst overvejes. For nogle af de interviewede hænger dette sammen med, at fristforlængelsesmøderne i høj grad foregår som helt korte online-/videomøder, som dommeren ofte har mange af lige efter hinanden.

Fristforlængelsesmøderne er ment at være en særlig sikring i processen ved, at arrestanten efter 3 måneder har ret til et mundtligt kæremål i landsretten. I interviewene er det dog kommet frem, at forsvarsadvokaterne har mange overvejelser om den bedste anvendelse af disse kæremål, hvilket betyder, at de ofte gemmer dem til langt senere i processen.

I afsnit 6.6.1 nedenfor gennemgås resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen om fristforlængelsesmøder og kæremål, som viser meget forskellige holdninger mellem anklagerne og forsvarerne. I afsnit 6.6.2 til 6.6.8 dykkes der dybere ned i disse temaer i lyset af interviewundersøgelsen.

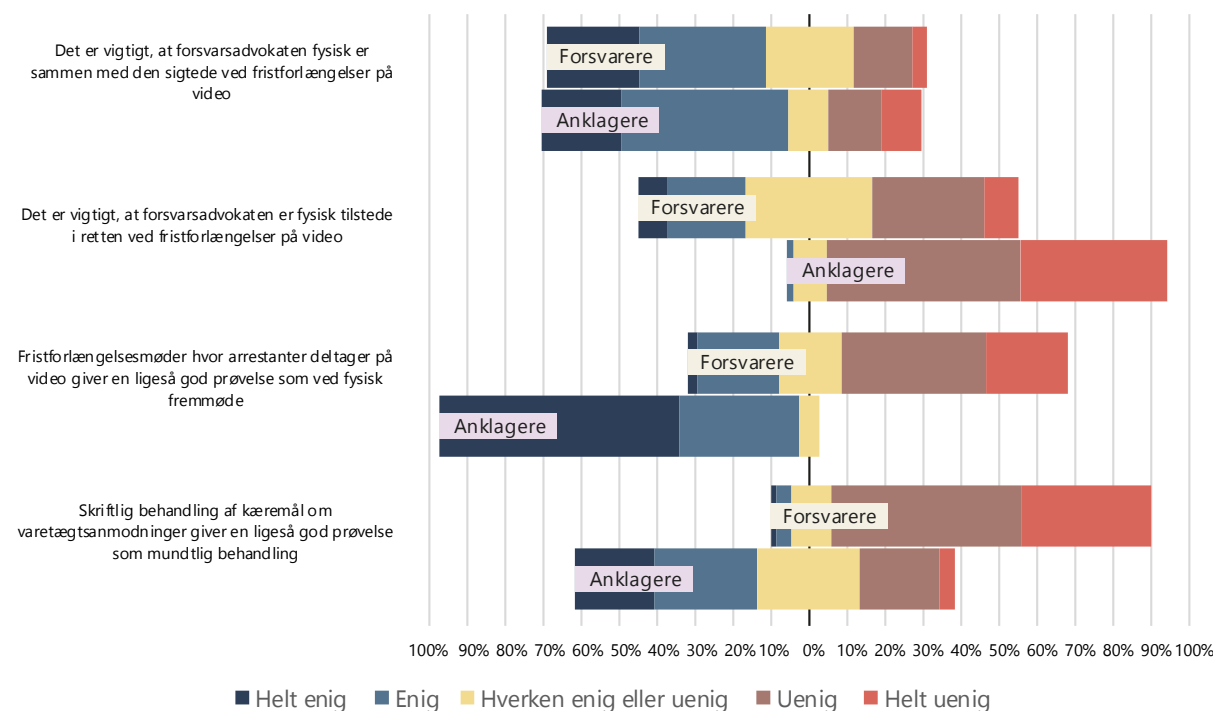
6.6.1 Spørgeskema: Forsvarerkritik af skriftlige kæremål og videomøder

Nedenstående tabel viser respondenternes syn på nogle af de processuelle skridt, som er ment at sikre arrestanternes retsstilling. Som det fremgår, er forsvarsadvokaterne meget kritiske overfor skriftlige kæremål. Anklagerne er mere delte, men generelt positive. Anklagere er også

meget positive overfor video-fristforlængelsesmøder, men her er forsvarerne mere delte og generelt negative. Generelt mener flere, at forsvarsadvokaten bør være sammen med sin klient ved videomøder, men anklagerne mener dette i endnu højere grad end forsvarsadvokaterne selv.

Hvor enig er du i følgende udsagn?

("ved ikke" ikke medtaget)

6.6.2 Når først mistanken er etableret, er den svær at aflive

Som beskrevet i afsnit 6.4, accepteres anklagemyndighedens anmodninger om varetægtsfængsling som oftest i grundlovsforhøret. Dette skyldes bl.a., som drøftet i afsnit 6.4.3, at anklagemyndigheden ofte er langt bedre forberedt på sagen end forsvareren og dommeren, og at den sigtede ofte nægter at udtale sig om sagen.

Imidlertid har flere af de interviewede angivet, at den indledende beslutning om varetægtsfængsling (hvor det er blevet afgjort, at der er "begrundet mistanke" mod den sigtede) ofte lægges automatisk til grund i de efterfølgende fristforlængelsesmøder. Mistankespørgsmålet anses således for afgjort i det indledende grundlovsforhør.

Dommer: *Så kan der nemt gå autopilot i den, når vi forlænger 2 uger, 14 dage, 2 uger eller 4 uger. Hvornår prøver vi det igen? Der foretages en grundig mistankevurdering ved grundlovsforhøret. I hvilket omfang er man så i stand til at efterfølge og inddrage det, der kommer frem, om det så er svækket eller styrket? Fordi det er jo typisk, der foregår forlængelserne på video, så det er ikke på samme måde, det kan blive præsenteret på. Det kan godt være, at det er for sagens akter, men det bliver jo ikke præsenteret på samme måde.*

En anden dommer argumenterede for, at man burde stramme mistankekravene løbende i processen, herunder også inddrage, hvor stor sandsynligheden er for, at der alligevel ikke vil ske domfældelse.

Dommer: *Problemet er jo så, at så vil du tit og ofte se ind i sager, hvor der går uger og måneder, og hvor efterforskningen reelt intet kaster af sig. Og det der så sker i dag, det er, og måske har landsretten været på banen i en kæresag i mellemtiden, det er jo bare, man konstaterer, jamen der er jo ikke noget nyt under solen, den der begrundede mistanke den har jo ikke rykket sig, og det er jo også stadigvæk sådan, at man kunne forestille sig, at han kunne afstemme forklaringer med nogen, så det kører bare. Men det betyder jo, at alt det der sand, det fosser ned i timeglasset, og han sidder den ene uge efter den anden, og efterforskningen bringer ikke det her nærmere. Og så har du jo en proportionalitetsbestemmelse, som ikke rigtig tager højde for noget som helst. Den anvendes i hvert fald ikke sådan, at man på et eller andet tidspunkt i den proces bliver nødt til at stoppe op og sige: "Ja, det kan godt være, at der stadig er en begrundet mistanke, men den er for det første ikke særlig stor. Og så kan det også godt være, at der er den her påvirkningsrisiko, men den er for det andet heller ikke særlig stor. Og nu har I efterforsket i X antal uger og måneder, og I har ikke bragt det en skid nærmere. Så nu bliver vi nødt til at tage en anden afvejning af den der risiko og den der proportionalitetsafvejning". Okay, skal han virkelig sidde 4 uger mere, og så bliver han frifundet eller dømt for noget meget mindre? Eller bliver vi nødt til at sige, her til og ikke længere, nu må vi stoppe og tage chancen på samfundets vegne og sige, at enten kan vi løfte det, eller også kan vi ikke på det grundlag, der er nu. Og så se at få den sag berammet til hovedforhandling, færdigt arbejde. Og det synes jeg tit og ofte er et stort problem. Det der med, at når først bordet fanger, og den der autopilot er sat på, så er det som om, man glemmer.*

Fra forsvarerne var der også kritik af, at der ikke var nogen reel intensiv prøvelse af, om f.eks. påvirkningsrisikoen stadig var eksisterende, og om politiet gjorde nok for at efterforske sagen.

Forsvarer: *Så får vi en fremstillingsrapport hvor der står, jamen vi skal foretage efterforskning, udlæsning af telefoner, og det kan vi godt høre om i 6 måneder og vi får aldrig at vide, hvad de egentlig har gjort i de 6 måneder for at prøve på at åbne den telefon, hvis det var interessant. Om de overhovedet gjort noget eller leder efter medgerningsmanden, hvad de har gjort der. Det bliver bare sådan et kort, der bare bliver sat på, fordi så kan vi holde fristen kørende på, at vi leder stadigvæk efter Peter Poul Jensen eller Jørgen, vi ved bare ikke, hvad de hedder, og vi ved i øvrigt ikke, hvor vi skal lede, og vi gør ikke noget for at finde dem.*

Forsvarer: *Man har ikke større syn eller blik på, at sagerne udvikler sig. Det behov, der er i starten, er måske også mere forståeligt og tydeligt, også for en dommer, men at man ikke har så meget fokus på, at det også udvikler sig undervejs, som efterforskningen og sagsbehandlingen skrider frem. Der kan man godt have en udfordring, synes jeg, i, at når man først har sagt A, så siger man også meget tit B og C. Så hvis jeg skal kigge på det der nødvendighedskrav, så er det nok, altså, både i hvilke typer sager iværksætter man det, og hvornår er det, man bliver ved med at gøre det alligevel, selvom man måske siger, nu er det ikke længere nødvendigt. Og det er jo ikke, det er jo også i situationer, hvor det så ikke er derved sagt, at det var forkert at starte det, men det var forkert ikke at slutte det på et tidspunkt igen.*

6.6.3 Bør samme dommer følge sagen?

I interviewene er det kommet frem, at der tilsyneladende er forskellig praksis ved de enkelte byretter for, om det er den samme dommer, som følger en straffesag gennem hele forløbet. Ved nogle domstole har den samme dommer alle fristforlængelser i samme sag. De har ikke nødvendigvis den endelige hovedforhandling, men det er samme dommer, der hver fjerde uge gennem hele forløbet tager stilling til, om fængslingen skal fortsætte. Dette er dog ikke fast praksis ved alle domstole.

En række aktører anser det som en klar fordel, at den samme dommer følger sagen. F.eks. denne dommer, der mente, at det både er lettere for dommeren at fremme sagen til berømmelse hurtigt, og også er lettere for dommeren at opdage, at en fængslingsbetingelse ikke længere er opfyldt, hvis samme dommer fulgte sagen. I modsat fald ender man hurtigt i, at dommeren blot fortsætter fængslingen så længe proportionaliteten ikke er ramt, fordi en anden dommer allerede har vurderet mistankegrundlaget og fængslingsgrundlaget:

Dommer: *Ja, du kunne selvfølgelig lege djævlens advokat den anden vej rundt og sige, at det jo ikke er så godt, at det er den samme dommer, som engang har taget sin forudindfattede mening om, at ham her skal være varetægtsfængslet. Det er jo ikke så godt, at han behandler sagen. Den tanke kunne man selvfølgelig få, og vi har regler om det, når det er særligt bestyrket mistanke og dit og dat, der er taget stilling til. Men jeg hævder, at det system har den meget væsentlige fordel, at når det er dommeren, der en gang har taget ansvaret for varetægtsfængsling af de og de grunde, så uden at skulle læse nævneværdigt op på sagen, så vil den her dommer jo vide, når vi så er 14 dage eller 4 uger længere fremme, og fristen udløber, hvad var det egentlig, jeg forventede, at der skulle ske i mellemtiden? Og hvad betyder det, hvis det her bevis er kommet på bordet, eller hvis ingenting er kommet på bordet? Det er efter min opfattelse en meget stor styrke, og burde i princippet være en selvstændig retssikkerhedsmæssig garanti for den sigtede, at det er den*

samme person med den samme forhåndsindsigt i sagen, som skal behandle den.

En forsvarsadvokat havde samme oplevelse af, at det var en fordel, at samme dommer sad med alle fristforlængelserne, da de hurtigere ville fange, at der efter 6 måneder ikke var sket nogen bestyrkelse af mistankegrundlaget. Modsat var denne forsvarer dog kritisk overfor, at samme dommer, som havde stået for varetægtsfængslingen, også skulle stå for hovedforhandlingen, da de så – hvis der skulle ske frifindelse – var nødt til at indrømme, at de havde begået en fejl.

Forsvarer: *Der skal meget til for at få den samme dommer til at stille sig op og række armen i vejret og sige, hov der begik jeg sgu en brøler af rang, det må du lige undskylde Jens, Jørgen eller Peter, du bliver lige løsladt her, så må vi se på erstatning bagefter.*

Samme forsvarer nævnte, at i de retskredse, hvor samme dommer følger sagen, så kommer der så en vikar på i sommermånederne ved fristforlængelsesmøderne, og de løslader aldrig:

Forsvarer: *Problemstillingen er bare, så kommer du ind i en sommerperiode, jamen så får du vikar på, vikarer har aldrig nogensinde løsladt nogen, det kan ikke ske. Så det kan vi også sommetider starte med at sige til klienterne, der er ingen grund til at gå frem i frist fra slut maj og så til start august fordi der er chancen for at du får en vikar stor, og vikarer kan ikke løslade. Altså det er sådan lidt sådan det er.*

Det bemærkes, at anklagemyndigheden generelt bestræber sig på at have samme anklager på sagen gennem hele fristforlængelsesprocessen, i hvert fald ved de politikredse, som er blevet interviewet til denne undersøgelse. Dette er også af rent ressourcemæssige årsager, så anklageren kender sagen godt.

6.6.4 Korte (video)fristforlængelsesmøder kritiseres som overfladiske

Det følger af retsplejelovens § 748 b, at fristforlængelsesmøder kan foregå over video, når retten finder det ubetænkeligt. Det er på mange måder det praktiske udgangspunkt i dag, at mange fristforlængelsesmøder foregår over video. På disse møder sidder arrestanten således i fængslet og flyttes op til et videolokale, hvor vedkommendes advokat som udgangspunkt også vil befinde sig (denne kan dog også være med online fra en anden lokation). Dommeren og anklageren befinder sig på hver deres lokation under mødet.

Blandt de interviewede var der meget delte meninger om disse videofristforlængelsesmøder. Anklagerne var generelt meget positive og angav også, at de havde sparet anklagemyndigheden for store ressourcer. Det er ikke kun fordi, den sigtede ikke skal transporteres hen til retten, men også fordi anklagerne blot hurtigt kan logge ind online fra deres kontor i stedet for at bruge tid på at tage ned til retten. Anklagerne er jævnligt involveret

i flere fristforlængelsesmøder samme dag, men disse ligger ikke nødvendigvis i direkte forlængelse af hinanden, hvilket medfører en del spildtid, hvis man skal vente nede i retten.

Forsvarerne og en del af de interviewede dommere var dog ret negativt indstillet overfor disse video-fristforlængelsesmøder. Her citerer vi fra dommerne, der peger på, at det fører til en mere overfladisk behandling, og kortere tid til at undersøge nye momenter, der dukker op, samt at den oplevede retssikkerhed lider skade.

Dommer: *I de store retter, København, Frederiksberg og sikkert også Glostrup, jamen så er der forlængelser hver eftermiddag fra kl. 13 til kl. 15, og de er sat på med kvarter til 20 minutter. Så de skal ikke begynde at sidde og snakke alt for meget, fordi den næste står lige og venter. Så på den måde er metodikken jo i høj grad bare at få en status på, at tingene er i orden. Og det kan jeg jo synes også udmærket fungerer, men det er ikke egnet til en substansmæssig bedømmelse af, om der er sket store ting i mellemtiden. Vi havde prøvet at sætte max. otte forlængelser på en eftermiddag. Det skal du så klare fra kl. 13 til kl. 15.30. Der er cirka et kvarter til hver. Eller 20 minutter. Du skal lige kalde op og præsentere, og der er forsvarer og dommer, og der er status på sagen. Og så har du nogle meget snakkesalige, nogle i arresten, som har lyst til at tale med en dommer, men det er der faktisk ikke rigtig tid til. [...] Man kunne også godt forestille sig, at nogle gange er det sådan, at så vil jeg godt have afgjort nu, kan jeg få en tilståelse? Men der er ikke tid til, at de kan tilstå på skærmen, så vi er nødt til at udsætte dem 14 dage, så de kan tilstå. Det er jo lidt noget pjat. [...] Der er der en risiko for, at der går automatik i forlængelserne.*

Dommer: *Det er ikke, synes jeg, ikke er en rar måde at afvikle et retsmøde på. Og navnlig ikke overfor en person, som ikke er dømt. Jeg synes i det hele taget, at det er, at de ligesom fortjener, at det er, at man ser dem i øjnene og siger, ved du hvad, altså betingelserne er faktisk stadigvæk opfyldt for, at du skal sidde her. Men altså det er politik [...] Jeg har jo sådan nogle slots på en halv time, hvor det er, der er sat op, og der er reserveret tid, ikke? Så hvis der sker et eller andet, hvis der er en, der bliver forsinket, eller der sker noget i sagen før, som gør, at vi går ud over tid, så altså, så går man jo ind i det slot, som den anden har. Og så bliver der jo enten mindre tid til den anden, eller også må vi sige til den første: "Det kan vi ikke klare nu. Det bliver vi nødt til at klare på et andet tidspunkt". Hvor det var, der var mere elastisk, når det var de kom frem, så kunne det være de sagde: "Kan jeg få ophævet brev og besøgskontrol?" Så ville man tage stilling til det med det samme.*

Dommer: *Men på en eller anden måde kommer formen til at invitere til, at det får en lidt mere overfladisk karakter fra alles side. [...] Og jeg tror, at noget af det handler altså også om den del af retfærdigheden, som vi sjældent taler om, nemlig at det er så vigtigt, at det her fremstår som en retfærdig proces. [...] Og der er ting, der også kommer til at virke på en eller anden måde hult, altså over video, fordi der er allerede skabt en afstand. [...] Der føler man nok på en eller anden måde, jeg er de der 15 minutter, der skal overstås, inden hun går videre til næste. Nå, tjek, altså fortsat fængsling. Så det betyder noget for, at processen også fremstår ordentlig.*

Flere af forsvarsadvokaterne havde som nævnt også et indtryk af, at der i fristforlængelsesmøderne ikke var tid til en reel prøvelse af, om fængslingsbetingelserne stadig var til stede.

Forsvarer: *De er jo sat på med kvarters mellemrum, de her fristforlængelsesretsmøder, og hvis en dommer sidder med en liste, de ved, de skal igennem 20 retsmøder den pågældende dag, hvis det er en tung dag, det kan også bare være 10. Men så er det måske også svært at sige, at give det en rigtig grundig behandling, selvstændig behandling, som ikke bare er en kalkering af, at der er en kollega i dommerkollegiet, der har vurderet det her for 1 måned siden, eller flere måneder siden, og de bare tilbageviser til, at det er det, der er besluttet før.*

Samme forsvarer fremhævede også, at der var meget lidt tid til både forsvarerens argumenter og dommerens overvejelser i sådanne fristforlængelsesmøder.

Forsvarer: *Det er jo krav, at [anklageren] sender en anmodning på skrift på forhånd. Så man er jo langt hen ad vejen, både retten og forsvaret, orienteret om, hvilke efterforskningskridt er der for eksempel, hvis den stadig er i efterforskningsfasen. [...] Så man er jo ligesom forberedt på den del, men ofte vil det alligevel være, at det er det, man starter med som anklager at gennemgå det her. Selvfølgelig kan man jo ikke altid være sikker på, at advokaten har været det hele igennem med sin klient, nået det fra modtagelsen af rapporten og så til retsmødet. Men uagtet, så vil det jo typisk være, at anklageren bruger en ret stor del af det der, lad os bare sige et kvarter, eller i hvert fald det korte tidsrum, retsmødet nu er afsat til, til at gennemgå de her ting. [...] Så er der bare meget, meget kort tid til både forsvarerens indlæg med saglige eller usaglige argumenter for, hvorfor det er forkert, at der skal ske fængsling, men også at dommeren skal nu overveje, at der skal ske andet end fængsling.*

Ifølge denne forsvarer bliver det dermed meget svært for dommeren reelt at få overblik over, om det er muligt at løslade uden at skade sagen:

Forsvarer: *Udgangspunktet er nok, at hvis man ikke ved, hvad skadevirkningen er, så tør man nok ikke rigtig løslade, medmindre man er ret sikker på, at det er den rigtige beslutning. Så udgangspunkt er nok, at man hellere tager en forlængelse, medmindre det er helt åbenbart, at der ikke skal ske en forlængelse.*

6.6.5 Aktørerne har ikke nødvendigvis overblik over udviklingen

Det var en pointe i flere af interviewene, at aktørerne ikke nødvendigvis er klar over de større tendenser om varetægtsfængsling. Den enkelte forsvarsadvokat ved f.eks. ikke nødvendigvis, om antallet af arrestanter er stigende eller faldende, idet de måske ikke selv har flere eller færre klienter, blot fordi antallet af arrestanter er gået op eller ned. En dommer pointerede også, at vedkommende ikke nødvendigvis ville lægge mærke til, at længden af varetægtsfængslinger var stigende, idet der ikke foregår en sammenligning mellem sager på den måde.

Som det fremgår af afsnit 5.5, er der en del arrestanter, der ender med aldrig at blive tiltalt for det, som de har været varetægtsfængslet for. Det viste sig i interviewene, at dommerne som udgangspunkt ikke opdager dette. En dommer involveret i en fristforlængelsesproces bliver potentielt klar over, at anklagemyndigheden har valgt at løslade en person, idet fristforlængelsesmødet bliver aflyst, og også fordi det skal noteres i sagen, hvor lang tid personen har været varetægtsfængslet, fordi dette senere skal anvendes til at vurdere den endelige afsoningslængde, hvis personen findes skyldig. Løsladelse er dog ikke det samme, som at personen ikke længere er tiltalt. Dommerne får ifølge de interviewede ikke at vide, om personen er tiltalt. Dermed bliver dommerne ikke nødvendigvis opmærksomme på, om en stor del af de personer, som de har medvirket til at varetægtsfængsle, ultimativt ikke ender med at blive tiltalt.

6.6.6 Fristforlængelserne forberedes sent

Der var hos flere af de interviewede en irritation over, at fristforlængelserne først bliver forberedt meget sent. Det gjaldt fra flere sider. En dommer nævnte således, at det kunne ske, at det først kom frem ved et fristforlængelsesmøde, at sigtede var parat til at tilstå, og det var der så ikke afsat tid til. En anklager havde flere gange oplevet forsvarsadvokater, der ikke havde nået at tale med deres klient før fristforlængelsesmødet, og som så umiddelbart før mødet blev enige med klienten om, at man accepterede fortsat varetægtsfængsling, hvilket betød, at fristforlængelsesmødet og forberedelsen af dette har været spild af tid.

Modsat var der dog også kritik af, at anklagerne sender materiale meget sent før fristforlængelsesmødet.

Forsvarer: *Man kunne også i den grad stramme anklagemyndighedens tilgang til, hvornår de fremsætter det, fordi det hedder sig, at vi skal have 3 hverdage for, og det får vi ikke ret tit. [...] Altså jeg har en sekretær, der nogle gange rykker for os, siger vil I løslade, eller hvad vil I på mandag? Nårh nej, den kommer nu, den kommer nu, den kommer nu. Det kan så være fredag eftermiddag. [...] Jeg skal i princippet igennem materialet, jeg skal diskutere med klienten, skal vi gå frivilligt eller skal vi frem? Er der sket noget, der kan noget? Og det sætter jo også et ganske ubehageligt arbejds-setup for os, hvis ikke man sender tingene i tide.*

En forsvarer kritiserede også, at det som forsvarsadvokat var umuligt at påvirke, hvornår fristforlængelsesmødet skulle ligge, ligesom det i mange tilfælde ikke var muligt at sende en advokatfuldmægtig. Denne forsvarer mente, at det ville være bedre at sende en advokatfuldmægtig til fristforlængelserne, så der kunne holdes et fokus på sagen, i stedet for, at det ender med frivillige fristforlængelser, fordi forsvareren ikke har mulighed for at deltage i et fristforlængelsesmøde.

6.6.7 Anvendelsen af kæremål er meget velovervejet

Hvis en forsvarer er utilfreds med en byrets kendelse om varetægtsfængsling, kan den kæres til landsretten. Dette foregår som udgangspunkt på skrift, hvor tre landsretsdommere læser byretskendelsen, sagens materiale og eventuelt indsendt materiale fra parterne igennem og vurderer, om byretskendelsen er korrekt. Når en varetægtsfængsling har varet 3 måneder, er der mulighed for at få et mundtligt kæremål, dvs. en mundtlig forhandling i landsretten om sagen. Der er dog som udgangspunkt kun mulighed for dette en enkelt gang, hvorved eventuelle efterfølgende kæremål senere i processen, efter der er afholdt et mundtligt kæremål, som udgangspunkt vil være skriftlige.

I interviewene kom det frem, at forsvarsadvokaterne nøje overvejer, hvornår de skal kære, og især hvornår de skal bede om et mundtligt kæremål. Der har udviklet sig forskellige strategier blandt forsvarsadvokaterne. Det betyder, at kæremålene ikke anvendes helt frit, idet forsvarerne vurderer, at det også kan have negative konsekvenser, hvis et kæremål ikke går godt. Således vurderer flere af forsvarerne, at hvis landsretten først har vurderet, at en varetægtsfængsling er berettiget, er det meget svært ved efterfølgende fristforlængelser at overbevise en byretsdommer om, at der nu skulle være noget galt. Selvom landsrettens kendelse kun vurderer varetægtsfængslingens berettigelse på det tidspunkt, hvor landsretten ser på den, er der altså en frygt for, at den også får virkning frem i tiden ved efterfølgende fristforlængelser.

Dommer: *Der tror jeg, de fleste godt vil sige, at selvom det er en voldsom ting at blive frihedsberøvet, altså det er det jo, når man ikke er dømt for noget, så tror jeg, de fleste vil sige, at jeg kærer ikke grundlovsforhøret. Fordi hvis jeg får landsretten på det tidspunkt til at stadfæste, at der er en begrundet mistanke,*

og der er et hensyn til efterforskning eller til gentagelse, så bliver det svært at få ændret ved, før man kommer ret langt hen. Og der tror jeg, at de fleste, og det er måske også det, jeg kan se, når jeg kigger på, hvornår mine afgørelser blev kæret i byretten. Det gjorde de meget sjældent i grundlovsforhøret.

Forsvarer: *Der er en stor fare forbundet med at kære en varetægtsfængsling til landsretten, fordi de stadfæster stort set det meste, eller langt hovedparten af dem bliver stadfæstet. Og hvis du så sidder på en varetægtsfængslingskendelse fra landsretten, så er byretterne jo sjældent sindede at lave deres varetægtsfængsling om. Så har du en fængsling imod dig, som har været i landsretten. Så kan det vise sig at være problematisk i det senere forløb, hvor du skal prøve at se, om du kan komme ud.*

Som det ses af citaterne, medfører dette, at fleres oplevelse er, at forsvarerne derfor er tilbageholdende med at kære afgørelsen fra grundlovsforhøret. Der går således tid, inden der kommer et ekstra dommerblik på frihedsberøvelsen. En forsvarer nævnte, at de bevidst venter med at kære, indtil de kan få et mundtligt kæremål.

Det mundtlige kæremål anvendes ligeledes velovervejende. Det er vurderingen blandt forsvarerne, at det mundtlige kæremål giver en langt mere intensiv prøvelse end et skriftligt kæremål. Derfor gemmer de det til det rette tidspunkt, så det ikke er blevet spildt på et tidspunkt, hvor varetægtsfængslingen var berettiget og derefter savnes, hvis varetægtsfængslingen senere er på vippen. Derfor vælger mange af dem at gemme det mundtlige kæremål, indtil byretsdommeren har besluttet, at den tiltalte nu skal være fængslet frem til dom. Det er den sidste forlængelse af varetægtsfængslingen, og her anses der for at være størst sandsynlighed for, at landsretten vil finde forlængelsen uproportionel eller finde, at der ikke længere er påvirkningsrisiko etc. På trods af 3-månedersreglen går der således i praksis ofte meget længere tid, inden en sigtet får prøvet sin varetægtsfængsling ved et mundtligt kæremål.

Forsvarer: *Personligt kan jeg sige, at jeg plejer at gemme det mundtlige kæremål, muligheden for det, til den sidste beslutning, hvis det er, at byretten beslutter, at der skal ske varetægtsfængsling frem til en berammet hovedforhandling, der ligger langt ude i tid. At man så siger, at det bliver der, vi får den sidste chance for, at landsretten tager stilling til, kan det virkelig være rigtigt. [...] Så det vil typisk være noget, der først finder anvendelse efter en længere varetægtsfængslingsperiode, er min erfaring, også min tilgang til brugen af det, fordi du har som udgangspunkt kun det ene skud med et mundtligt kæremål.*

De fleste dommere og anklagere var dog ikke enige i, at mundtlige kæremål gav en mere intensiv prøvelse. En enkelt anklager havde dog samme opfattelse som forsvarerne.

Anklager: *Det tror jeg helt ærligt. Man har en mundtlig forhandling med spørgsmål og med noget, der foregår frem og tilbage henover gulvet der. Så tænker jeg da, at man, når man sidder og voterer som landsdommer, så ja så giver man den lidt mere, hvad kan man sige, omsorg, end hvis man sidder med papir bare og kigger.*

Flere anklagere og dommere nævnte, at de havde svært ved at tro på, at en kvantitativ optælling ville vise, at der skete flere omgørelser i de mundtlige kæremål.

Dommer: *Jeg kan ikke sige, hvad det gør af forskel, andet end den forskel det kan gøre, at man måske kan have lettere ved at fremføre sit synspunkt mundtligt. Der er også andre, tror jeg, der nok i virkeligheden gør sig bedre på papir. Det er jo også afhængigt af, hvad det er for nogle synspunkter, man ligesom gør gældende. Hvis det er noget, der er uhyre teknisk og kompliceret, så egner det sig måske bedre til skrift.*

Set i det lys var nogle af anklagerne også af den opfattelse, at de mundtlige kæremål tog alt for mange ressourcer. En anklager opfordrede direkte til, at 3-måneders reglen blev gjort længere, da det ville spare mange ressourcer ved anklagemyndigheden, hvis der var færre mundtlige kæremål. Anklageren nævnte, at der er meget få varetægtsfængslinger på under 3 måneder, hvorfor det efterhånden var størstedelen af alle varetægtsfængslinger, der havde krav på et mundtligt kæremål, som der godt kunne gå tre fulde arbejdsdage med at forberede og gennemføre. En enkelt anklager mente endda, at forsvarerne mest anvendte det mundtlige kæremål for deres egen skyld. Ved at gemme kæremålet til den sidste fristforlængelse før hovedforhandlingen, tvang forsvarerne anklagerne til at dukke op i landsretten og forelægge hele sagen og alle beviserne. Dermed får forsvareren også en systematisk gennemgang af sagen, som kan være en hjælp for dem i forberedelsen af hovedforhandlingen. Forsvarerne var som nævnt af den modsatte opfattelse og fandt de mundtlige kæremål mere indgående end de skriftlige. En af dem opfordrede således til – stik modsat den nævnte anklager –, at mundtlige kæremål blev mulige at have tidligere i processen end først efter 3 måneder.

6.6.8 Proportionaliteten fører til løsladelse, men kun fordi straffen er afsonet

På tværs af interviewene var der enighed om, at det oftest er proportionalitetsbestemmelsen, der ender med at føre til løsladelse af en varetægtsfængslet.

Anklager: *Lige nu har vi jo ret vide rammer for at fængsle folk. Der, som sagt, hvor vi render panden mod muren, det er i forhold til proportionalitet, og den kan vi jo ikke løse alligevel, fordi det er jo klart, at folk skal jo ikke sidde længere. Det er jo det, der ligger i varetægtsfængslingen, det er jo, at man sidder max den straf, man forventer at få.*

Forsvarer: *Jamen altså, når vi først er der, hvor man har fået vurderet at mistankegrundlaget er til stede, og at betingelserne i øvrigt er til stede for en varetægtsfængsling, så er der jo kun i min optik proportionaliteten, der går ind reelt og så ophæver en varetægtsfængsling, fordi så længe vi holder os inden for skiven af proportionaliteten, så sker der ingenting.*

Forsvarer: *Det er reelt set den eneste grund til, at der er nogen, der nogle gange overvejer at løslade, det er proportionalitet. Det er jo meget sjældent fordi, man lige pludselig kommer i tanke om, at beviset ikke helt er så godt, eller det er ikke rigtig udvikler sig i den rigtige retning. Det er sjældent det. Det er proportionaliteten, der løslader folk.*

Det samme blev også anført af en forsvarer i spørgeskemaet:

Forsvarer: *Uanset på hvilket grundlag, at de er varetægtsfængslet, så er det næsten umuligt at få dem løsladt før, der foreligger dom, også selv om sagen synes at være færdig efterforsket, og de derfor ikke længere har mulighed for at påvirke efterforskningen. Ligesom ved varetægtsfængsling pga. retshåndhævelsen, fastholder domstolene også, at retsfølelsen bliver ved med at kræve fortsat varetægtsfængsling, når først de en gang har vurderet det, også selv om arrestanten har været varetægtsfængslet i flere måneder. Det føles ofte som om, at det eneste argument domstolene accepterer, er, hvis den forventede straf er kortere end den tid, den pågældende kommer til at sidde i arresten (proportionalitetssynspunktet).*

Retsplejelovens § 762, stk. 3, opsummerer proportionalitetsvurderingen som værende om "*frihedsberøvelsen vil stå i misforhold til den herved forvoldte forstyrrelse af sigtedes forhold, sagens betydning og den retsfølge, som kan ventes, hvis sigtede findes skyldig.*" I den kommissionsbetænkning, der lå bag bestemmelsens indførsel i retsplejeloven, var der i høj grad lagt op til en meget konkret vurdering i alle varetægtsforløb:

"Ved enhver afgørelse af, om varetægt bør anvendes, må der foretages en afvejning af to modstående hensyn: på den ene side af den skade og de forstyrrelser, som indgrebet kan forvolde hos sigtede, hans familie og andre, der bliver berørt deraf, og på den anden side af indgrebets nødvendighed. Denne afvejning er efter udvalgets opfattelse et centralt element i hele spørgsmålet om varetægt, og reglerne bør udformes således, at domstolen, politiet og forsvareren ansøres til at få alle relevante oplysninger frem, der er nødvendige for at kunne foretage denne afvejning, herunder oplysninger om anholdtes arbejdsmæssige og familiemæssige forhold. Udvalget foreslår derfor, at der i retsplejeloven indføres en udtrykkelig regel, hvorefter frihedsberøvelsen - også med hensyn til dens varighed - ikke må stå i misforhold til

*den herved voldte forstyrrelse af sigtedes forhold, sagens betydning og den retsfølge, der kan ventes, hvis sigtede findes skyldig.*¹⁷⁹

I praksis er alle interviewede dog enige om, at det er meget sjældent, at denne vurdering handler om andet end en rent matematisk udregning af, om den sigtede nu har været varetægtsfængslet længere end den straf, som man forventer, at han får.

Det er som om, at denne regel – at man ikke må være varetægtsfængslet længere end den straf, som man forventes at få – er den mest absolutte regel i det nuværende system, der helt konsekvent fører til løsladelse. De fleste andre bestemmelser i retsplejeloven omhandler i højere grad en vurdering f.eks. om der er "særlige omstændigheder", eller om der fortsat er "begrundet mistanke" etc. Proportionalitetsvurderingen derimod er umulig at ignorere, når først det er vurderet, at den forventede straf er ved at være afsonet.

Forsvarer: *Der er mindre at angribe, om man så må sige, eller kritisere, fordi så bliver det meget hurtigt matematik, ikke? Og man kan begynde at regne på noget, og så føler man sig som dommer måske mere tryk, og systemet føler sig mere trykt, og så er det de der regnestokke, der kommer frem. Det er mere til at have med at gøre end den elastik, der er i om mistanken er der, eller om der er fare på færde for at en efterforskning ødelægges.*

Derimod inddrages der nærmest aldrig andre overvejelser om, hvorvidt fængslingen er uproportional:

Dommer: *Det også var meningen, at man også efter omstændighederne skulle kunne se på de personlige forhold i øvrigt, og også skulle kunne se på, om det af andre grunde måske alligevel forekom ikke så proportionalt at fængsle.*

I praksis oplever mange aktører således, at en varetægtsfængsling forlænges ret automatisk, indtil vedkommende har været varetægtsfængslet hele den tidsperiode, som de kan forventes at afsone, hvis de bliver dømt. Her slår reglerne fast, at de pr. definition skal lukkes ud.

6.7 Mange beskyttelsesbestemmelser har ingen eller kun indirekte effekt

Der er i retsplejeloven indført en række bestemmelser, som er tiltænkt at medvirke til at reducere antallet eller længden af varetægtsfængslinger. Det inkluderer bl.a. muligheder for at afbeskikke en forsvarer, hvis det er dennes skyld, at sagen forsinkes (f.eks. pga. en travl kalender) eller modsat muligheden for at løslade en arrestant, hvis politiets efterforskning går for langsomt. Det inkluderer også mulighed for at afholde et retsmøde forud for hovedforhandlingen, hvor f.eks. et vidne kan afhøres, hvis denne sikring af en forklaring

¹⁷⁹ Betænkning nr. 728/1974 om anholdelse og varetægt, s. 25

betyder, at arrestanten kan løslades, fordi de ikke længere kan påvirke vidnet, samt mulighed for at fastsætte tidspunktet for sagens hovedforhandling allerede før, at sagen er færdigefterforsket, så ventetiden pga. domstolenes berammelsestider minimeres. Endelig indebærer det krav om grundige skriftlige begrundelser fra både anklagemyndighed og domstole for fortsat varetægtsfængsling, mulighed for at anvende mindre indgribende alternativer end varetægtsfængsling, samt maksimumsregler for varetægtsfængslingens længde, der kun kan fraviges ved særlige omstændigheder.

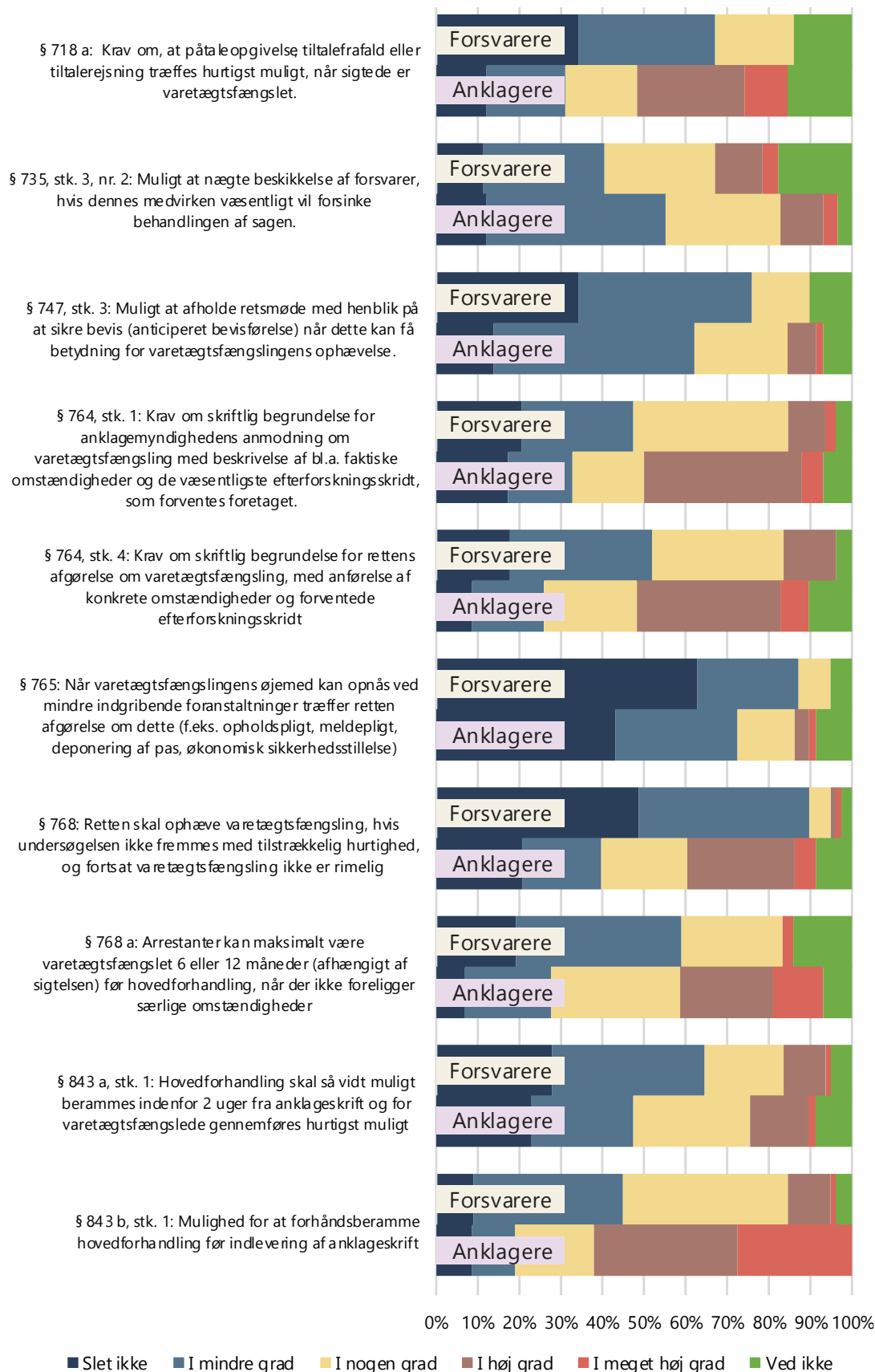
På papiret lyder dette godt, og det viser, at lovgiver har haft mange intentioner om at reducere anvendelsen – og især længden – af varetægtsfængsling.

I både spørgeskemaundersøgelsen og interviewene viste det sig dog, at aktørernes oplevelse var, at de fleste af disse bestemmelser ikke har særlig stor betydning for varetægtsfængslingerne i praksis. De fleste af bestemmelserne anvendes meget sjældent, men nogle af dem har dog en indirekte effekt, idet aktørerne er klar over, at de ville kunne anvendes. Andre af bestemmelserne virker dog ikke engang til at have en indirekte effekt på størstedelen af landets varetægtsfængslinger.

I afsnit 6.7.1 gennemgås resultaterne om dette fra spørgeskemaundersøgelsen. I afsnit 6.7.2-6.7.8 dykkes der herefter ned i hver af de enkelte beskyttelsesbestemmelser for gennem interviewene at belyse, hvilken effekt reglerne har, og hvad der står i vejen for en bredere anvendelse.

6.7.1 Spørgeskema: Enighed om, at mange bestemmelser ikke har stor effekt

I hvor høj grad oplever du, at følgende regel - der allerede i dag eksisterer i retsplejeloven - i praksis medvirker til at nedbringe brugen af varetægtsfængsling

I figuren ovenfor fremgår spørgeskema-respondenternes syn på effekten af en række af de bestemmelser, der er indført i retsplejeloven med henblik på at skabe en nedgang i antallet eller længden af varetægtsfængslinger.

Som det fremgår, er det for mange af bestemmelserne kun få af respondenterne, der mener, at bestemmelserne i høj grad medvirker til at nedbringe anvendelsen af varetægtsfængsling. Anklagerne ser dog lidt større effekt af især forhåndsberammelser og de skriftlige begrundelser. Især for bestemmelserne om anticiperet bevisførelse samt om alternativer til varetægtsfængsling svarer et stort flertal af både forsvarere og anklagere, at disse slet ikke eller kun i mindre grad har betydning.

6.7.2 Afbeskikkelse af forsvarere, der forsinker sagen, anvendes især som trussel

Det følger af retsplejelovens § 735, at en sigtet som udgangspunkt selv kan vælge sin forsvarer, men at retten kan nægte at lade forsvareren beskikke, hvis denne vil "hindre eller modvirke sagens oplysning" eller "væsentligt vil forsinke behandlingen af sagen". Det følger herefter af lovens § 736, at hvis en forsvarer allerede er blevet beskikket, kan retten tilbagekalde beskikkelsen med samme begrundelser.

Dette er bl.a. relevant af hensyn til den sigtede/tiltalte i sager om varetægtsfængsling, især i sager med flere tiltalte, hvor en enkelt forsvarer ellers vil være skyld i, at andre tiltalte er varetægtsfængslet i længere tid. Også hensyn til offeret eller den generelle retsfølelse taler for at fremme en sags behandling mest muligt.

I interviewene har der været delte meninger om reglens anvendelse, der tyder på, at der måske er nogle geografiske forskelle i reglens anvendelse. Nogle anklagere angiver således at påberåbe sig reglen ofte, mens andre interviewede anklagere mener, at de nok burde anvendes reglen mere, end de gør.

Anklager: *Men det er nok den her mulighed for at afbeskikke forsvarere, som jo kom for en del år siden efterhånden, hvor der egentlig var sådan okay fokus på det, og jeg vil sige nok både, og det er jo min oplevelse, både domstolene, men nok også anklagemyndigheden har måske sådan lidt glemt den mulighed igen, [...] hvor anklagemyndigheden også godt kunne blive bedre til simpelthen at kigge ind i, hvis vi godt kan stille, og alt det her, jamen så sige så kunne det godt være, det var her, man skulle overveje at se, om der skulle ske en ombeskikkelse. [...] Det er i hvert fald en, vi nok selv har glemt lidt. Jeg har da nogle sager, hvor, den skulle jeg nok have fundet frem, i ihvertfald to sager.*

Anklager: *Det er jo den, vi slås meget med lige for tiden. Jeg vil også sige, at vi har godt held lige nu, altså retterne er ret lydhøre, og de ved også godt, at den kommer, begæringen om, at man bliver smidt af som forsvarer. [...] Så den*

bruger vi rigtig meget lige for tiden. Det er nok en af dem, der faktisk bliver brugt mest.

Anklager: *Der er vi ret offensive hos mig i hvert fald på at bede om ombeskikkelse, fordi det kan vi simpelthen ikke vente på. Men det kan jo også være en kamp altså. Så får du en kamp i kampen på en eller anden måde, ikke?*

En fjerde anklager angav sjældent at være nødt til at påberåbe sig bestemmelsen, fordi dommerne selv meget aktivt pressede forsvarsadvokater, der ikke havde tid.

Bredt i interviewene var der enighed om, at reglen i dag sjældent anvendes formelt til at afbeskikke forsvarsadvokater. Men truslen om, at dommeren overvejer at anvende reglen, får jævnligt forsvarsadvokater til selv at finde løsninger, ofte ved at afgive sager til kollegaer fra samme kontor, så der skabes hul i deres kalender. Reglen har dermed en opdragende effekt på forsvarsadvokaterne, i hvert fald i de geografiske områder, hvor den påberåbes mest.

Dommer: *Vi anvender jo reglerne om at nægte forsvarer i det omfang, at vi er der, hvor betingelserne er opfyldt for det. Det gør vi, og den har også den virkning, at den gør, at man også stiller sig til rådighed, er min oplevelse i hvert fald. Den virker måske sådan lidt adfærdsregulerende også den bestemmelse, så det er uden, at vi behøver sådan at altid at bruge den som sådan.*

Dommer: *Det er en bestemmelse, som vi brugte rigtig rigtig meget, da det var, at vi fik bestemmelsen. Og nu bruger vi den ikke så meget længere, og det er fordi, at det er, at forsvarerne har forstået, at det er, vi bruger den. [...] Fordi vi i starten, så insisterede de på at vedblive med at være forsvarer og så afbeskikkede vi dem og gav dem nogle andre. Hvis det var, at de ikke kunne møde, når vi berammede en sag, og vi kunne se, at hvis vi skulle følge dem, så ville sagen blive berammet for langt ude i fremtiden. Nu bruger vi den ikke så meget mere fordi, at hvis de ikke kan møde, og vi siger, jamen altså vi fastholder de her datoer, så strækker de våben, og de gør tit det, at de så snakker med deres klienter, for så får deres klient en advokat fra samme kontor, som deres oprindelige forsvarer var fra.*

Der var dog også anklagere, der ikke mente, at reglen blev anvendt nok.

Anklager: *Jeg kan bare konstatere, at det er noget, som retterne næsten ikke kan få over sig at gøre. Så det der med at afbeskikke en forsvarer, fordi han er for travlt, det forekommer nærmest ikke i praksis.*

To dommere mente, at det i praksis var besværligt at anvende reglen, da forsvareren så kunne klage til Den Særlige Klageret, og så var man alligevel i et limbo tidsmæssigt i noget tid, før det var afklaret, om forsvareren overhovedet var afbeskikket.

6.7.3 Indenretligt forhør/anticiperet bevisførelse forkorter sjældent varetægt

Det følger af retsplejelovens § 747, stk. 3, at retsmøde med henblik på at sikre bevis kan afholdes, hvis sigtede er varetægtsfængslet, og sikringen af bevis vil kunne få betydning for spørgsmålet om varetægtsfængslingens ophævelse, og væsentlige praktiske hensyn ikke taler imod. Der er også andre årsager til at afholde sådanne retsmøder, herunder for at sikre bevis, der ellers må frygtes at gå tabt, jf. lovens § 747, stk. 2.

Ideen er således, at det f.eks. ved kollusionsarrest, hvor personen er varetægtsfængslet pga. risikoen for, at de vil påvirke vidner eller ødelægge bevis, kan være relevant at afholde et sådant retsmøde, hvorefter beviset/vidneudsagnet er sikret, og den sigtede ikke længere kan påvirke efterforskningen og derfor kan løslades under resten af sagen.

Det fremgår af interviewene, at der meget sjældent afholdes sådanne retsmøder med det formål at føre til tidligere ophævelse af en varetægtsfængsling. Flere af de interviewede sprang med det samme til udelukkende at tale om retsmøder afholdt for at sikre bevis, der ellers måtte frygtes at gå tabt, hvilket er en anden situation, der er reguleret i en anden del af bestemmelsen. De virkede således ikke til at have nogen særlig erfaring med at afholde sådanne retsmøder med henblik på at forkorte en varetægtsfængsling.

Anklager: *Muligheden for i § 747 at sikre beviser før en retssag, den har efter min bedste overbevisning heller ikke nogen indflydelse på varetægtsfængslingernes varighed. Når vi bruger § 747, så er det ofte i tilfælde, hvor vi måske har vidner, som er rigtig, rigtig bange, og måske bliver udsat for repressalier, hvor de står og vakler mellem, om de overhovedet tør at afgive en forklaring. Og hvis de bliver udsat for ret meget mere påvirkning, så vil de klappe i som østers. Så kan vi finde på at gå i retten og bede dem om at afgive en forklaring for en dommer, mens de stadigvæk kan få det over sig. Og det betyder jo, at sagen i sin natur indeholder en stærk påvirkningsrisiko, fordi man har vidner, der bliver udsat for repressalier med videre. Så jeg vil sige, at sådan et indenretligt forhør vil meget sjældent føre til, at man så bare løslader de sigtede.*

En anklager sagde direkte, at det var noget de i deres politikreds gerne ville blive meget bedre til at anvende:

Anklager: *Det er noget af det, vi rigtig gerne vil blive meget bedre til. Det er faktisk noget, der er fokus på her hos os. Vi får det ikke rigtig brugt, men det er ikke fordi, at vi ikke ved, den er der. Og vi prøver også faktisk at finde de rigtige sager at gøre det i, så det er klart noget, vi prøver at blive bedre til. [...] Vi har lige konkret haft en sag her hos os, hvor man forsøgte sig med det, men hvor vedkommende [vidnet] så ikke dukkede op, og så skete der selvfølgelig løsladelse med det samme af arrestanten.*

Denne anklager nævnte, at de især fandt det relevant i sager, hvor der var tvivl om, hvorvidt forurettede ville medvirke til at belyse sagen. En forsvarer nævnte ligeledes dette som bestemmelsens primære anvendelse, f.eks. i opgør mellem kriminelle, hvor der er behov for at sikre, hvad den forurettede vil sige.

Det fremgik af flere interviews, at det ganske ofte er dommerne, der ikke er tilhængere af at afholde sådanne retsmøder. Det skyldes bl.a., at de foretrækker bevisumiddelbarhed, eller finder det besværligt, at vidnerne ofte skal genafhøres ved hovedforhandlingen alligevel.

Anklager: *Det er jo også fordi, der er jo også nogle andre hensyn ikke. Der er jo også noget med, at du, når du sidder med en hovedforhandling, så skal den ret, der tager stilling til din skyld jo se hele bevisførelsen. Det der sker, når du tager det anticiperet, det er jo, at det vil typisk være forurettede, du vil afhøre, ikke? Så er forurettede afhørt, og så vil man sådan set bare stå og læse op af forklaringen. Måske vil man indkalde til supplerende spørgsmål, men det, så går hele ideen jo af det. Så det er også noget med, at når man sidder der som tiltalt, så skal man ligesom have rullet hele sagen op, og retten skal have rullet. De skal have lov til at kunne se, hvad er det for et menneske, der sidder og taler? Og det er jo ikke sikkert, det er den samme dommer, der tager stilling til varetægtsfængsling, som har hovedforhandlingen. Så jeg tænker, det kan være noget af det, der ligesom gemmer sig bag, at man ikke er super villig på det, og så kan der også nogle gange bare være noget helt lavpraktisk. Altså med at finde tid til en time til afhøring altså.*

Dommer: *Jeg må være ærlig og sige, at det ikke er mit indtryk, at det bruges så frygtelig meget. Det har et andet sigte også, det er klart, at vi har et andet system, som vi går meget op i, og det, det er bevisumiddelbarheden. Det er, at den dømmende dommer skal høre vidnerne. Så tanken om, at man bliver præsenteret for vidneerklæringer, det er jo ikke typisk. Når en forklaring bliver optaget i retten, så er det jo langt fra givet, at det er den samme dommer, der bagefter skal tage stilling til sagen. Og hvis det eventuelt er med domsmænd, så har domsmænd ikke hørt forklaringen, men bare fået den protokoleret. Og så skal de selvfølgelig komme i retten igen og afgive forklaringen. Hvis de så ikke kan det, så er det også henvist til et skriftligt bevis. Så jeg tror, at man vil strække sig langt for at undgå det. Så vil vi hellere have sagen berammet hurtigt, så de kan høre den. Vi vil meget gerne høre vidnet live, når vi skal afgøre sagen.*

Dommer: *Så er der den der, muligheden for anticiperet bevisførelse. Den bliver ikke brugt særlig meget. Jeg har i hvert fald ikke nogen erfaring med den, men jeg er heller ikke særlig, personligt særlig begejstret for anticiperet bevisførelse. [... beskrivelse af sag, hvor der i hovedforhandlingen blev stillet skarpe*

spørgsmål til vidner, hvilket førte til frifindelse...]. Og hvis du har anticiperet bevisførelse, så skal du i hvert fald have vidnet ind også. Sådan så du har mulighed for at stille supplerende spørgsmål. Men der kan også nogle gange ske det, hvis man har afgivet en forklaring, ja, så sidder man fast i den forklaring, man har afgivet. Så jeg kan i det hele taget bedst lide, at det er at få folk ind, og de så bare afgiver forklaring. Jeg ved godt, de tit har været afhørt af politiet, men.. Ja jeg synes at det er vigtigt, at det er den umiddelbare bevisbedømmelse, der ligger i, at folk de ligesom forklarer, uden at de har forklaret noget for mange gange. Fordi som sagt så kan man godt sidde lidt fast i sin forklaring.

Dommer: *Men hvis det samtidig vil være sådan, at man stort set vil have samme vidne ind igen til samme forklaring, altså i hovedforhandlingen, så er jeg ikke sikker på, at det vil føre til, hvis man har vurderet f.eks., at der er en påvirkning i det vidne, at det i sig selv vil være tilstrækkeligt. Så jeg tror, det vil være få situationer, hvor det egentlig vil kunne batte noget. Og så får man selvfølgelig den næste udfordring, at så skal man have berammet retsmøder til indenretlige forhør. Så jeg er heller ikke sikker på, at det kunne gøre det meget hurtigere samlet set egentlig [...] Men hvis jeg skal have en hovedforhandling, så har jeg jo ikke set vedkommende. Og hvis det er et centralt vidne, hvor troværdigheden er helt afgørende. Jeg kan simpelthen ikke bedømme troværdighed på skrift. [...] Og jeg tvivler også på, at det ville være det samme som, at både forsvarer og anklager, at de begge to så frafalder og vil høre det vidne. Og hvis de ikke gør det, så er det for mig at se, egentlig måske også bare at genere det vidne en ekstra gang.*

Af forarbejderne til bestemmelsen fremgår imidlertid, at hensyn til bevisumiddelbarhed eller dobbelt afhøring ikke bør forhindre afholdelse af sådanne retsmøder. De "væsentlige praktiske hensyn", der kan forhindre afholdelsen af et sådant retsmøde, opsummeres i forarbejderne som f.eks. værende:

- hvor der ikke er en rimelig udsigt til, at en særskilt bevisførelse kan give grundlag for ophævelse af varetægtsfængslingen.
- hvor efterforskningen ikke er så fremskreden, at et tilstrækkeligt materiale foreligger til at opnå klarhed over, hvad bevisførelsen skal belyse.
- hvor hovedforhandlingen er så nært forestående, at gennemførelsen af en sådan bevisførelse reelt kan bevirke en samlet forlængelse af sagens behandling.
- hvis den fornødne bevisførelse er af uforholdsmæssigt stort omfang eller i øvrigt særlig besværlig, f.eks. hvor der skal indkaldes vidner fra udlandet.

Bortset fra den sidste bestemmelse om særligt besværlig bevisførelse er de nævnte hensyn således alle fokuseret på, om det i praksis er muligt at anvende retsmødet til at sikre et bevis, der vil medføre løsladelse.

Herefter står i forarbejderne: *"Gør ingen af de opregnede modhensyn sig gældende, forudsættes bevisførelsen i almindelighed tilladt"*, samt at anmodningen om et sådant retsmøde ikke bør afslås *"alene af retsplejemæssige hensyn til, at bevisførelsen finder sted under hovedforhandlingen, herunder med det formål, at lægdommere overværer den umiddelbare reaktion på et stillet spørgsmål. Dette hensyn af retsplejemæssig karakter bør således vige for hensynet til muligheden for at begrænse anvendelsen af varetægtsfængsling gennem afholdelse af anteciperet bevisførelse."* Det fremgår ligeledes, at *"afgørelsen om indenretlig afhøring før hovedforhandlingen berører ikke i sig selv bevisførelsen ved hovedforhandlingen. På samme måde som hidtil skal medsigtede og vidner således indkaldes til at afgive forklaring under hovedforhandlingen."* Retsmødet skal afholdes snarest og så vidt muligt inden for 2 uger fra rettens modtagelse af anmodningen.¹⁸⁰

Forarbejderne lægger således op til, at hensynet til bevisumiddelbarhed samt hensynet til ikke at genindkalde vidner bør vige for det væsentlige hensyn at få reduceret varetægtsfængslingens længde. Ud fra interviewene må det dog konkluderes, at aktørerne meget sjældent vælger at afholde sådanne retsmøder.

Dommer: *Det anvendes eddermame også sjældent, selvom det jo var en helt klar forudsætning i forhold til netop det, vi talte om før med kollusionsarrest. At hvis det var muligt, og hvis det kunne føre til løsladelse, så tog man en indenretlig afhøring. Og det gør man jo ikke. Og nogen vil jo sige, at det bliver så endnu mere ressourcekrævende, og så skal forsvarer kunne og dit og dat og dut. Ja, men sagen er jo bare, at man bliver nødt til at forholde sig til, eller burde være nødt til at forholde sig til, at det her har Folketinget faktisk sagt, og vi gør det ikke. Og det har nogle konsekvenser, og det ville få nogle konsekvenser, hvis vi gjorde det modsatte. Det ville have den konsekvens, at flere ville kunne blive løsladt inden domsafsigelsen, fordi nu havde man sikret de der afgørende beviser, der lå i det ikke.*

Flere forsvarerne mente, at reglen burde anvendes meget mere. En anklager nævnte dog, at de rent formelt bad om at få første dag i hovedforhandlingen berammet tidligere end de øvrige dage, og på den måde sikre forklaringer. Det er dog formentligt kun en løsning, der er relevant, når sagen er klar til berømmelse og ventetiden for de øvrige retsdage kun skyldes domstolens og/eller forsvarernes kalendere.

¹⁸⁰ Lovforslag nr. 78 af 27. februar 2009 om ændring af retsplejeloven (Begrænsning af langvarige sigtelser og varetægtsfængslinger m.v.)

Anklager: *Så laver vi sådan en, hvor vi siger, kan vi så ikke få berammet én retsdag? Så det kan godt være, at vi ikke kan få berammet de fem, vi skal bruge, men kan vi så ikke få berammet én dag, få sikret deres forklaringer, og så kan man lukke dem ud. Så vi prøver i de der sager, hvor de sidder på nummer tre, og der er en reel risiko for, at sagen går tabt, der prøver vi af al magt at holde på folk, før vi bliver nødt til at slippe dem.*

6.7.4 De skriftlige begrundelser er der delte meninger om

Retsplejelovens § 764 indeholder krav til skriftlige begrundelser fra både anklagemyndighed og dommere. Når en varetægtsfængsling forlænges, skal anklagemyndigheden således fremsætte en skriftlig anmodning, der skal *"angive den eller de fængslingsbestemmelser, som anklagemyndigheden påberåber sig, de faktiske omstændigheder, hvorpå anmodningen støttes, og de væsentligste efterforskningsskridt m.v., som forventes foretaget"*. Hvis dommeren vælger at varetægtsfængsle, skal denne komme med en skriftlig kendelse, der *"anfører de konkrete omstændigheder i sagen, hvorpå det støttes, at betingelserne for varetægtsfængsling er opfyldt"*. Er der tale om kollusionsarrest *"anføres indtil efterforskningens afslutning endvidere de væsentligste efterforskningsskridt m.v., som forventes foretaget inden for fristen for varetægtsfængslingen."* Tanken bag bestemmelserne er at sikre, at der sker en grundig prøvelse.

Der var i interviewene delte meninger om, hvorvidt disse begrundelser udelukkende medfører en bureaukratisk øvelse, eller om de i praksis også har medført, at færre varetægtsfængsles (eller forlænges), fordi bestemmelserne tvinger anklagere og dommere til at være mere opmærksomme på, om betingelserne er opfyldt.

Dommer: *Jeg har været med, før vi fik de der regler. Jeg kan godt huske dengang, de ikke fandtes. Og jeg synes faktisk, det er blevet forbedret for alle, ikke? Også for den sigtede, hvis de altså er der. At de kan se, hvad der sker. Det synes jeg, at der har været en forbedring af det.*

Dommer: *Altså jeg tror ikke, det er det, vi skriver, der har nogen betydning, fordi efter reglen blev indført, at de selv [anklagemyndigheden] skal skrive det, så skriver vi jo typisk bare det ind, hvis man kan sige det sådan. Og derfor forventer man selvfølgelig, at de så foretager de efterforskningsskridt, de har nævnt. Og at det står på skrift, tror jeg simpelthen ikke i sig selv har nogen effekt, hvis jeg skal være sådan lidt kynisk.*

Anklager: *Den direkte konsekvens af de bestemmelser er en forlængelse af varetægtsfængslingerne. Det kan godt lyde lidt specielt, men det, som de bestemmelser er udtryk for, er jo indførelse af, hvad jeg vil beskrive som bureaukrati. Fordi det giver god mening, at der skal laves rigtig grundige begrundelser, når man beder om varetægtsfængsling. Men når man har en*

efterforskning, hvor man undersøger alt muligt, og man har en varetægtsfængslet, som sidder fængslet med en frist på 4 uger, så vil de her bestemmelser føre til, at måske en uges tid før fristen, der lægger politiet pludselig efterforskningen til side. Og så giver de sig til at begynde at skrive op til retten på, hvad er det, vi har fundet ud af den sidste tid, og hvorfor er det, vi beder om, at fristen for fængslingen bliver forlænget. Og det betyder, at nu har man pludselig 3 uger til at efterforske, og derefter 1 uge til at afrapportere, i stedet for at man har 4 uger til at efterforske. Så det betyder, at den samlede efterforskningstid bliver forlænget. Og så må man jo afgøre med sig selv, om man synes, at det er en pris, der er værd at betale. Men jeg er ikke i tvivl om, at den absolutte konsekvens af de her bestemmelser, det er en forlængelse af varetægtsperioderne.

Særligt blandt forsvarsadvokaterne var der ønske om, at begrundelserne blev endnu mere konkrete, f.eks. i forhold til hvilke efterforskningsskridt, der skal foretages, hvad den reelle påvirkningsrisiko er etc. Det mente en af dommerne dog ville være svært at gøre i praksis, medmindre man fik politiet til at deltage i retsmødet.

Dommer: *Det er klart, at der får du også den der lidt sjove ting, at du har en anklager, der møder. Men det er jo ikke anklageren, der efterforsker sagen. Der sidder nogle politifolk bagved. Så jeg er lige ved at sige, at hvis du skulle gøre det mere konkret, så skulle du næsten have politifolkene ind til at fortælle, hvad er det rent faktisk, I har tænkt jer at gøre. Det tror jeg, at anklageren kunne komme i et bekneb for at kunne forklare.*

6.7.5 Alternativer til varetægtsfængsling anvendes ikke

Retsplejelovens § 765 indeholder en regel om, at når varetægtsfængslingens øjemed kan opnås ved mindre indgribende foranstaltninger, træffer retten, hvis sigtede samtykker, bestemmelse om dette.

Bestemmelsen indeholder også et idékatalog for, hvilke foranstaltninger der f.eks. kan anvendes i stedet for varetægtsfængsling. Det inkluderer, at den sigtede i stedet skal:

- 1) undergive sig et af retten fastsat tilsyn,
- 2) overholde særlige bestemmelser vedrørende opholdssted, arbejde, anvendelse af fritid og samkvem med bestemte personer,
- 3) tage ophold i egnet hjem eller institution,
- 4) undergive sig psykiatrisk behandling eller afvænningsbehandling for misbrug af alkohol, narkotika eller lignende, om fornødent på hospital eller særlig institution,
- 5) give møde hos politiet på nærmere angivne tidspunkter,

6) hos politiet deponere pas eller andre legitimationspapirer,

7) stille en af retten fastsat økonomisk sikkerhed for sin tilstedeværelse ved retsmøde og ved fuldbyrdelsen af en eventuel dom.

Bestemmelsen blev indført tilbage i 1978. Det fremgår af forarbejderne, at bestemmelsen har *"til formål at fremme en udvikling, hvor varetægtssurrogater anvendes hyppigere end i dag. Det forudsættes, at politiet, såfremt anvendelse af surrogater kan komme på tale, rejser spørgsmålet herom over for retten og i forvejen undersøger de praktiske muligheder for anvendelse af varetægtssurrogater"*.¹⁸¹

Der var udbredt enighed i interviewene om, at bestemmelsen ikke anvendes til reelt at skabe alternativer til varetægtsfængsling. To grupper af arrestanter bliver helt generelt søgt placeret andre steder end i almindelige arrestantceller: Personer under 18 år placeres på en ungdomsinstitution og personer med psykisk sygdom placeres i særlige institutioner for disse. Udover dette har bestemmelsen ingen betydning i praksis, bortset fra, at enkelte af de interviewede kunne erindre en enkelt gang i deres årtier lange karriere at have medvirket til en pasdeponering eller meldepligt.

Dommer: *Det eneste jeg kender, det er surrogater. Det er typisk, når vi sender folk på psykiatriske afdelinger, som surrogater. Det gør man jo en hel del, hvis folk de er psykisk syge, så kommer de i surrogat på psykiatrisk afdeling. Det har du nok også snakket om med de andre om. Og så har vi også brugt det med de unge, dem under 18 år, der kommer i situationer. Det er de surrogater, jeg har brugt. Jeg har ikke brugt de andre.*

Dommer: *De alternativer, der er der i dag, de bliver jo ikke udnyttet overhovedet. Jeg kan ikke huske, hvornår jeg sidst har set, altså bortset fra, når vi snakker området om sindssyge og unge kriminelle, så eksisterer surrogater til varetægtsfængsling, det eksisterer jo ikke i praksis. Og der er også autopilot på for fuld plade. Hvis du er udlænding uden det, man fra myndighedernes side opfatter som fast tilknytning til Danmark, så bliver du jo varetægtsfængslet, selvom du sidder og prøver at sige, 'ja men kan jeg ikke bare aflevere mit pas og melde mig hos politiet hver 24. time, og jeg bor her på den her adresse hos min ven eller ditten og datten'. Men nej, nej, nej, det kan der ikke være at tale om.*

Det fremgik generelt, at alternativer slet ikke bliver drøftet under sagen. Forsvarerne virker langt hen ad vejen til at vurdere, at det slet ikke er værd at forsøge at foreslå, da det i praksis aldrig anvendes, i øvrigt ligesom med muligheden for anticiperet bevisførelse.

¹⁸¹ Lovforslag nr. 134 af 16. december 1977 om ændring af retsplejeloven m.v.

Forsvarer: *Vi kunne jo nok, tænker jeg, og her kunne jeg godt gribe i egen barm, som jeg også sagde, at man har jo næsten opgivet ævred i forhold til at prøve at få taget de her alternativer i brug, eller kan man sige bede om at få lavet de her vidneførelser, altså de her retsmøder og så videre, fordi det er jo sådan, at når man har prøvet et antal gange og fået nej, så holder man jo op.*

Dommer: *Jeg har aldrig hørt en forsvarer påstå, at vi gerne vil have en af de andre bestemmelser anvendt. Så det er heller ikke noget, der er fokus på fra den side. Og det skyldes formentlig kultur, at de der muligheder står der, men vi på en eller anden måde ikke har en tradition for det. Så det er aldrig noget, der bliver fremført i retten.*

Dommer: *Hvor det er unge under 18, som er på en ungdomsinstitution i stedet for en arrest, eller psykisk syge, der er på en psykiatrisk afdeling i stedet for en arrest. Men alle de andre alternativer dem har jeg ingen erfaringer med. Jeg har i hvert fald ikke været ude for, at det har været ligesom bragt op som noget, der har været påstand om. Der har muligvis været en forsvarer eller to, her og der, som har foreslået, at man må kunne gøre noget mindre, men jeg er faktisk i tvivl om, det er sager, jeg selv har haft, eller jeg har talt med kolleger om. Altså jeg har ikke selv erfaring med at skulle tage stilling til de alternativer, netop, som du siger, fodlænke, kaution, pasinddragelse, den slags.*

En dommer foreslog at vende vurderingen rundt, så udgangspunktet var et alternativ til varetægtsfængsling, hvorefter anklagemyndigheden skulle redegøre for, hvorfor dette ikke var nok:

Dommer: *Og selvfølgelig kunne man godt lave, også inden for den gældende lovgivning, en ordning der handlede om, at anklagemyndigheden sådan set redegjorde for, hvorfor vi ikke kan bruge en af de her muligheder [...] Og der kunne man jo godt have noget, hvor udgangspunktet var, at fængsling, det kan i nogle bestemte tilfælde måske ske i surrogat, medmindre det er oplagt, at det ikke vil opfylde formålet. Man kunne godt bevismæssigt på en eller anden måde vende det om.*

Forud vedtagelsen af reglen i 1978 var der udarbejdet en kommissionsbetænkning. Denne betænkning angiver bl.a., at surrogater måske ikke i mange sager er så naturlige at inddrage allerede i et grundlovsforhør, men at de til gengæld er helt oplagte at inddrage i det videre forløb under fristforlængelserne.

"For det første skal man for at kunne vurdere, om et surrogat kan bringes i anvendelse, have et vist overblik over sagen, over sigtedes personlige forhold og over de surrogatforanstaltninger, der er til rådighed. Dette overblik vil sjældent foreligge under grundlovsforhøret. Selv om man her får oplysninger f.eks. om muligheden af

anbringelse i et hjem eller en institution, vil det ofte være nødvendigt at få oplysningerne bekræftede, før der formelt kan træffes bestemmelse om anvendelse af surrogatet. Det er derfor næppe realistisk at tro, at man i et omfang af blot nogen betydning allerede i grundlovsforhøret skulle kunne træffe bestemmelse om anvendelse af varetægtssurrogater. Derimod vil man under sagens senere behandling kunne skaffe sig de nødvendige oplysninger til at tage stilling til spørgsmålet om anvendelse af et surrogat. Det er efter udvalgets opfattelse realistisk at antage, at man i en del tilfælde, hvor varetægt bliver langvarig - navnlig under anke - vil kunne erstatte varetægt med anbringelse i mere hensigtsmæssige institutioner, f.eks. børne- og ungdomshjem, hospitaler, plejehjem, behandlingscentre for narkomaner etc. Også ikke-frihedsberøvende surrogater vil eventuelt kunne anvendes."¹⁸²

Betænkningen kritiserer endda i skarpe vendinger, at de professionelle aktører ofte har en passivitet og opgivende holdning om, at når først varetægtsfængslingen er blevet etableret, så er spørgsmålet "låst mere eller mindre fast". En holdning, som denne rapport har vist stadig eksisterer, jf. afsnit 6.6. Ifølge betænkningen er det netop under fristforlængelserne, at alle de professionelle aktører bør overveje mulige alternativer.

"Det sker formentlig i dag i en del tilfælde, at de personer, der beskæftiger sig med en straffesag, føler, at afgørelsen af varetægtsspørgsmålet er låst mere eller mindre fast, når der i grundlovsforhøret er afsagt fængslingskendelse, og denne eventuelt er stadfæstet af landsretten. Den passivitet, der kan være et resultat af denne holdning, er efter udvalgets opfattelse ubegrundet og uheldig. Under sagens gang er der netop behov for initiativer fra politiets, retternes og især fra forsvarerens side for at undersøge, om der - selv om varetægtsgrundlaget fortsat er til stede - kan findes foranstaltninger, der kan træde i stedet for egentlig varetægt."¹⁸³

Ud fra interviewene er indtrykket klart, at dette i praksis slet ikke sker. Alternativer til varetægtsfængsling sker som nævnt overfor unge og personer med psykisk sygdom. Dette besluttet normalt allerede i grundlovsforhøret. Der ser ikke ud til at være en løbende overvejelse i retssystemet af, om der på et tidspunkt i forløbet kan ske overflyttelse til et surrogat. På dette punkt er lovgivers intention således ikke blevet realiseret.

Blandt de interviewede virker det som om, at systemet ikke har en god forestilling om alternativer, der reelt vil kunne anvendes til noget. Allerede i den nævnte kommissionsbetænkning er det da også nævnt, at "politibevogtning i hjemmet" må anses for en urealistisk mulighed i lyset af økonomi og personaleressourcer. Undergivelse af et tilsyn (nr. 1 i bestemmelsen) var i gamle dage (før 1978) bl.a. forstået som undergivelse af tilsyn af pålidelige familiemedlemmer. Allerede i betænkningen fra dengang er angivet, at grundet en ny familie- og samfundsstruktur må et personligt tilsyn i dag snarere skulle anvende

¹⁸² Betænkning nr. 728/1974 om anholdelse og varetægt

¹⁸³ Betænkning nr. 728/1974 om anholdelse og varetægt

professionelle tilsynsførende, f.eks. tilknyttet kriminalforsorgen. Det angives også, at mødepligt hos politiet og påbud om opholdssted og arbejde samt forbud mod samkvem med bestemte personer (nr. 2 og nr. 5 i bestemmelsen) næppe kan forventes nogen synderlig praktisk betydning, da de sjældent beskytter mod påvirkningsrisiko, gentagelsesrisiko eller flugtrisiko. Den økonomiske sikkerhedsstillelse er det traditionelle alternativ til varetægtsfængsling. Betænkningen angiver den holdning (som også kom frem i flere interviews), at den mulighed har en klar social slagside, hvorfor muligheden reelt ikke anvendes. Som det fremgår af betænkningen, er muligheden for økonomisk sikkerhedsstillelse som alternativ til varetægtsfængsling dog forudsat i både Grundloven, Den Europæiske Menneskerettighedskonvention samt i FN-konventionen om borgerlige og politiske rettigheder.

Af de i bestemmelsen nævnte alternativer er det således kun muligheden for at deponere sit pas (der kun er relevant ved flugtrisiko) og mulighederne for at tage ophold i et egnet hjem/institution, at undergive sig et (professionelt) tilsyn samt at undergive sig behandling på hospital/særlig institution, som kommissionen fra dengang reelt så ud til at anse som mulige alternativer. Sådanne institutioner/tilsyn ser dog ikke ud til at eksistere systematisk for andre end unge og personer med psykisk sygdom, hvorfor det i praksis ikke er let for en dommer at finde et alternativ til varetægtsfængsling.

Dommer: *Det svarer lidt til, at vi heller ikke har lyst til at fastsætte et vilkår i en betinget dom, som vi ikke har vendt med kriminalforsorgen. Fordi hvis vi så bestemmer et eller andet vilkår, som de så sidder bagefter og siger, det kan vi overhovedet ikke håndtere. Så vil jeg jo ikke i dag sige, jeg synes, der kan ske det og det, du skal tage ophold på det og det sociale boligsted, eller hvad ved jeg, så finder jeg ud af, at det synes kommunen, så er en rigtig dårlig idé, og i øvrigt er der ikke nogen plads. Så det vil kræve, at man får anvist og siger, her er der altså faktisk afdækket, at der kunne være en mulighed. Og så kan man bedømme, at det er egentlig en rigtig god mulighed. Og det synes jeg ville være klogt at gøre.*

Anklager: *Man kan bruge noget husarrest eller et eller andet i stedet for, og det synes jeg kunne være interessant at se ind i, men det er ikke noget, vi bruger. Og jeg ved slet ikke, hvordan det skal administreres, og hvem der skal administrere det, og ligger det i kriminalforsorgens regi eller hvordan?*

Den moderne udvikling har dog åbnet nye muligheder, som der kunne være grund til at overveje. Under afholdelsen af interviewene fremsatte regeringen planer om en ny strafreform, hvor der bl.a. var nævnt intentionen om øget anvendelse af elektronisk fodlænke som alternativ til varetægtsfængsling. Flere af de interviewede mente, at der kunne være god grund til at overveje dette nærmere eller andre kreative løsninger.

Dommer: *Vi ser det jo utroligt sjældent. Det er klart, at du har surrogaterne i forhold til de mindreårige. Men det der f.eks. at tage deres pas eller finde en anden. Der er jo aldrig nogen, der tør sætte det på spidsen og sige, er det et tilstrækkeligt middel? Så der er ingen tvivl om, at der kunne godt gøres noget ved at have nogle mere funktionelle og kreative løsninger for at sikre folk til stede. Det er jo reelt det, vi skal have. Jeg har ikke selv løsningen på det. [...] Og som jeg var inde på indledningsvist, kunne man forestille sig, at de var et andet sted. [...] I princippet burde teknologien kunne give nogle andre muligheder for friere former for enkelte frihedsberøvelser. Gætter jeg på, men det er bare en tese.*

En dommer var dog også kritisk overfor fodlænke:

Dommer: *Jeg ved ikke, om der er nogen der har, af dem vi fængsler, der har så gode forhold, at det er, at de ville kunne få en fodlænke. Fodlænke kræver jo dels at du har et sted at bo, og dem du bor sammen med, hvis du ikke bor alene, giver samtykke, etcetera etcetera, og det er faktisk ret hårdt at være i fodlænke i virkeligheden. Der er nogen, der tror, men det kan være ekstremt stressende at være i fodlænke, navnlig hvis det er, at du er i arbejde.*

6.7.6 Løsladelse pga. efterforskningstid anvendes som trussel

Det fremgår af retsplejelovens § 768, at retten skal ophæve varetægtsfængslingen, hvis politiets undersøgelse ikke fremmes med tilstrækkelig hurtighed, og fortsat varetægtsfængsling ikke er rimelig.

Af interviewene fremgik, at det er yderst sjældent, at en dommer faktisk anvender denne bestemmelse til at løslade. Bestemmelsen har hovedsageligt indirekte effekt derved, at en dommer, der mener, at efterforskningen går for langsomt, har mulighed for at meddele anklagemyndigheden, at man forventer, at mere er sket inden næste fristforlængelse. Nogle interviewede har også nævnt, at i disse situationer sætter retterne ofte en kortere frist end 4 uger. I praksis medfører dette dog normalt, at efterforskningen så fremmes, så der ikke sker løsladelse. Der var således stor enighed om, at der meget sjældent reelt sker løsladelse pga. denne regel. I interviewene var der dog også eksempler på, at anklagemyndigheden i den forbindelse selv har valgt at løslade, hvis de ikke føler, at der er fremdrift i efterforskningen, eller selv har bedt domstolene om en kortere frist end 4 uger, så der hurtigere kunne komme fremdrift i sagen.

Dommer: *Jeg vil næsten vove den påstand, at den fører stort set aldrig til en løsladelse. Altså stort set. Altså der er enkelte eksempler på det, men det er virkelig ikke ofte. Det er ikke sjældent, at man kan se, at man på en eller anden måde skærper tonen. Altså forstået på den måde, at man siger, ligesom jeg sagde før, nu skal der ske noget, hvis der ikke er sket noget så. Men at den i*

sig selv fører til løsladelse hvis grundlaget i øvrigt er der for at fortsætte fængslingen, det er min fornemmelse, at det faktisk er ret sjældent. Og når jeg tror, det er sådan, så tror jeg, det er fordi, at man simpelthen er bange for, at det, der jo basalt set har været formålet med den varetægtsfængsling, så bliver fuldstændig forspildt. Forsvarerne vil sikkert sige, at det er fordi, vi er alt for venlige overfor systemet og anklagerne. Det er jeg ikke enig i.

Forsvarer: *Jeg mindes ikke at have set nogle løsladelser på det.*

Dommer: *Det er ikke ret ofte, at vi ophæver varetægtsfængsling, fordi man ikke fremmer, men det er en faktor, som er med i prøvelsen. Altså man ved, det er jo det, der er et af retssikkerhedsgarantierne. Det er, at man skal prøve det, og det gør man også. Det gør man jo ikke kun, fordi det står der i den bestemmelse, men det er indbygget, at der skal være fremdrift og så videre. Så det ved anklagemyndigheden også godt. Og det bliver bragt på bane, altså af forsvarer, såfremt de mener, der er noget, der ikke bliver fremmet, og så bliver det prøvet og drøftet.*

Forsvarer: *Jeg tror, jeg har en gang set det ske [løsladelse], hvor man så kærede, og så kan jeg love dig, at der kom noget efterforskning inden landretsafgørelsen. Så tog man sig lige pludselig sammen og gjorde noget ved det, for at man ikke bliver mødt med det samme igen. Jeg har prøvet det en gang, hvor en blev løsladt på 20 år, så realitet er der ikke i det, men det er en fin bestemmelse, hvis den ellers bliver brugt.*

Dommer: *Det bliver jo påberåbt med jævne mellemrum. Altså det er, sådan som jeg selv husker, at jeg har brugt det, så er det at sige, at hvis I ikke til næste gang har afklaret det her spørgsmål, så må I forvente, at der bliver løsladt. Så skriver man det i retsbogen. Så plejer der også at ske noget. Så på den måde har den også ligesom med forsvarerne, at vi kan tage den op ad skuffen og vise dem, at den er der. Men rent faktisk at træffe beslutningen om at sige, at nu er der ikke sket noget. Jeg kan ikke huske, om jeg har, nej, det tror jeg ikke, at jeg har. Det er mere sådan proportionalitet, man bruger i stedet for.*

6.7.7 De maksimale frister for varetægtsfængsling har kun indirekte effekt

Det fremgår af retsplejelovens § 768 a, at varetægtsfængsling ikke må finde sted i et sammenhængende tidsrum, der overstiger 6 måneder (når sigtelsen angår en lovovertrædelse, som efter loven ikke kan medføre fængsel i 6 år) eller 1 år (når sigtelsen angår en lovovertrædelse, som efter loven kan medføre fængsel i 6 år eller derover), medmindre der foreligger særlige omstændigheder. For unge er de tilsvarende maksimale længder

henholdsvis 4 måneder og 8 måneder, og disse kan kun overskrides, når der foreligger helt særlige omstændigheder.

De nævnte frister gælder i tidsrummet frem til hovedforhandlingens begyndelse i første instans. I denne periode er der således regler om den maksimale længde af varetægtsfængslingen, så længe der ikke foreligger særlige omstændigheder. Som det fremgår af forarbejderne, medfører bestemmelsen dog, pga. muligheden for "særlige omstændigheder", primært en "*skærpelse af kravene for anvendelsen af den enkelte fængslingsgrund ved længerevarende varetægtsfængslinger med henblik på en mere nuanceret vurdering end efter gældende ret af, om fortsat fængsling efter udløb af fristen på henholdsvis 6 måneder og 1 år er nødvendig*".¹⁸⁴ Det er således netop ikke absolutte maksimale frister for varetægtsfængslingens længde, men blot krav om efterprøvning af, om der foreligger særlige omstændigheder. I forarbejderne er nævnt, at det i den forbindelse også er relevant at inddrage muligheden for at anvende surrogater, jf. retsplejeloven § 765. Det er nævnt i bemærkningerne til bestemmelsen, at der i vurderingen kan lægges vægt på alvorligheden af kriminaliteten, men også at forholdene omkring den enkelte fængslingsgrund inddrages. For påvirkningsrisiko er det således nævnt, at:

*"Dette gælder ikke mindst efter afslutning af efterforskningen, hvor der således bør foreligge en betydelig risiko for kollusion af afgørende betydning for forfølgningen eller væsentlige hensyn til beskyttelse af vidner eller andre. Dette er ikke udtryk for, at varetægtsfængsling efter stk. 1, nr. 3, ikke kan være på sin plads efter afslutning af efterforskningen og tiltalerejsning, men udtryk for, at der bør ske større nuancering i bedømmelsen af, om fortsat fængsling er nødvendig i disse tilfælde. På samme måde som i forhold til de andre fængslingsgrunde er det også centralt for vurderingen, om efterforskningen fremmes med den fornødne hurtighed. Det må også tillægges vægt, om der gennem anteciperet bevisoptagelse er mulighed for en bevissikring, der kan bringe grundlaget for varetægtsfængslingen til ophør"*¹⁸⁵

Af interviewene fremgår, at de varetægtsfængslinger, der reelt ender med at have en så lang varighed, at de rammer disse frister, meget ofte vil være sager, hvor der menes at være "særlige omstændigheder". Det fremstår derfor som om, at det er ganske sjældent, at en varetægtsfængsling reelt bliver ophævet med den begrundelse, at disse frister nu er ved at blive overskredet.

Forsvarer: *Det er jo en regel, som man både ved eksisterer, og det er også noget, man er opmærksom på. Jeg er ikke sikker på, at det er noget, der reelt har været med til at ændre på varetægtsfængslingers længde.*

¹⁸⁴ Lovforslag nr. 78 af 27. februar 2008 om ændring af retsplejeloven (Begrænsning af langvarige sigtelser og varetægtsfængslinger m.v.), bemærkningerne til § 1, nr. 10 (retsplejelovens § 768 a)

¹⁸⁵ Lovforslag nr. 78 af 27. februar 2008 om ændring af retsplejeloven (Begrænsning af langvarige sigtelser og varetægtsfængslinger m.v.), bemærkningerne til § 1, nr. 10 (retsplejelovens § 768 a)

Forsvarer: *Jeg oplever, at det er bare et rent papirtal, som vi støder på, at der er en dommer, der gør opmærksom, hov nu krydser vi fristen, så skal vi lige være særligt opmærksomme, og så sker der jo ikke andet end det, og så bliver man bare fortsat varetægtsfængslet. Jeg har aldrig set realitet i løsladelser i forhold til den bestemmelse.*

Dommer: *Altså det, der er realiteten i det, det er, at man jo foretager en mere intensiv prøvelse. Altså man vil typisk have, nogle gange vil man have et retsmøde, ellers vil der ligge rigtig meget på skrift, hvor man så ligesom genbesøger grundlaget ekstra grundigt. Så den fordel har det. Men når det så er sagt, så er jeg ikke, jeg tror ikke, der er mange eksempler på, at det fører til løsladelser. Fordi jeg tror, at en del af de her sager er, særligt når du er over 12 måneder, at så er du ovre i en sag, der er så alvorlig, at der altid, vil kunne være særlige omstændigheder.*

Anklager: *Det er sjældent noget, der giver anledning til problemer. Og det er fordi i de sager, hvor vi rammer de frister, der er det jo fordi, der har været efterforskning. [Nævner én sag, hvor der er sket løsladelse pga. reglen]. Men ellers så giver det som regel sig selv. Det er virkelig sjældent, at i vores sager, fordi så er det måske nogle måneder, vi overskrider fristen. [...] Jeg synes, det er sjældent, at en dommer løslader nogen for et groft røveri, fordi vi nu har gået 2 måneder ud over fristen, men det er klart, at vi skal behandle den alligevel. Men det volder også sjældent problemer, vil jeg sige.*

Forsvarer: *Man synes jo altid, fra retternes side, der er særlige omstændigheder, fordi så er det bare en meget stor sag om narkotika og kriminalitet og derfor... Så den kan også have lidt pseudo feel, synes jeg. Der skal ikke så meget til, for at der er særlige omstændigheder, kan man sige Og er de så særlige? Hvad er defineringen? Det bliver jo sådan lidt uhåndgribeligt, ikke? Og det er jo nemt at bare sige, at det er fordi det er mange kilo, vi har med at gøre, ja, eller mange involverede, ja, så der skal relativt lidt til, synes jeg.*

Anklager: *Der vil som regel være de særlige omstændigheder. Jeg kan ikke komme i tanke om en, hvor det ikke har været der, eller hvor jeg og retten har vurderet, det ikke har været der. Lad mig sige det sådan. Men dermed ikke sagt, det ikke sker. Altså det er virkelig en vigtig hovedpointe for mig. Altså vi sidder ikke og hæver os selv over, at vi altid træffer den rigtige afgørelse. Men nej, jeg kan ikke komme i tanke om en sag, hvor det har været tilfældet.*

Bestemmelsen medfører dog en mere intens prøvelse, her citat fra en anden dommer:

Dommer: *Lige så snart vi nærmer os en frist, og det er helt sikkert også noget, som har en høj grad af opmærksomhed både fra anklagemyndigheden, forsvarers side og domstole, at der skal noget særligt til for at komme ud over de frister. Og så kigger man jo på sagen med de briller kan man sige. Går det hurtigt nok også alt efter det og så videre ikke. Og hvad er grunden til, vi er her nu tidsmæssigt?*

Det betyder dog ikke, at bestemmelsen ikke har en indirekte effekt ved, at andre fængslinger netop er ophørt forud for dette tidspunkt. Det vil en del af dem dog være i forvejen pga. proportionalitetsprincippet, dvs. i situationer, hvor den sigtede, ikke kan forventes at blive idømt en straf på mere end henholdsvis 6 eller 12 måneders fængsel.

Dommer: *Der er stadigvæk proportionalitetsprincippet i § 762, altså den er der stadigvæk, så det er jo kun, når vi har de der allervesteste forbrydelser, vi er nede i de der 6 og 12 måneder. Altså dem der var længere tid end 6 og 12 måneders fængsel, ikke?*

I nogle interview fremstod det også som om, at bestemmelsen har en betydning, når det skal vurderes, om en person skal fængsles frem til dom, idet der her ses på, om de nævnte maksimumslængder vil blive overskredet i disse tilfælde. Flere anklagere fremhævede også, at selve efterforskningen normalt vil være afsluttet, i hvert fald når man når en 12-måneders frist. Der vil således normalt være tale om, at sagen kun afventer hovedforhandlingen på dette tidspunkt. Af samme årsag mente flere, at der sjældent var tale om lange overtrædelser af fristen.

Dommer: *Jeg forestiller mig, at det nok er, fordi man faktisk får tilrettelagt arbejdet i sagerne, så man enten når det inden for fristen, eller man er i en situation, hvor det kan begrundes, at man overskrider fristen.*

Dommer: *Du skal jo forudsætte, at der har været fristforlængelser hver 4. uge. Så det er jo ikke sådan, at du siger 'hold da op, har du siddet 1 år nu? Det havde jeg da helt glemt'. Sådan er det jo ikke [...] Der sker jo typisk det, at på et eller andet tidspunkt inden for det første halve år, så bliver sagen berammet til hovedforhandling. Og det gør den måske i 6 måneder frem i tiden. Men så siger man også reelt set farvel til dem og siger, okay nu er du varetægtsfængslet frem til dom. Vi har fundet et tidspunkt, vi skal møde, og så ser vi dig ikke. Og der kan du godt i den periode passere etårsfristen faktisk. Det kunne man vel i princippet godt. Men der er taget stilling til dig, og du er sådan set i gænge.*

Interviewene giver dog et indtryk af, at betingelsen "særlige omstændigheder" i praksis medfører, at det relativt ofte vælges at videreføre en varetægtsfængsling, som står til at overskride de nævnte længder.

6.7.8 Berømmelse og forhåndsberømmelse er der delte meninger om

Det fremgår af retsplejelovens § 843 a, at: *"Hovedforhandlingen skal berømmes hurtigst muligt og så vidt muligt inden for 2 uger fra anklagemyndighedens indlevering af anklageskrift til retten og til et sådant tidspunkt, at sagen kan gennemføres inden for rimelig tid. Er sigtede varetægtsfængslet, skal hovedforhandlingen gennemføres hurtigst muligt."*

Udfordringerne med at få berømmet en sag hurtigt nok er allerede drøftet i afsnit 6.5.5 og 6.5.6. I dette afsnit vil derfor fokuseres på muligheden for at forhåndsberømme sager, jf. retsplejeloven § 843 b. Berømmelsen sker normalt først, når anklageskriftet er indleveret, men ved en forhåndsberømmelse kan man få fastlagt retsdagene endnu tidligere, mens efterforskningen fortsat foregår, og dermed undgå yderligere unødvendig ventetid pga. domstolens berømmelsestider.

I interviewene fremgår forskellige holdninger til den eksisterende anvendelse. Dette tyder muligvis på forskellig geografisk anvendelse. En anklager mente, at de i deres kreds forhåndsberømmede de fleste arrestantsager, men at det ikke nødvendigvis formelt blev registreret som en anmodning om forhåndsberømmelse, da de blot sendte en mail til retten og bad om berømmelse. En anden anklager havde modsat en oplevelse af, at bestemmelsen var blevet glemt af de fleste:

Anklager: *Vi er nogle stykker, der kender den der regel. Den går jo totalt under radaren. Ja altså, og der er vi nogle af os gamle hoveder, der siger til de unge, vil du godt skrive til retten. Det kan godt være, at du ikke har et anklageskrift nu, men der er jo en paragraf, der siger, at du kan godt bede om en hovedforhandling. At den bliver berømmet. Og det kan redde en eller anden sag. Det kan også redde en sag, hvor man kan sige, at det begynder at knibe, at han kan sidde måske. Men vi vil i hvert fald godt prøve, om han kan. Så få retten til at lave en forhåndsberømmelse og så henvise til den paragraf. Ja den er gået totalt under radaren, og den er faktisk rigtig god. [...] Jeg tror godt, man ville kunne spare noget tid, folk sidder i arresten, hvis man brugte den her paragraf noget mere. Helt klart. Der skal fokus på, at det ikke kræver et anklageskrift. Det er det, alle folk de tror. Der skal først være rejst tiltale. Nej, det skal der ikke.*

En særlig udfordring, der blev fremhævet, var, at det er nødvendigt at være langt henne i efterforskningen før der reelt er mulighed for at forudse, hvor mange retsdage der skal anvendes. Når der sker forhåndsberømmelse før da, medfører det i praksis ofte, at man er nødt til at afsætte ekstra retsdage, som så måske ender med ikke at være nødvendige alligevel. Dette påvirker nok især forsvarsadvokaterne negativt, da det blokerer dage i deres kalendere, hvor de i sidste ende alligevel ikke skal arbejde.

Dommer: *Det er klart, at nogle gange kunne det være enormt godt at få de der sager ind i kalenderen. Det gør vi også, hvad vi kan for at få, men der skal man bare vide ret nøjagtig, hvor lang tid skal det her vare? Hvor mange dage skal vi sætte af til det? Fordi igen, som vi snakkede om tidligere, vi har jo heller ikke uanede ressourcer, så vi bare kan sige, vi sætter 1 uge af til den her sag, og så viser det sig så, at der kun skal bruges 2 dage på den, ikke? Så tror jeg, at der er nogen på Christiansborg, der bliver utilfreds med os. Eller os selv, ikke? For så kan vi ikke nå vores sager, så ville vores sagsbehandlingstid blive alt for lang*

Forsvarer: *Der er jo kommet en udvikling hen over de sidste 5-7 år til, at retterne lægger jo bare ekstra dage på, og de lægger reservedage på i meget større omfang, end de gjorde før. Og på den ideelle bane virker det også rigtig fint. Realiteten det er, at det er, at det er forsvareren, der rent faktisk betaler for det, fordi de reservedage bliver bare aflyst, og det får vi ingen penge for, og vi kan ikke nå at få andre ting på, fordi presset er så stort. Så det bliver vores tegnebog, der betaler for, at man forsøger at beskytte systemet lidt.*

Dommer: *Det gør man, såfremt man har et overblik over tiltale. Altså om det bliver en nævnings sag, hvis det er der vi er, eller om det skal rejses som en domsmandssag eller hvorledes. Altså der kan man sige, der skal man lige have, og man skal også vide, anklagemyndigheden skal typisk vide, hvordan skal bevisførelsen sådan overordnet set forløbe, hvor mange vidner og så videre. Hvor mange dage skal vi have i retten? Og er den klar til, at vi forhåndsberammer den? Har vi et overblik? Det gør man sådan set lige så snart, man kan.*

Derfor var det også flere af anklagernes opfattelse, at bestemmelsen mest blev anvendt ret tæt på tidspunktet, hvor anklageskriftet blev indleveret, så man ikke behøvede vente på det praktiske om formuleringen af anklageskriftet. En af disse anklagere anførte dog, at domstolene anvendte så lang tid på berømmelsen – også ved en forhåndsberømmelse – at det hændte, at anklageskriftet alligevel var indleveret, før sagen var berømmet.

En dommer anførte, at det først og fremmest er anklagemyndigheden, der kan sørge for at anvende bestemmelsen mere, da det kun er dem, der har overblik over, hvornår sagen er klar til en forhåndsberømmelse. Nogle anklagere nævnte dog også, at der var domstole, der var tilbageholdende med at anvende forhåndsberømmelse.

Flere anklagere nævnte i forbindelse med drøftelser om berømmelse i interviewene, at de også havde et stort fokus på at få undersøgt tidligt, om der kunne ske tilståelse, hvilket også medvirker til at reducere varetægtsfængslingens længde.

6.8 Er der uberettiget forskelle eller konsekvenser?

Det viser sig, at en række af deltagerne i både spørgeskemaundersøgelsen og interviewundersøgelsen har et indtryk af, at der kan være uberettigede forskelle i, hvordan reglerne om varetægtsfængsling anvendes, herunder bl.a. geografiske forskelle.

Det har ikke været muligt i denne undersøgelse at foretage en dybdegående undersøgelse af geografiske forskelle. Det ville formentligt enten kræve en dybere kvantitativ undersøgelse af det data, der kan trækkes om afgørelser fra de enkelte politi- og retskredse, eller alternativt kræve interviews med langt flere aktører. I undersøgelseerne bag denne rapport er der i nogle tilfælde kun interviewet en enkelt person fra hver politikreds. Det vil derfor ikke være berettiget at trække for store konklusioner på baggrund af f.eks. en enkelt anklagers oplevelse af eventuelle forskelle mellem domstolene i deres politikreds, eller af en enkelt forsvarers oplevelse af forskelle mellem de politikredse, som vedkommende er i kontakt med.

I det følgende præsenteres dog de indsigter, der er kommet frem i denne undersøgelse, hvilket kan pege på mulige problemstillinger og især på behovet for at undersøge disse problemstillinger nærmere i fremtidige undersøgelser.

I afsnit 6.9.1 gennemgås indsigterne fra spørgeskemaundersøgelsen om forskelsbehandling og i afsnit 6.9.2 indsigterne fra interviewundersøgelsen om forskelsbehandling. I tillæg til dette gennemgås i afsnit 6.9.3 indsigter fra interviewene om, hvorvidt de langvarige varetægtsfængslinger utilsigtet medfører, at nogle tiltalte tilstår eller undlader at anke deres sager, fordi de ønsker at slippe ud af varetægtsfængslingen.

6.8.1 Spørgeskema: Risiko for uberettiget forskelsbehandling

I spørgeskemaet blev forsvarsadvokaterne og anklagerne spurgt ind til, om de oplevede en uberettiget forskelsbehandling i sager om varetægtsfængsling enten pga. hvilken politikreds, hvilken byret, hvilken dommer eller hvilken forsvarsadvokat der er involveret i sagen. Ligeledes blev der spurgt ind til, om de oplevede en uberettiget forskel enten pga. tiltaltes statsborgerskab eller pga. den kriminalitetstype sagen vedrørte.

Med "uberettiget forskel" menes i denne sammenhæng, at en person oplever en ringere sagsbedømmelse, ringere sagsbehandlingskvalitet eller ringere sagsbehandlingstid pga. dette forhold, samt at denne forskelsbehandling ikke følger af gældende regler. Særligt i forhold til sidstnævnte kan fremføres, at der allerede fremgår enkelte saglige forskelsbehandlingsårsager i reglerne, særligt pga. tiltaltes forhold. I denne rapport er der ikke dykket særligt ned i forholdene for de udlændinge, der står til udvisning, eller som skal hjemsendes efter hjemrejseloven, men disse personer (der altså ikke er danske statsborgere) vil i mange sammenhænge være underlagt andre regler om varetægtsfængslingens længde, der kan medføre en længere varetægtsfængslingstid. Ligeledes er der visse forskelle pga. kriminalitetstypen, hvor reglerne gør det f.eks. sværere at undgå varetægtsfængsling ved alvorlig personfarlig kriminalitet eller i relation til rocker/bandekriminalitet.

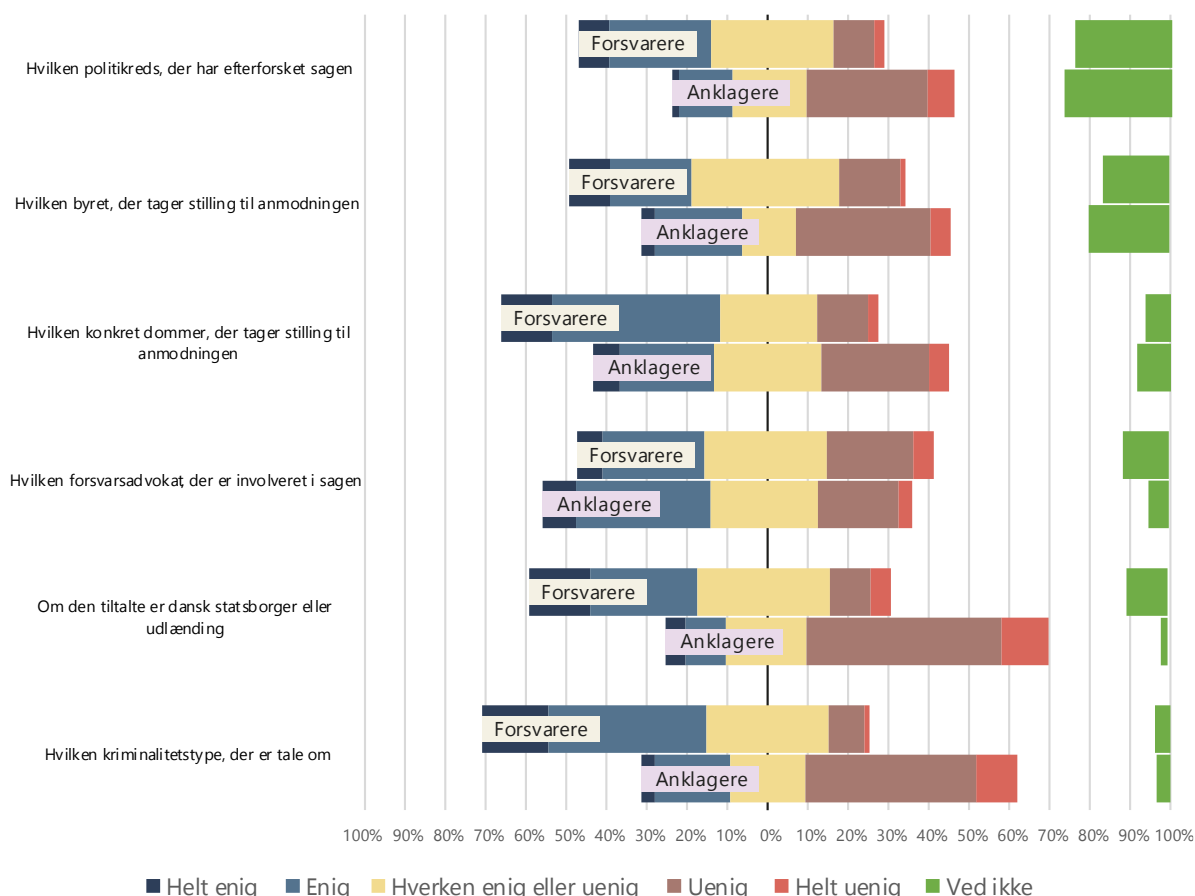
Sådanne former for det, der kan kaldes "berettiget forskelsbehandling" (da det er i overensstemmelse med gældende ret), indgår ikke i definitionen af "uberettiget forskelsbehandling".

I det følgende fokuseres alene på forskelsbehandling, som netop ikke bør finde sted ifølge gældende ret.

Som det fremgår af nedenstående figur, er der relativt mange både blandt forsvarsadvokater og anklagere, der mener, at der kan ske en sådan uberettiget forskelsbehandling. Således mener over halvdelen af forsvarsadvokaterne, at det kan gøre en uberettiget forskel, hvilken dommer der behandler sagen. Det samme mener ca. en tredjedel af anklagerne. En del forsvarsadvokater mener også, at det kan gøre en forskel, hvilken politikreds der behandler sagen. Modsat mener en del anklagere, at det også kan medføre en uberettiget forskel, hvilken forsvarsadvokat der er på sagen.

Er du enig i følgende udsagn: "Følgende forhold kan medføre en uberettiget forskelsbehandling i sager om varetægtsfængsel."

[Ved forskelsbehandling forstås her, at man f.eks. får en ringere sagsbedømmelse, sagsbehandlingskvalitet eller sagsbehandlingstid end andre i lignende situationer, og denne forskelsbehandling ikke følger af reglerne]

Der er ikke mange af respondenterne i spørgeskemaet, der har valgt at uddybe deres besvarelse i det efterfølgende tekstfelt, men enkelte gjorde, især blandt anklagerne. Heraf fremgår, at nogle af dem har haft konkrete oplevelser med forskelle mellem retskredse:

Anklager: *"Det er efter at have mødt i en række byretter samt i Østre Landsret min opfattelse, at i hvert fald en specifik byret har en anden praksis for, hvor meget en sag skal belyses, før der kan træffes afgørelse. De andre retter har således et højere krav til, hvor godt grundlaget skal være."*

Anklager: *"Der er kæmpe forskel fra ret til ret og fra dommer til dommer, hvordan sagerne bliver behandlet."*

I forhold til forskelsbehandling pga. hvilken forsvarsadvokat, der er på sagen, har nogle af anklagerne angivet, at dette især omhandler forskelle i, hvor hurtigt en sag kan berammes, alt efter hvilken forsvarsadvokat, der er på, f.eks. dette citat:

Anklager: *"har været i tre retskredse, og der er stor forskel på ressourcer og tid, både hos anklagemyndigheden og hos domstolene. Mht. advokater, så oplever man nogle få advokater, som ikke samarbejder og besværliggør processen. Det er klart, at disse forhold spiller ind i forhold til, hvornår en sag kan berammes, og med hvilken kvalitet sagen bliver behandlet. Når det er sagt, så mener jeg ikke, at der er et sådant problem i forhold hertil, at det er et retssikkerhedsmæssigt problem."*

En enkelt af anklagerne i spørgeskemaundersøgelsen har dog fremført en noget hårdere kritik af især de beneficerede forsvarsadvokater, og anklageren har en oplevelse af, at nogle af disse slet ikke gør deres arbejde godt nok:

Anklager: *"Jeg har ofte oplevet, at de beskikkede forsvarere, der deltager i grundlovsforhør på vagterne, ikke gør sig umage med at fremføre de elementer, der taler imod mistankegrundlaget eller de øvrige betingelser. Min opfattelse er, at nogle af de beneficerede forsvarere tager for let på opgaven - ikke gør sig umage, ikke 'kæmper' nok for de anholdte, og derfor heller ikke gør et tilstrækkeligt arbejde over for retten med at få retten til at tage stilling til de elementer, der taler imod mistankegrundlaget eller i øvrigt de andre betingelser. Jeg har oplevet forsvarere, hvor jeg bruger 5-10 minutter på at fremføre, hvorfor der skal ske fængsling, bruger 20 sekunder på at fremføre, hvorfor der ikke skal ske fængsling. Det synes jeg er kritisabelt. Jeg har også oplevet nogle forsvarere, der mere eller mindre er ved at falde i søvn, når det er sager med (flere) udlændinge, hvor de afhøres uden overværelse af hinanden, og som derfor er meget langtrukne, men derfor misser de jo også halvdelen af argumenterne, hvis ikke de er tilstrækkeligt opmærksomme under grundlovsforhørene."*

To personer angav i tekstfelter i spørgeskemaet, at konkrete byretter var tilbageholdne med forhåndsberammelser:

Forsvarer: *Nogle byretter, eksempelvis Københavns Byret, nægter at forhåndsberamme arrestantsager, hvis de ikke har en vis størrelse.*

Anklager: *Forhåndsberømmelse er et godt tiltag, men f.eks. Retten i Svendborg vil sjældent forhåndsberamme en sag - modsat Retten i Odense - hvilket gør, at bestemmelsen ikke er meget anvendelig her.*

I spørgeskemaundersøgelsen er der således ikke yderligere information om, f.eks. hvilke retskredse, politikredse eller forsvarsadvokater (bortset fra en enkelt anklagers kritik af specifikt de beneficerede advokater), som eventuelt har en anden håndtering af arrestantsager end den generelle praksis.

6.8.2 Synet på forskelsbehandling fra interviewundersøgelsen

I interviewundersøgelsen kom der flere perspektiver frem om den mulige forskelsbehandling. Der kan dog ikke trækkes nogle særligt klare tendenser på baggrund af dette, idet flere af de interviewede aktørers syn på sagen stod helt i modsætning til hinanden.

En dommer, der havde været byretsdommer i både Jylland og på Sjælland havde således en fornemmelse af, at Østre Landsret stadfæster varetægtsfængslinger mere end Vestre Landsret. Samme dommer havde også et indtryk af, at Københavns Byret var mere villige til at varetægtsfængsle end vedkommendes egen (sjællandske) retskreds var, selv når det omhandlede helt tilsvarende forhold. Konkret pegede denne dommer på de helt simple voldssager med lav forventet straf, hvor det var dommerens opfattelse, at Københavns Byret var mere tilbøjelige til at beslutte varetægtsfængsling, selv hvor der ikke var reel gentagelsesfare. En forsvarsadvokat fra København havde samme oplevelse af Københavns Byret, som en retskreds der havde en overtilbøjelighed til at varetægtsfængsle i forhold til andre retskredse på Sjælland.

En forsvarsadvokat fra Jylland havde imidlertid den opfattelse, at kollusionsarrest blev anvendt langt mere i den vestlige del af landet, og at der derfor også var mere brev- og besøgskontrol for arrestanter fra den vestlige del af landet. Dette giver umiddelbart det modsatte indtryk af forskellen mellem øst og vest, end oplevelsen som den ovennævnte dommer havde. Både denne jyske forsvarsadvokat og en anden interviewet forsvarsadvokat fra Jylland var desuden af den opfattelse, at det var lettere for anklagemyndigheden at varetægtsfængsle, når man kom længere væk fra storbyerne (f.eks. Aarhus og Aalborg), idet dommernes prøvelse var hårdere overfor anklagemyndigheden i de større byer. Altså tilsyneladende den modsatte dynamik af de beskrevne oplevelser på Sjælland.

Alle disse fire personer, der udtalte sig om geografiske forskelle, gjorde en del ud af at påpege, at der var tale om fornemmelser fra deres side, og at de ikke havde nogen tilbundsgående data til at pege på en klar forskel.

Andre deltagere i interviewundersøgelsen udtalte sig om, hvorvidt det gjorde en forskel for sagen, hvorvidt enten dommer eller anklager var mere ung og uerfaren. Her var der også lidt forskellige tendenser.

En af de interviewede anklagere havde den opfattelse, at både unge dommere og unge anklagere ofte var mere tilbøjelige til at medvirke til at løslade en arrestant, idet de havde mindre autoritet overfor en erfaren forsvarsadvokat, og de ofte følte behov for at være på mere sikker grund i deres afgørelser, f.eks. i vurderingen af, om en arrestant nu havde været varetægtsfængslet hele sin forventede straf. Samme anklager pegede dog også på, at nogle af de erfarne dommere også kunne have en mere kritisk tilgang til anklagemyndigheden.

Anklager: *Jeg vil sige, at der er dommere, hvor jeg er gået ned og skulle fristforlænge nogen, der var på vippen. Når jeg så ser, hvilken dommer det er, så er jeg slet ikke i tvivl om, at de vil løslade. Det er jo også lidt sådan sammensætningen af dommere, og nogle gange kan det godt være både meget unge, lidt uerfarne dommere, som ikke prøver så mange grænser af. Det kan også godt være de gamle dommere, som du ved, nu har de siddet og kigget på anklagemyndigheden i 40 år og er blevet trætte af os, som så også er lidt mere kritiske. Så det er meget forskelligt. Det kan godt være meget dommerbestemt.*

En anden interviewet anklager pegede ligeledes på, at de unge anklagere var mere forsigtige og derfor mere tilbageholdne.

En af de interviewede dommere havde modsat den oplevelse, at de yngre anklagere nok var mere tilbøjelige til at fastholde deres anmodning om varetægtsfængsling. Denne dommere mente dog ligeledes, at det var fordi de unge anklagere følte behov for at være på mere sikker grund i deres afgørelser. Men her var oplevelsen altså, at de derfor kun gik med til en løsladelse, når de var sikre.

Tre af de interviewede forsvarere fandt også, at de yngre anklagere var mere ivrige efter at varetægtsfængsle, bl.a. fordi der var en kultur ved anklagemyndigheden, hvor unge anklagere kunne se det som et personligt nederlag ikke at få en varetægtsfængsling, eller ikke havde så let ved at modstå presset fra politiets efterforskere, eller simpelthen bare fordi de ikke havde rutinen til f.eks. at ændre på en varetægtsanmodning, når nye oplysninger dukkede op. To af disse forsvarere mente også, at yngre dommere varetægtsfængslede mere:

Forsvarer: *Jeg vil sige, sandsynligheden for at få en løsladt falder eksponentielt med jo yngre dommeren er. Altså en ung dommer løslader ikke. Altså det sker ikke. De gange, der er nogen, der løslader, så er det en, der har rutine, som siger: Hør, der er ikke begrundet mistanke her. Det tør jeg godt sige højt. De yngste af dem, det kunne de aldrig finde på*

Der blev også peget på andre forskelle mellem individuelle dommere. F.eks. pegede en interviewet anklager på, at når det omhandlede anmodning om at få en forsvarer afbeskikket pga. deres kalendere, så var der forskel på dommerne:

Anklager: *Det kan godt være lidt afhængigt. Nu siger jeg noget, som dommerne nok ikke vil høre om, det kan godt være lidt afhængigt af dommeren.*

En af de interviewede forsvarere havde den opfattelse, at i hvert fald den ene sektion i Københavns Byret slet ikke anvendte forhåndsberømmelse, medmindre der var tale om større sager.

En af de interviewede dommere oplevede selv en forskel mellem dommere, idet det var vedkommendes opfattelse, at reglerne gav mulighed for et meget stort skøn.

Andre af de interviewede oplevede ikke nogen nævneværdige forskelle mellem dommere/anklagere eller andre. Flere fremhævede, at alle aktørerne selvfølgelig var mennesker, og der derfor unægtelig måtte være individuelle forskelle, men de havde ikke samme oplevelse af klare forskelle mellem f.eks. konkrete dommere eller fandt i hvert fald ikke, at disse forskelle var afgørende.

Anklager: *Nej altså. Du ved jo lige så godt som jeg, at dommere er forskellige også med strafudmåling og sådan noget. Og vi har altid sådan en sjov snak om, at hvis man skal hen til dommer X, så bliver det nok en ubetinget. Hvis man går hen til Y, så bliver det nok en betinget dom. Altså du ved sådan noget. [...] Det er vel helt naturligt, at der er forskel. Der er også forskel på anklagere, vil jeg lige sige. Der er anklagere, som går i retten med påstande, hvor jeg vil sige, den er for mild. Det har jeg prøvet masser af gange. Så på det punkt, er vi jo også forskellige, men ja. Det er ikke der, hvor jeg går og tænker, nå hvis det er den dommer, så ved jeg, han ryger ind. Sådan har vi det ikke. Nej, sådan er det ikke.*

En af de interviewede forsvarsadvokater fremhævede direkte, at der før i tiden var "anklagervenlige" dommere, men at dette ikke var et fænomen længere.

Samlet set giver denne undersøgelse således ikke anledning til at pege med tilstrækkelig vægt på særlige retskredse eller politikredse, der har en anden praksis end andre. Der er dog en tendens i undersøgelsen til, at mange forsvarsadvokater og anklagere oplever forskelle enten mellem retskredse eller mellem konkrete dommere, hvilket ikke nødvendigvis er et retssikkerhedsmæssigt problem, men som dog bør give anledning til at overveje yderligere undersøgelser af dette fænomen.

6.8.3 Sker der tilståelser eller opgivelse af anke pga. frygten for varetægt?

I nogle af interviewene er det blevet drøftet, om der er tiltalte, der vælger at tilstå kriminalitet eller at opgive en anke, fordi de derved kan undgå at være varetægtsfængslet så længe og i stedet kan overgå til hurtig afsoning. Der var flere anklagere, der havde oplevet situationer, hvor de tænkte, at en anke blev droppet for at undgå varetægtsfængsling.

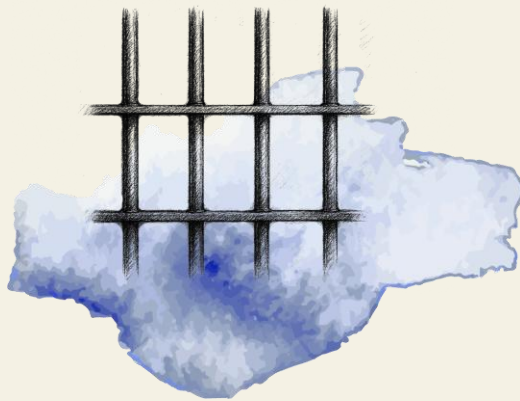
Anklager: *En helt anden diskussion er, at berammelsestiderne i Østre Landsret også er vældig, vældig lange. Og det kunne måske godt afholde nogen fra at anke, at de kan se ind i, at den yderligere varetægtsperiode for at komme i landsretten, den vil være meget, meget lang. Og det hænger selvfølgelig sammen med det. Men hvis berammelsestiderne ved landsretten var kortere, så ville jeg forvente, at dem, der havde nægtet sig skyldige i byretten og blev dømt, de ville have kræfter nok til at holde ud lidt endnu.*

Både denne og andre anklagere frygtede dog ikke, at der var tiltalte, der tilstod lovovertrædelser, som de ikke havde begået.

Anklager: *Jeg kan slet ikke forestille mig, at der er nogen, som kommer og tilstår noget, de ikke har gjort, for at slippe for at sidde i varetægtsfængslet, og vælger at erkende sig skyldig på et falsk grundlag bare for at få lov til at afsone i stedet for at være varetægtsfængslet. Det har jeg aldrig nogensinde... Jeg har aldrig fået den tanke, at nogen reelt kunne finde på at gøre sådan. Det tror jeg simpelthen ikke forekommer. Men det kan godt være, at der er folk, som er ekstra belastede af varetægtsfængslingen, for det er enormt belastende at sidde i varetægtsfængslet, som vælger at komme og tilstå noget, de har gjort, for at nedbringe varetægtsperioden, fordi de trods alt hellere vil over på afsoningsvilkår, og som måske gerne ville have forsøgt at slippe af kroen, hvis det havde været mere bekvemt. Det kunne jeg godt se for mig.*

Andre anklagere angav også, at de kun mente anke blev opgivet i situationer, hvor personen også helt klart ville være blevet dømt i ankesagen. De havde således ikke nogen frygt for, at personer, der kunne været blevet frifundet, opgav at kæmpe deres sag, fordi de følte sig presset af de langvarige varetægtsfængslinger. En af de interviewede dommere havde samme oplevelse. En af forsvarerne angav dog at have oplevet tilfælde i helt små sager, hvor man godt kunne forestille sig, at nogen havde tilstået simpelthen bare for at komme videre. Samme forsvarer mente også, at der var sager, hvor en skyldig person var blevet domfældt for flere forhold i byretten, end de egentligt havde begået, men ikke ønskede at anke pga. varetægtsfængslingen.

7 Konklusion og anbefalinger

Denne rapport har undersøgt anvendelsen af varetægtsfængsling i Danmark på baggrund af en juridisk analyse af gældende ret og retspraksis, en række forskellige kvantitative data, en spørgeskemaundersøgelse blandt anklagere og forsvarere samt en interviewundersøgelse blandt anklagere, forsvarere og dommere. Rapporten peger på både positive og negative udviklinger i anvendelsen af varetægtsfængsling.

Det mest positive fund er, at antallet af varetægtsfængslinger er faldet ganske betydeligt over de seneste år, fra 4.602 afsluttede varetægtsforløb i 2018 til 2.940 i 2024. Der ser ud til at være sket et reelt kulturskifte i de fleste af landets politikredse, hvor man har formået at ændre sin praksis, så der påbegyndes langt færre varetægtsfængslinger end tidligere. I interviewene til denne rapport har flere anklagere forklaret, hvordan de har arbejdet på at nedbringe anvendelsen af varetægtsfængslinger, samt at de i dag slet ikke anvender alle lovgivningens muligheder for varetægtsfængsling, bl.a. fordi de inddrager en ekstra nødvendighedsvurdering. Det er en meget positiv udvikling, som giver grund til optimisme for, at det er muligt at skabe sunde kulturelle forandringer på varetægtsområdet.

Der er grund til at rose anklagemyndigheden for dette arbejde, der har ført til en væsentlig nedbringelse i antallet af varetægtsfængslinger. Dele af denne udvikling må dog også ses i lyset af nyere højesteretsdomme, som bl.a. opleves som havende skærpet kravene til domstolenes begrundelser for varetægtsfængsling.

Det er påfaldende, at både den tidligere praksis ved anklagemyndigheden og den nuværende tilsyneladende er i overensstemmelse med lovgivningen. Det understreger, at den gældende lovgivning er meget lempelig og giver meget vide muligheder for varetægtsfængsling, herunder at varetægtsfængsle langt flere personer end anklagemyndigheden i dag finder det nødvendigt at varetægtsfængsle. Når anklagemyndigheden har en strammere nødvendighedsvurdering end domstolene, bliver vurderingen i vidt omfang op til anklagemyndigheden.

Hvis lovgivningen ikke ændres på baggrund af denne udvikling, vil anklagemyndigheden således senere kunne vende tilbage til den tidligere praksis for vurdering af nødvendigheden for varetægtsfængsling, hvilket i givet fald vil få antallet af varetægtsfængslinger til at stige

igen. Der er derfor behov for at overveje, om og hvordan reglerne kan ændres, så den nye praksis kodificeres.

Der er fortsat et udviklingspotentiale i nedbringelse af antallet af varetægtsfængslinger. Rapporten har f.eks. vist, at der er politikredse, som ikke har nedbragt antallet af varetægtsfængslinger i lige så stort omfang som de øvrige politikredse. Der er derfor grund til at kaste et kritisk blik på kulturarbejdet i de politikredse, som ikke har haft den samme positive udvikling.

Det må heller ikke glemmes, at antallet af arrestanter i Danmark stadig fremstår højt, når der sammenlignes med europæisk statistik samt Norge og Finland. Faldet i antal arrestanter i Danmark er sket fra et meget højt niveau, og der er ikke grund til at antage, at Danmark nu er i mål med nedbringelsen af varetægtsfængslinger. Der er derfor god grund til at overveje, om og hvordan antallet af varetægtsfængslinger kan nedbringes yderligere.

Det store negative fund i denne rapport er, at længden af varetægtsfængslinger i Danmark er steget markant fra 2018 til 2024. Det gælder uanset, hvilke parametre man måler på. Den gennemsnitlige længde er steget fra 3,3 måneder til 6,2 måneder, og antallet af langvarige varetægtsfængslinger er steget i absolutte tal.

I 2024 så det værre ud end nogensinde. Varetægtsarrestanter er nu gennemsnitligt varetægtsfængslet i mere end 6 måneder. Antallet af personer, der afslutter et varetægtsforløb efter at have været varetægtsfængslet i mere end 2 år, var i 2024 på over 100 personer. Det er en seksdobling på 6 år. Hele 38 af disse arrestanter havde endda været varetægtsfængslet i mere end 3 år og 11 af disse i mere end 4 år. Det er tidskategorier, som for blot et par år siden var nærmest ikke-eksisterende.

Denne udvikling bør blinke som en rød advarselsslampe for alle retssystemets aktører, der er involveret i behandlingen af sager om varetægtsfængsling. Det er en alvorlig ændring med store konsekvenser for de berørte borgere. Uanset, hvilken forklaring der er på dette, må der findes øjeblikkelige løsninger på, hvordan udviklingen kan håndteres, og hvordan der kan sættes grænser for længden af varetægtsfængslinger.

Denne rapport har peget på nogle årsager til den stigende længde af varetægtsfængslinger. En betydelig del af forklaringen kan findes i domstolenes længere berammelsestider, måske især i landsretternes ventetider. Også politiets efterforskning tager længere tid i arrestantsager end tidligere. Selvom dette måske til dels hænger sammen med en ændring i kriminalitetsbilledet i retning af mere komplekse lovovertrædelser, antyder rapportens interviewundersøgelse også, at teknologiudviklingen har betydet, at politiet indsamler langt større mængder materiale i sagerne, bl.a. ved at udlæse telefoner. Selve processen med kodedebrydning og udlæsning af telefon kan i sig selv tage 6 måneder, hvorefter materialet skal gennemgås, hvilket muligvis implicerer endnu flere medgerningsmænd i sagen, som så

også skal efterforskes mv. Dette må nødvendigvis medføre en øget kompleksitet og dermed længere sagsbehandling i hele straffesagskæden.

Det er afgørende at påpege, at en løsning på udviklingen i varetægtsfængslingernes længde ikke kan være at vente på, at man forhåbentligt formår at nedbringe domstolenes sagsbehandlingstider. Det bør ikke være arrestanterne, der skal betale prisen for ressourcekrisen i det danske domstolssystem. Hvis arrestantsagerne ikke kan behandles hurtigt nok, må det overvejes at lave regler, som sikrer, at arrestanterne løslades under sagens behandling. Der må sættes klare grænser for, hvor længe en person kan være varetægtsfængslet pga. systemiske udfordringer.

I den forbindelse er der et stort behov for, at alle aktører fastholder fokus på vigtigheden af, at varetægtsfængslinger varer så kort tid som muligt. Selvom aktørerne er enige i, at dette er udgangspunktet, er der gennem rapportens interviewundersøgelse dukket en række eksempler op på, at dette ikke er tilfældet. Aktørerne anvender i praksis ikke en række af de muligheder for nedbringelse af varetægtsfængslingers længde, som retsplejeloven allerede indeholder.

Det er f.eks. tilfældet for indenretlige forhør/anticiperet bevisførelse, hvor der kan afholdes retsmøder for at sikre bevis og vidneafhøringer, så det ikke er muligt for den sigtede at påvirke disse efter en løsladelse. De indenretlige forhør anvendes i praksis kun til at sikre bevis, der ellers ville gå tabt og skade politiets efterforskning, og ikke til at forkorte længden af varetægtsfængslinger. Hensynet til ikke at forstyrre vidner og dommere med ekstra retsmøder prioriteres således højere end hensynet til at forkorte belastende frihedsberøvelser af ikke dømte personer.

Det samme er tilfældet for retsplejelovens lange opstilling af mulige alternativer til varetægtsfængsling, som ifølge forarbejderne netop er tænkt som et værktøj til at nedbringe varetægtsfængslingers længde ved, at det løbende overvejes, om en arrestant på et tidspunkt i processen kan overføres til en mindre indgribende foranstaltning. Dette sker ikke i praksis. De eneste, der ikke placeres i egentligt varetægtsfængsel, er mindreårige og personer med psykisk sygdom, som placeres på institutioner tilpasset deres behov, hvilket der normalt træffes beslutning om fra fængslingens start. Muligheden for at anvende alternativer til at nedbringe varetægtsfængslingens længde for de almindelige arrestanter står tilsyneladende ubenyttet hen.

Der var også en oplevelse blandt flere aktører af, at der går automatik i fristforlængelserne, hvor møderne ofte kun varer 15 minutter over video. Der er derfor en oplevelse af, at der ikke på et klart tidspunkt i forløbet sker en reel intensiv genvurdering af, om mistanken og påvirkningsrisikoen er blevet styrket eller afsvækket i lyset af politiets løbende efterforskning.

På baggrund af interviewene ser det ud til, at der er en vis vanetænkning i systemet. Det er som om, at der blandt nogle aktører kan opstå en forestilling om, at så længe arrestanten ikke

ender med at have været varetægtsfængslet i længere tid end den straf, som personen ultimativt idømmes, har varetægtsfængslingen ikke været for lang. Det kan imidlertid ikke anses for at være et korrekt ræsonnement. Varetægtsfængsling er langt mere intensivt og langt mere skadende for den sigtede end en fængselsstraf af tilsvarende længde.

Interviewene har afsløret en række tilfælde, hvor de interviewede aktører selv har hæftet sig ved andre aktørers opførsel i denne sammenhæng. Domstole, hvor der går lang tid fra modtagelse af anklageskrift, til de reelt går i gang med at beramme sagen. Anklagere, der venter 14 dage, før de får bestilt mentalerklæringen. Efterforskere, der vender hver en sten for at få alt med, selv når den øgede efterforskningstid kun har ringe betydning for den endelige straf. Forsvarere, der selv er med til at skubbe hovedforhandlingen langt frem i tid, fordi de ikke har tid i deres kalender, hvilket de så i mange tilfælde alligevel finder, hvis de bliver truet med afbaskikkelse.

Når det er sagt, har Justitia i interviewundersøgelsen talt med en række meget engagerede aktører, både anklagere, dommere og forsvarere, der selv gør en stor indsats for at nedbringe varetægtsfængslingers længde, bl.a. ved at gå forrest i internt kulturarbejde. Det kan f.eks. være anklagere, der opdrager yngre anklagere til at have et stærkt fokus på sagerne. Der er mange ildsjæle i systemet, der tydeligvis har fokus på at holde varetægtsfængslinger så korte som muligt. Det er dog måske netop symptomatisk for området, at især den enkelte anklager, og til dels den enkelte dommer og forsvarer, kan gøre en stor individuel forskel for antal og længde af varetægtsfængslingerne. Det kan derfor skabe retssikkerhedsmæssige udfordringer, hvis aktørerne ikke har tilstrækkelig fokus på at minimere varetægtsfængslingernes længde.

Der er dog også behov for mere og andet end kulturændringer og fokus. Da de gældende regler for varetægtsfængsling blev lavet, var der næppe en forventning om, at længden ville stige så meget. Der bør sættes klare regler for, hvor lange varetægtsfængslinger kan være. En sigtet, der står til at afsone 8 års fængsel, bør selvfølgelig ikke kunne være varetægtsfængslet i 8 år, men i det nuværende system er der ingen regler, som klart forhindrer dette. Derfor må vi genåbne diskussionen om, hvornår en varetægtsfængsling bliver så lang, at det er uproportionelt og uacceptabelt for et retssamfund at opretholde frihedsberøvelsen.

Herudover har denne rapport fremhævet, at der savnes bedre datagrundlag til at vurdere, hvor mange arrestanter, der ender med ikke at blive fundet skyldige, eller som er varetægtsfængslet i længere tid end deres endelige straf. Der savnes også undersøgelser af, om der er arrestanter, som undlader at anke pga. de lange ventetider, og om, der forekommer uberettigede forskelle i behandlingen af arrestanter, f.eks. pga. geografiske forskelle.

I lyset af de ovennævnte konklusioner er det vurderingen, at der er behov en række indsatser for at fastholde fokus på varetægtsområdet og sikre, at både antallet og længden af varetægtsfængslinger ikke overstiger det nødvendige. I det lys fremsættes følgende anbefalinger.

7.1 anbefalinger

På baggrund af rapportens konklusioner er der identificeret behov for fire overordnede indsatser, som der bør fokuseres på i de kommende år. Rapporten har således dokumenteret, at der er behov for at fortsætte arbejdet med at nedbringe antallet af varetægtsfængslinger, samt at der i høj grad er behov for at nedbringe længden af varetægtsfængslinger. Desuden er der behov for at udbrede anvendelsen af alternativer til varetægtsfængsling og at intensivere de indsatser i forhold til organisationskultur, som de seneste år har nedbragt antallet af varetægtsfængslinger. I det følgende fremsættes en række konkrete anbefalinger til, hvordan dette kan nås.

7.1.1 Indsatser for at nedbringe antallet af varetægtsfængslinger

Antallet af varetægtsfængslinger har været faldende over de seneste år. Det er en positiv udvikling, men understreger også, at der i mange år er blevet varetægtsfængslet rigtig mange personer i Danmark. Gennem indsatser i forhold til organisationskulturen har anklagemyndigheden i dag nedbragt antallet af varetægtsfængslinger og dermed påvist, at det tidligere niveau var unødvendigt højt. Der er indtil for få år siden foretaget varetægtsfængslinger i Danmark, som anklagemyndigheden i dag ser som unødvendige.

Alvorligheden af dette må ikke undervurderes. Varetægtsfængsling er et af de mest alvorlige indgreb, som staten kan anvende overfor borgere, der ikke er dømt for kriminalitet. Alle retssikkerhedsprincipper tilsiger, at varetægtsfængsling kun skal anvendes, når det er absolut nødvendigt.

Det er derfor særdeles problematisk, at lovgivningen i Danmark har givet mulighed for det tidligere niveau af varetægtsfængsling. Eftersom lovgivningen ikke er blevet ændret i perioden mellem den tidligere og den nye praksis, er der lovgivningsmæssigt ikke noget, der forhindrer aktørerne i at vende tilbage til det tidligere niveau af varetægtsfængslinger, når der ikke længere er fokus på området.

Rapportens første anbefaling handler derfor om at sikre, at Danmark ikke igen kommer op på det tidligere unødvendigt høje antal varetægtsfængslinger. Dette bør ske ved at stramme retsplejelovens betingelser for at opstarte varetægtsfængslinger, så reglerne bringes på linje med anklagemyndighedens nye praksis. Rapporten har afdækket, at der i mange politikredse er en bevidsthed om, at mulighederne for varetægtsfængsling i dag ikke udnyttes fuldt ud, idet anklagemyndighedens egen praksis er mere tilbageholdende end retsplejeloven. En opdatering af reglerne vil kunne sikre, at alle politikredse anvender samme praksis, ligesom det vil sikre reel domstolsprøvelse af de nødvendighedsvurderinger, som anklagemyndigheden foretager.

Anbefaling 1: Kodificer anklagemyndighedens nye praksis

Det anbefales, at justitsministeren fremsætter lovforslag, der opdaterer retsplejelovens betingelser for varetægtsfængsling med henblik på at fastholde anklagemyndighedens nye mere tilbageholdende praksis. En sådan ændring kan f.eks. ske ved at indskrive et skærpet nødvendighedskrav i retsplejeloven § 762, så varetægtsfængsling kun tillades, når dette anses som værende af afgørende betydning for sagen.

En kodificering af anklagemyndighedens praksis vil dog ikke være tilstrækkelig. Der er ikke grund til at tro, at Danmark er nået ned på det rigtige niveau af antal varetægtsfængslinger. Udviklingen er indtil videre hovedsageligt sket gennem selvidentificerede organisatoriske kulturændringer ved anklagemyndigheden. Niveauet bør derfor kunne nedbringes endnu mere, uden at dette vil svække muligheden for at beskytte de hensyn, som varetægtsfængsling har til formål at varetage. Selvom antallet af varetægtsfængslinger har været faldende, har aktører i denne rapport peget på potentielle muligheder for yderligere reduktion.

Særligt kollusionsarrest mener mange af de interviewede aktører fortsat anvendes i unødvendigt omfang. Det er bl.a. fremhævet, at der sker varetægtsfængsling for at undgå samstemning af forklaring med medgerningsmænd, selvom en sådan tilrettelagt forklaring ikke kan forventes at have stor bevisværdi, eller selvom politiet aldrig får identificeret medgerningsmændene. Herudover finder flere aktører det problematisk, at kollusionsarrest ofte opretholdes, efter at efterforskningen er afsluttet, samt at det for ofte antages, at en førstegangskriminel vil begå yderligere kriminalitet ved f.eks. at true vidner. Andre aktører fremhæver, at der er behov for mere konkret at identificere den konkrete påvirkningsrisiko, så også brev- og besøgskontrollen kan minimeres til kun at omfatte de personer, som der reelt kan ske en påvirkning af sagen gennem.

Udover kollusionsarrest har nogle af de interviewede aktører peget på det unødvendige i varetægtsfængslinger, der først opstartes under ankesager, selvom arrestanten uden problemer, har været på fri fod under byretssagen. Andre har peget på, at de strafskærper, der er sket over de seneste år, mere eller mindre utilsigtet gør det muligt at varetægtsfængsle flere og længere, fordi en række af retsplejelovens bestemmelser henviser til enten strafferammer eller forventet straf i betingelserne for varetægtsfængsling.

Anbefaling 2: Skærp betingelserne for varetægtsfængsling yderligere

Det anbefales, at justitsministeren:

- *fremsætter lovforslag, der skærper betingelserne for kollusionsarrest, f.eks. ved at stille krav om stor sandsynlighed for konkret påvirkning af afgørende betydning for sagen, samt ved at skærpe kravene til, hvor længe kollusionsarrest kan opretholdes. Det kan overvejes i første omgang at identificere nogle mindre alvorlige kriminalitetstyper, hvor der som en forsøgsordning indføres en sådan skærpet kollusionsbestemmelse, så det efterfølgende kan vurderes, hvorvidt færre fængslinger i afgørende grad skader politiets efterforskningsmuligheder.*
- *fremsætter lovforslag, der skærper betingelserne for at igangsætte varetægtsfængsling under en ankesag, f.eks. med krav om "særlige omstændigheder", subsidært ved at lempe mulighederne for at overføre en sådan arrestant til afsoningslignende forhold, jf. retsplejeloven § 777.*
- *undersøger, hvilken betydning de seneste års strafskærpelser for overtrædelse af straffeloven har haft for anvendelsen af varetægtsfængsling, og i lyset heraf fremsætter lovforslag om relevante ændringer af betingelserne for varetægtsfængsling.*
- *træffer foranstaltninger til sikring af, at kommende ændringer af straffniveauer ikke utilsigtet medfører flere og længere varetægtsfængslinger eller ulighed i anvendelsen af varetægtsfængsling.*

7.1.2 Indsatser for at nedbringe længden af varetægtsfængsling

Det mest bemærkelsesværdige fund i rapporten er konstateringen af, at længden af varetægtsfængslinger er steget ganske markant over de seneste år. Det betyder, at gennemsnitslængden af en varetægtsfængsling i 2024 var på over 6 måneder. Der er bl.a. sket en stor stigning i antallet af varetægtsfængslinger, der varer adskillige år. I løbet af 6 år er der således sket en seksdobling i antallet af varetægtsfængslinger, der varer mere end 2 år, og samtidig er der begyndt at være varetægtsfængslinger, som varer mere end 3, 4 eller 5 år. Indtil 2020 lå antallet af varetægtsfængslinger, der varede mere end 3 år, på 0-2 om året. I 2024 var der 38 af disse meget langvarige varetægtsfængslinger.

Den eneste absolutte bestemmelse om maksimal længde af varetægtsfængsling i de nuværende regler er proportionalitetsprincippet i § 762, stk. 3. Bestemmelsen medfører, at varetægtsfængsling ikke kan være længere end den straf, som den sigtede forventes idømt,

hvis vedkommende findes skyldig. Bestemmelsen har således ingen reel praktisk betydning for personer, der risikerer adskillige års straf.

Den måde, proportionalitetsprincippet anvendes på i dag, fremstår også problematisk, når der forventes en kortere straf. Da varetægtsfængsling i praksis er langt mere indgribende end almindelig strafafsoning, kan det på ingen måde anses for proportionelt at hele straffen udstås i en arrestantcelle.

I lyset heraf handler den første anbefaling rettet mod længden af varetægtsfængslinger om strengere maksimale grænser for varetægtsfængsling.

Anbefaling 3: Indfør maksimale længder for varetægtsfængslinger

Det anbefales, at justitsministeren:

- fremsætter lovforslag, der fastsætter grænser for, hvor stor en andel af den forventede straf, der kan tilbringes i varetægtsfængsel. Det kan f.eks. være ved at forbyde varetægtsforløb, der overskrider 50 pct. af den forventede straf. Herefter vil personen skulle løslades, således at resten af straffen først afsones efter dom.
- fremsætter lovforslag om en absolut maksimal længde for varetægtsfængslinger. Ved fastsættelsen af en sådan grænse bør det indgå, at varetægtsfængslinger af flere års længde var et særsyn indtil for få år siden, ligesom det bør tages i betragtning, hvor hurtigt politi og domstole har mulighed for at afslutte komplicerede sager, hvis sagerne prioriteres.

Ændring af proportionalitetsprincippet vil især have betydning ved forventet straf i den lavere ende, da disse arrestanter hurtigere kommer til at tilbringe en stor del af deres forventede straf i varetægtsfængsel. Modsat vil en absolut maksimal længde for varetægtsfængslinger kun have betydning for de arrestanter, der kan forvente en straf, der overstiger den fastsatte maksimumslængde.

Det må selvfølgelig ikke blive hovedreglen, at personer er varetægtsfængslet, indtil de rammer de maksimale frister. Allerede i dag indeholder retsplejeloven regler, der skal sikre mulighed for tidligere løsladelse. Disse regler er ikke absolutte og kan fraviges, når der er "særlige omstændigheder", eller når varetægtsfængsling ikke er "urimelig".

En af disse bestemmelser medfører i dag, at man som udgangspunkt ikke kan være varetægtsfængslet i længere tid end henholdsvis 6 eller 12 måneder (afhængig af strafferammen for sigtelsen), medmindre der foreligger særlige omstændigheder, jf. § 768 a. Denne bestemmelse gælder dog kun inden hovedforhandlingens begyndelse i første instans.

Der er således ingen regulering af, hvor længe en varetægtsfængsling kan vare under ankesagen.

Samtidig giver de nuværende regler mulighed for at løslade en person, når politiets undersøgelse ikke fremmes med tilstrækkelig hurtighed, og dermed gør fængslingen urimelig, jf. § 768. Rapporten har imidlertid vist, at det i høj grad er processen ved domstolene, der forsinker afslutningen af varetægtsforløb. Der er derfor behov for at fremhæve klart i retsplejeloven, at der også bør ske løsladelse, når langsommelig fremdrift ved domstolene gør fængslingen urimelig.

Anbefaling 4: Overfør eksisterende regler om længde, så de gælder for hele processen

Det anbefales, at justitsministeren:

- *fremsetter lovforslag, der supplerer retsplejeloven § 768 a, ved at fastsætte en grænse for varigheden af varetægtsfængsling før ankesagens afslutning. Det kan f.eks. ske ved at fastsætte en ny regel, der under ankesager tillægger 6 måneder til de eksisterende frister, som alt efter sagens karakter kun må overskrides ved særlige omstændigheder.*
- *fremsetter lovforslag, der supplerer retsplejeloven § 768, 2. pkt., ved klart at stille krav om løsladelse af arrestanter, når berammelsestider og andre forhold ved domstolene medfører, at fængsling må anses for urimelig.*

Den stigende længde af varetægtsfængslinger bør dog ikke kun reguleres ved at fastsætte klarere tidsfrister. Det bør være en grundlæggende del af ethvert varetægtsforløb, at det kontinuerligt undersøges så grundigt som muligt, om begrundelsen for varetægtsfængslingen fortsat er til stede med samme styrke, som den var i grundlovsforhøret.

Rapporten har vist, at grundlovsforhøret ofte ikke giver reel mulighed for en intensiv prøvelse, samt at der kan gå automatik i fristforlængelserne. Samtidig var flertallet af varetægtsfængslinger i 2021, 2023 og 2024 på over 3 måneder, hvilket anses som langvarige varetægtsfængslinger, som burde være undtagelsen.

For at imødegå denne udvikling foreslås to yderligere ændringer i retsplejeloven.

For det første foreslås en ny bestemmelse i retsplejeloven, der sikrer et længere og mere intensivt fristforlængelsesmøde, når der er forløbet 3 måneder af varetægtsfængslingen. I dette retsmøde skal fængslingsgrundlaget tages op til intensiv genvurdering (herunder om mistankegrundlag og fængslingsgrund er styrket eller afsvækket på dette tidspunkt), ligesom aktørerne sammen skal tilrettelægge en plan for det videre forløb, der sikrer kortest mulig

varetægtsfængsling (evt. på baggrund af et udkast til plan udarbejdet af anklagemyndigheden). I en sådan plan bør indgå forventningerne til, hvornår tiltalerejsning, berømmelse og hovedforhandling vil foregå, samt hvornår og under hvilke betingelser varetægtsfængslingen kan ophøre, herunder om anvendelse af anticiperet bevisførelse eller alternativer til varetægtsfængsling kan anvendes til at reducere længden. På baggrund af retsmødet bør der ligge en klar tidslinje for det videre forløb og for mulighederne for at få ophævet varetægtsfængslingen. Aftaler om tidsplan i dette møde bør herefter inddrages ved de fremtidige fristforlængelser, f.eks. i vurderingen af, om efterforskningen sker med den forventede hastighed.

For det andet foreslås det, at der indføres yderligere skærpelse af betingelserne for varetægtsfængsling over tid, så varetægtsfængsling udover et bestemt tidsrum forudsætter en særlig kvalificeret påvirkningsrisiko, flugtrisiko, gentagelsesrisiko eller hensyn til retshåndhævelsen, og at fortsat varetægtsfængsling har helt afgørende betydning for sagen. Det kan også overvejes at indføre krav om særlig bestyrket mistanke for at kunne overskride sådanne frister, da politiets efterforskning på dette tidspunkt må være langt længere fremskreden end ved den indledende varetægtsfængsling. Ligeledes kan der stilles skærpede krav til sandsynligheden for, at f.eks. påvirkning eller flugt kommer til at ske, samt hvor stor betydning noget sådant må forventes at have for sagen. I den sammenhæng må det inddrages, at f.eks. hensynet til at undgå flugt eller gentagelse har betydeligt mindre vægt sent i varetægtsforløbet, hvor den sigtede under alle omstændigheder vil blive løsladt indenfor kort tid. Ændringen kan f.eks. ske ved at ændre retsplejeloven § 768 a, der allerede kræver "særlige omstændigheder" for at fortsætte varetægtsfængsling udover henholdsvis 6 eller 12 måneder.

Anbefaling 5: Skærp betingelserne for varetægtsfængsling over tid

Det anbefales, at justitsministeren:

- fremsætter lovforslag, der medfører, at varetægtsfængsling kun kan forlænges udover 3 måneder, hvis der forud for dette er afholdt et retsmøde, hvor retten intensivt har genvurderet fængslingsgrundlaget samt har godkendt en plan for det videre forløb, der sikrer kortest mulig varetægtsfængsling.
- fremsætter lovforslag, der skærper betingelserne for fortsat fængsling over tid, f.eks. ved efter et bestemt tidsrum at kræve et stærkere mistankegrundlag eller en særlig kvalificeret fængslingsbegrundelse.

7.1.3 Indsatser for at skabe alternativer til varetægtsfængsling

Rapporten har belyst, at muligheden for at anvende mindre indgribende alternativer til varetægtsfængsling reelt ikke benyttes for andre end mindreårige og personer med psykisk

sygdom. Dette har betydning for både antallet og længden af varetægtsfængslinger. I lovforarbejderne er det angivet, at det bør indgå som en løbende overvejelse i processen, hvorvidt arrestanten kan overføres til en mindre indgribende foranstaltning. Gennem interviews med forskellige aktører er det kommet frem, at dette er meget vanskeligt i praksis, da det vil kræve aftaler med f.eks. Kriminalforsorgen om mulighed for placering på en institution under mindre indgribende forhold, mulighed for tilsyn med personen i eget hjem, mulighed for kontrol med elektronisk fodlænke etc. I praksis kan retten således sjældent tilbyde sådanne alternativer. Øget anvendelse af alternativer kræver derfor i første omgang ikke alene ændringer i domstolenes praksis, men også en mere systemisk ændring, hvor myndighederne mere generelt opretter sådanne alternativer, som domstolene kan henvise arrestanter til.

Det anbefales, at myndighederne forpligtes til at oprette pladser til arrestanter i en række alternativer til varetægtsfængsling, som domstolene kan anvende i praksis. I den forbindelse anbefales det også, at myndighederne forpligtes til at gennemføre en undersøgelse af, hvordan andre europæiske lande anvender alternativer til varetægt.

Anbefaling 6: Opret reelle alternativer til varetægtsfængsling

Det anbefales, at Justitsministeriet, Kriminalforsorgen og Rigsadvokaten i fællesskab:

- *sørger for oprettelse af en række alternativer til varetægtsfængsling, hvor der står pladser klar, som domstolene kan overføre en sigtet person til. Der kan f.eks. være tale om fodlænke i eget hjem, men det kan også være mulighed for melde- eller opholdspligt, mulighed for at være underlagt tilsyn af Kriminalforsorgen, eller anbringelse i en anden institution end en traditionel varetægtscelle, f.eks. placering i et åbent fængsel evt. i kombination med fodlænke.*
- *gennemfører en grundig undersøgelse af andre europæiske landes anvendelse af alternativer til varetægtsfængsling. En sådan undersøgelse bør ikke kun inddrage de nordiske lande. I den forbindelse bør det bl.a. undersøges, hvorvidt der findes kautionsmodeller uden væsentlig social slagside.*

7.1.4 Indsatser for at sikre en sund kultur og en effektiv kontrol

Rapporten har belyst, at anklagemyndigheden gennem initiativer i forhold til organisationskulturen har formået at nedbringe antallet af varetægtsfængslinger. Det er vigtigt, at de erfaringer, som politikredsene har opnået i deres hidtidige arbejde med at nedbringe anvendelsen af varetægtsfængsling, deles med andre politikredse, samt at der fra centralt hold hos Rigsadvokaten er fokus på at identificere de mest virksomme løsninger og få disse udbredt til alle politikredse.

Fokus i politikredsene og anklagemyndigheden bør nu også flyttes til længden af varetægtsforløb. F.eks. kan overvejes et fornyet fokus på mulighederne for at afholde retsmøder til sikring af bevis for at reducere længden af varetægtsfængsling. Samtidig bør politikredsene have fokus på at optimere processerne. I interviewene til denne rapport er det f.eks. kommet frem, at nogle politikredse har nedbragt ventetiden på test af narko ved at ændre interne procedurer.

Kulturarbejde bør ikke kun foregå ved anklagemyndigheden. Det anbefales, at der i højere grad initieres samarbejde mellem aktørerne i de lokale kredse samt centralt med fokus på at drøfte arrestantsagerne, herunder hvordan antal og længden af varetægtsfængsling kan reduceres. Et forum knyttet til de enkelte retskredse vil f.eks. kunne evaluere igangværende og afsluttede varetægtsforløb med fokus på, om arrestantforløbet i bagklogskabens klare lys kunne have været afsluttet tidligere eller slet ikke skulle være opstartet. Der bør ligeledes være fokus på de faktorer, som påvirker længden af forløbet.

Anbefaling 7: Yderligere arbejde med organisationskulturen blandt aktørerne

Det anbefales, at Rigsadvokaten i samarbejde med de regionale statsadvokater og politidirektørerne

- *samlers op på arbejdet med organisationskulturen ved anklagemyndigheden, der allerede har ført til en nedgang i anvendelsen af varetægtsfængsling, herunder sikrer udveksling af gode erfaringer mellem politikredsene.*
- *sikrer et yderligere arbejde med organisationskulturen, der fremover især skal have fokus på at begrænse længden af varetægtsfængslingsforløb.*
- *sikrer, at der i de enkelte politikredse er udpeget en særlig ansvarlig til at identificere områder, hvor procedurer kan ændres, så både antal og længden af varetægtsfængslinger holdes på det lavest mulige niveau.*
- *tager initiativ til oprettelse af nye samarbejder mellem anklagere, dommere og forsvarere, på lokalt og centralt niveau, der har fokus på behandling af arrestantsager, herunder hvordan antal og længde kan reduceres.*

Arbejdet med at nedbringe anvendelsen af varetægtsfængsling kan dog ikke alene varetages af de lokale aktører. Det er afgørende, at der også bliver ført grundig kontrol med området fra både officielle instanser og i den offentlige debat. Det forudsætter et godt datagrundlag. I forbindelse med denne rapport har der været en række data, som det var vanskeligt at få adgang til. Det inkluderer bl.a. data om de personer, der ikke findes skyldige. Denne rapport har også peget på en række emner, som der er behov for mere viden om, og hvor yderligere undersøgelser derfor bør foretages.

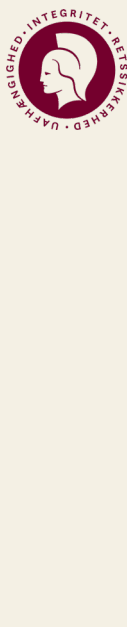
Anbefaling 8: Øget kontrol med anvendelsen af varetægtsfængsling

Det anbefales, at Justitsministeriet sikrer, at begrænsning af varetægtsfængsling fortsat er et mål i de årlige mål- og resultatplaner for anklagemyndigheden, samt at Rigsadvokaten i den forbindelse:

- *tager initiativ til, at politikredsene to gange årligt indberetter data om anvendelse af varetægtsfængsling til de regionale statsadvokater, og at statsadvokaterne følger op på indberetningerne i deres løbende tilsyn med politikredsene.*

Dataene bør bl.a. omfatte: a) antallet af frifundne arrestanter (med angivelse af evt. domfældelse for andre forhold), b) antallet af ikke-tiltalte arrestanter, c) antallet af løsladelser fra varetægtsfængsling før dom, herunder om det er sket på initiativ fra politi/anklagemyndighed eller efter kendelse fra by- eller landsret, d) antallet af varetægtsforløb, hvor proportionalitetsbestemmelsen er blevet overskredet, e) varighedsintervaller for arrestanter, herunder opdelt i de forskellige sagsskridt, f) anvendelse af anticiperet bevisførelse til at nedbringe varetægtsfængslingers længde, g) anvendelse af alternativer til varetægtsfængsling h) anvendelse af de enkelte varetægtsfængslingsgrunde, i) andelen af arrestanter på brev- og besøgskontrol, j) antal og størrelse af erstatninger for uberettiget varetægtsfængsling, samt hvor ofte anklagemyndighedens afslag på erstatning omgøres af domstolene, k) overblik over, hvor ofte berømmelse tager mere end de 2 uger fastsat i retsplejeloven § 843 a.

- *årligt offentliggør nøgletal, herunder ovennævnte opdelt pr. politikreds, for at sikre et oplyst datagrundlag om berettigelsen af anvendelsen af varetægtsfængsling.*
- *tager initiativ til en række undersøgelser af betydning for varetægtsfængsling.*
- *Dette bør bl.a. inkludere undersøgelser af: a) eksistensen af forskelle i anvendelse af varetægtsfængsling, f.eks. geografiske forskelle; b) effekten af forhåndsberømmelse i forhold til sagernes længde; c) mulighederne for at nedbringe længden af mentalerklæringsprocessen, f.eks. ved i højere grad at anvende kortere og enklere mentalerklæringer; d) mulighederne for i yderligere omfang at anvende anticiperet bevisførelse til at forkorte varetægtsfængslinger; e) andre landes håndtering af varetægtsfængsling, mens der afventes udlæsning af en telefon; f) andre landes håndtering af udfordringer med at beramme sager med mange tiltalte, herunder udfordringerne med at finde tid i alle forsvarsadvokaters kalendere; g) i hvilket omfang personer tilstår eller undlader at anke, alene begrundet i et ønske om at slippe for fortsat varetægt; h) i hvilket omfang arrestanter ender med hhv. ikke at blive dømt, at blive dømt for et mindre alvorligt forhold, der ikke kunne begrunde varetægtsfængsel, eller at blive idømt en kortere straf end deres varetægtsfængsling.*

**ADVOKAT
SAMFUNDET**